

1. УВОД	9
1.1 2. <i>Преглед активности Покрајинског омбудсмана у 2005. години</i>	10
1.2 СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЈА ИНСТИТУЦИЈЕ	14
2. ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ	15
2.1 АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА НА АФИРМАЦИЈИ ИНСТИТУЦИЈЕ ГРАЂАНСКОГ БРАНИОЦА НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ	15
2.2 ОБЈАВЉИВАЊЕ ИНФОРМАТОРА У СКЛАДУ СА ЗАКОНОМ О ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА	16
2.2.1 <i>Доступности информатора</i>	16
2.3 СТАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У ЗАТВОРИМА	16
2.3.1 <i>Страни држављани на издржавању казне затвора</i>	17
2.3.2 <i>Прејорукe у односу на затворе</i>	17
2.4 НЕКИ АКТУЕЛНИ ПРОБЛЕМИ У ОБЛАСТИ ЉУДСКИХ ПРАВА У 2005. ГОДИНИ	18
2.4.1 <i>Самодириности</i>	18
2.4.2 <i>Рејулациони планови</i>	19
2.4.3 <i>Приватизација друштвених предузећа</i>	19
2.5 САРАДЊА СА НАРОДНОМ КАНЦЕЛАРИЈОМ	20
2.6 ОКВИРНИ ПЛАН АКТИВНОСТИ ЗА 2006. ГОДИНУ	20
3. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	22
3.1 ПРАВНИ ОКВИРИ ДЕЛОВАЊА ЗАМЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	22
3.2 ДЕЛОТВОРНО УЧЕШЋЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ОРГАНИМА ЈАВНЕ ВЛАСТИ	22
3.2.1 <i>Структура запослених у органима управе</i>	22
3.2.2 <i>Савети за међунационалне односе</i>	24
3.3 СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	24
3.4 ОБРАЗОВАЊЕ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	26
3.4.1 <i>Основно образовање</i>	26
3.4.2 <i>Средње образовање</i>	28
3.5 МЕДИЈИ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У АП ВОЈВОДИНИ	29
3.6 АКТИВНОСТИ ИЗ ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	30
3.7 ПЛАН АКТИВНОСТИ ОМБУДСМАНА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА ЗА 2006. ГОДИНУ	31
3.7.1 <i>Праћење примене међународних стандарда и домаћих прописа у области заштите права националних мањина</i>	31
3.7.2 <i>Афирмативне акције у циљу побољшања остваривања права националних мањина</i>	31
3.7.3 <i>Сарадња заменика за заштиту права националних мањина са другим омбудсменима ради унапређења рада заменика за заштиту права националних мањина у испитивању предсјавки</i>	31

4. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	32
4.1 ПРАВНИ ОКВИР	32
4.2 ПОДРУЧЈА ЗАБРИНУТОСТИ	33
4.3 ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ (СТРУКТУРА ПРЕДСТАВКИ)	33
4.4 НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА	34
4.4.1 <i>Прейоруже</i>	36
4.5 МАТЕРИНСТВО ИЛИ РОДИТЕЉСТВО	37
4.5.1 <i>Прейоруже</i>	39
4.6 ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ	39
4.6.1 <i>Прейоруже</i>	40
4.7 ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ	40
4.7.1 <i>Прейоруже</i>	41
4.8 ПРАВО НА РАД	41
4.8.1 <i>Прейоруже</i>	42
4.9 ЖЕНЕ И РАД	43
4.9.1 <i>Узнемиравање и сексуално узнемиравање на йослу</i>	43
4.9.2 <i>Прейоруже</i>	44
4.10 УЧЕШЋЕ ЖЕНЕ И МЕСТА ОДЛУЧИВАЊА/ДОНОШЕЊА ОДЛУКА	44
4.11 ЖЕНЕ У ОРГАНИМА УПРАВЉАЊА У ИНСТИТУЦИЈАМА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	45
4.11.1 <i>Фондови</i>	46
4.11.2 <i>Институције културе</i>	46
4.11.3 <i>Прейоруже</i>	46
4.12 ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ПОСТИЗАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	46
4.12.1 <i>Прейоруже</i>	48
4.13 РАЗВОЈ ЛОКАЛНИХ МЕХАНИЗАМА ЗА РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	48
4.13.1 <i>Прейоруже</i>	49
4.14 РОДНО ОСЕТЉИВА СТАТИСТИКА	49
4.14.1 <i>Прейоруже</i>	50
4.15 АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА	50
4.16 ОКВИРНИ ПЛАН ЗА БУДУЋНОСТ	52
5. ЗАШТИТА ПРАВА ДЕТЕТА	53
5.1 ЗАКОНОДАВСТВО	53
5.2 ДЕЧЈИ ОМБУДСМАН	54
5.3 ОДСУСТВО КООРДИНАЦИЈЕ ДРЖАВНИХ ОРГАНА НА ПРИМЕНИ КОНВЕНЦИЈЕ УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА	55
5.4 ЗДРАВСТВО	55
5.5 СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	57
5.6 ШКОЛСТВО	58
5.7 ШКОЛОВАЊЕ ДЕЦЕ СА ПОСЕБНИМ ПОТРЕБАМА/СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ (СПЕЦИЈАЛНЕ ШКОЛЕ)	59
5.8 БЕЗБЕДНОСТ У ШКОЛАМА	59

5.9 ИЗВЕШТАЈ О САСТАНКУ СА ДИРЕКТОРИМА ПРЕДШКОЛСКИХ УСТАНОВА АПВ	60
5.10 ИЗВЕШТАЈ О САСТАНКУ СА ДИРЕКТОРИМА ОСНОВНИХ ШКОЛА	62
5.11 САСТАНАК СА ДИРЕКТОРИМА СРЕДЊИХ ШКОЛА АПВ	64
5.12 ПЛАН АКТИВНОСТИ ЗА 2006. ГОДИНУ	67
6. ИЗВЕШТАЈ О РАДУ КАНЦЕЛАРИЈА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У СУБОТИЦИ И ПАНЧЕВУ	69
6.1 ПРЕДСТАВКЕ ГРАЂАНА	69
6.2 ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕДСТАВКАМА	69
6.3 ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	70
7. ПРЕДМЕТИ - СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ	72
7.1 СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ	72
7.1.1 Територијална структура	74
7.2 ОБЛАСТИ	75
7.2.1 Општи послови	75
7.2.2 Заштитна права деце	75
7.2.3 Заштитна права националних мањина	76
7.2.4 Равноправност полова	76
7.3 ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА	76
7.4 ТЕЛЕФОНСКИ ПОЗИВИ И ПОСЕТЕ	77
7.5 ПРЕДМЕТИ ИЗ ДЕЦЕМБРА 2004. ГОДИНЕ.	78
8. ПРИМЕРИ ПРЕДМЕТА	79
8.2 ПРИКАЗ ПОЈЕДИНАЧНИХ ПРЕДСТАВКИ УПУЋЕНИХ ОД СТРАНЕ ЛИЦА КОЈА СЕ НАЛАЗЕ НА ИЗДРЖАВАЊУ КАЗНЕ ЗАТВОРА	85
9. ПОСЕБНИ ИЗВЕШТАЈИ И КОМЕНТАРИ	87
9.1 ПРАВНА ПОМОЋ	87
9.1.1 Предлог скупштини АП Војводине за усвајање прејорук о оснивању служби бесплатне правне помоћи у јединицама локалне самоуправе у АПВ	88
9.2 КОМЕНТАР ПРЕДЛОГА ЗАКОНА О ЗАШТИТНИКУ ГРАЂАНА	88
9.2.1 Избор и разрешење Заштитника грађана	89
9.2.2 Разграничење надлежности између републичког, покрајинског и локалних омбудсмана	90
9.3 РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈА НОВИ САД - СТАЊЕ И ПРОБЛЕМИ ПОЛОЖАЈ РЕДАКЦИЈА НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ОКВИРУ РТНС (АПРИЛ - МАЈ 2005. ГОДИНЕ)	92
9.3.1 Увод	92
9.3.2 Циљеви	92
9.3.3 Датум посета и састав тима	93
9.3.4 Опште стања	93
9.3.5 Посета редакцијама ТВ НС	95
9.3.6 Пограм ТВ НС на мађарском језику	95

9.3.7 Програми на словачком, русинском, румунском и украјинском језику ТВ Нови Саг	96
9.3.8 Посета редакцијама Радио Новоџ Сага	98
9.3.9 Прејорукe	100
9.4 ПОСЕТЕ ДОМОВИМА ЗА ДЕЦУ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА И СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ	100
9.4.1 Извештај о посети Дому за децу и омладину „Сјоменак“	101
9.4.2 Извештај о посети Дому за децу и омладину „Вера Радивојевић“ у Белој Цркви	103
9.4.3 Извештај о посети СОС Дечјем селу „Др Милорад Павловић“ Сремска Каменица	104
9.4.4 Извештај о посети Дому за децу „Колевка“	106
9.4.5 Извештај о посети Дому за децу и омладину омењену у развоју у Вејернику	107
9.4.6 Извештај о посети Дому за децу и омладину „Мирослав Анђић - Мика“ у Сомбору	111
9.4.7 Извештај о посети Центру за хабилитацију и рехабилитацију „Принциповић“	113
9.4.8 Прејорукe	115
9.5 ПИЛОТ ПРОЈЕКАТ „ПРАВО НА ПРАВА“	116
9.5.1 Увод	116
9.5.2 Резиме	117
9.5.3 Резултати иницијалног и финалног испитивања у четвртим разредима	119
9.5.4 Резултати иницијалног и финалног испитивања у седмим разредима	120
9.5.5 Компарација резултата иницијалног и финалног испитивања/тестирања	121
9.5.6 Недељни извештаји сарадника/ца	123
9.5.7 Закључак	125
9.6 ПРОЈЕКАТ „ПРАВО НА ПРАВА - ОСНОВЦИ“	125
9.6.1 Циљна група	126
9.6.2 Садржај рада	126
9.6.3 Календар рада	126
9.6.4 Носиоци реализације и потребна средства (табеларно)	128
9.6.5 Носиоци реализације и потребна средства (вербални приказ)	129
9.7 ПРОЈЕКАТ „ПРАВО НА ПРАВА - ВРШЊАЧКА ЕДУКАЦИЈА“ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА ВОЈВОДИНЕ	130
9.7.1 Број едукација по регијама и општинама:	131
9.7.2 Распоред рада по полугодјима:	131
9.8 ИЗВЕШТАЈ О КАМПАЊИ ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ МРЕЖЕ ИНСТИТУЦИЈА „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“ НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	132
9.9 ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТАМА СПЕЦИЈАЛНИМ НЕУРОПСИХИЈАТРИЈСКИМ БОЛНИЦАМА И УСТАНОВАМА ЗА СМЕШТАЈ МЕНТАЛНО НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ЛИЦА	138
9.9.1 Резиме	138
9.9.2 Извештај о посети Специјалној неуропсихијатријској болници „Ковин“	140
9.9.3 Извештај о посети Специјалној неуропсихијатријској болници „др Славољуб Бакаловић“ Вршац	142
9.9.4 Извештај о посети Дому за ментално недовољно развијене особе „Општон“ у Сјарој Моравици	144

9.9.5 Извештај о посети геронтолошком центру са одељењем за душевно оболела лица у Новом Бечеју	145
9.9.6 Извештај о посети Дому за душевно оболела лица „1. октобар“ у Старом Лецу	147
9.9.7 Извештај о посети Дому за лица ометена у развоју „Срце у Јабуци“	148
9.9.8 Извештај о посети Дому за душевно оболела лица „Чуруџ“	149
9.9.9 Резултати уједињених центара за социјални рад на територији АПВ	150
9.9.10 Прејоруке у вези са специјалним неуропсихијатријским болницама и установама за смештај ментално недовољно развијених лица	151
10. САРАДЊА СА ДРУГИМ ОМБУДСМАНИМА, ПУТОВАЊА И ПОСЕТЕ	153
10.1 ИЗВЕШТАЈ СА СТУДИЈСКОГ ПУТОВАЊА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У АЛБАНИЈУ	153
10.2 ИЗВЕШТАЈ О УЧЕШЋУ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА НА СЕМИНАРУ ЗА ИЗГРАДЊУ КАПАЦИТЕТА ИНСТИТУЦИЈА ОМБУДСМАНА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ	154
10.3 ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА ХРВАТСКОЈ	157
10.4 ИЗВЕШТАЈ СА РЕГИОНАЛНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ДЕЧИЈИХ ОМБУДСМАНА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ	159
10.5 ПОСЕТА ОМБУДСМАНА ИЗ ПОКРАЈИНЕ ФРИУЛИ - ВЕНЕЦИЈА - ЂУЛИЈА (ИТАЛИЈА)	160
10.6 ИЗВЕШТАЈ О СТУДИЈСКОЈ ПОСЕТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА АП ВОЈВОДИНЕ ПАРЛАМЕНТАРНОМ ОМБУДСМАНУ КРАЉЕВИНЕ ШВЕДСКЕ	161
10.7 ИЗВЕШТАЈ О СТУДИЈСКОЈ ПОСЕТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА ПАРЛАМЕНТАРНОМ ОМБУДСМАНУ КРАЉЕВИНЕ НОРВЕШКЕ И НАНСЕН АКАДЕМИЈИ	162
10.8 ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТИ ОМБУДСМАНУ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ - 2004. ГОДИНА	164
11. СЕМИНАРИ НА КОЈИМА СУ ИЗАБРАНА ЛИЦА И ЗАПОСЛЕНИ У ПОКРАЈИНСКОМ ОМБУДСМАНУ УЧЕСТВОВАЛИ	166
11.1 СТАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДОВА И ОПШТИНА	166
11.2 СЕМИНАР ЗА ПИЛОТ-ПРОЈЕКАТ „ПРАВО НА ПРАВА!“	166
11.3 ПРАВА ДЕТЕТА - НЕЗАВИСНИ НАДЗОР НАД ОСТВАРИВАЊЕМ	167
11.4 СЕМИНАР „ПОЈАМ И РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКТА“	168
11.5 СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА	168
11.6 РАЗМЕНА ИСКУСТАВА ПОКРАЈИНСКОГ И ЛОКАЛНИХ ОМБУДСМАНА	169
11.7 СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА	169
11.8 ОКРУГЛИ СТО О ЈЕДНАКОСТИ СВИХ ГРАЂАНА У ЈАВНОМ ГОВОРУ	170
11.9 ИНСТИТУЦИЈА ОМБУДСМАНА: ДА ЛИ ЈЕ МОГУЋЕ ДОНЕТИ ЗАКОН КОЈИ ШТИТИ ИНТЕРЕСЕ ГРАЂАНА?	171
11.10 ПОЈАМ И РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКТА - НАСТАВАК	171

11.11	КОНФЕРЕНЦИЈА О ЗАСТУПНИКУ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА (ДРЖАВНИ АГЕНТ)	171
11.12	ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА СЛОБОДАН ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА	172
11.13	ОКРУГЛИ СТО: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЉУДСКИХ И МАЊИНСКИХ ПРАВА	172
11.14	ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ, ТРГОВИНА ЉУДИМА И ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ, СУЂЕЊА ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	173
11.15	РЕГИОНАЛНИ ПРОГРАМ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗА ЕВРОПУ И ЦЕНТРАЛНУ АЗИЈУ 2005	174
11.16	ОКРУГЛИ СТО О ИЗВЕШТАЈУ О ХУМАНОМ РАЗВОЈУ – „СНАГА РАЗЛИЧИТОСТИ“ - СРБИЈА 2005	175
11.17	ПРОМОЦИЈА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА	175
11.18	ОКРУГЛИ СТО: „ЛОКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У МУЛТИЕТНИЧКИМ ЗАЈЕДНИЦАМА - СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ“	175
11.19	ОКРУГЛИ СТО: ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗАКОНА О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА	176
11.20	ОКРУГЛИ СТО У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА „ОМБУДСМАН БЛИЖИ ГРАЂАНИМА 2“ - ПОРОДИЧНИ ЗАКОН	176
11.21	ТРЕБИНА „ОМБУДСМАН У ЛОКАЛНОЈ САМОУПРАВИ“	177
11.22	ОКРУГЛИ СТО: ПРЕДСТАВЉАЊЕ МОДЕЛА ЗАКОНА О ПРАВНОЈ ПОМОЋИ	177
12.	ИЗВЕШТАЈ О МЕЂУНАРОДНОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ „ОМБУДСМАН У МУЛТИЕТНИЧКИМ ДРУШТВИМА“	178
12.1	РЕЗУЛТАТИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ	179
12.1.1	<i>Закључци:</i>	179
13.	ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ	181
13.1	ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН У ЈАВНОСТИ	181
13.1.1	<i>Промовисање рада институције</i>	181
13.2	ОГЛАШАВАЊЕ ПО ПРЕДСТАВКАМА ГРАЂАНА/КИ	183
13.3	ОГЛАШАВАЊЕ О ДНЕВНО АКТУЕЛНИМ ДОГАЂАЈИМА	184
13.4	ГОДИШЊИ И ПОСЕБНИ ИЗВЕШТАЈИ	185
13.5	НАЧИНИ КОМУНИКАЦИЈЕ СА ЈАВНОШЋУ	185
13.5.1	<i>Саопштења, најаве и позиви медијима</i>	185
13.5.2	<i>Прес клипинг (брањење новина и извештаја у медијима)</i>	185
13.5.3	<i>Темајска гостовања у електронским медијима</i>	185
13.5.4	<i>Особље задужено за односе са јавношћу</i>	186
13.5.5	<i>Штампани материјал и публикације</i>	186
13.6	СТАТИСТИКА МЕДИЈСКИХ АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У 2005. ГОДИНИ	186
13.7	ПЛАНОВИ ЗА 2006. ГОДИНУ	187
14.	ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ	189
15.	ПРИЛОГ 1 - ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ ПОСТУПКА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА ПО ПРЕДСТАВКАМА ГРАЂАНА	190

1. Увод

Уводна напомена

Почетком јануара 2006. године навршиле су се две године од почетка рада институције Покрајинског омбудсмана Аутономне Покрајине Војводине. Годишњи извештај Покрајинског омбудсмана за 2005. годину је други по реду овакав извештај поднет Скупштини Аутономне Покрајине Војводине. У периоду између два извештаја рок за његово подношење је промењен. Првобитним текстом чл. 37. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману¹ било је прописано да:

Омбудсман једном годишње, најкасније до краја новембра, подноси Скупштини извештај о својим активностима, стању људских права и о правној сигурности у Покрајини.

Извештај садржи нарочито број и структуру представки, оштру оцену рада органа управе са ситановишња примене прописа, уочене пропусте и препоруке за њихово ошклањање, као и критике и похвале појединим органима управе и функционерима.

У пракси се, међутим, брзо показало да овакво утврђивање крајњег рока за подношење годишњег извештаја има одређене, пре свега практичне, недостатке:

- Период обухваћен годишњим извештајем састојао би се од неједнаких делова две календарске године (један месец претходне и једанаест месеци текуће године), и делио на два дела једну календарску годину као административну, буџетску и, у крајњој линији, логичку целину. Стога извештај не би обухватао податке о свим представкама поднетим у току текуће календарске године, али би садржао податке и о представкама поднетим током последњег месеца претходне године за коју је општа оцена стања већ дата у извештају за претходну годину. Исто важи и за све остале активности Покрајинског омбудсмана реализоване током последњег месеца претходне године.
- Један део података релевантних за годишњи извештај омбудсман прикупља и од других органа, служби, установа, организација, итд. Међутим, већина тих субјеката податке из своје надлежности прибавља и обрађује тек по истеку дате календарске године, односно током првих месеци наредне, тако да они у новембру или нису доступни, или су непотпуни и необрађени.
- Из наведених разлога, целовитост, а делом и актуелност годишњег извештаја били би умањени.

Због тога је Скупштини АП Војводине у октобру 2005. године био поднет предлог за измену чл. 37. ст. 1. Одлуке о Покрајинском омбудсману, којом се утврђује да је рок за подношење годишњег извештаја крај марта наредне године. Ова измена је била усвојена од стране Скупштине, тако да сада нови чл. 37. ст. 1. Одлуке гласи:

Омбудсман једном годишње, а најкасније до краја марта наредне календарске године, подноси Скупштини извештај за претходну годину о својим активностима, стању људских права и о правној сигурности у Покрајини.²

Годишњим извештајем Покрајинског омбудсмана за 2004. годину био је обухваћен период од почетка рада институције до краја новембра 2004. године. Због наведене измене, годишњи извештај за 2005. годину обухвата децембар 2004. године, који није ушао у претходни извештај и целу 2005. годину. Наредни извештаји ће обухватати целокупну претходну годину.

¹ „Службени лист АПВ“, бр. 23/2002.

² „Службени лист АПВ“, бр. 16/2005.

1.1.2. Преглед активности Покрајинског омбудсмана у 2005. години

Број грађана/грађанки који се обратио Покрајинском омбудсману је повећан 2,5 пута у поређењу са првом годином рада (623 према 256), а тиме и обим посла у овом сегменту деловања институције. Повећана активност институције условљена је свакако њеном већом доступношћу и препознатљивошћу међу грађанством. Део извештаја садржи статистичке податке о броју и структури представки примљених у децембру 2004. и током 2005. године. Уз централну канцеларију Покрајинског омбудсмана у Новом Саду и подручну у Суботици, које делују од 2004. године, од почетка 2005. године делује и подручна канцеларија у Панчеву. Статистички преглед предмета у подручним канцеларијама је укључен у одговарајући део извештаја.

Посебни делови извештаја су, у складу са чл. 37. ст. 3. Одлуке о Покрајинском омбудсману,³ посвећени областима за које Одлука предвиђа посебне заменике/це: заштити права националних мањина, равноправности полова и заштити права детета. Генерално говорећи, у прве две области било је поднето мало индивидуалних представки, док у области заштите права детета број обраћања и поднетих представки постепено расте. Већи део поступака вођених по службеној дужности спадају у неку од ових области, а ту је Покрајински омбудсман нарочиту пажњу посветио проактивном деловању: организовању различитих видова едукације о људским правима, припремању и реализовању пројеката у оквиру свог мандата, активностима усмереним на промовисање људских права и слично.

Током друге године деловања Покрајински омбудсман је започео низ нових, уз знатно проширење многих ранијих, активности. У контексту заштите права детета, у првој половини 2005. године у 14 војвођанских основних школа реализован је пилот пројекат „Право на права“ са циљем упознавања ученика 4. и 7. разреда основних школа са основама и актуелним питањима људских права. У другој половини исте године започето је спровођење истог пројекта у свим основним школама у АП Војводини, што ће трајати до средине 2006. године. По идеји му је сличан и пројекат вршњачке едукације, усмерен на информисање ученика у свим средњим школама у Војводини о појединим питањима у области људских права, који је у првом полугодишту школске 2005/06. године био спроведен у половини војвођанских средњих школа, а други део ће бити реализован до лета 2006. године. Најзад, у овом делу потребно је поменути да је Покрајински омбудсман подржао и учествовао у повезивању и координисању сарадње Дечје болнице у Новом Саду са омбудсманом италијанске покрајине Фриули Венезиа Гиулиа, у оквиру пројекта усмереног на подизање нивоа заштите права деце у дечјим болницама. Сви ови пројекти детаљно су представљени у одговарајућим деловима годишњег извештаја.

Покрајински омбудсман је покренуо и током читаве 2005. године активно деловао на успостављању мреже институција, установа и организација у циљу систематског сузбијања насиља у породици на територији АП Војводине. Меморандум о сарадњи у оквиру мреже до краја 2005. године потписале су многобројне институције и организације у 22 општине у АПВ, а активностима везаним за јачање мреже и локалних тимова биће посвећена пажња и током 2006. године. Један део извештаја посвећен је активностима у вези са овом мрежом.

Уочено је такође да поједине службе, као што су центри за социјални рад, за локалну власт нису од посебног интереса тако да се веома ретко предузимају мере које би омогућиле центрима да дају квалитетније услуге грађанству. Центри за социјални рад нису ни материјално ни кадровски оспособљени да одговоре потребама кори-

³ „Извештај обавезно садржи делове о стању у области права националних мањина, права детета и равноправности полова које израђују надлежни заменици/це омбудсмана.“

сника/ца у новонасталој друштвеној ситуацији повећаног броја и сложености проблема са којима се ова институција суочава, тако да су осим законодавних промена и усклађивања прописа, потребне мере које би могле да примењују локалне самоуправе. То се пре свега односи на број и професионалну структуру запослених у центрима, где општине имају могућност финансирања али томе не прибегавају у мери у којој би могле. У овом погледу позитиван је пример општине Кањижа, која је подстакнута иницијативом Покрајинског омбудсмана прихватила да финансира да одобри запошљавање два/е стручна/е сарадника/це (педагог и психолог) у њиховом Центру за социјални рад, у којем пре тога ни број ни стручни профил запослених нису били довољни да адекватно обављају све поверене послове. Још један позитиван пример је Центар за социјални рад у Сомбору који се самоиницијативно, и организационо и кадровски, прилагођава потребама својих корисника/ца, нарочито у области заштите од насиља у породици, што недвосмислено показује да може много више да се уради, али да је неопходна подршка локалне самоуправе и институција, али и спремност запослених да се прилагођавају новонасталој ситуацији. Центар за социјални рад у Сомбору је активним приступом проблемима и другачијим радом покренуо локалну самоуправу и неке институције (посебно је добра сарадња са МУП-ом) да установе концепт тзв. нулте толеранције на насиље, на чему су ангажоване скоро све институције у овом граду.

Током 2005. године тимови Покрајинског омбудсмана обавили су систематске обиласке више установа ради упознавања са условима боравка и рада у тим установама, стањем у погледу уживања и заштите људских права њихових клијената, као и положајем запослених у тим установама. Обиласцима су биле обухваћене све установе за смештај деце и омладине у Војводини, све установе за смештај душевно оболелих лица, као и лица заосталих у развоју. Тим Покрајинског омбудсмана је обишао и све редакције Радио-телевизије Нови Сад ради увида у стање у овом покрајинском електронском медију пре његове трансформације у јавни сервис, пре свега са становишта поштовања права грађана на информисаност, и припадника мањинских националних заједница да буду информисани на свом језику. Сви извештаји о наведеним обиласцима, преглед пратећих активности Покрајинског омбудсмана, и препоруке надлежним органима које се односе на ове установе налазе се у извештају за 2005. годину.

Покрајински омбудсман је током 2005. године наставио периодичне обиласке затвора на територији АП Војводине ради прикупљања представки лица лишених слободe (у свим затворима у Војводини раније су већ постављене посебне металне кутије за подношење представки) и, уколико је потребно, обављања разговора са подносиоцима представки. По први пут у овогодишњем извештају су, осим општег прегледа стања у овој области и препорука, представљени примери и исходи поступака вођених поводом представки поднетих од стране лица лишених слободe. Будући да је досадашњи мониторинг установа за извршавање казни лишења слободe био успешно обављан у договору и сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција при Министарству правде Републике Србије, Покрајински омбудсман је упутио Управи текст споразума о сарадњи два органа у овој области, чије се потписивање очекује у првој половини 2006. године.

Неке од активности усмерене на промовисање и унапређивање поштовања људских права имале су и своју културну димензију. Тако је у мају 2005. године Покрајински омбудсман учествовао у организацији једнонедељне изложбе ангажованих плаката студената новосадске Ликовне академије под називом „Збогом ратови, збогом оружје“, у јуну је приредио једнонедељну изложбу награђених дечијих ликовних и писмених радова о теми права детета (што је био један од садржаја у оквиру већ поменутог пројекта „Право на права“ у основним школама), затим је у септембру завршетак циклуса обилазака установа за смештај деце и омладине симболично обележен једно-

недељном изложбом фотографија ликова деце смештене у Дечијем селу у Сремској Каменици. У оквиру ове групе активности треба поменути да је Покрајински омбудсман имао свој штанд на међународном музичком фестивалу EXIT у Новом Саду, где су делене брошуре и пропагандни материјал ради представљања институције младима.

Покрајински омбудсман је учествовао и на више десетина саветовања, округлих столова, семинара, конференција, образовних и других скупова о темама у вези са људским правима, у својству организатора, предавача и/или учесника, дајући и на тај начин допринос јачању идеје људских права и слобода. У посебном поглављу наведени су најважнији скупови на којима је омбудсман учествовао.

Након вишемесечних интензивних припрема Покрајински омбудсман је, уз подршку Мисија ОЕБС-а и Савета Европе у нашој земљи, 20. и 21. октобра 2005. године у Новом Саду организовао међународну конференцију о теми „Улога омбудсмана у вишенационалним срединама“. У њеном раду учествовали су представници 19 институција омбудсмана, неколико међународних организација, и већи број домаћих институција, стручњака, и организација. Крајњи циљ конференције био је размена искустава и унапређење деловања ове институције у области заштите права националних мањина. Излагања и закључци са конференције су објављени у зборнику радова (одштампаном почетком 2006. године), а посебан део годишњег извештаја посвећен је самој конференцији.

Током 2005. године Покрајински омбудсман је наставио успостављање и унапређивање контаката са институцијама омбудсмана у другим земљама, као и са међународним организацијама које се баве питањима људских права. Сарадња са другим омбудсманима је представљена у одговарајућем поглављу извештаја. Од 2005. године Покрајински омбудсман је и члан међународне асоцијације ових институција: International Ombudsman Institute-а, светског удружења омбудсмана. Један од резултата ових контаката током 2005. године, јесте учешће Покрајинског омбудсмана на конференцији коју ће ова организација одржати у 2006. години.

У току извештајног периода успостављена је сарадња са новом институцијом у нашем правном систему – Повереником за слободан приступ информацијама од јавног значаја. И Покрајински омбудсман и Повереник за слободан приступ информацијама од јавног значаја препознали су повезаност и додирне тачке у раду две институције, тако да је одржано неколико радних састанака ради размене искустава, заједничког представљања јавности и организовања едукације.

Настављена је и успешна сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији и Црној Гори која је од почетка на различите начине подржавала јачање институције, затим са Саветом Европе, са београдском канцеларијом Nansen Dialogue Centre-а, и низом других међународних и домаћих организација. Покрајински омбудсман је током 2005. године имао састанке са представницима великог броја организација и институција. У одговарајућим деловима извештаја наведене су ове активности Покрајинског омбудсмана, и видови остварене сарадње. Најзад, посебан део извештаја посвећен је односима ове институције са јавношћу, и посебно са медијима.

Током 2005. године дошло је до успостављања још једног броја грађанских бранилаца/омбудсмана у општинама у Србији. У АП Војводини су до сада три општине – Бачка Топола, Зрењанин и Сомбор – увеле ову институцију. У општинама на територији Србије институција грађанског браниоца је до сада основана у Шапцу, Раковици, Гроцкој, Крагујевцу, Нишу и Владичином Хану, с тим да се извесна решења у погледу надлежности, начина подношења извештаја, код ових институција разликују, те је у том погледу тренутно слика у Србији веома разнолика. Покрајински омбудсман је са сва три постојећа локална омбудсмана у Војводини закључио Протокол о сарадњи, којим ове институције формулишу основе за споразумно разграничавање дели-

мично преплетених надлежности, а ради избегавања сукоба надлежности. Крајем 2005. године у канцеларији Покрајинског омбудсмана припремљен је сличан протокол којим се утврђују начини сарадње Покрајинског и локалних омбудсмана ван територије АП Војводине, који би требало да буде потписан у првој половини 2006. године. Током 2005. године ове институције су одржале неколико састанака радног карактера, када су размењена искуства и утврђени ставови поводом одређених питања од значаја за институцију и њено функционисање. Осим тих сусрета, Покрајински омбудсман је пружао подршку, како локалним омбудсманима у Војводини, тако и појединим локалним омбудсманима ван територије Војводине, јачањем њихових капацитета путем укључивања у више програма стручног усавршавања које је Покрајински омбудсман обезбеђивао за своје запослене, као и укључивањем у поједине пројекте које је започео или реализовао током 2005. године и слично.

Са становишта одговарајућег нормативног позиционирања институције Покрајинског омбудсмана у систем покрајинских, па и других органа, мора се констатovati да су током 2005. године изостала очекивана прилагођавања одређених прописа чињеници да институција Покрајинског омбудсмана ефективно делује од јануара 2004. године. Осим Одлуке о Покрајинском омбудсману, од покрајинских прописа само је још Одлука о покрајинској управи⁴ садржала одредбе које се тичу односа покрајинских органа управе и покрајинског омбудсмана, с тим да су релевантне измене и допуне ове Одлуке биле извршене још 2002. године, дакле, пре доношења Одлуке о покрајинском омбудсману. Од републичких прописа, једино Закон о заштитнику грађана (на снази од 24. септембра 2005. године) помиње Покрајински омбудсман у одредбама које се тичу односа будућег заштитника грађана РС и Покрајинског омбудсмана АПВ.

Пословник Скупштине АПВ још није допуњен у складу са Одлуком о Покрајинском омбудсману, у смислу прописивања извесних поступака поводом активности и предлога омбудсмана. Исто важи и за акте којима се јединствено за све покрајинске органе уређују поједина питања, као и за релевантне републичке прописе: Покрајински омбудсман не постоји у прописима од значаја за нормално функционисање институције, а понекад бива потпуно изостављен и приликом израде измена и допуна релевантних аката. Крајем лета 2005. године био је припремљен предлог измена Статута Аутономне Покрајине Војводине по којем би нормативно стање било усклађено са фактичким, тако што би Покрајински омбудсман био изричито наведен као један од органа АП Војводине, али тај предлог још није увршћен у дневни ред Скупштине АПВ.

Потребно је истаћи још и то да је крајем септембра 2005. године, након дужег времена, у Народној скупштини Републике Србије усвојен Закон о заштитнику грађана.⁵ Према одредбама Закона, Заштитник грађана је требало да буде изабран до 24. марта 2006. године, али у моменту предаје овог извештаја избор још није био обављен. Покрајински омбудсман је пре усвајања Закона, када је текст предлога углавном био познат, сачинио коментар о Предлогу Закона о заштитнику грађана да би указао на лоше стране неких решења, и упутио га, између осталог, и Министарству за државну управу и локалну самоуправу као предлагачу, што није било уважено. Неке од важни-

⁴ „Службени лист АПВ“, бр. 10/92, 12/92, 2/95, 3/2002. ; Чл. 36. Одлуке гласи:

„Покрајински органи су дужни да омогуће несметан приступ Омбудсману подацима од интереса за остварење права грађана.

Покрајински органи дужни су да брижљиво размотре указивања, предлоге и препоруке Омбудсмана који поступа у интересу грађана.

Ради омогућавања несметаног рада Омбудсмана, органи Покрајине су дужни да предузимају све потребне мере и активности.“

⁵ „Службени гласник РС“, бр. 79/2005.

јих примедби изнетих у поменутом коментару биле су формулисане и као амандмани на текст предлога закона које је Скупштина АП Војводине упутила Скупштини Републике Србије, али ниједна од недоследности и контрадикторности на које је благовремено указивано, као на потенцијални извор проблема, није отклоњена. У одговарајућем делу овог извештаја дат је и краћи коментар усвојене верзије Закона.

1.2. Структура и организација институције

По чл. 4. ст. 1. Одлуке о Покрајинском омбудсману, омбудсман оснива локалне канцеларије у Суботици и Панчеву, а може их оснивати и у другим местима на територији Покрајине. Као што је већ напоменуто, током 2005. године радиле су све три канцеларије Покрајинског омбудсмана.

Одлука такође утврђује да омбудсман има 5 заменика/ца, од чега је троје задужено за посебне области (права националних мањина, права детета и равноправност полова). Најмање један заменик/ца мора да буде из реда мање заступљеног пола, и припадника националних мањина.⁶ Сви поменути услови су у пракси задовољени.

Покрајински омбудсман и заменици/це су изабрана лица. Омбудсмана предлаже најмање 30 посланика, или скупштински одбор надлежан за питања организације и рада управе, а бира га Скупштина АПВ двотрећинском већином гласова од укупног броја посланика.⁷ Заменике/це предлаже омбудсман, а бира их Скупштина простом већином од укупног броја посланика.⁸

Током 2005. године број запослених у Покрајинском омбудсману је увећан са 15 на 19, колико тренутно има запослених у три канцеларије. Од тог броја 17 ради у централној канцеларији у Новом Саду, а по једна сарадница је запослена у подручним канцеларијама у Суботици и Панчеву. Од укупног броја запослених, Покрајински омбудсман и 5 заменика/ца омбудсмана (укупно 6 особа) су изабрана лица, док осталих 13 особа има статус запослених. С обзиром на укупан број запослених предвиђен Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у Покрајинском омбудсману, запослено је нешто више од половине броја потребног за оптималан рад институције. Основни разлог због којег један број радних места још није попуњен јесте недостатак канцеларијског простора за смештај сарадника/ца. Од 19 запослених 17 има завршен факултет (од тога је 1 доктор наука), а двоје средњу школу. Жена има 12 (од тога су две заменице) и 7 мушкараца. По структури положаја, међу запосленима је 3 у рангу саветника/ца, 8 је стручних сарадника/ца, и по 1 је техничка секретарица и сарадник за послове информационе технологије.

Стручном усавршавању запослених у Покрајинском омбудсману посвећује се посебна пажња, пре свега ради јачања капацитета институције и њеног квалитетнијег и ефикаснијег рада. Практично су сви запослени који се баве стручним делом посла били или јесу укључени у различите обуке.

⁶ Чл. 6. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁷ Чл. 5. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁸ Чл. 6. ст. 3. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

2. Опште надлежности

Послови које обављају заменици омбудсмана за општа питања дефинисани су Одлуком о Покрајинском омбудсману („Сл. лист АПВ“ број 23/2002, 5/2004, 16/2005). Члан 13. поменуте Одлуке предвиђа да омбудсман обавља следеће послове:

- прати примену међународних стандарда из области људских права;
- прикупља информације о примени закона и других прописа из области људских права;
- саставља годишњи извештај о остваривању људских права;
- обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права;
- прима и испитује представке које се односе на повреду људских права;
- посредује у мирном решавању спорова који се односе на кршење људских права;
- иницира покретање кривичних, дисциплинских и других поступака код надлежних органа у случају кршења људских права;
- организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању људских права;
- организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање и поштовање људских права;
- иницира и подстиче образовање о људским правима у свим областима живота;
- сарађује и размењује искуства са другим омбудсманима у земљи и иностранству;
- изузетно, по потреби обавља и послове заменика омбудсмана из ове одлуке;
- обавља друге послове у складу са законом и прописима Скупштине.

2.1. Активности покрајинског омбудсмана на афирмацији институције грађанског браниоца на локалном нивоу

Покрајински омбудсман је почетком 2005. године спровео анкету путем дописа и накнадно телефонским путем у свим општинама на територији АПВ са питањима:

- Да ли је у Статуту предвиђена могућност установљивања грађанског браниоца?
- Да ли постоји Одлука о грађанском браниоцу?
- Да ли је изабран грађански бранилац?

Резултати истраживања показали су да само у 6 општина у Статуту није предвиђена могућност увођења грађанског браниоца, али да је Одлука о грађанском браниоцу донета само у 5 општина и да је само у три општине изабран грађански бранилац, и то у Сомбору, Зрењанину и Бачкој Тополи.

Покрајински омбудсман је са наведеним грађанским браниоцима закључио Протокол о сарадњи ради потпуније и ефикасније заштите људских права и слобода грађана. Протоколом је предвиђена сарадња омбудсмана у размени предмета, избегавања сукоба надлежности, као и усклађивања праксе.

2.2. Објављивање Информатора у складу са Законом о приступу информацијама од јавног значаја

У складу са чланом 39. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја („Службени гласник РС“, бр. 120/04) и Упутством за објављивање информатора о раду државног органа („Службени гласник РС“, бр. 57/05) Покрајински омбудсман је објавио Информатор о раду.

Информатор садржи податке који су од значаја за садржину, обим и начин остваривања права заинтересованих лица на приступ информацијама од јавног значаја као и о организацији, структури канцеларије и начину рада Покрајинског омбудсмана.

2.2.1. Достапљивост информатора

2.2.1.1. Штампани облик

У канцеларији Покрајинског омбудсмана у Новом Саду у сваком моменту може се добити најновија штампана верзија информатора на увид као и примерак информатора уз надокнаду нужних трошкова. У канцеларијама у Суботици и Панчеву могуће је добити оригинал или фотокопију најновије или претходне верзије информатора (због недовољне техничке опремљености канцеларија у Суботици и Панчеву почетком месеца се може десити да најновија верзија информатора није доступна).

2.2.1.2. Електронски облик

На интернет презентацији Покрајинског омбудсмана овај информатор је доступан у електронском формату. У канцеларији у Новом Саду могуће је добити електронску верзију информатора (на медиј који донесе странка). На интернет страници Покрајинског омбудсмана <http://ombudsman.vojvodina.sr.gov.yu> може се преузети најновија верзија Информатора.

2.3. Стање људских права у затворима

Током 2004. Покрајински омбудсман је, на основу чл. 23 Одлуке о Покрајинском омбудсману и пројекта „Начин достављања представки лица лишених слободе“ поставио, у свим затворима на територији АПВ, по две кутије за остављање представки упућених Покрајинском омбудсману. Циљ је био да омогући затвореницима да се непосредно обраћају Покрајинском омбудсману што је обезбеђено на тај начин што се кључеви од кутија налазе једино у канцеларији Покрајинског омбудсмана. Постављањем кутија омогућено је по први пут у Републици Србији да лица која се налазе на издржавању казне затвора на територији АП Војводине упуте представку – жалбу државној институцији која није у саставу Министарства правде Републике Србије, и то без посредовања затворске управе.

Појединачне представке, које су затвореници стављали у кутије прикупљане су током 2005. године из свих затвора у Војводини, али због проблема са добијањем службеног возила који је и током ове године постојао није било могућности да то чинимо на месечном нивоу. Укупан број представки поднетих од стране затвореника путем кутија у затворима је 34. Представке су се односиле у највећем броју на третман у институцији, док се један број односио на рад Суда у којим случајевима се омбудсман огласио ненадлежним. Осим представки које су примљене посредством кутија, један број представки упућен је од стране рођака затвореника или затвореника путем поште.

Највећи број представки је примљен из КПЗ у Сремској Митровици што је и очекивано због капацитета ове установе.

Приликом преузимања представки остварена је добра сарадња са затворским управама, а нарочито бисмо истакли сарадњу са стручним службама у КПЗ у Сремској Митровици.

Оцена Омбудсмана о општем стању и условима боравка осуђених особа у односу на прошлогодишњи извештај је остала непромењена. Услови боравка осуђених особа су неодговарајући. Смештајни капацитети су преоптерећени и нису обезбеђени услови предвиђени Европским затворским правилима⁹. Необезбеђењем адекватних и прописаних објеката и установа за извршење кривичних санкција као и необезбеђивањем одговарајућих просторних и других услова у затворима директно се крше одредбе Кривичног закона РС, Закона о извршењу кривичних санкција и Европских затворских правила. Све то има за последицу да се крше основна људска права осуђених особа и то првенствено право на одговарајуће и законом прописане минималне просторне услове боравка и живота у казнено-поправним установама, као и право на одговарајућу здравствену заштиту.

2.3.1. Страни држављани на издржавању казне затвора

Европском конвенцијом о трансферу осуђених лица, чији је потписник и Државна заједница Србија и Црна Гора, омогућено је страним држављанима, под одређеним условима, да издржавају казну затвора у земљи чији су држављани тј. да се изврши трансфер из затвора на територији Републике Србије у земљу порекла.

Покрајински омбудсман је сачинио упитник, који је преведен на румунски и енглески језик и достављен је Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици да се путем службе за преваспитање заинтересованим осуђеницима поделе упитници. Разлог превођења на румунски језик је велики број румунских држављана који се налазе на издржавању казне затвора у КПЗ Сремска Митровица. Такође, важно је напоменути да се већина осуђених страних држављана налази у КПЗ Сремска Митровица.

Упитником су тражени подаци о држављанству, последњем пребивалишту, подаци о пресуди и казни на коју су осуђени, као и да ли су заинтересовани за пребацивање, да ли су коме и када подносили захтев за трансфер.

На упитник је одговорило укупно 68 осуђеника. Од тога само 9 није заинтересовано за трансфер. Највећи број је Румуна, затим држављана БиХ, Бугара, Хрвата. Веома мали број осуђеника је из земаља Европске уније.

Из одговора произилази да се одлуке по захтевима за трансфер осуђених лица у матичне државе не доносе по неколико година. Због тога намеравамо да у наредном периоду остваримо сарадњу са Министарством за људска и мањинска права како би установили због чега толико дуго трају поступци и да, у оквиру наших надлежности, утичемо на убрзање поступака.

На основу поднетих представки и непосредног увида дајемо следеће:

2.3.2. Прејоруке у односу на затворе

- Да се обезбеде средства за адаптацију – изградњу још једног павиљона у КПЗ у Сремској Митровици због побољшања смештајних капацитета.
- Било би добро да се отворе установе за извршење казни лишења слободе за жене, или омогућавање у оквиру једне од постојећих установа (због знатно

⁹ Европска затворска правила усвојена од стране Комитета министара Савета Европе 1987. године.

мањег броја жена осуђених на затворске казне) да жене – осуђенице са територије АПВ издржавају казне ближе својим породицама.

- Размотрити могућност отварања установе за извршење казни лишења слободе према малолетним лицима – починиоцима кривичних дела на територији АПВ, јер би на тај начин контакти са породицом били једноставнији и чешћи, чиме би се могло допринети и ресоцијализацији.
- Неопходно је реорганизовати здравствену заштиту лица на издржавању казне затвора, односно унапредити пружање здравствене заштите и то запошљавањем већег броја лекара у КПЗ у Сремској Митровици, јер на постојећи број затвореника, што је тренутно стање, један лекар није довољан.
- Препоручује се Управи за извршење заводских санкција да пронађе адекватнији начин за боље снабдевање кантине у КПЗ Сремска Митровица, односно, да у току целог месеца иста буде снабдевена производима неопходним особама која се налазе у затвору (млеко, цигарете, и сл.) како би се омогућило осуђеницима да износ који имају право да потроше у складу са позитивним прописима и реализују.
- Препоручује се управи за извршење заводских санкција да приступи формирању радне групе која ће израдити правилник о дисциплинском кажњавању лица који се налазе у затвору, а у складу са новим Законом о извршењу кривичних санкција.
- Неопходно је дозволити Омбудсману да без претходне дозволе Суда може да обилази притворске делове затвора, што је нарочито значајно у борби против тортуре и злостављања.
- Обезбедити разнолику националну структуру запослених у затворима, нарочито чувара, ради лакшег споразумевања са лицима лишеним слободе.

Осим ових препорука у Извештају Покрајинског омбудсмана за 2004. годину налазе се препоруке у вези са затворима које су још увек актуелне.

2.4. Неки актуелни проблеми у области људских права у 2005. години

2.4.1. Самодоприноси

У току 2005 године, Покрајинском омбудсману обраћале су се групе грађана месних заједница у општинама Инђија, Темерин, Чуруг и других где истичу своје незадовољство у погледу поступка за спровођење месних самодоприноса. Незадовољство грађана се огледа у начину расписивања и спровођења месног самодоприноса. Наиме, увођење самодоприноса је уређено члановима 30. став 1. тачка 6; 78. став 1. тачка 14; и члановима 87.–97. Закона о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“ 9/2002, 33/2002, 33/2004, 135/2004), а ближе се уређује статутима општина. Поменути акти детаљно се регулишу начини и разлози за расписивање и спровођење самодоприноса. Приликом изјашњавања о увођењу самодоприноса сви грађани имају једнако право одлучивања о увођењу самодоприноса. Међутим, одлукама о увођењу самодоприноса предвиђа се могућност да грађани који су слабог имовног стања буду ослобођени плаћања обавеза из самодоприноса. Ово у пракси доводи до ситуације где већина грађана бива ослобођена плаћања обавеза из самодоприноса по основу недостатка материјалних средстава док мањина учествује у финансирању самодоприноса.

Члан 37. став 1. Одлуке о Покрајинском омбудсману предвиђа да се извештај Покрајинског омбудсмана односи на стање људских права и правну сигурност у По-

крајини. Члан 2. став 1. исте Одлуке предвиђа да су основни принципи деловања омбудсмана законитост, непристрасност, независност и правичност. Имајући у виду наведене принципе рада Покрајинског омбудсмана, а нарочито принцип правичности, поставља се питање правичности у спровођењу самодоприноса на такав начин да грађани који не учествују у плаћању самодоприноса одлучују о његовом увођењу. Нарочито треба имати у виду околност да грађани који не учествују у плаћању обавеза самодоприноса стварају обавезу грађанима који учествују у плаћању истог.

Поред наведеног проблема са самодоприносима у појединим општинама грађани су улагањем сопствених средстава допринели решавању комуналних проблема (финансирањем изградње комуналне инфраструктуре), да би након увођења самодоприноса поново били принуђени да одвајају средства за исту намену, без могућности повраћаја већ уложених средстава.

2.4.2. Регулациони планови

У току 2005. године Покрајинском омбудсману су се обраћале странке са приредбама на рад општинских управа, а у погледу могућности коришћења права на мирно коришћење својине. Наиме, општинске управе доношењем регулационих планова предвиђају ограничења права грађана на коришћење имовине, а посебно у односу на промену намене земљишта као и функције објеката (отварање локала, надзиђивање). Имајући у виду околност да је због недостатка материјалних средстава неизвесно спровођење поменутих регулационих планова у пракси, као и да се њихово спровођење често одлаже, грађани долазе у ситуацију да им право на коришћење имовине буде ограничено у дужем временском периоду. Право својине је неприкосновено право заштићено како уставним нормама, тако и међународним документима о заштити људских права. Оваквим спровођењем регулационих планова од стране општинских управа, право коришћења својине се ограничава што доводи до правне несигурности грађана.

2.4.3. Приватизација друштвених предузећа

Током 2005. године значајно је повећан број грађана, првенствено група радника, чија су друштвена предузећа у којима су радили приватизована или била у поступку приватизације. Поменути грађани су указивали на неправилности како самог поступка приватизације, тако и припрема предузећа за приватизацију. Одредба члана 19. став 3. Одлуке о Покрајинском омбудсману која предвиђа да се омбудсману могу обратити и удружења и друге организације којима су људска права угрожена. У поменутим представкама ради се пре свега о повреди људских права из домена економских и социјалних права, конкретније, права на рад и социјалну сигурност. Поступајући по овим представкама Покрајински омбудсман је уочио неправилности у поступку приватизације посебно у делу који се односи на непоштовање уговора о куповини друштвеног предузећа које су закључили Агенција за приватизацију Републике Србије и купац. У поменутим случајевима Покрајински омбудсман није могао да предузима конкретне радње, с обзиром на то да се ради о материји која је у надлежности Владе Републике Србије. Упркос томе радници који су се обратили Покрајинском омбудсману добили су детаљна упутства ради остваривања права која су им угрожена.

Друга група грађана којима су такође повређена горе наведена права указивала је на неправилности у раду поводом остваривања права на поделу акција у предузећима у којима раде. У тим случајевима су радници од стране Покрајинског омбудсмана упућивани да своје право остваре у судском поступку, уз молбу грађанима да омбудсману дају повратну информацију о успеху у тим споровима. До сада повратних информација није било и очигледно је да правосуђе у Републици Србији није спремно да у оваквим поступцима буде ефикасно и донесе одговарајуће одлуке које би биле полазне основе у стварању судске праксе која би евентуално створила могућност да се

кроз исту уоче и неки недостаци у самом поступку око доделе или расподеле акција. Из досадашњег искуства сведоци смо да у вези са заштитом права малих акционара не постоји воља државе да то право на одговарајући начин и заштити па смо и сведоци афера које у сваком случају нису добре, а поводом приватизације одређених друштвених предузећа. Претпоставка Покрајинског омбудсмана је да ће у 2006. години бити повећан број радника који се обраћају Покрајинском омбудсману ради заштите права на рад и социјалну сигурност. Неопходно је да о поменутих чињеницама, а путем овог Извештаја обавестимо Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, у смислу одредбе члана 14. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

2.5. Сарадња са Народном канцеларијом

У циљу сарадње, унапређењу људских права, као и помагању грађана у остваривању њихових права, Покрајински омбудсман је са директором Народне канцеларије 25. 05. 2006. у Новом Саду закључио Протокол о сарадњи.

Протоколом су се стране споразумеле о међусобној сарадњи поводом решавања појединачних представки грађана и о заједничким активностима на промоцији људских права.

2.6. Оквирни план активности за 2006. годину

Имајући у виду наведене надлежности Покрајинског омбудсмана као и чињеницу да се Покрајинском омбудсману обраћа све већи број странака, основна активност у 2006. години у складу са чланом 13. став 1. алинеја 5. поменуте Одлуке биће примање и испитивање представки грађана које се односе на повреду људских права:

- биће поднет предлог Управи за извршење заводских санкција Министарства правде за закључивање меморандума о наставку сарадње у нашим даљим активностима у вези са затворима;
- биће организован скуп – округли сто о примени новог Закона о извршењу кривичних санкција на којем би учествовали начелници васпитних служби, представници Управе за извршење заводских санкција, представници ОЕБС-а и др. са посебним акцентом на подзаконске акте у вези са применом закона, пре свега дисциплинском одговорношћу осуђеника и механизма заштите осуђеника;
- у погледу неуропсихијатријских болница и установа социјалне заштите наставиће се са повременим мониторингом. Акцент у раду биће на принудној хоспитализацији душевних болесника и поступању судова након изречених мера безбедности обавезног психијатријског лечења починилаца кривичних дела, детаљнија анализа и указивање на неправилности у установама социјалне заштите, као што је, на пример, расподела тзв. џепарца. Такође, од Секретаријата за здравство и социјалну политику затражићемо извештај о раду ових установа;
- биће урађен кодекс понашања запослених у државној управи, који ће се превести на језике националних мањина и бити упућен свим општинама на територији АП Војводине. Намера је да се, с једне стране, службеници подсети

на своје обавезе у комуникацији са странкама, а истовремено, да странке буду свесне која им права припадају у односу са службеницима;

- у четворомесечним интервалима биће организоване посете свим општинама са акцентом на могућности унапређења рада општинске управе;
- биће извршено истраживање дужине трајања управног поступка и предложене мере за побољшање рада управе, као на пример, колико је за поједини посао пред неким од управних органа грађанину потребно времена и новца. Намера је да истакнемо општине које имају добру и ефикасну администрацију и оне које нису на тај начин организоване;
- оствариваће се сарадња са Министарством за људска и мањинска права поводом страних држављана који издржавају казну затвора на територији Републике Србије, а заинтересовани су за пребацивање у своју матичну земљу;
- ангажовања ради боље и ефикасније заштите људских права, посебно путем образовних активности и пружања информација јавности;
- тежићемо мирном решавању насталих проблема применом техника посредовања (медијације);

Посебно треба истаћи чињеницу да су се у току 2005. године странке обраћале Покрајинском омбудсману са притужбама на рад органа управе Републике Србије, као и на рад судова, иако Покрајински омбудсман нема надлежности да поступа према судовима, као ни према органима управе Републике. Ова чињеница је показатељ, како недовољно правилног и ефикасног рада поменутих органа, тако и недовољне упућености грађана у надлежности Покрајинског омбудсмана, али и Аутономне Покрајине Војводине. С обзиром на то да су доношењем Закона о утврђивању одређених надлежности покрајине, на Аутономну Покрајину пренете одређене надлежности Републике и да Покрајински омбудсман може да поступа само према покрајинској и општинској управи и организацијама и јавним службама које врше управна и јавна овлашћења, а чији је оснивач Покрајина или општина, сматрамо да је неопходно предузети активности на упознавању грађана са надлежностима Аутономне Покрајине Војводине. У току 2006. године планирамо да приликом обиласка општина на територији Аутономне Покрајине Војводине, а у сарадњи са представницима општинских управа, детаљно упознамо поменуте представнике са принципима рада и надлежностима Покрајинског омбудсмана.

3. Заштита права националних мањина

3.1. Правни оквири деловања заменика за заштиту права националних мањина

У Извештају Покрајинског омбудсмана за 2004. годину су наведени сви међународни стандарди и домаћи прописи од значаја за област права националних мањина. У наставку указујемо само на она међународна документа који су од стране наше државе ратификована током 2005. године, односно, само на оне домаће прописе који су донети током овог извештајног периода.

- Документи Савета Европе:
 - Европска повеља о регионалним и мањинским језицима („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 18/2005);
- Билатерални споразуми:
 - Споразум између Србије и Црне Горе и Републике Хрватске о заштити права српске и црногорске мањине у Републици Хрватској и хрватске мањине у Србији и Црној Гори („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 3/2005);
 - Споразум између Србије и Црне Горе и Републике Македоније о заштити српске и црногорске националне мањине у Републици Македонији и македонске националне мањине у Србији и Црној Гори („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 6/2005).
- Домаћи прописи:
 - Прописи Републике Србије:
 - Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 107/2005)¹⁰.
 - Прописи АП Војводине:
 - Одлука о образовању савета за интеграцију Пома у АПВ („Службени лист АПВ“, број 6/2005).

3.2. Делотворно учешће националних мањина у органима јавне власти

3.2.1. Структура запослених у органима управе

Полазећи од података прикупљених од стране Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине за 2004. годину о структури запослених у покрајинским органима управе, Покрајински омбудсман, поступајући по службеној дужности, упутио је препоруке свим органима управе АП Војводине да, полазећи од соп-

¹⁰ У чл. 28. ст. 4. регулисано је право на обавештење, те је прописано, да обавештење даје надлежни здравствени радник усмено и на начин који је разумљив пацијенту, водећи рачуна о његовој старости, образовању и емоционалном стању. Ако пацијент не познаје језик који је у службеној употреби на територији здравствене установе, мора му се обезбедити преводилац у складу са прописима о службеној употреби језика и писма, а ако је пацијент глувонем, мора му се обезбедити тумач. У чл. 259. непоштовање наведено одредбе предвиђен је као прекршај, за који је прописана новчана казна од 30.000 до 50.000 динара.

ствених потреба, приликом заснивања радног односа са новим запосленима који испуњавају услове прописане за одређено радно место, нарочито воде рачуна о запошљавању припадника/ца националних заједница, како би се обезбедила релативно одговарајућа заступљеност припадника/ца различитих националних заједница у органима управе сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији Аутономне Покрајине Војводине.

Општа констатација Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине на основу података о структури запослених у органима јединица локалне самоуправе на територији АП Војводине јесте, да се због веома разнолике националне структуре у војвођанским општинама, односно граду Новом Саду, не могу извести општи закључци о уделу припадника појединих националних заједница међу запосленима у органима управе јединица локалне самоуправе. Једини изузетак уочава се у погледу Рома, који су генерално, упадљиво мање заступљени у органима управе свих јединица локалне самоуправе у Војводини у којима живе. На основу ових података Покрајински омбудсман упутио је препоруке свим јединицама локалне самоуправе на територији Аутономне Покрајине Војводине да, полазећи од сопствених потреба, приликом заснивања радног односа са новим запосленима који испуњавају услове прописане за одређено радно место, нарочито воде рачуна о запошљавању припадника/ца националних заједница, како би се обезбедила релативно одговарајућа заступљеност припадника/ца различитих националних заједница у органима управе сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији јединице локалне самоуправе.

Наиме, чл. 15. Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту права националних мањина („Сл. лист СРЈ“ – Међународни уговори, бр. 6/98) предвиђа обавезу држава Уговорница, да стварају неопходне услове за ефикасно учешће припадника/ца националних мањина у културном, социјалном и економском животу и **јавним пословима**, нарочито оним који се њих тичу.

У Препорукама Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) из Лунда од 1999. године се наводи, да структуре и процедуре доношења одлука регионалних и локалних власти морају да буду транспарентне и доступне како би подстакле учешће мањина, као и да државе морају обезбедити мањинама да се чује њихов делотворан глас како на нивоу централних власти, тако и на регионалном и локалном нивоу. Као један од могућих начина за постизање овог циља се наводи **предузимање посебних мера за учешће мањина у државној служби**, као и објављивање прописа јавних служби на језицима националних мањина.

У чл. 55. ст. 3. Повеље о људским и мањинским правима („Сл. лист СЦГ“, број 6/2003) предвиђено је да Државна заједница Србија и Црна Гора у оквиру надлежности утврђених Уставном повељом и државе чланице гарантују припадницима националних мањина право да, равноправно са осталим грађанима, **учествују у вођењу јавних послова**, укључујући право гласања и кандидовања за носиоце јавних функција.

У чл. 7. Повеље о људским и мањинским правима су зајамчена људска и мањинска права која су предвиђена општеприхваћеним правилима међународног права, као и међународним уговорима који важе у Државној заједници и прописана је њихова непосредна примена.

Одредба чл. 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина („Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002) гарантује учествовање у јавном животу и равноправност при запошљавању у јавној служби, те прописује да се приликом запошљавања у јавним службама, укључујући и полицију, води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености и о познавању језика који се говори на подручју органа или службе.

3.2.2. Савети за међунационалне односе

Закон о локалној самоуправи у члану 63. предвиђа оснивање савета за међунационалне односе у национално мешовитим општинама, који ће разматрати питања остваривања, заштите и унапређивања националне равноправности. Скупштина општине је дужна да предлоге свих одлука које се односе на права националних и етничких заједница претходно достави на мишљење савету за међунационалне односе. Делокруг, састав и начин рада савета за међунационалне односе уређује се одлуком скупштине општине, у складу са статутом.

Национално мешовите општине у смислу Закона о локалној самоуправи су општине у којима припадници једне националне заједнице чине више од 5% од укупног броја становника или општине у којима све националне заједнице чине више од 10% свих националних заједница.

Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу је у октобру 2005. године припремио Информацију о оснивању Савета за међунационалне односе у национално мешовитим општинама. На основу ових Информација закључили смо следеће:

Сходно критеријуму, који је прописан Законом о локалној самоуправи, од укупно 45 општина на територији АП Војводине, 40 општина су национално мешовите. Оснивање савета за међунационалне односе је предвиђено у статутима 40 општина, с тим, да општина Кикинда статутом није предвидела оснивање овог савета, него је отворила Канцеларију за питања националних мањина, док је Статутом општине Сремска Митровица предвиђено оснивање савета за међунационалне односе, упркос томе што у тој општини не постоји обавеза оснивања истог. Одлука о основању савета за међунационалне односе је до октобра 2005. године донета у 24 општине на територији АП Војводине, а у 13 општина је савет за међунационалне односе основан до тог датума.

3.3. Службена употреба језика националних мањина

У области службене употребе језика националних мањина заменик покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина је у два случаја поступио по службеној дужности, који су у наставку описани.

Први случај је у вези са службеном употребом језика националних мањина у општини Шид. Наиме, заменик покрајинског омбудсмана је из средстава јавног информисања обавештен да је Скупштина општине Шид дана 11. 04. 2005. године усвојила Одлуку о изменама и допунама Статута те општине, којом је укинута службена употреба латиничног писма, као и словачког и русинског језика и писма у тој општини. Покрајински омбудсман је дана 13. 04. 2005. године затражио обавештење и примерак поменуте Одлуке Скупштине општине Шид. Дана 13. 05. 2005. године је Покрајински омбудсман обавештен да је извршење поменуте одлуке привремено обустављено када је секретар општине након седнице обавестио председника Скупштине општине да је таква одлука незаконита, те да је иста на следећој седници дана 26. 04. 2005. године стављена ван снаге.

Други случај се односи на спровођење *Одлуке о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине* („Службени лист АПВ“ бр. 8/03 од 22. маја 2003. године). Наиме, у Одлуци о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине предвиђено је увођење језика националних мањина у равноправну службену употребу у појединим насељима, местима или месним заједницама у којима је проценат припадника

одређене националне мањине 25% према резултатима последњег пописа становништва, а уколико у дотичној општини нису испуњени услови за увођење тог језика и писма на целој територији општине у службену употребу. Одлуком о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писма националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине предвиђен је рок од три месеца од дана ступања на снагу ради усклађивања статута општина са наведеном одредбом, а који рок је 30. августа 2003. године истекао.

Покрајински омбудсман је по службеној дужности упутио препоруке скупштинама општина у АП Војводини, на чијим територијама се налазе насељена места, у којима су сходно поменутој Одлуци испуњени услови за обавезно увођење неког од језика и писма националних мањина у службену употребу, а које своје статуте нису ускладиле са наведеном одредбом Одлуке. Напомињемо, да је у неким међу наведеним општинама неки од језика националних мањина уведен у службену употребу за територију општине, али су у појединим насељеним местима испуњени и услови за увођење неког другог језика у службену употребу. Примера ради, у општини Сомбор је мађарски језик у службеној употреби на територији читаве општине, али су на територији насељених места Бачки Брег и Бачки Виногради испуњени услови и за увођење хрватског језика у службену употребу. Тако су препоруке упућене у седам општина на територији АП Војводине, и то:

- **Општина Апатин** – ради увођења мађарског језика и писма у службену употребу на територији насељених места Купусина и Свилојево, као и хрватског језика и писма на територији насељеног места Сонта.
- **Општина Сомбор** – ради увођења хрватског језика и писма у службену употребу на територији насељених места Бачки Брег и Бачки Моноштор.
- **Општина Инђија** – ради увођења словачког језика и писма у службену употребу на територији насељеног места Сланкаменачки Виногради.
- **Општина Ириг** – ради увођења мађарског језика и писма у службену употребу на територији насељених места Добродол и Шатринци.
- **Општина Сремска Митровица** – ради увођења хрватског језика и писма у службену употребу на територији насељеног места Стара Бингула.
- **Општина Шид** – ради увођења хрватског језика и писма у службену употребу на територији насељеног места Сот.

Општина Панчево

Препорука коју је Покрајински омбудсман упутио општини Панчево се у извесној мери разликује од препорука упућених осталим општинама. Наиме, у Статуту општине Панчево није уређено питање службене употребе језика, како је предвиђено одредбом чл. 11. ст. 2. *Закона о службеној употреби језика* („Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005) него Статут садржи само општу одредбу да „припадници националних мањина који живе на територији општине могу да употребљавају свој језик и писмо у складу са законом“. Сходно томе, на територији општине Панчево ниједан од језика националних мањина није у службеној употреби. Препоруком Покрајинског омбудсмана је предложено, да се на територији насељеног места Иваново уведе у службену употребу мађарски језик и писмо и бугарски језик и писмо, на територији насељеног места Банатско Ново Село уведе у службену употребу румунски језик и писмо, а на територији насељеног места Јабука уведе у службену употребу македонски језик и писмо.

Дописом од 11. 01. 2006. године Покрајински омбудсман је обавештен од стране стручне службе **Скупштине општине Сремска Митровица**, да је Скупштина општине Сремска Митровица, поводом препоруке Покрајинског омбудсмана, на седници одржаној дана 20. 12. 2005. године донела Одлуку о измени и допуни Статута Општине Сремска Митровица, чиме је **хрватски језик уведен у службену употребу на подручју насељеног места Стара Бингула**.

3.4. Образовање на језицима националних мањина

На основу података из евиденција Секретаријата за образовање и културу, закључено је следеће:

У школској 2005/2006. години у основним школама у АПВ нису отворена нова одељења на језицима националних мањина. Од школске 2005/2006. године 20 основних школа је добило сагласност да остварује наставни план и програм на језицима националних мањина у одељењима првих разреда за мање од 15 ученика/ца; од тога 14 школа на мађарском наставном језику, 2 школе на словачком наставном језику, 2 школе на хрватском наставном језику, 1 школа на русинском и 1 школа на румунском наставном језику.

У Пољопривредној школи у Футогу је отворено једно ново одељење на мађарском наставном језику. Од школске 2005/2006. године две средње школе су добиле сагласност да остварују наставни план и програм на мађарском наставном језику у одељењима првих разреда за мање од 15 ученика/ца.

Почев од 2005/2006. године на Филозофском факултету у Новом Саду и на Природно-математичком факултету у Новом Саду предавања из општих предмета се изводе и на мађарском језику. Остали факултети и више школе на којима су се предавања изводила на неком од језика националних мањина и даље имају наставу на тим језицима.

3.4.1. Основно образовање

На основу Информација о упису ученика/ца у први разред основне школе у АП Војводини у школској 2005/2006. години усвојених на седници Извршног већа АП Војводине дана 13. 12. 2005. године, можемо констатовати следеће:

Основно образовање и васпитање у АП Војводини се остварује у 45 општина, у 344 редовних основних школа. У школској 2005/2006. години у први разред основне школе у АП Војводини уписано је 19.296 ученика/ца, укључујући и 128 ученика/ца избеглица и 102 ученика/ца интерно расељених. У односу на прошлу школску годину, укупан број ученика/ца је смањен за 2.417 ученика/ца или 11,13%. У текућој школској години број избеглица се смањио за 85 ученика/ца или 39,91% у односу на школску 2004/2005. годину.

Наставом на мађарском језику је обухваћено 2.004 ученика/ца првог разреда, који су распоређени у 138 одељења. У односу на прошлу школску годину број ученика/ца **се смањио** за 311 или 13,43%, а укупан број одељења се смањио за 8 или 5,47%.

Укупан број ученика/ца првог разреда мађарске националности у овој школској години је 2.327 од којих је 1. 902 или 81,74% обухваћено наставом на матерњем језику. Наставу на српском језику похађа 423 или 18,18% ученика/ца првог разреда мађарске националности, а 2 ученика/це првог разреда мађарске националности или 0,08% обухваћено је наставом на русинском језику.

Изборна настава из предмета **мађарски језик са елементима националне културе** са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 20 општина (Ада, Бачка

Топола, Бечеј, Врбас, Вршац, Зрењанин, Инђија, Ириг, Кањижа, Кула, Нови Бечеј, Нови Сад, Панчево, Пландиште, Сечањ, Сента, Сомбор, Суботица и Тител) и 40 основних школа.

Наставом на словачком језику је обухваћено 379 ученика/ца првог разреда, који су распоређени у 23 одељења. У односу на прошлу школску годину број ученика/ца **се смањило** за 115 или 23,27%, а укупан број одељења се смањило за 5 или 17,85%.

Укупан број ученика/ца првог разреда словачке националности у овој школској години је 473 од којих је 361 или 76,33% обухваћено наставом на матерњем језику. Наставу на српском језику похађа 111 или 23,46% ученика/ца првог разреда словачке националности, а 1 ученик/ца првог разреда словачке националности или 0,21% обухваћено је наставом на мађарском језику.

Изборна настава из предмета **словачки језик са елементима националне културе** са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 10 општина (Бачка Паланка, Бачка Топола, Беочин, Врбас, Зрењанин, Ковачица, Нови Сад, Панчево, Пландиште, Шид)) и 26 основних школа.

Наставом на румунском језику је обухваћено 197 ученика/ца првог разреда, који су распоређени у 24 одељења. У односу на прошлу школску годину број ученика/ца **се смањило** за 25 или 11,27%, а укупан број одељења се није мењао у односу на прошлу школску годину.

Укупан број ученика/ца првог разреда румунске националности у овој школској години је 277 од којих је 165 или 59,57% обухваћено наставом на матерњем језику. Наставу на српском језику похађа 112 или 40,43% ученика/ца првог разреда румунске националности.

Изборна настава из предмета **румунски језик са елементима националне културе** са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 6 општина (Алибунар, Ковачица, Ковин, Нови Сад, Пландиште, Сечањ) и 7 основних школа.

Наставом на русинском језику је обухваћено 67 ученика/ца првог разреда, који су распоређени у 4 одељења. У односу на прошлу школску годину број ученика/ца **се смањило** за 11 или 14,11%, а укупан број одељења се смањило за 1 или 20%.

Укупан број ученика/ца првог разреда русинске националности у овој школској години је 131 од којих је 60 или 45,80% обухваћено наставом на матерњем језику. Наставу на српском језику похађа 71 или 54,20% ученика/ца првог разреда русинске националности.

Изборна настава из предмета **русински језик са елементима националне културе** са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 6 општина (Бачка Паланка, Врбас, Жабалј, Кула, Нови Сад и Шид) и 13 основних школа.

Наставом на хрватском језику је обухваћено 28 ученика/ца првог разреда, који су распоређени у 5 одељења. У односу на прошлу школску годину број ученика/ца **се смањило** за 19 или 40,42%, а укупан број одељења је остао исти.

Укупан број ученика/ца првог разреда хрватске националности у овој школској години је 416 од којих је 28 или 6,73% обухваћено наставом на матерњем језику. Наставу на српском језику похађа 385 или 92,54% ученика/ца првог разреда хрватске

националности, наставу на мађарском језику похађају 2 ученика/це или 0,48%, а наставу на словачком језику похађа 1 ученик/ца или 0,24 хрватске националности.

Изборна настава из предмета **хрватски језик са елементима националне културе** са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 3 општине (Апатин, Сомбор, Суботица) и 6 основних школа.

Украјински језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у четири општине (Врбас, Инђија, Кула, Нови Сад) и у четири основне школе.

Укупан број ученика/ца Украјинаца уписаних у први разред основне школе у школској 2005/2006. години је 31 који похађају наставу на српском наставном језику.

Украјински језик са елементима националне културе учи 11 ученик/ца првог разреда, што је за 5 ученика/ца више у односу на прошлу школску годину.

Ромски језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у 18 општина (Ада, Бач, Бачка Паланка, Жабал, Житиште, Зрењанин, Кањижа, Кикинда, Ковачица, Кула, Нови Бечеј, Нови Сад, Озаци, Сомбор, Србобран, Сремска Митровица, Суботица, Шид) и 26 основних школа.

Укупан број ученика/ца Рома уписаних у први разред основне школе у школској 2005/2006. години је 1.002. На српском наставном језику наставу похађа 894 ученика/ца ромске националности или 89,23%, на мађарском наставном језику наставу похађа 65 ученика/ца или 6,49%, на словачком наставном језику 10 или 0,99%, на румунском наставном језику 32 или 3,20% и на русинском наставном језику 1 или 0,09%.

У 2005/2006. години, ромски језик са елементима националне културе учи 135 ученика/ца првог разреда, или 26,36% више у односу на прошлу школску годину.

Почев од школске 2005/2006. године у оквиру изборне наставе са по два часа седмично се у првом разреду остварује настава **македонског језика са елементима националне културе** за 11 ученика/ца у 1 школи и 1 општини (Панчево), и **бугарског језика са елементима националне културе** са 7 ученика/ца у 1 школи и 1 општини (Панчево).

3.4.2. Средње образовање

У 117 редовних средњих школа у АП Војводини у први разред средње школе у школској 2005/2006. години је уписано 22.361 ученик/ца, или 146 ученика/ца више него у претходној школској години.

План уписа у први разред средњих школа у АП Војводини у којима се настава изводи **на мађарском наставном језику** реализован је са 79,77%, што је за 6,32% **више у односу на претходну годину**, јер се на планираних 2.566 места у 89 одељења уписало 2.047 ученика/ца у 87 одељења. У односу на прошлу школску годину укупан број ученика/ца је већи за 8.

У завршном разреду основних школа у којима се настава реализује на мађарском наставном језику било је 2.148 ученика/ца. Од тога је 2.047 ученика/ца или 95,30% наставило школовање на матерњем језику, што је за 5,24% више у односу на претходну школску годину.

План уписа у први разред средњих школа у АП Војводини у којима се настава изводи **на словачком наставном језику** реализован је са 79,17%, што је за 7,51% **више у**

односу на претходну годину, јер се на планираних 120 места у 4 одељења уписало 95 ученика/ца. У односу на прошлу школску годину укупан број ученика/ца је већи за 9.

У завршном разреду основних школа у којима се настава реализује на словачком наставном језику било је 409 ученика/ца. Од тога је 95 ученика/ца, или 23,23% наставило школовање на матерњем језику, што је за 2,1% више у односу на претходну школску годину.

План уписа у први разред средњих школа у АП Војводини у којима се настава изводи **на румунском наставном језику** реализован је са 78,33%, што је за 16,67% **мање у односу на претходну годину**, јер се на планираних 60 места уписало 47 ученика/ца. У односу на прошлу школску годину укупан број ученика/ца је мањи за 10.

У завршном разреду основних школа у којима се настава реализује на румунском наставном језику било је 157 ученика/ца. Од тога је 47 ученика/ца или 29,94% наставило школовање на матерњем језику, што је за 11,07% мање у односу на претходну школску годину.

План уписа у први разред средњих школа у АП Војводини у којима се настава изводи **на русинском наставном језику** реализован је са 50%, што је за 20% **мање у односу на претходну годину**, јер се на планираних 30 места уписало 15 ученика/ца. У односу на прошлу школску годину укупан број ученика/ца је мањи за 6.

У завршном разреду основних школа у којима се настава реализује на русинском наставном језику било је 96 ученика/ца. Од тога је 15 ученика/ца, или 15,62% наставило школовање на матерњем језику, што је за 4,96% мање у односу на претходну школску годину.

3.5. Медији на језицима националних мањина у АП Војводини

Покрајински омбудсман је заједно са заменицима за заштиту права националних мањина и за равноправност полова током априла и маја 2005. године посетио редакције на српском мађарском, словачком, русинском и румунском језику Радио телевизије Нови Сад. Положај овог електронског медија у АП Војводини је детаљно обрађен у посебном делу извештаја, тако да ћемо на овом месту само укратко указати на закључке са ових састанака.

У свим поменутих редакцијама били смо сведоци веома тешких услова рада и изузетно лошег финансијског положаја редакција. Неспровођење *Закона о радиодифузији* („Службени гласник“, бр. 42/2002, 97/2004, 76/2005, 79/2005), а пре свега стално одлагање утврђавања деобног биланса, којим би се у смислу чл. 85. истог Закона утврдило разграничење средстава, права и обавеза ЈП Радио телевизије Србије између Радиодифузне установе Србије и Радиодифузне установе Војводине.

Опстанак појединих редакција – таква је ситуација нпр. са редакцијом на словачком језику – се доводи у питање након спровођења социјалног програма. Наиме, 19 година нису примљени нови запослени у радни однос у Радију Нови Сад, а од почетка 90-тих година је број запослених знатно умањен и та тенденција се наставља, тако да је угрожено право на информисање, односно право на информисање на језицима националних мањина посредством електронских медија.

3.6. Активности из области заштите права националних мањина

Датум састанка	Назив организације, институције	Тема састанка
02. 02. 2005.	ОЕБС	Састанак: Стање људских права у АП Војводини
03. 02. 2005.	Иницијатива младих за људска права у Суботици	Положај мађарске и хрватске националне мањине након ратификације Оквирне конвенције за заштиту права националних мањина
16. 02. 2005.	Високи комесар ОЕБС-а за националне мањине и шефа мисије ОЕБС-а у Србији и Црној Гори	Положај националних мањина у АП Војводини и Србији и Црној Гори
17. 02. 2005.	Песталози (Pestalozzi)	Људска права у АП Војводини
25. 03. 2005.	Одбор за међунационалне односе Републике Србије и АП Војводине.	Присуство заједничкој седници у Београду, са темом положаја националних мањина у АПВ.
17-19. 03. 2005. 7-8. 04. 2005.	ОЕБС Београд	Семинар о људским правима
13. 04. 2005.	Основна школа у Кисачу	„Право на право“
14. 04. 2005.	Основна школа у Вршцу	„Право на право“
15. 04. 2005.	Основна школа у Кленаку	„Право на право“
19. 04. 2005.	Основна школа у Белом Блату	„Право на право“
21. 04. 2005.		Округли сто „Роми у Војводини“
22-23. 04. 2005.	Педагошки завод Војводине	Издавач на семинару са називом „Изазови образовања на мањинским језицима“
26. 04. 2005.	Хелсиншки одбор за људска права у Србији	„Људска права и колективни идентитет“
21. 05. 2005.	Војвођански центар за људска права	Посета професора уставног права са Универзитета у Грацу, Проф. др Јозеф Марко
26. 05. 2005.	Хелсиншки одбор за људска права	Посета Хелсиншког одбора за људска права из Мађарске
13–14. 10. 2005.	Центар за мир и развој демократије, Нови Пазар	Семинар о људским правима
20–21. 10. 2005.	Покрајински омбудсман	Предавач на међународној конференцији у Новом Саду са називом „Омбудсман у мултиетничким друштвима“
26. 10. 2005.	Канцеларија за инклузију Рома	Отварање Канцеларије
01. 11. 2005.	ОЕБС	Посета делегације канцеларији Покрајинског омбудсмана – положај националних мањина у АП Војводини
24. 11. 2005.	Европска унија – делегација Европске комисије у СЦГ	Стање људских права АП Војводини

3.7. План активности омбудсмана за заштиту права националних мањина за 2006. годину

3.7.1. Праћење примене међународних стандарда и домаћих прописа у области заштите права националних мањина

Заменик за заштиту права националних мањина ће пре свега пратити примену Европске повеље о регионалним и мањинским језицима, којој је Србија и Црна Гора приступила ове године, а нарочито усклађеност закона и подзаконских аката са овом Повељом.

Заменик за заштиту права националних мањина ће пратити оснивање савета за међунационалне односе, које је у смислу Закона о локалној самоуправи обавезно основати у национално мешовитим општинама. Заменик за заштиту права националних мањина ће упутити препоруке оним скупштинама општина, које су, иако обавезне да одлуком оснују такве савете, пропустиле да то ураде. Препорука ће такође садржати модел одлуке за оснивање савета за међунационалне односе. Осим тога, заменик ће пратити рад већ основаних савета за међунационалне односе.

3.7.2. Афирмативне акције у циљу појачања остваривања права националних мањина

Заменик за заштиту права националних мањина ће у циљу остваривања права националних мањина на службену употребу језика упутити препоруке републичким органима управе, који имају своје организационе јединице на територији АП Војводине, да у циљу поштовања прописа у области службене употребе језика, обезбеде услове за ефективно коришћење језика националних мањина у службеној употреби у свим општинама где је неки од језика националних мањина у службеној употреби, у складу са законом и подзаконским актима.

3.7.3. Сарадња заменика за заштиту права националних мањина са другим омбудсменима ради унапређења рада заменика за заштиту права националних мањина у освајању представки

Заштитник за права националних мањина планира студијску посету омбудсману Републике Мађарске за заштиту права националних мањина, омбудсману за права грађана и омбудсману за заштиту података.

Циљеви студијске посете су:

- упознавање са праксом омбудсмана у Републици Мађарској;
- утицај прописа ЕУ на националне прописе и праксу у области људских права.

4. Равноправност полова

4.1. Правни оквир

Послови које обавља заменица/к омбудсмана за равноправност полова дефинисани су Одлуком о Покрајинском омбудсману („Сл. лист АПВ“ број 23/2002, 5/2004, 16/2005) у члану 13. поменуте Одлуке.

Правни оквири деловања заменице/ка за равноправност полова су међународни документи и домаћи прописи од значаја за област равноправности полова:

- Општа декларација о правима човека („Службени лист ФНРЈ“ бр. 0/48);
- Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“ бр. 7/71);
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима („Службени лист СФРЈ“ бр. 7/71, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“ бр. 4/01);
- Конвенција о правима детета („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“ бр. 15/90, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“ бр. 4/96, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“ бр. 2/97);
- Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена – CEDAW („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“ бр. 11/81);
- Опциони протокол уз Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације жена („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“ бр. 13/02);
- Уставна повеља СЦГ („Службени лист Србије и Црне Горе“ бр. 1/03, „Службени лист Србије и Црне Горе“ бр. 26/05);
- Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама („Службени лист Србије и Црне Горе“ бр. 6/03);
- Устав Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 1/90);
- Закон о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине („Службени гласник РС“ бр. 6/02);
- Статут АП Војводине („Службени лист АПВ“ бр. 17/91);
- Одлука о покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“ бр. 23/02, „Службени лист АПВ“ бр. 5/04, „Службени лист АПВ“ бр. 16/05);
- Одлука о равноправности полова („Службени лист АПВ“ бр. 14/04).

Иако је наша земља потписница међународних уговора о мањинским и грађанским слободама, Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и других међународних аката, ми још немамо закон о забрани дискриминације и закон о равноправности полова, који су изузетно важни за остваривање женских људских права. С друге стране у АП Војводини имамо Одлуку о равноправности полова коју је усвојила Скупштина АП Војводине 2004. године, али се она практично још не примењује. Током 2005. године усвојено је или измењено неколико закона који су унели међународне стандарде од значаја за равноправност полова: Породични закон („Службени гласник РС“ бр. 18/05), Закон о раду („Службени гласник РС“ бр. 61/05) и Кривични законик („Службени гласник РС“ бр. 85/05).

4.2. Подручја забринутости

Дискриминаторна пракса, често прикривена, спречава једнако учешће жена у свим видовима живота и развоја друштва. Упркос променама у позитивно-правном систему у погледу равноправности полова, патријархални образац о жени као домаћици и мајци преовлађује, усмеравајући жену у приватност и повлачење из јавне сфере и са тржишта рада.

Све је више жена међу незапосленима у АП Војводини. Међу онима који/е траже посао је 145 хиљада жена, тако да оне чине натполовичну већину незапослених.

Сиромаштво је један од главних узрока кршења људских права и препрека хуманог развоја жена. Више од 40% жена старијих од 15 година немају редовна лична примања, а запослене жене зарађују мање од мушкараца.

У малом проценту жене су власнице непокретне и покретне имовине, а огромна већина их је оптерећена непризнатим, бесплатним радом у кући.¹¹

Жене имају мање представница на руководећим положајима, као и у политичким телима за доношење одлука, чак и после увођења изборне квоте, као мере тзв. афирмативне акције.

Насиље у породици, првенствено над децом и женама, али и старим људима је распрострањено, али се мало случајева пријављује надлежним институцијама. Подаци о насиљу и врстама насиља су непотпуни и не могу да се упоређују.

Старије жене са села, самохране мајке и њихова деца спадају у најугроженије групе становништва. Највећи ризик сиромаштва¹² јавља се управо код ових група, али и домаћица, Ромкиња, избеглица, необразованих и незапослених, болесних и жена са инвалидитетом, као и жена жртава насиља.

4.3. Општи показатељи (структура представки)

Дискриминација и кршење начела равноправности полова најчешће се уочава на подручју запошљавања и рада, у породичним односима (насиље над женама и децом), при неравноправном уделу родитеља у бризи и васпитању деце и одлукама о поверавању деце (најчешће се додељују мајкама), у политичком животу (мања заступљеност жена), у образовању и у медијима.

Од укупно 623 представке у 2005. години, жене су поднеле 223, а лично или телефонски обратило се још око 200 грађанки, што је око трећине свих представки и трећина обраћања канцеларији. Као и мушкарци и оне се углавном жале на рад судова, на питања у вези са просторним планирањем и комуналним пословима, као и на рад управе и јавних служби, према којима исказују неповерење. Ту су затим жалбе у вези са радним односима, пензијама и социјалним давањима, као што је материјална помоћ, или коришћење општинских станова.

¹¹ Истраживање на узорку од 2.200 особа мушког и женског пола показало је да се у Србији око 80% власништва стеченог у браку води на мушкараца. „Социјални и економски положај жена у СРЈ“ Агенција „SCAN“ (2001).

Жене послове у домаћинству обављају просечно 4 часа седмично, односно 15 радних дана и тако остваре око 9.000 динара. Мушкарци на послове у кући троше просечно 2 часа седмично или 7 дана месечно у вредности од око 4.000 динара. „Положај жена на тржишту рада Србије“, Динкић М., Јовановић И. и Момчиловић Ј. (2002).

¹² Стратегија за смањење сиромаштва дефинише сиромаштво као вишеструки проблем: недовољни приходи за задовољење животних потреба, немогућност запошљавања, неодговарајући стамбени услови, приступ социјалној заштити, здравственим, образовним и комуналним услугама.

Највише притужби жена односило се на породичне проблеме који произилазе из развода брака и поверавања деце на бригу и старање, тако да се центри за социјални рад појављују као службе на које се жене често жале.

Значајан број жена које су нам се обратиле, жали се на сиромаштво. Није занемарљив број оних које недостатак финансијских средстава наводе као разлог због којег не могу да покрећу и воде судске поступке.

4.4. Насиље над женама

Према члану 1. Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена, појам дискриминације жена означава сваку разлику, искључење или ограничење на основу пола којем је последица или сврха да женама угрози или онемогући признање, уживање или коришћење људских права и основних слобода на политичком, привредном, друштвеном, културном, грађанском или другом подручју, без обзира на њихово брачно стање, на основу једнакости мушкараца и жена. Према Општој препоруци Одбора УН уз уклањање свих облика дискриминације жена бр. 19 који прати примену Конвенције, дефиниција дискриминације укључује и полно/родно утемељено насиље усмерено против жена зато што су жене, а које их несразмерно погађа. Полно/родно утемељено насиље укључује дела или покушаје примене физичког, психичког или сексуалног насиља.

Дефиниција родно утемељеног насиља у нашем законодавству не постоји. Насиље над женама је углавном виђено као породично насиље које је санкционисано новим Породичним законом¹³ чиме су учињени позитивни помаци у заштити од насиља у породици. Треба додати да је насиље у породици предмет кривично-правне заштите. Изменама Кривичног законика у 2005. години смањена је висина казни, осим у случају када наступи смрт члана породице, где је висина казне повећана. Новина је и казна за оног ко прекрши мере заштите од насиља у породици¹⁴.

Две трећине насиља код нас јесте оно у породици, а најугроженији су жене и деца. Према истраживању о породичном насиљу у Србији, које је обављено на узорку од 700 анкетираних жена старијих од 18 година у седам градова, свака друга испитана жена доживљава неки облик психичког насиља, а свака трећа доживи физички напад од неког члана породице, док се свакој четвртој прети насиљем.¹⁵ Документација коју воде центри за социјални рад, тужилаштва, полиција и судови је непотпуна и не може да се упоређује због тога што свака институција проблем посматра из угла својих надлежности. Током прошле године процентуално се повећао број жртава које пријављују насиље, што је охрабрујуће и показује да се враћа поверење грађана/ки у државу. Но, свега 16% жртава се усуђује да пријави насиље, а тај проценат је још нижи кад је реч о сексуалном насиљу. Према подацима полиције у Јужнобачком округу приликом пријављивања насиља, полиција се, према казивању жртава, среће са страхом од освете, стидом због околине, материјалном зависношћу жртава, избегавањем родбине и комшија да сведоче, спорашћу кривичних поступака, одустајањем жртава од пријаве. У првих 10 месеци полицији у овом округу пријављено је око 100 случајева насиља у породици, двоструко више него у 2004. години.

¹³ Породични закон („Службени гласник РС“ бр. 18/05) чл. 197.

¹⁴ Кривични законик („Службени гласник РС“ бр. 85/05) чл. 194.

¹⁵ Николић Ристановић, В. (2002) Породично насиље у Србији, Београд.

Табела 4.1.

Секретаријат	Број кривичних дела	Број поднетих кривичних пријава	Број пријављених лица	Број лица лишених слободе	Број задржаних лица
Нови Сад	105	105	102	11	8
Сомбор	20	20	19	3	0
Суботица	29	29	28	0	0
Зрењанин	18	18	16	1	0
Кикинда	33	33	29	2	1
Панчево	127	127	123	1	1
С. Митровица	43	43	42	0	1
Укупно	375	375	359	18	11

Значајан део активности Покрајинског омбудсмана у 2005. години био је усмерен на разматрање притужби жртава породичног насиља због неефикасности државних институција у чијој је надлежности и заштита од насиља у породици. Уочено је следеће:

- 1. Препознавање насиља:** Центри за социјални рад и полиција, осим физичког још у довољној мери не препознају друге облике насиља. Насилничко понашање се, неретко, види као брачна или изванбрачна размирица и неслагање, свађа или различити поглед на брак, дакле, као питање приватности у којем је надлежност државе искључена. Насиље између одраслих чланова породице, најчешће међу родитељима, не доводи се у везу с насиљем према деци и када утврде несумњиво постојање насиља над мајком, у центрима за социјални рад су склони да кажу како деца нису изложена насиљу, него су само сведоци сукоба родитеља, мада се ту ради о облику психичког насиља над децом. Центри за социјални рад могу имати сазнања о насиљу знатно раније него што наступе тешке последице, ако не раније, онда барем у поступцима посредовања пре развода брака. Независно од општепознате недовољне кадровске оспособљености центара, поступци не би смели да се препусте једном стручњаку/ињи и сведу на закључивање на основу административно узетих изјава.
- 2. Пријављивање насиља:** Кад већ постоји извесно сазнање, по правилу се не подноси пријава, иако су сви/е дужни/е да пријаве полицији, или надлежном тужилаштву, почињено насиље за које су сазнали/е у обављању своје дужности. Још се дешава да полиција често на дојаву реагује интервенцијом која завршава само службеном белешком. Полиција након изласка на терен наводи да нису утврђени елементи нарушавања јавног реда и мира или насилничког понашања, односно, да нема елемената прекршаја или кривичног дела. Само ако се насиље понавља, ако оно дуго траје, полиција пријављује насиље у породици. У супротном, пријава се односи на друга кривична дела, као што су лакша/тежа телесна повреда и покушај убиства. Често се након неколико неуспелих интервенција жртва насиља обесхрабри да се обраћа полицији. Осим тога, тужилаштво одбацује пријаве због недостатка доказа, а судски процеси дуго трају.
- 3. Проблем доказивања насиља:** Сама изјава или пријава жртве насиља не вреднује се довољно озбиљно, уколико сам насилник/ца не потврди наводе жртве. Центри за социјални рад траже чврсте доказе за постојање насиља да би га пријавили, заборављајући да је за пријаву довољно и сазнање о посто-

јању насиља, а не утврђено насиље, као и да су на саму информацију о могућем насиљу у породици дужни да одмах и с дужном пажњом реагују и покрену поступак у складу са својим надлежностима.

- 4. Заштитне мере:** Сврха заштитних мера је да се њиховом применом спречи насиље у породици, осигура нужна заштита здравља и сигурности особе која је изложена насиљу, отклоне околности које погодују или подстицајно делују на почињење новог прекршаја. Доношењем Породичног закона унапређена је заштита од насиља у породици.¹⁶ Као хитно поставља се питање склоништа, јер се све чешће појављује потреба за овим видом заштите, а такође и за институционалном психо-социјалном помоћи жртвама.
- 5. Последице насиља у породици:** Иако о последицама насиља у породици нема довољно одговарајућих истраживања, познато је да жртве које су дуже време изложене насиљу, а није им на време пружена заштита, осим што трпе тешке психичке последице, трпе и у погледу права на родитељску бригу, губитка запослења и друго. О тим последицама надлежне институције не воде довољно рачуна. Депресију и друга понашања карактеристична за жртве дугогодишњег насиља у породици тумаче као незаинтересованост и небригу за децу, а недовољно и неефикасно спречавају манипулисање децом. Још нико није израчунао колико коштају последице насиља, нити какви би били резултати већег улагања у заштитне мере.

Након истраге у више случајева дошло се до закључка да пропусти махом настају због ставова запослених у институцијама, пре свега у центрима за социјални рад и недостатка појединих стручњака/иња, као што су психолози/тице. Испољава се извесна неприлагођеност новим појавама, односно, потребама корисника/ца. На жалост, недовољно се уважавају проблеми жена, а професионалци/ке који треба да помогну, неретко омаловажавају насиље које оне трпе. Има примедби на неспремност за пружање психо-социјалне подршке и информација о могућностима за заштиту. Пропусти настају и због недоречености прописа, што је у великој мери отклоњено усвајањем и почетком примене Породичног закона, иако ће тек усвајањем свих предвиђених подзаконских аката бити створени услови за примену савремених стандарда у области породичних односа.

Институције још делују појединачно, од случаја до случаја, нема утврђених процедура у поступању. Није постојала узајамна обавеза обавештавања институција о случајевима насиља, а дошли смо до сазнања да, нарочито у мањим местима, државни органи нису реаговали када грађанин/ка пријави насиље у породици, мада је у последње време приметно повећано ангажовање ових институција. Због свега тога током 2005. године покренули смо кампању стварања мреже институција „Живот без насиља“ која треба да допринесе отклањању наведених проблема, али и утиче на превентивне активности у области породичног насиља на територији АП Војводине, о чему је припремљен посебан извештај у оквиру Годишњег извештаја.

4.4.1. Прейоруке

1. Влада Србије, односно, надлежна министарства требало би да припреме Закон о заштити од насиља у породици.
2. Дефинисати родно утемељено насиље у закону чиме би се осигурала ефикаснија заштита жена-жртва.
3. Влада Србије треба да донесе стратегију заштите од насиља у породици.

¹⁶ Породични закон („Службени гласник РС“ бр. 18/05) чл. 198.

4. Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику треба да усвоји протоколе за поступање у случају насиља у породици и установи методологију прикупљања података.
5. Извршно веће АПВ, односно надлежни секретаријати треба да ускладе политику у овој области у АП Војводини.
6. Извршно веће АПВ треба да уведе категорију насиља у породици у Буџет АП Војводине (обезбеђивање твз. СОС телефона, прихватилишта/склоништа, помоћ жртвама родно утемељеног насиља).
7. Извршно веће АПВ треба да препоручи локалним самоуправама финансирање програма заштите од насиља у породици.
8. Влада Србије, односно надлежно министарство треба да спроводи бесплатне програме сталног образовања и преквалификације за жене жртве насиља ради осигурања њихове економске независности.
9. Подстицати обуку стручњака/иња за поступање у случајевима насиља у породици (рад са децом, са женама, починитељима насиља).
10. Подстицати повезивање институција које се баве заштитом од насиља.
11. Организовати кампање за повећање осетљивости јавности у вези са насиљем у породици.

4.5. Материнство или родитељство

У току периода који покрива Годишњи извештај највише притужби жена односило се на проблеме који се тичу породичних односа, оних који произилазе из развода брака и поверавања деце на бригу и старање.¹⁷ Већа заокупљеност породицом је вероватно последица положаја жене у патријархалном друштву и потискивања у приватност, због чега она изостаје са тржишта рада. И кад су активно присутне на тржишту рада, жене су мање плаћене од мушкараца, те често бирају породицу као замену за професионални ангажман и каријеру. Уочено је истовремено преиспитивање традиционалног концепта породице. Однос родитеља и деце добија већи значај, тако да се све више пажње поклања заштити деце и бризи о њима, а не институцији брака. На који начин и колико се држава брине о запосленима са родитељским обавезама и деци види се из многобројних показатеља, а најзначајнији су:

- положај самохраних родитеља (у највећем броју случајева мајки);
- економско-социјални статус разведених жена;
- неплаћени рад у кући.

Брига о деци, развод и одлука о економској самосталности различито утичу на мајке и очеве. Породице са једним родитељем, редовно се суочавају са економским тешкоћама и живе далеко испод просека породица са оба родитеља. Нажалост, код нас нема података о породицама са једним родитељем што такође указује на недовољну заинтересованост државе за бригу о самохраним родитељима.

Пасивност државе и занемаривање породица са једним родитељем, најчешће са мајком, доводи до погоршања њиховог ионако лошијег положаја и често дискриминације према њима. Положај на тржишту рада у односу на мушкарце, нагло слаби

¹⁷ Број склопљених бракова опада, а повећава се број ванбрачних заједница и развода. Сваки четврти становник Србије старији од 15 година није ступао у брак, што је најнеповољнији тренд од завршетка Другог светског рата.

и неретко се завршава уклањањем са тржишта рада.¹⁸ Овај закључак у потпуности потврђује пример самохране мајке са троје деце која нам се представком обратила за помоћ када је иселена из стана у власништву општине. Дугорочно не може да нађе посао и издржава се радећи „на црно“. Центар за социјални рад нуди овој самохраној мајци привремено збрињавање деце, а општина не може да јој помогне додељивањем стана на коришћење, јер је способна за рад и не може да се сврста у предвиђене категорије становника/ца које могу добити станове на коришћење. У одговору који нам је општина упутила наводи се да је странка добила једнократну помоћ за огрев и бесплатни смештај једног детета у предшколску установу.

Искуства других земаља потврђују да је само 10-так одсто разведених жена којима је припало старатељство над децом живело изнад границе сиромаштва. С друге стране, економски положај разведеног мушкарца остаје непромењен.¹⁹ Стога не треба да чуди да се у периодима друштвене и економске кризе, жене мање одлучују на развод, чак и када трпе насиље, те да се као стратегија преживљавања самохраних мајки јавља и потреба/неопходност успостављања брачних или ванбрачних веза са другим партнером, или се пак у великој мери ослањају на помоћ родитеља. И у овој области не располажемо подацима или они постоје, али нису обједињени, па тако остају недоступни креаторима социјалне политике.²⁰

У последњих неколико година држава настоји да различитим мерама поможе породицама са децом. Закон о финансијској подршци породици са децом је увео меру популационе политике – родитељски додатак, и везао га искључиво за мајку из чега се може закључити да је на мајци обавеза бриге о детету, чиме се дискриминишу и мајке, али и очеви. Затим, Законом је предвиђена помоћ родитељима другорођеног, трећег и четвртог детета што представља дискриминацију деце на основу редоследа рађања. Готово све општине на територији АП Војводине увеле су из својих извора финансирања додатак за прворођено дете.

Право жене на породилско одсуство сматра се једним од основних права која обезбеђује помирење професионалних и породичних обавеза.²¹ Закон о раду не одређује време трајања радног односа као услова за стицање права на породилско одсуство, нити благовремено обавештавање послодавца о томе. Услед тога жене су већ приликом пријављивања за посао изложене питањима која нису у вези са обављањем посла, него у вези са будућом трудноћом, што је могући извор дискриминације. Породилско одсуство може користити и отац, али само када је мајка спречена да се после порођаја стара о детету. Овакво решење не предвиђа могућност договора између родитеља о томе ко ће бринути о детету, посебно у случајевима када се жена осећа спремном и жели да се врати на посао. Одсуство ради неге детета могу да користе како мајке, тако и очеви, након три месеца од порођаја. Директива о родитељском одсуству инсистира на концепту родитељства од самог почетка, не правећи разлику између породилског и одсуства ради бриге о деци, као што је случај са нашим Законом, те би ову одредбу требало променити како би се у потпуности применио концепт родитељства.

¹⁸ Конвенција о запосленима са породичним обавезама Међународне организације рада инсистира да циљ економске политике сваке државе-чланице буде успостављање једнаких могућности и третмана запослених мушкараца и жена. Ово се постиже изједначавањем статуса особа са породичним обавезама које су запослене или желе да се запосле и оних који породичне обавезе немају и то без дискриминације и у мери у којој је то могуће без сукоба између њиховог запослења и породичних обавеза (чл. 3).

¹⁹ „Материнство или родитељство“, Група за промоцију женских политичких права, 2002.

²⁰ 70% самохраних родитеља живи испод линије сиромаштва, а неки вид помоћи прима мање од трећине ових породица. „Смањење сиромаштва у Србији“, УНДП, Београд (2005).

²¹ Директива ЕУ о родитељском одсуству – трајање радног односа, као услова за породилско одсуство, не сме бити дуже од годину дана.

4.5.1. Прејоруже

1. Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику треба да осмисли начин прикупљања и обрађивања података о самохраним родитељима.
2. Влада Србије, односно надлежно министарство треба да донесе мере којима би држава помагала породице са једним родитељем.
3. Влада Србије, односно надлежно министарство треба да примени Директиву ЕУ о родитељском одсуству у Закону о раду.
4. Изједначити очеве и мајке у правима у вези са родитељским одсуством.

4.6. Право на здравствену заштиту

Током транзиционог периода дошло је до знатног смањивања права на лечење, не само за жене, него и целокупно становништво. То свакако утиче на опште здравствено стање, иначе погоршано последњих година у целокупној популацији. Дуге листе чекања за одређене прегледе, појаве корупције и недостатак података о томе како жене користе систем здравствене заштите спречава једнак приступ свих жена здравственом осигурању и услугама.

Очекивано трајање живота мушкараца у периоду 1990–1997. године је са 66,70 порасло на 67,70 година, а код жена се смањило са 74,31 на 73 године. У том периоду забележен је пораст стопе смртности у групама 20–44 године и 65 и више година. У више од половине случајева узрок смрти су болести циркулаторног система, затим малигне и болести органа за дисање. Посебан социјално-медицински значај у здравственој заштити жена имају тумори који се налазе у пет водећих група болести, док су полно преносиве болести једна од водећих дијагноза. Најчешћи малигни тумори жена су рак дојке (26%), рак грлића материце (9%) и рак плућа (8%).

На територији АП Војводине постоји 44 домова здравља који имају гинеколошке амбуланте и диспанзере за жене и различите типове саветовалишта. У девет здравствених центара организована је и служба за здравствену заштиту жена, на различитим нивоима. У оквиру Клиничког центра у Новом Саду постоји Клиника за гинекологију и акушерство, али не постоји ниједна специјализована установа за женско здравље, нити је предвиђена мрежом здравствених установа коју доноси Влада Републике Србије.

Рационализација у здравству Србије довела је до тога да су листе услуга и лекова које покрива обавезно здравствено осигурање знатно сужене, а партиципација (учешће пацијената/киња) у лечењу је знатно повећана, што доприноси да су неки видови здравствене заштите недоступни сиромашним женама.²²

Око 40% жена у фертилном периоду не користи никакав метод планирања породице, а према броју побачаја убрајамо се у сам врх земаља које примењују овај метод, мада су подаци о томе непотпуни и непоуздани.²³ Узроци ниског наталитета у АП Војводини још нису довољно истражени, али разлози за то су свакако релативно сиромаштво и низак квалитет услуга приликом порођаја и трудноће кроз које пролазе

²² Партиципације код ултразвучног прегледа дојке износи од 600 динара у дому здравља, 1000 динара у Гинеколошко-акушерској клиници у Новом Саду, до 1200 динара у Институту за лечење малигних болести у Сремској Каменици, где мамографски преглед дојке кошта 2000 динара. Партиципација за преглед на термовизији износи 600 динара. Основна лабораторијска анализа крви је 350, а свака додатна по 80 динара, чему се додају материјални трошкови од 100 динара. За специфичне анализе, као што је хормонска, треба платити партиципацију у износу од 1150 динара.

²³ Према истраживању УНИЦЕФ, Србија према броју абортуса заузима прво место у свету. На једно рођено дете долази 5 абортуса, док се сваки други брачни пар лечи од стерилитета.

многе мајке и очеви. Једна од позитивних мера која ће се примењивати од 2006. године јесте законска одредба којом држава делимично финансира лечење стерилитета. Истовремено, закон²⁴ предвиђа да труднице које су приморане да одржавају трудноћу за време трудничког боловања добијају 65% редовне плате. Одредба Закона, која је изазвала расправу у јавности, каже да више није реч о одржавању трудноће, него о болестима и компликацијама у трудноћи, а жене у овој категорији трудница имају и велике издатке за куповину лекова, јер се они више не могу добити о трошку Фонда за здравствено осигурање.²⁵ Образложење које се чуло у вези са прекомерним, медицински неоправданим коришћењем боловања ради одржавања трудноће сами лекари су оспоравали током расправе у медијима, тако да разлози за овакву меру можда леже у недостатку новца.

4.6.1. Прейорукe

1. Министарство здравља треба да донесе посебне мере, као што су редовни систематски прегледи, заштите женског репродуктивног здравља.
2. Скупштина АП Војводине треба да покрене иницијативу за измену Закона о здравственом осигурању у делу заштите трудница за време одржавања трудноће у делу накнаде плате током трајања боловања и надокнаде трошкова за куповину лекова.
3. Извршно веће АПВ треба да обезбеди у буџету АП Војводине средства за превентивне систематске здравствене прегледе жена у репродуктивном периоду, што предвиђа и Одлука о равноправности полова као меру афирмативне акције.
4. Министарство просвете треба да уведе свеопште сексуално образовање на свим нивоима школовања.

4.7. Право на образовање

Дискриминација жена у образовању огледа се у образовним политикама, садржају наставних програма, у уџбеницима, као и у професионалном статусу жена у образовању.

Образованост жена је неповољнија у односу на мушкарце кад је реч о нижим нивоима школске спреме, док се стање значајно разликује када се ради о средњем, вишем и високом образовању. Жене чине већину популације старије од 15 година без школске спреме, и сходно томе већину неписменог становништва (3,91% од укупне популације старије од 15 година, наспрам 1,01% мушкараца у АП Војводини).

У млађим старосним групама видљиво је да не постоји значајнија разлика између жена и мушкараца у погледу распрострањености неписмености, али повећава се са порастом старости. Већину неписмене популације чине жене старије од 60 година (више од 84,42%), што је последица стања наслеђеног из прошлости када могућност образовања није била једнако доступна припадницима оба пола. Одржавање и обнављање високе неписмености жена у свим старосним групама, говори о недовољној ефикасности мера за смањивање неписмености или недовољној обухваћености старијих жена овим програмима. У 12 општина у АП Војводини стопа неписмености жена већа је од просечне (од 5,12% до 8,58%), а највећа стопа неписмености је међу припадницима ромске популације (30,18%).²⁶

²⁴ Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/05).

²⁵ Три најчешће преписивана лека који спречавају контракције материце код ризичних трудноћа: Препар – 2600 динара, Гинипрал – 200 динара, Партусистен – 530 динара.

²⁶ Информација о броју неписмених жена у АП Војводини и мерама за смањење неписмености жена, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова (2005).

Разлика у образовању између жена и мушкараца на средњем нивоу није толико изражена. У укупној популацији са завршеном средњом школом, жене учествују са 45,07%. Удео жена у становништву са завршеном гимназијом је чак 66,56%, док је у оквиру популације са завршеном средњом стручном школом 53,02% жена. Од укупног броја особа са средњим усмереним образовањем 50,93% су жене. Заступљеност жена међу онима који су завршили специјализоване школе износи 25,84%.

У области образовања највише је постигнуто у високом образовању. Уочено је натполовично учешће жена у високом образовању. Жене чине 56% студената/студенткиња уписаних на факултете у АП Војводини наспрам 44% мушкараца. Жене су учествовале са 57% у укупном броју студената/студенткиња који/е стичу академско звање. Нема битне разлике ни за уписане студенте/студенткиње на постдипломском нивоу, али учешће жена прогресивно опада ка највишим нивоима академских звања. Када је реч о докторским студијама, учешће жена пада испод половине и износи 41%, али готово половина њих стекне звање доктора наука.

У оквиру Универзитета у Новом Саду 2004. године уведене су специјалистичке, а од 2005. године и магистарске и докторске родне студије. То је веома значајно због оспособљавања кадрова за рад у области равноправности полова. На жалост, у образовним програмима још преовлађују родни стереотипи и предрасуде²⁷, што доприноси њиховом обнављању и тешкоћама у остваривању равноправности полова и једнаких могућности за оба пола.

4.7.1. Прејоруке

1. Реализовати 2. Миленијумски циљ развоја до 2015. године – остваривање основног образовања за све, усвајањем стратешких докумената на нивоу Републике Србије који су од значаја за смањење стопе неписмености жена.
2. Влада Србије, односно надлежна министарства требало би да уведе дугорочне подстицајне мере за образовање жена и мушкараца у свим образовним профилима како би се избегла феминизација/маскулинизација занимања.
3. Министарство просвете треба да покрене промене у наставним програмима, плановима и уџбеницима у погледу родних улога и уклањања предрасуда и стереотипа.
4. Министарство просвете/Секретаријат за образовање и културу треба да подстиче стално родно осетљиво образовање за све особе укључене у образовни процес.
5. Промовисати и подстицати учешће жена на докторским студијама.

4.8. Право на рад

Жене имају тешкоћа у приступу тржишту рада, теже долазе до посла иако је образовна структура незапослених жена боља него у мушкараца. За послодавце су младе жене непожељне, а средње доба је већа препрека приликом запошљавања за жене него за мушкарце. Жене чине већину радне снаге у нетипичним облицима запослења и у неформалној економији, а чине и већину оних који/е чекају на посао дуже од годину дана. Принцип једнаке плате за једнак рад се не спроводи доследно.²⁸

²⁷ Током одржавања програма „Право на права“ у основним и средњим школама, који је 2005. спроводила канцеларија Покрајинског омбудсмана, ученици/це су испољавали висок ниво предрасуда у погледу односа међу половима и родних улога.

²⁸ CEDAW чл. 11, чл. 11б, 11ц, 11д.

У АП Војводини жене чине око 42% укупног активног становништва, односно 41% оних који/е обављају занимање. У укупном броју лица са личним приходом жене учествују са 54%, и истовремено чине 62% издржаваног становништва. Више од 40% жена старијих од 15 година немају редовна лична примања. Жене које раде, зарађују 15% мању плату од мушкараца, а 10% мању од мушких партнера за исти посао. Недовољна плаћеност је више изражена у просвети, здравству и социјалном осигурању где су жене присутније. Приликом смањивања броја запослених како у институцијама, тако и у приватизованим предузећима, жене прве губе посао.

Уколико посматрамо структуру занимања у односу на пол, види се да жене чине већину у професијама које су од раније захваћене процесом феминизације радне снаге. То се пре свега односи на секторе здравственог и социјалног рада у коме жене учествују са 78,40% у укупном броју запослених, затим образовања (70,80%) и финансијског посредовања (68,85%) и правосудним органима. Највећи број жена је запослен у прерађивачкој индустрији, пољопривреди и шумарству, трговини и угоститељству.

Број незапослених на територији АП Војводине повећан је за 6.898 особа у односу на исти период 2004. године. Од 275.909 незапослених особа 52,54% су жене, а од оних који/е први пут траже посао 55,30% су жене.

Национална служба за запошљавање препознала је овај проблем па се тако у Националној стратегији за запошљавање, подстицање запошљавања жена појављује као један од приоритета. Такође, програм samozapošljavanja предвиђа подстицање samozapošljavanja жена. И поред тога, проблем недоступности зајмова и кредита женама постоји услед чињенице да се некретнине на основу којих се најчешће добијају не књиже на њима, а постоји пракса да се жене имовином на свом имену појављују као гаранти брачним партнерима приликом задуживања.

Фонд за развој Војводине, нажалост, није препознао потребу, али и обавезу коју је држава преузела ратификујући Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације жена, а у погледу предузимања мера којима ће гарантовати права и приступ женама економским ресурсима, јер је то од кључног значаја за искорењивање сиромаштва.²⁹ Упркос препоруци да се подаци разврставају и статистички обрађују према полу, није било могуће добити податак о томе колико је жена конкурисало и добило средства за подстицање развоја фирми или газдинства из Фонда за развој Војводине.

4.8.1. Прејорукe

1. Влада Србије и Национална служба за запошљавање треба да развијају и доследно спроводе подстицајне мере за укључивање жена на тржиште рада.
2. Национална/Покрајинска служба за запошљавање треба да развија и подстиче програме сталног образовања и преквалификације у складу са потребама тржишта рада.
3. Све надлежне институције треба да спроводе и подстичу послодавце на спровођење принципа једнаке плате за једнак рад.
4. Надлежна министарства/секретаријати, национална/покрајинска служба за запошљавање, као и фондови за развој треба да донесу и спроводе подстицајне мере за samozapošljavanje и предузетништво жена.
5. Влада Србије/ИВ АПВ да оснују кредитни или гарантни фонд за подстицање женског предузетништва ради олакшавања доступности кредита женама и побољшање њиховог економског положаја, или подстакну издвајање дела средстава за ове намене у постојећим фондовима.

²⁹ CEDAW, чл: 11, 13б, 14, 15, 16; Пекиншка платформа за акцију, стратешки циљеви: А2, А3, Ф1, Ф2, Ф3.

4.9. Жене и рад

Током 2005. године било је случајева притужби жена које су остале без посла на прикривену дискриминацију по полу и годинама живота, мада Закон о раду³⁰ забрањује непосредну и посредну дискриминацију приликом запошљавања.

Искуства оних који/е траже посао и синдиката казују да се жене теже запошљавају, а послодавци се опредељују за мушкарце због тога што ће жене користити породилско одсуство, неговати децу или узимати боловање. Жене ретко говоре о томе и не пријављују дискриминацију и притиске да не би изгубиле посао. Питања о брачном статусу послодавци постављају и мушкарцима и женама, али жене то чешће сматрају разлогом одбијања послодавца да их приме на посао. Године живота такође су разлог дискриминације приликом запошљавања. Више жена које су се обраћале због лоших економских услова у којима живе, указивале су на проблем својих година као препреку да после губитка посла нађу нови, што често изазива осећај беспомоћности, страха и још више подстиче њихову изолованост која доводи до својеврсне пасивности у тражењу посла.

4.9.1. Узнемиравање и сексуално узнемиравање на послу

Сексуално узнемиравање³¹ на послу је тема о којој се јавно не говори, првенствено због жртава које су у 90 одсто случајева жене. Распон напасника протеже се од колега у истом рангу, до шефова и власника који користе привилегије стечене положајем у фирми да уцењују жене. То се дешава и у образовним институцијама, најчешће студенткињама од стране професора и њихових ментора.³² Законом о раду³³ забрањено је сексуално узнемиравање на послу што ће у многоне олакшати женама које оклевају да пријаве овакве случајеве. Нажалост, терет доказивања је на жртви коју околина најчешће окривљује, а када се одлуче на покретање тужбе очекује их стално понављање непријатног догађаја и изношење детаља у јавност.

Током 2005. године једна жена пријавила нам је сексуално узнемиравање приватног послодавца, а више жена сексуално узнемиравање у једној здравственој установи. Након истраге о случају, која је почела у децембру 2004. године, закључили смо да се овај проблем не схвата довољно озбиљно и да је жртвама потребно храбрости да пријаве узнемиравање, упорности да доказују и стрпљења у очекивању казне за починиоца.

Жене које нам се обраћају указују и на узнемиравање на послу. Две жене, запослене у Регионалној привредној комори Нови Сад, незадовољне одлукама о расподељивању на друга радна места, штрајковале су глађу. Тврдиле су да су биле изложене

³⁰ Закон о раду („Службени гласник РС“ бр. 61/05) чл. 18 – „Забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.“

³¹ Сексуално уцењивање и узнемиравање се најчешће дефинише као чин насиља, дискриминације (родно засноване), повреде права на достојанство и права на заштиту личног интегритета, а у вези са сфером рада и запошљавања, одређује се и као повреда права на рад, одговарајуће услове рада и заштиту на раду. (Европска социјална повеља; Директива о једнаком третману мушкараца и жена у погледу запошљавања, образовних програма, унапређења и услова рада.)

³² Студентска унија Србије спровела је анкету о корупцији на Универзитету и дошла до податка да је сексуално узнемиравање распрострањено на високошколским институцијама.

³³ Закон о раду („Службени гласник РС“ бр. 61/05) чл. 21 – „Забрањено је узнемиравање и сексуално узнемиравање. Узнемиравање, у смислу овог закона, јесте свако нежељено понашање узроковано неким од основа из члана 18. овог које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.“

узнемиравању на послу, неоправдано премештене на друга радна места, а прећено им је отпуштањем, пошто су се посредством медија обратиле јавности. Током штрајка глађу ових жена, заменица за равноправност полова их је посетила и након тога предложила Републичкој инспекцији рада да испита њихове наводе о кршењу њихових права. Имали смо и две пријаве са Универзитета, једну из средње школе, са притужбама о недостојном понашању колега према женама, што је такође узнемиравање на послу. Осим тога, у неколико случајева усменог обраћања жена које су остале без посла, уочили смо да су наводиле проблем недовољне обавештености о процесу приватизовања предузећа, условима за превремено пензионисање и исплату отпремнина, као и неисплаћених акција након продаја њихових предузећа где позадина може бити то што су жене. Проблем још није истраживан, тако да се не може тврдити да је приватизација процес у којем се жене дискриминишу, мада је упадљиво то што је веома мало жена које купују предузећа на аукцијама.

4.9.2. Препоруке

1. Инспекција рада треба да упућује упозорења и препоруке послодавцима на законске обавезе у вези са спровођењем начела равноправности полова и законску забрану дискриминације приликом запошљавања, узнемиравања и сексуалног узнемиравања на послу.
2. Све институције и службе за запошљавање треба да успоставе праксу оглашавања слободних радних места уз назнаку оба граматичка рода.
3. Успоставити праксу у органима АПВ у коришћењу оба граматичка рода за функционере/ке, као и за сва радна места.

4.10. Учешће жене и места одлучивања/доношења одлука

Иако жене чине већину становништва у АП Војводини (51,52%), њихова заступљеност у структурама власти је обрнуто пропорционална њиховом учешћу у укупном становништву. Ма колико непотпуни, прикупљени подаци јасно указују на недовољно учешће жена на местима одлучивања у јавним/државним институцијама. Удео жена на овим позицијама није у сразмери нити са већинским уделом жена у укупном становништву, нити са образованом структуром жена. Одређени помак у отклањању стварне неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања постигнут је усвајањем *Закона о избору народних посланика*, *Закона о локалним изборима*, *Одлуке о избору посланика у Скупштини Аутономне Покрајине Војводине* у којима су се први пут нашле одредбе о квотама за мање заступљени пол.³⁴ Увођење квотног система представља меру афирмативне акције и повезано је са настојањем да се повећа учешће жена у политичком животу, чиме би се, макар у одређеном степену, отклониле последице структуралне и историјске дискриминације, као и патријархалне поделе улога.

³⁴ Закон о избору народних посланика („Службени гласник РС“ бр. 35/2000; 69/2002; 57/2003; 72/2003; 18/2004; 85/2005; 101/2005) у члану 40а прописује да на свакој изборној листи међу свака четири кандидата/кандидаткиње по редоследу на листи мора бити по један кандидат – припадник/ца оног пола који је мање заступљен на листи, а укупно на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола. Исто правило важи и у Закону о локалним изборима („Службени гласник РС“ бр. 33/2002; 37/2002; 42/2002; 72/2003; 101/2005). Одлука о избору посланика у Скупштини АП Војводине („Службени лист АПВ“ бр. 12/2004) предвиђа исто правило о сваком четвртом кандидату на листи и најмање 30% мање заступљеног пола у оном делу Одлуке по којем се 60 посланика у Скупштини Војводине бира по пропорционалном изборном систему. У делу одлуке где се 60 посланика бира по већинском изборном систему ово правило није уведено.

Остварење квотног система у пракси представља начин за испуњење обавеза за отклањање дискриминације над женама.³⁵

Захваљујући променама у изборним прописима у Скупштини АП Војводине је дошло до значајних промена у погледу заступљености жена и мушкараца. У новом сазиву Скупштини АП Војводине има 23 жене посланице (или 19,17%) и 97 мушкараца (80,83%) у односу на претходни скупштински сазив када је било 8 жена (или 6,78%) и 112 мушкараца (93,33%). У Скупштини АПВ и Извршном већу Војводине жене нису на председничким местима, потпредседница Скупштини је изабрана, али не и у Извршном већу. Жене су председнице 3 од укупно 20 скупштинских одбора. Од укупно 17 покрајинских секретара, 2 (11,76 %) су жене, док их је у претходном сазиву било 4. Истовремено, према подацима из 2004. године, жене чине 61,77% запослених у органима управе АП Војводине.

Процент жена у локалним скупштинама са 7,77% повећао се на 23,29%, једна жена је на позицији председнице СО, тј. градоначелнице, у 4 општине жене обављају функцију заменика/це председника општине. На местима председника/це скупштина општине је 9% жена и 91% мушкараца. Заступљеност жена у структурама власти обрнуто је пропорционална нивоу власти. У укупно 16 општина жене су начелнице општинске управе (41%) наспрам 23 мушкараца (59%). У 26 општина жене обављају дужност секретара/ке општине (62%), а у 16 општина су то мушкараци (38%). У погледу заступљености жена у општинским већима постигнуто је незнатно повећање. Жене чине 15% од укупног броја чланова/ца општинских већа, а мушкараци 85%. Пре последњих локалних избора жене су у извршним одборима биле заступљене са око 13%. У општинским управама запослено је око 5 хиљада службеника/ца. Од тог броја око 3 хиљаде су жене (62%) и око 1.900 мушкараца (38%).

Повећано учешће жена у овим телима резултат је, пре свега, промене изборног законодавства и увођења квотног система, што се види у чињеници да је до значајног пораста у заступљености жена дошло превасходно у оним областима у којима су измењена законска решења, док је у областима у којима су таква решења изостала (извршна власт) број жена остао на приближно истом нивоу. Веће учешће жена у представничким телима није праћено и већом заступљеношћу жена у извршним органима. Жене су још најзаступљеније на нижим положајима, при чему њихов број у овим структурама расте пропорционално са опадањем нивоа моћи.

4.11. Жене у органима управљања у институцијама на територији АП Војводине

Здравствене установе донекле представљају изузетак у заступљености жена на местима одлучивања, а разлог за то је у израженој феминизацији професије. Жене чине већину на директорским позицијама (63,89%), али је њихов удео знатно нижи у управним и надзорним одборима. Од укупно 328 чланова/ца ових одбора, њих 220 су мушкараци (67,07%), док је жена 108 (32,93%).

³⁵ Конвенција о уклањању свих облика дискриминације над женама у чл. 2. тражи да се „следе, на све одговарајуће начине и без одлагања, политику елиминисања дискриминације над женама“, те да настоје „укључити начело једнакости мушкараца и жена у своје државне уставе или друга одговарајућа законодавства“, као и да обезбеде „практично спровођење овог начела“. Члан 7. поменуте Конвенције каже да ће „државе потписнице предузети све могуће мере да уклоне дискриминацију над женама у политичком и јавном животу земље“.

4.11.1. Фондови

Од укупно три, за сада основана фонда, једино је у Фонду за развој непрофитног сектора АП Војводине директорица, а у овом Фонду жена има у управном и у надзорном одбору.

Место	Жене		Мушкарци		Укупно
Директор/ка	1	33,33%	2	66,67%	3
Управни одбор	7	33,33%	14	66,67%	21
Надзорни одбор	1	11,11%	8	88,89%	9
Укупно	9	27,27%	24	72,73%	33

Табела 4.2. Заступљеност жене у фондовима основаним од стране АПВ

4.11.2. Институције културе

Уочена појава да су жене најмање заступљене на највишим местима институционалне хијерархије и моћи јасно се читава у институцијама културе чији је оснивач АП Војводина. Жене се само у 2 случаја (или 18,18%) налазе на директорским позицијама, наспрам 9 мушкараца (или 81,82%). Заступљеност жена у управним одборима расте, те оне у саставу управних одбора учествују са 40% наспрам 60% мушкараца. У надзорним одборима жене су заступљене са 72,73% у односу на мушкарце са 27,27%.

Место	Жене		Мушкарци		Укупно
Директор/ка	2	18,18%	9	81,82%	11
Управни одбор	32	40,00%	48	60,00%	80
Надзорни одбор	24	72,73%	9	27,27%	33
Укупно	58	46,77%	66	53,23%	124

Табела 4.3. Заступљеност жене у институцијама културе основаним од стране АПВ

4.11.3. Препоруке

1. Повећати степен учешћа жена у извршној власти увођењем тзв. система квота за мање заступљени пол.
2. Скупштина Србије треба да покрене измене изборних закона у правцу гарантовања да ће у случају престанка мандата жени из било ког разлога, она бити замењена другом женом.
3. Скупштина Србије треба да донесе Закон о равноправности полова и у њему уреди равномерну заступљеност жена и мушкараца у структурама власти.
4. ИВ АПВ треба да обезбеди равномерну заступљеност мушкараца и жена у органима управљања у институцијама чији је оснивач АП Војводина.
5. Влада Србије/Извршно веће АПВ треба мерама афирмативне акције да подстиче равномерно запошљавање жена и мушкараца у органима управе на свим нивоима.

4.12. Институционални механизми за постизање равноправности полова на територији АП Војводине

Увођење принципа родне равноправности представља (ре)организовање, побољшање, развој и вредновање процеса у политици, тако да се питање родне равноправности уврсти у све јавне политике на свим нивоима и у свим фазама њеног осмишљавања и спровођења. Механизми за постизање равноправности полова имају за

циљ стварање, промовисање, заговарање и спровођење недискриминативних политика у погледу родне припадности. Механизам је владина обавеза и инструмент владе за постизање пуне равноправности мушкараца и жена на основу међународних докумената као што су Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), Пекиншка Акциона Платформа (1995) и Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1325 (2000). Основни елементи националних механизма за постизање родне равноправности су тела основана и финансирана од стране влада (на пример: комисије, одбори, савети за равноправност полова), национални планови акције, закон о равноправности полова или закони о санкционисању дискриминације, као и заштитници/це (омбудсмани, омбуди) за равноправност полова.

У АП Војводини од 2002. постоји Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова. На иницијативу Секретаријата формиран је Савет за равноправност полова као стручно, саветодавно тело, да би потом Савет покренуо оснивање Радне групе за израду Закона о равноправности полова. У Скупштини АП Војводине формиран је Одбор за равноправност полова. Исто тако, Скупштина АП Војводине је донела Одлуку о покрајинском омбудсману и изабрала заменицу за равноправност полова.

Доношењем Декларације и Одлуке о равноправности полова 2004. године заокружен је систем институционалних механизма на покрајинском нивоу и уједно остварен правни оквир за остваривање родне равноправности на територији АП Војводине, бар у областима које су у надлежности Покрајине. Истовремено, Одлука представља једини правни акт у Србији и Црној Гори који се односи на родну равноправност.

Одлука о равноправности полова представља наставак остварења принципа равноправности полова у АП Војводини. Овај документ требало би да осигура поштовање и подстицање равноправности полова и кажњавање дискриминације на основу пола у свим областима друштвеног живота. У нашем правном систему до сада нису постојали посебни прописи којима се ближе одређује равноправност полова, који према Конвенцији о забрани дискриминације жена (CEDAW) представљају међународни стандард у овој области. Одлука о равноправности полова ближе одређује права на равноправност грађанки и грађана које гарантује Повеља о људским и мањинским правима и Устав Републике Србије, дефинише начин остваривања овог права у Аутономној Покрајини Војводини и утврђује посебне мере за постизање равноправности жена и мушкараца у областима као што су образовање, култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, учешће у јавном и политичком животу. Документ такође садржи казнене одредбе за повреду права на равноправност полова, али није предвиђено да се за његово спровођење обезбеди новац из покрајинског буџета.

Покрајински завод за равноправност полова представља један од неопходних тзв. институционалних механизма за остваривање равноправности полова и заснива се на препорукама ратификованих међународних докумената и стратегији Савета Европе и Уједињених нација. Главни задатак Завода је усмеравање и подржавање извршних власти да примењују и спроводе пројекте, програме, акције и законе који унапређују положај жена и доприносе равноправности полова. Ова институција омогућава ефикасније, делотворније и брже решавање проблема у овој области, те лакше остваривање сарадње са покрајинским секретаријатима, другим органима и невладиним организацијама, ради шире могућности спровођења родне равноправности. Скупштина АП Војводине је у 2005. години именовала директорку Завода, али је неопходно да буде обезбеђен новац у покрајинском буџету.

4.12.1. Прейорукe

1. ИВ АПВ треба да примени и прати примену Одлуку о равноправности полова.
2. ИВ АПВ треба да обезбеди средства у буџету АП Војводине за спровођење Одлуке о равноправности полова.
3. ИВ АПВ треба да обезбеди средства у буџету АП Војводине за почетак рада Покрајинског завода за равноправност полова.
4. ИВ АПВ/Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова треба да припреме План акције за жене у АП Војводини.

4.13. Развој локалних механизма за равноправност полова

Од изузетног значаја за процес укључивања родне перспективе у све области друштвеног живота јесте да њиме буду обухваћене и локалне самоуправе, где се доносе многе одлуке које најдиректније утичу на свакодневни живот жена и мушкараца. Успостављањем тзв. локалних механизма за равноправност полова омогућено је препознавање родно засноване дискриминације и спровођење концепта родне равноправности и политике једнаких могућности. Оснивање ових тела на нивоу локалне самоуправе значи и приближавање концепта родне равноправности грађанима/кама као и институционалну подршку у остваривању њихових људских права, посебно женских људских права.

Одбори или комисије за равноправност полова имају задатак да доносе одлуке и утврђују политику локалне владе у вези са побољшањем положаја жена и мушкараца. Такозвана лица за равноправност полова су именована углавном у оквиру скупштина општина ради повећања осетљивости сарадника/ца локалне владе, побољшања капацитета њиховог рада, надгледања и предлагања мера за успостављање равноправности жена и мушкараца и политике једнаких могућности на нивоу општина.

Од 2002. године до локалних избора 2004. године локални одбори/комисије за равноправност полова успостављени су при 16 скупштина општина (Ада, Врбас, Зрењанин, Кањижа, Кикинда, Нова Црња, Нови Бечеј, Нови Кнежевац, Нови Сад, Рума, Сента, Сечањ, Сомбор, Сремска Митровица, Суботица, Чока). Након локалних избора, број општина које имају механизме за равноправност полова остао је исти, али су у појединим општинама укинута, а у другим основани.

Општина	Тип механизма за равноправност полова
1. Врбас	Комисија при скупштини општине
2. Житиште	Комисија при скупштини општине
3. Зрењанин	Комисија при скупштини општине
4. Инђија	У одељењу за друштвену делатност један запослени задужен за то питање
5. Ириг	Именовано лице у оквиру СО
6. Кањижа	Комисија при скупштини општине
7. Кикинда	Комисија при скупштини општине (из претходног сазива)
8. Ковачица	Именовано лице у оквиру СО
9. Ковин	Именовано лице у оквиру СО
10. Нова Црња	Именовано лице у оквиру СО
11. Нови Бечеј	Комисија при скупштини општине
12. Рума	Комисија при скупштини општине
13. Сечањ	Комисија при скупштини општине (из претходног сазива)
14. Сомбор	Комисија при скупштини општине
15. Суботица	Комисија при скупштини општине
16. Шид	Комисија при скупштини општине

Табела 4.4. Механизми за остваривање родне равноправности у општинама АП Војводине – 2005. година³⁶

³⁶ Извештај о механизмима за постизање родне равноправности у АПВ – Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2005. година.

Комисије за родну равноправност предузимале су различите активности усмерене на промовисање идеје родне равноправности у локалној средини, али и остваривање конкретних пројеката ради спровођења родне равноправности и политике једнаких могућности у пракси (дискриминација, насиље над женама, активније учешће у политичком животу, економско оснаживање, помоћ женским организацијама, родно осетљива статистика у општини).

Будући да рад ових тела није уређен општинским статутима него одлукама, престанком мандата старих сазива скупштина општина, престала су да постоје тела за равноправност полова. У Ади, Чоки, Новом Саду, Сенти, Сремској Митровици комисије из претходног мандата су распуштене, а нове нису основане. Како не постоји законски дефинисана обавеза општина да формирају тела за равноправност полова, наставак функционисања и развој локалних механизма за равноправност полова зависи од нивоа осетљивости нових управљачких структура као и схватања приоритета у локалној заједници. Чињеница да је у половини општина у којима су у претходном мандату постојале комисије или лица за равноправност полова, њихов рад обновљен и након локалних избора, говори да су ова тела својим активностима успела да се покажу као важни учесници у локалној заједници.

4.13.1. Прейорукe

1. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова треба да подстиче успостављање тела за равноправност полова у општинама у којима још нису основана.
2. Доношењем Закона о равноправности полова институционализовати и правно засновати рад комисија/лица за равноправност полова чиме би се омогућила сталност у раду ових тела.
3. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова треба да обезбеди сталну стручну и материјалну подршку раду ових тела.

4.14. Родно осетљива статистика

За потпуније разумевање стварног стања у којем се налазе жене у Војводини неопходно је располагати са више, на једном месту прикупљених података. Ово се посебно односи на проблем насиља над женама. Узрок лежи у чињеници да статистика испушта овај друштвени проблем из свог видокруга, али је делом проузрокован и самом природом проблема (углавном непријављивањем насиља од стране жртве из различитих разлога).

Да би се стекао потпунији увид у расподелу друштвене моћи, посебно економске, неопходно би било располагати прецизним подацима о висини прихода жена и мушкараца на територији АП Војводине, или подацима о имовини у власништву жена и мушкараца (предузећа, некретнине, аутомобили и сл.). Ови подаци се, или не могу додати, или би њихово прибављање захтевало обиман истраживачки рад, а тиме и значајна финансијска средства.

Ипак, и на основу прикупљених података могле би се препознати области у којима је неравноправност између жена и мушкараца најизраженија и у којима је неопходно предузети конкретне мере. Успех институција и организација које се баве родном равноправношћу у великој мери зависи и од њиховог увида у стварно стање, односно, у стварну (не)равноправност жена и мушкараца. Неразвијеност родно осетљиве статистике је значајна препрека у разумевању друштвеног положаја жена и мушкараца. Често недовољним уважавањем особености жена и мушкараца статистика доприноси одржавању патријархалних образаца у односима међу половима и неједнаке

расподеле моћи у друштву. Недоступност статистичких података онемогућује да се проблеми одреде, а мере које се предузимају ради њиховог решавања често не воде до жељених резултата. Осим тога, појаве које су специфичне за жене уопште нису предмет званичне статистике због чега је смањена друштвена видљивост проблема са којима се жене суочавају. Недостатак родно осетљиве статистике отежава доношење дугорочних планова и акција за унапређење положаја жена и отклањање/ублажавање постојеће родне неравноправности.

Покрајински омбудсман је почетком 2005. године упутио иницијативу Покрајинском секретаријату за рад, запошљавање и равноправност полова да покрене званично увођење праксе редовног прикупљања података на основу пола и њихову статистичку обраду у свим покрајинским органима, институцијама и организацијама чији је оснивач АП Војводина.

4.14.1. Препоруке

1. Влада Србије треба да предложи измене Закона о статистици ради уважавања родне димензије свих података.
2. Влада Србије/ИВ АПВ треба да подстакну прикупљање и обраду података према полу у свим институцијама на свим нивоима.
3. ИВ АПВ треба да подстакне прикупљање родно осетљивих података у АП Војводини.

4.15. Активности у области равноправности полова

Датум	Назив	Учесници/це
13. 12. 2004.	Фестивал филма о људским правима „Раг на просторима бивше Југославија“ НВО „Војвођанка регионална женска иницијатива“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
	„Насиље у породици“ и „Насиље над женама“, два дневна семинара Института за трауму центра, Београд	Заменица за равноправност полова Даница Тодоров сарадница Јагода Вјештица
28. 01. 2005.	Меморандум о разумевању и сарадњи у области едукације жена у програму „Жене то могу“ Норвешка народна помоћ, Покрајински омбудсман	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
22. 03. 2005.	Механизми за родну равноправност у Војводини – трибина за представнике СО и организације и удружења у Панчеву	Заменица за равноправност полова Даница Тодоров сарадница у канцеларији у Панчеву Радмила Мрдовић
23. 03. 2005.	Представљање Покрајинског омбудсмана ученицима Економске школе у Бечеју	Заменица: Даница Тодоров Марија Кордић Стеван Арамбасић
24. 03. 2005.	Представници институција свих нивоа у АПВ – формирање мреже „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров, сарадница Јагода Вјештица
05. 04. 2005.	Представници институција свих нивоа у АПВ – формирање мреже „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров, сарадница Јагода Вјештица
19. 04. 2005.	Представници институција свих нивоа у АПВ – формирање мреже „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров, сарадница Јагода Вјештица

22. 04. 2005.	Округли сто „Једнакост грађана у јавном говору“ – НВО „Живети исправно“, Женске студије и истраживања „Милева Марић Ајнштајн“, Покрајински омбудсман, Нови Сад	Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
03. 05. 2006.	Положај жена у транзицији – право на рад и запошљавање-округли сто у организацији синдиката у здравству и запослених у социјалној заштити, Београд	Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
09. 05. 2005.	Изложба ангажованог плаката „Збогом оружје, збогом ратови“, НВО „Војвођанка – регионална женска иницијатива“ и Покрајински омбудсман, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
30. 05. 2005.	Покрајински координациони тим „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров, сарадница Јагода Вјештица
14. 06. 2005.	Округли сто о женском предузетништву – „Право на рад и подстицање економског развоја жена“, Комисија за равноправност полова, женске НВО, медији, Суботица	Заменица Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров
28. 06. 2005.	Представници мреже „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров, сарадница Јагода Вјештица
05. 07. 2005.	Регионална конференција о положају жена на Балкану, НВО Борам, Сарајево	Заменица Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров
07. 2005.	Посета Центру за социјални рад – Сомбор	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров Заменица за заштиту права детета Марија Кордић
08. 2005.	Посета СО Кањижа – разговор са представницима општине и институција о насиљу у породици	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров
08. 2005.	Потписивање Меморандума о Мрежи „Живот без насиља“ Панчево	Заменици Даница Тодоров Марија Кордић Стеван Арамбасић
08. 2005.	Потписивање Меморандума о Мрежи „Живот без насиља“ Суботица	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров Сарадница Јагода Вјештица
08. 2005.	Састанак општинског тима „Живот без насиља“ у Бачкој Тополи	Заменица за равноправност полова Даница Тодоров Сарадница Јагода Вјештица
26.–28. 09. 2005.	Посета правобранитељници за равноправност полова у Хрватској	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров Сарадница Светлана Лазић
31. 09. 2005.	Регионална конференција о положају жена на Балкану, НВО Борам, Београд	Заменица Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров
Септембар 2005.	Саветовање о насиљу у породици, Зрењанин	Заменице Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров и Марија Кордић
30. 11. 2005.	Насиље у породици – обука локалних тимова у Мрежи „Живот без насиља“, Нови Сад	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић Заменица за равноправност полова Даница Тодоров сарадница Јагода Вјештица
12. 2005.	Посета институцији омбудсмана за равноправност полова у Норвешкој	Представници Канцеларија Покрајинског омбудсмана из Новог Сада, Суботице и Панчева

4.16. Оквирни план за будућност

- Афирмација женских људских права, пре свега кроз обуку различитих група жена, али и мушкараца, нарочито младих.
- У сарадњи са невладиним организацијама и локалним органима власти спроводиће се обука сеоског становништва, посебно сеоских жена.
- Осмишљавање и спровођење програма за обуку запослених у институцијама које се баве социјалном заштитом у вези са људским правима и уклањањем насиља, евиденцијом насиља у породици, криза брачне заједнице, проблем самохраних мајки, проблем старих особа/жена које живе саме.
- Покренути код покрајинских и општинских власти питање финансирања СОС телефона и прихватилишта, тзв. сигурних кућа, за жртве породичног насиља.
- Покренути питање спровођења Одлуке о равноправности полова и обезбеђивања средстава за њену примену.
- Истраживати и упозоравати јавност на прикривене облике дискриминације приликом запошљавања и губитка посла са указивањем на потребу увођења подстицајних мера за економско оснаживање жена.
- Организовати округле столове и јавну расправу о увођењу родно осетљивог језика у образовне програме, уџбенике и у јавну употребу.
- Увођење родно осетљиве статистике у покрајинским органима, институцијама и организацијама.

5. Заштита права детета

Студија изводљивости је позитивно оцењена, што је омогућило отварање разговора о прикључењу СЦГ Европској унији, и они су отпочели 7. 11. 2005. године.

Извештајни период карактерише наставак сиромашења становништва Војводине и немогућност обезбеђивања просте егзистенције породице, посебно оне са децом. Евидентиран је и значајан пораст броја корисника МОП-а³⁷. На видљиве транзиционе последице у Војводини указује и податак Националне/Покрајинске службе за запошљавање, да је у првих шест месеци 2005. године, радни однос престао за 39.459 запослених (у односу на прошлу годину пораст од 2,82% незапослених, у Војводини регистровано 277.523 лица), а да је 628 особа остало без посла због стечаја или ликвидације предузећа и престанка рада послодавца.³⁸

Наставак продаје друштвених и државних фирми условило је пораст сиромаштва (због губитка посла и нерешеног статуса запослених), а чије су највеће жртве деца. Тако је Републичка Агенција за приватизацију, контролишући уговоре о купопродаји, раскинула велики број уговора крајем 2004. и почетком 2005. године, јер купац није испунио преузете уговорне обавезе. Најчешћи разлог, осим кашњења са уплатом купородајне цене и неиспуњавања инвестиционог програма, је непоштовање социјалних програма. Више од 62% предузећа у Војводини је већ приватизовано (451) а до краја 2007. требало би још 380 фирми да промени власника.

Један од великих проблема је и тај да је 26. 09. 2005. престао да важи Општи колективни уговор (и сви посебни), што је створило додатну радноправну несигурност.

У здравству и школству ресорна републичка министарства, односно републичка Влада, донели су Програм за решавање проблема вишка запослених. У здравству Војводине, пријављено је око 2.000 запослених који желе да уз отпремнину добровољно оду са својих радних места. Према Стратегији реформе финансирања образовања, Акционом плану рационализације система образовања и Закључку Владе од 20. 10. 2005. године, свим директорима основних, средњих школа и домова ученика, достављен је захтев за изјашњавање запослених (у Србији их је 126.000) заинтересованих за престанак радног односа за једну од три понуђена вида накнаде. Због тога се поставило питање функционисања малих, подручних школа, а постојала је и бојазан да ће отићи најквалитетнији кадрови. Процена Министарства је била да је међу ненаставним особљем запослених 30% више, код предшколских установа чак 50%, а овим бројем обухваћено је и 500 оних који су почетком године остали нераспоређени, због мањег броја деце и реформе средњег образовања. Од око 27.000 запослених у просвети Војводине, њих 1.400 се одлучило да узме отпремнину (одобрен је одлазак онима без којих функционисање делатности неће бити угрожено, а износ од 330 милиона динара, на име исплате отпремнина, прослеђен је 05. 01. 2005. школама у Војводини). Свом ненаставном особљу су услишени захтеви, а код дефицитарних је осмишљен план. Приоритет су имали они на чија би места дошли нераспоређени наставници и професори. Најављено је ново изјашњавање крајем другог полугодишта 2005/2006. године.

5.1. Законодавство

У извештајном периоду забележена је појачана законодавна активност Парламента. Помињемо оне законе који су најзначајнији за остваривање права детета: Поро-

³⁷ Материјално обезбеђење породице.

³⁸ Оно што посебно забрињава је да је, према резултатима истраживања „Коалиције младих“, 70 % младих између 15 и 30 година без запослења.

дични закон („Службени гласник РС“ бр. 18/05), примењује се од 1. 7. 2005. а до краја октобра и 14 подзаконских аката који ће омогућити његову примену. Нажалост доследна примена је још неадекватна, а судије нису прошле обуку у области дечјих права, Закон о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“ бр. 101/05), Закон о малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“ бр. 85/05, примењује се од 1. 1. 2006. године³⁹), Закон о извршењу кривичних санкција („Службени Гласник“ 85/05), Кривични законик („Службени гласник РС“ бр. 85/05, 88/05, 107/05). Још није донет Закон о предшколском васпитању и образовању, али је најављена јавна расправа о преднацрту овог закона (9. верзија) у периоду од 7.–21. 11. 2005. године. Закон о оглашавању („Службени гласник РС“ бр. 79/05, ступио је на снагу 25. 12. 2005. године⁴⁰). Усвојена су и три кључна реформска Закона у области здравства – о здравственом осигурању („Службени гласник РС“ бр. 107/05, 109/05), Закон о изменама и допунама Закона о здравственој заштити („Службени гласник РС“ бр. 107/05) и коморама здравствених радника („Службени гласник РС“ бр. 107/05). У току је израда неколико десетина подзаконских аката, а новина је обавеза плаћања стоматолошких услуга у државним здравственим установама од 01. 01. 2006. (и даље бесплатна за децу и труднице), као и реформа мреже здравствених установа. Израда мреже и стандарда за Војводину је у току и представља могући ризик с обзиром на то да би рационализација могла значити мањи број амбуланти, а управо примарна здравствена заштита представља нешто на шта бисмо могли бити поносни и према европским критеријумима. Закључак је да су нам прописи добри али да је и даље велики проблем неадекватна примена.

5.2. Дечји омбудсман

Дечји омбудсман, као неопходна институција независне заштите права детета на националном нивоу, била је тема међународне конференције у организацији Дечјег културног центра (на којој је 9.–10. 5. 2005. у Београду учествовала и наша канцеларија и указала на искуства у свом раду). За резултат је имала предлог Закона о установљавању ове институције (Закон о заштитнику права детета), Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику, и он је у скупштинској процедури.

³⁹ У организацији Правосудног центра почела је едукација судија, тужилаца и адвоката за примену Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица који ступа на снагу 1. 1. 2006. године. Новина је, да ће у првом степену, поступак водити судија и веће за малолетнике Окружног суда, као и да судије за малолетнике морају бити лица која су стекла посебна знања из области права детета и преступништва младих, а да се поротници који учествују у суђењу малолетника бирају из реда наставника, учитеља, васпитача, као и других стручних лица која имају искуства у раду са децом и младима. Судије и тужиоци који заврше едукацију добиће сертификат који гарантује њихову оспособљеност да поступају у предметима у којима је малолетно лице извршилац кривичног дела. У 2006. години планирана је континуирана провера знања и провера квалитета рада лица која су добила сертификат. У прва три месеца наредне године семинар ће имати за циљ обуку о поступању у предметима у којима је малолетно лице жртва кривичног дела (адвокати сматрају да би обука и стручно усавршавање, у њиховом случају требало да буде поверено адвокатским коморама). Према подацима које смо добили од Окружних тужилаштва на територији Војводине, одређен број заменика из сваког од Окружног, односно општинских тужилаштва су прошли обуку која је сертифицирана. Њихови подаци говоре о порасту броја преступника у односу на 2004. , да су малолетници најчешће извршиоци дела против имовине, да је у порасту број пријава за кривична дела против живота и тела, кривична дела општења туђе имовине. Приметно је о то да се дела све чешће чине у стању алкохолисаности или под утицајем опијата.

⁴⁰ Поменимо одредбе којима се забрањује рекламирање дуванских производа и алкохолних пића, осим пива и вина, који могу да се рекламирају на ТВ станицама од 18 сати до раних јутарњих часова).

5.3. Одсуство координације државних органа на примени Конвенције УН о правима детета

Овај проблем је уочљив на свим нивоима, а у Војводини је уочено да Секретаријат ИВ АПВ располажу подацима које су прикупљали и пре доношења Закона о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине („Службени гласник РС“ 6/02), тако да о врло значајним питањима нисмо успели да дођемо до података који се тичу остваривања права детета у покрајини, пошто су се подаци до сада прикупљали у Републици. Једно од образложења је да се чекало упутство о вођењу евиденције, којега још нема, **па би наша препорука била преношење свих надлежности на постојећи Секретаријат за демографију и друштвену бригу о деци, када се ради о питањима која се тичу деце** (то подразумева и здравство и социјална питања, образовање, подаци о младима, прописима). Уколико би све информације биле прикупљане на једном месту омогућило би се боље планирање средстава, односно формирао посебан буџет за децу. Уочено је да на нивоу Покрајине постоје пројекти, на пример у основним школама о којима се не зна довољно, па завршавају као пилот пројекти. Многи пројекти имају исти циљ – заштиту права детета, али не постоји међусобна информисаност о њиховим резултатима. Одсуство сарадње односи се и на све остале државне институције. Велики проблем остаје недостатак базе података, статистичке обраде и њене доступности корисницима.⁴¹

5.4. Здравство

Светски дан здравља је 2005. године прослављен под мотоом „Учинимо све да свака мајка и свако дете буду подједнако важни“, па је и цела година била посвећена обезбеђивању бољих услова лечења мајке и деце⁴². Републичко Министарство здравља је своје активности усмерило на обучавање особа за вођење трудноће и порођаја, обезбеђивање одговарајуће исхране здравим и болесним бебама, спречавање оболевања вакцинасањем и одговарајућим хигијенским условима, као и превенцију преношења ХИВ-а са мајке на дете⁴³. Према подацима овог Министарства, морталитет је и даље већи од наталитета. Деца до 6 година највише оболевају од анемије. Други проблем је неадекватна исхрањеност, потхрањеност од 2% и гојазност од 15,3 %. Затим долазе дијареје и респираторни проблеми. Значајно је да је смртност деце до 6 година у паду.

Извршно веће Аутономне Покрајине Војводине задужило је Секретаријат за здравство и социјалну политику да сачини предлоге програма за рано откривање и лечење малигних оболења (укључујући и децу), као и рано откривање конгениталног хипотиroidизма и фенолкетонурије код новорођене деце на територији АП Војводине, а који су у току.

Према подацима Института за заштиту здравља Нови Сад, током 2005. године, на територији Војводине је постигнут висок обухват обвезника свим вакцинама и ревакцинацијама (од 97,6 до 98,8%) у складу са календаром имунизације у оквиру спровођења Програма имунизације лица одређеног узраста (деце) на територији Србије, а коришћене су вакцине прописане Одлуком о начину спровођења имунизације и заштите лековима против одређених заразних болести („Службени лист СРЈ“ бр.

⁴¹ Као добар пример наводимо истраживање УНИЦЕФА и Републичког завода за статистику, које је почело 25. 11. 2005. године у Новом Саду. Анкета има за циљ прикупљање података о положају жена и деце, који би омогућили информације на основу којих би се извршио утицај на доносиоце одлука о правима деце и жена и реализација миленијумских циљева. Циљне групе су жене у фертилном добу (од 15 до 49 година) и деца испод пет година, а у фокусу ће бити и најугроженија популација – Роми.

⁴² Светска здравствена организација је 1948. године донела одлуку да се 7. април прославља као светски дан здравља.

⁴³ Изјава Ђорђа Стојиљковића, саветника у Министарству здравља.

69/02). Новим Правилником о имунизацији и начину заштите лековима („Службени гласник РС“ бр. 11/06) уведена је обавезна вакцинација против обољења изазваних хемофилусом инфлуенце типа Б, а обновљен је и календар имунизације.

Клиника за гинекологију и акушерство „Клиничког центра Нови Сад“ успешно спроводи пренаталну дијагностику, путем редовних ултразвучних прегледа (од 2004. савременим апаратом за рано откривање развојних аномалија између 12. и 13. и 20. и 28. недеље трудноће) и/или у комбинацији са биохемијским скринингом у првом тромесечју. Према подацима Завода за патологију трудноће и Одељења за пренаталну дијагностику развојних поремећаја, то је довело до смањења броја беба рођених са Дауновим синдромом за 50 % у односу на претходну – 2004. годину.⁴⁴

У претходној (2004) години формиран је и Анкетни одбор Скупштине Србије за утврђивање истине о несталим бебама, који припрема извештај за средину јануара 2006. године. Садашњи закључак са седнице одбора од 28. 12. 2005. је да је пропустило било у свим сферама, да се не ради само о административним грешкама, како тврди МУП, нити о застарелим како тврди тужилаштво. Поднето је 764 кривичних пријава у вези са бебама рођеним од 1969. до 2003. године, од којих су 539 одбачене, а 383 застареле. Према поднетим пријавама, бебе су умирале скоро увек после поноћи, нестале су на путу од болнице до гробља, у 99 % случајева родитељи нису видели дете, нити идентификовали, па ни сахранили. Нигде нема папира да су деца преузета и сахрањена, нити има гробних места који би указивали да су новорођенчад сахрањена или кремирана. **У неколико случајева када су се родитељи обраћали нама, представке су прослеђене овом одбору.**

У Војводини је веома активно и неколико Саветовалишта за младе. Поменимо оне у Зрењанину, Новом Саду, Вршцу, Бачкој Тополи и Сомбору при Домовима здравља – школским диспанзерима. Саветовалишта за циљ имају, између осталог⁴⁵, образовање о сексуалном понашању младих, због све ранијег ступања у сексуалне односе, без потребног знања о начинима заштите, а што резултира нежељеним трудноћама и сексуално преносивим болестима. Уз лекаре раде и обучени млади едукатори, а веома је важна и добра сарадња са школама.

У оквиру сарадње са Дечјом болницом у Новом Саду указано нам је:

1. да је у Војводини регистровано 20-оро деце са наследним обољењем фенилкетонурија. Специјалном исхраном, која се нажалост увози, избегавају се све последице обољења које се испољавају између осталог, менталном заосталости детета које је нормално при рођењу. Препорука је превенција (рано откривање), и обезбеђивање на нивоу Покрајине, увозне хране овој деци до пунолетства. Према садашњој рачуници Дечје болнице у Новом Саду,

⁴⁴ Наиме, до 20. 12. 05. рођено је 6.280 беба, седам са Дауновим синдромом, а пет их је благовремено откривено и те трудноће су прекинуте. Међутим, и поред ових мера 10% случајева са Дауновим синдромом не може да се открије. Амниоцентеза као поуздан метод, носи ризик од побачаја (који се дешава у 1 од 100 случајева), па лекари процењују неопходност ове анализе. Због пораста броја деце у „Колевци“ са овим синдромом, директорка овог дома је сугерисала чешће прибегавање овој методи, а нашој институција се обратила и мајка чије дете (са овим синдромом) је смештено у Колевку, а да јој је током трудноће сугерисано да је са плодом све у реду. И поред сумње у стручност лекара и оправдане патње младе мајке, подаци говоре да половина аномалија једноставно остане неоткривена све до порођаја. Степен откривања аномалија се креће од 70 до 80 % када се ради о променама на главици и трбушном зиду детета. Када су у питању аномалије срца и екстремитета, проценат откривања је знатно мањи. За срце, на нашим проскторима, проценат је од 7 до 8. Наведена Клиника је установа терцијалне заштите, где би труднице требало да долазе на контролу и праћење ризичне трудноће с упутом свог гинеколога, уз партиципацију за ултразвучни преглед од 1000 динара, а за наредне 400 динара. У Дому здравља „Нови Сад“ ултразвучни преглед труднице стаје 100 динара.

⁴⁵ Значајна је њихова делатност и у делу неговања здравих стилова живота, што укључује превенцију поремећаја у понашању било као последицу злоупотребе наркотика било поремећаја у исхрани, која је све чешћа код адолесцената.

храна за свих 20-ро деце на годишњем нивоу кошта приближно 9 милиона динара;

2. због уоченог пораста броја деце са Дауновим синдромом већи обухват будућих мајки раном амниоцентезом (о овоме додатно у посебном делу о посетама институцијама за заштиту деце са посебним потребама).⁴⁶

5.5. Социјална заштита

Према подацима Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику у Србији је 3.079 деце смештено у хранитељске породице, 1.779 их живи у установама, у домовима за ометене у развоју 4.869 (одрасли и приближно 1.600 деце), око 180 деце се сваке године усвоји⁴⁷, а чак 7.000 деце су инвалиди. 1. 12. 2005. Влада је усвојила стратегију реформе социјалне заштите којом се предвиђа да сва деца за коју постоје могућности, буду премештена у неке „мање рестриктивне облике смештаја“. Када се говори о деци без родитељског старања (не значи да немају родитеље), главни разлог је социјална несигурност породица, те ће акценат бити на оснаживању родитеља да се поново брину о деци. Поред тога постоји круг родитеља који не могу да се старају о деци јер су у затвору, друштвеном смештају или у домовима за ометене у развоју. Подесемо да се деца прво смештају у сродничку, па у хранитељску породицу, а тек на крају у домове. **Идеал је СОС Дечје село у Сремској Каменици о којем ће бити речи у посебном делу овог извештаја.** Традиција хранитељства у Војводини је добра. Војводина има највећи број хранитељских породица у региону, док су за то најмање заинтересовани Београђани. Министарство је пре 2,5 године организовало кампању за нове хранитеље, пријавило се 2.500 особа, одабрано је 1.500 а збринуто је тек 900 деце. Кренуло се и у реорганизацију домована. Подстиче се ангажовање локалне самоуправе и укључује се на то да деца не би требало да буду збринута ван природног окружења, што је сада веома чест случај.

Према подацима Покрајинског Секретаријата за демографију, породицу и друштвену бригу о деци, чија је надлежност и праћење примене Закона о финансијској подршци породици са децом („Сл. гласник РС“ бр. 16/02), током септембра 2005. године у Војводини је, исплаћена накнада зараде за 6.569 породиља, дечји додатак у том месецу је примило укупно 143.387 деце, а у првих 9 месеци ове године родитељски додатак исплаћен је за 8. 030 деце. Према предлогу за измену Закона, од 01. 01. 2006. године уводи се родитељски додатак и за прво дете у износу од 30.000 динара, и исплата за друго, треће и четврто дете у 24 рате, уместо једнократно. Допатак се исплаћује без обзира на имовински цензус родитеља и у септембру је за друго дете износио 74.000, 133.000 за треће и 178.000 динара за четврто дете.

Ова права, као и накнада трошкова боравка у предшколским установама за децу без родитељског старања и децу ометену у развоју обезбеђују се из републичког буџета, док регресирани боравак у прешколским установама за децу из материјано угрожених породица обезбеђују општине, односно град.

Из буџета АП Војводине, 4.100 деце предшколског узраста остварује право регресираниог боравка, према Одлуци о распоређивању средстава за регресирање дела трошкова боравка у предшколској установи за дете трећег, односно четвртог реда рођења („Службени лист АПВ“ бр. 5/2005 и 15/2005.). Ове године је 5 породица остварило право на накнаду према Одлуци о праву на остваривање новчане помоћи породици у којој

⁴⁶ Напомињемо да је Покрајински Секретаријат за здравство и социјална питања у 2005. години за здравство издвојио 950 милиона и 60 за социјалну заштиту.

⁴⁷ Од 1. 7. 2005. када је ступио на снагу Породични закон, усвојено је само 11 деце и поред поједностављене и убрзане процедуре усвајања.

се роде тројке, односно четворке („Сл. лист АПВ“ бр. 8/2005). Почев од 1. 10. 2005. године, према Одлуци о праву на родитељски додатак за прво дете („Службени лист АПВ“ бр. 13/2005), исплаћује се једнократни додатак од 30.000,00 динара, а дете добија и радосницу „Успомена прве бебе“. Поменуте мере су подстицајне посебно с обзиром на то да је у Војводини сваке године око 9.000 више умрлих него рођених, те да би 2050. годину могли дочекати са пола милиона мање становника, као и да ће сваки четврти становник бити старији од 65 година, како је констатовано на трећем међународном симпозијуму „Академик Берислав Бета Берић“ (10–11. 11. 2005. у Новом Саду).

5.6. Школство

Број предшколских установа у граду Новом Саду и 44 општине у Војводини није се мењао у односу на претходну годину, али се зато смањио број деце од 3 до 7 година у предшколским установама (уписано 40.525-оро, односно 1,38% мање у односу на претходну 2003. годину). С друге стране, повећао се број запослених васпитача/ица и стручних сарадника/ица, али зато у 15 општина ове установе немају стручних сарадника/ица. Рад са децом са посебним потребама организује се у 13 општина и граду Новом Саду у 14 предшколских установа за 169 деце. Приликом посете директора/ки предшколских установа нашој институцији један од изнетих проблема је и повећана агресија код деце овог узраста која је нарочито изражена на вербалном нивоу. Деца користе псовке, ружно изражавање, непримерено тој доби.⁴⁸

У основним школама, школске 2005/06. године почео је и други циклус наставе Грађанског васпитања⁴⁹, у току је обука за четврти разред, а од 28. 10. 2005. у Војводини, по школским управама и за пети. За обуку се пријавио велики број психолога/ица и педагога/ица, као и наставника/ица из специјалних школа (први циклус од првог до четвртог разреда ОШ). Обуку наставника/ица Грађанског васпитања финансира Грађанска иницијатива. Министарство је указало на могући ризик јер се по први пут „грађанско“ уводи у предметну наставу, а новина је да у петом разреду наставу осим педагога/ица и психолога/ица, могу држати и наставници/це друштвених наука. У средњим школама и гимназијама каснила је обука и израда уџбеника за ученике четвртог разреда због наводног чекања на изјашњење о садржини приручника.

Значајна новина је и предлог програма за смањење наставног програма за четврте разреде основних школа, а који је објављен у „Службеном гласнику РС“ бр. 1/05 од 18. 2. 2005. године.⁵⁰

⁴⁸ О остваривању права на школовање деце у Војводини у основним и средњим школама у школској 2004./2005. години, у складу са пренетим надлежностима, више у делу извештаја о остваривању права националних мањина и посебног дела о пројектима.

⁴⁹ Током школске 2001/2002. године, Уредбом о организовању и остваривању верске наставе и наставе алтернативног предмета у основној и средњој школи („Сл. гласник РС 46/01), уведени су нови наставни предмети веронаука и грађанско васпитање.

⁵⁰ Садржи мањи број наставних јединица (фонд је 22 часа недељно од којих је 20 обавезан наставни фонд, а 2 часа су изборни предмети. Ученици/це недељно имају по 5 часова из математике, градиво је смањено за 5 области и из српског где је програм измењен чак 60%. Ту су 2 часа страног језика, музичка култура 1 час, а ликовна култура 2 часа недељно. Познавање природе и друштва биће обједињено у предмету моја домовина Србија као део света, а само градиво у односу на садашње ће бити умањено за 50%. Настава физичког васпитања је 3 пута недељно а од изборних по 1 час грађанско или веронаука, а други се бира између: народне традиције, руке у тесту, откривање света, чувари природе, лепо писање, од играчке до рачунара и матерњи језик са елементима националне културе. Школа је дужна да ученицима понуди три предмета са ове листе, у складу са могућностима и интересовањем деце и родитеља. Смањење наставног програма је у фази административно-техничке процене, након које ће уследити штампање уџбеника и примењивање се од школске 2006./2007. године. Обука учитеља се планира у другом полугодшту ове школске године, а носилац и релизатор програма је Републички Завод за унапређење васпитања и образовања.

5.7. Школовање деце са посебним потребама/сметњама у развоју (специјалне школе)

Став стручњака/киња запослених у званичним државним установама је да „ако не кршимо закон, не кршимо ни право“, што указује на њихову неспремност да примењују Конвенцију о правима детета. За положај ове деце одговорни су стручњаци, дефектолози. Процес деинституционализације је паралелан са процесом инклузије. Овде је Војводина значајно напреднија. Развијањем служби у локалној заједници остварују се услови за реализацију права на живот у породици, образовање, запошљавање и становање у локалној средини. Дискриминација деце са сметњама у развоју је очита у свакој области живота. Постојећи Закони су неодговарајући или се не примењују у пракси, реформа социјалне политике је спора, а реформа образовања која је започета 2001. године је заустављена. Иако Закон о основама васпитања и образовања из 2003. и 2004. године прописује једнаке могућности за образовање деце и ученика са сметњама у развоју (члан 2. став 1. тачка 5), чак 85% деце са посебним потребама се, према извештају УН, налази изван васпитно-образовног система, док за оне који похађају школу програм није прилагођен и немају одговарајућу подршку (тамо где постоји, заснива се на посебном ентузијазму просветних радника).

5.8. Безбедност у школама

Безбедност у школама представља све чешћи разлог обраћања родитеља, наставника, па и директора школа нашој канцеларији. Пораст насиља и бруталност злочина без мотива, психијатар Славољуб Ђурђић („Политика“ 19. 12. 2005) види у животном незадовољству, осујећености у остваривању основних животних потреба, лошем домаћем и друштвеном васпитању, урушавању моралних вредности, обликовању и промовисању агресивног понашања као социјално успешног и прихватљивог.

Оно што је посебно уочљиво је општа неспремност свих субјеката да реагују на нарастајућу агресију. Ипак, на нивоу државе постоје значајни напори да се проблем реши, па је тако постигнут договор Министарства просвете и спорта и МУП-а о наставку акције „Школски полицајац“. У већим градовима Војводине половина школа има свог полицајца, али пошто то радно место није предвиђено, МУП има ограничене могућности. Полицијци се повлаче са других задатака, за постојеће и будуће се организује обука, а предлаже се да у школама они имају другачију униформу. Савет за превенцију понашања деце и младих, формиран од Министарства просвете, указује на смањење насиља у школама на 3–4 месечно. Јавност је упозната са проблематиком малолетничког насиља, анимирани су директори и просветни радници, али је сарадња са родитељима лоша. Министарство пребацује родитељима да деци организују многобројне ваннаставне активности, да се не баве децом и да се ослањају на школе, што свакако није довољно. Новина је да од ове школске године ученици/це првог разреда средње школе факултативно могу да слушају предавање о безбедносној култури (у Новом Саду у 5 школа)⁵¹. У решавању овог проблема укључио се и УНИЦЕФ који је покренуо пилот-пројекат „Школа без насиља“ (кроз Вршњачку едукацију). У Војводини се спроводи у ОШ „Јован Јовановић Змај“ у Сремској Митровици и 3 београдске школе. У другом полугодишту пројекат је почео у још 50 школа у Србији, а крајем године све заинтересоване школе могу да конкуришу за овај пројекат, који има за циљ спречавање насиља над и међу децом и младима у школама у Србији. Покрајински омбудсман такође подржава вршњачку едукацију као најприхватљивији модел у оквиру пројекта „Права на права – вршњачка едукација“ о којем ће бити речи у посебном делу извештаја.

⁵¹ Аутор овог пилот пројекта је проф. др Љубомир Стајић, са Правног факултета у Новом Саду.

Декан Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију (бивши Дефектолошки факултет) указује на потребу друштва да се више бави младима⁵². Указује се на штетност СМС порука које се шаљу и пуштају путем електронских медија. Уочен је негативан однос према женском полу и за очекивати је могући пораст сексуалног насиља. У Војводини је препознат проблем младих. Захваљујући активности Покрајинског секретаријата за омладину и спорт направљен је Акциони план политике за младе. Исти Секретаријат спровео је и истраживање које говори да су у готово половини основних (ученици/це седмог и осмог разреда) и средњих школа на територији Војводине, формиран и ђачки парламенти.⁵³

Локалне самоуправе на територији Војводине међу младима школског узраста су кроз спортске купове спровеле пројекат Покрајинског секретаријата за управу, прописе, и националне мањине, који има за циљ подржавање толеранције међу младима.

Оно што посебно забрињава је указивање стручњака на пораст броја малолетника као патолошких коцкара (болест зависности која се дефинише као „поремећај навика и контроле импулса“). Законом о играма на срећу забрањује се улазак у кладионице особама млађим од 18 година, а кладионице морају бити удаљене од школа најмање 150 метара. Као и код цигарета и алкохола, ни овде запослени не траже личну карту на увид, **па је због тога неопходно од надлежних инспекција у војвођанским општинама затражити извештај о контроли примене прописа и затражити да утврде број кладионица у Војводини.**

Иако неке области остваривања и заштите права деце у овом извештају нису довољно обухваћене, стање деце и њихових права у Војводини је релативно добро. Запажа се ипак недовољна примена постојећих прописа, што за последицу има недовољно квалитетно и незадовољавајуће институционално решавање питања која се тичу деце.

5.9. Извештај о састанку са директорима предшколских установа АПВ

Датум посете:	20. децембар 2004.
Место посете:	Сала Извршног већа АПВ, Нови Сад
Представници:	– др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман – Даница Тодоров, заменица за равноправност полова – Јагода Вјештица, виша стручна сарадница за равноправност полова – Марија Кордић, заменица за заштиту права детета – Светлана Лазић, виша стручна сарадница за заштиту права детета – Сања Јовановић, стручна сарадница за заштиту права детета
Укупно присутно директора	– 41 од укупно 44 општина у којима је организован овакав вид предшколског образовања

⁵² У Београду 9. и 10. 12. одржана међународна конференција „Овој земљи је потребна младост“ на којој је учествовало 200 домаћих и међ. организација младих са циљем формулисања Националне стратегије за младе, да би се унапредио њихов положај.

⁵³ Истраживање је имало за циљ анализу коришћења слободног времена, а нама указује на ниво партиципације деце и младих.

Састанак са директорима предшколских установа одржан је у циљу представљања наше институције, увида у проблеме који се тичу остваривања људских права у систему предшколског васпитања и образовања као и примене одредби Конвенције о правима детета у предшколском васпитању и образовању. Одазив је био изузетан.

Након представљања запослених из институције Покрајинског омбудсмана, основних надлежности и принципа деловања канцеларије, директори предшколских установа изложили су следеће:

- Највећи проблем представља непостојање закона и нејасна регулатива која се тиче рада у предшколским установама што узрокује шаренило у пракси. Потребно је хитно донети Закон о предшколском васпитању и образовању и сва неопходна подзаконска акта којим ће се прецизирати сва специфична питања која се тичу васпитно-образовног рада са децом у вишејезичним групама, квота за групе деце на језицима националних заједница, инклузије деце са посебним потребама, трећег детета и сл.
- Указано је на изузетно лош материјални и друштвени положај запослених уопште, а да је посао, с друге стране веома одговоран. Неопходно је регулисати цену рада, грански колективни уговор, коефицијенте по степену стручне спреме.
- Потребно је да држава, скупштине општина, обрате више пажње на проблеме предшколских установа и издвоје више средстава ради квалитетнијег васпитно-образовног рада са децом.
- Повећава се број деце маргинализованих група (деце ромске националности, деце са посебним потребама), а установе нису адекватно припремљене нити су решена разна питања која се тичу практичног васпитно-образовног рада са децом ових категорија (питање кадрова, финансирања асистената за индивидуалну подршку, набавке адекватне опреме и сл.). Присутна је различита пракса установа у овој области – велики број установа сарађује са невладиним организацијама, али постоји проблем новчане помоћи и финансирања ових програма. Неопходно је системски много боље регулисати ово питање, посебно дела који се тиче обезбеђивања финансијских средстава.
- У неким од установа нема довољног броја деце за оснивање посебних група за рад на језицима националних мањина иако постоји потреба да се ради на језику националне заједнице.
- У целини посматрано, све је мање деце у АПВ.
- Васпитачи често имају проблем са родитељима – критизерство, субјективност, неуважавање васпитача и сл. Потребно је више радити са овом категоријом будући да често не схватају прави смисао, значај и улогу њиховог рада.
- Присутна су различита искуства установа у сарадњи са здравственим установама, и центрима за социјални рад (поједине установе добро сарађују и имају добре моделе сарадње у пракси, док неке слабије, поготово са центрима за социјални рад).
- Често је у пракси лоша сарадња са основним школама, требало би поспешити остваривање континуитета – да учитељи посећују предшколске установе и васпитачи основне школе како би се деца боље припремила за школу. Такође сталан проблем међу васпитачима и учитељима јесте питање степена описмењавања деце пред полазак у школу.
- Слаба је информисаност запослених по питању механизма заштите права деце. Неопходно је што више едукација запослених, посебно васпитача по

свим питањима, посебно код основних знакова упозорења злостављања или занемаривања.

- Нереална слика деце у друштву, сензационализам у медијима. Неопходно је медијима указати на специфичности, указати на реално стање и положај деце у Србији.
- Присутна централизација.

По завршетку састанка, Покрајински омбудсман је упутио свим директорима предшколских установа упитник који се односи на степен познавања области људских права и практичне реализације појединих аспеката. Овим је наша канцеларија стекла бољи увид у потребе овог дела система и смернице његовог усавршавања по питању механизма заштите дечјих права.

5.10. Извештај о састанку са директорима основних школа

Датум посете: 29. новембар (први сусрет) и 6. децембар (други сусрет)

Место посете: Скупштина АПВ, Нови Сад

Представници:

- др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман
- Даница Тодоров, заменица Покрајинског омбудсмана за равноправност полова
- Золтан Гобор, заменик Покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина
- Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета
- Светлана Лазих, саветница за заштиту права детета
- Сања Јовановић, сарадница за заштиту права детета

Укупно присутно директора – 185 од укупно 344 основне школе

Због великог броја школа сусрет са директорима основних школа АПВ одржан је два пута, у Великој сали Скупштине АПВ. Будући да је Покрајински омбудсман релативно млада институција основни **циљ** састанка је био, пре свега, представљање делокруга рада наше канцеларије и упознавање директора са облашћу којом се бавимо. Осим тога, на овај начин желели смо и да се упознамо са најчешћим проблемима у основним школама АПВ, поготово оних који се тичу остварења људских и посебно, права детета у пракси.

Након представљања делокруга рада институције Покрајинског омбудсмана и свих сектора поједини директори су изложили следеће:

- Положај запослених у основним школама је деградирајући и веома тежак. Ово се посебно односи на питање висине личних доходака, платне разреде, положај запослених у просвети који је према мишљењу појединих присутних незахвалан и ужива лош социо-економски статус у друштву.
- Недостатак финансијских средстава узрокује слабу мотивисаност за рад и незадовољство запослених која се одражава и на квалитет рада. Понекад у школама активности које су елементарне буду проблем за практично спровођење (нпр. обезбеђивање путних трошкова за децу која би требала да иду

на такмичења, набавка опреме и дидактичких средстава, набавка рачунарске опреме и приступ Интернету, постављање видео надзора због безбедности ученика и сл.).

- Постоји проблем око решавања питања безбедности ученика код већине школа (трошкови ангажовања чувара, постављања видео-надзора у дворишту, сарадње са МУП-ом, осветљења током ноћи због окупљања разних група).
- Тенденција смањења броја ученика у мањим местима.
- Недовољна информисаност запослених када је у питању заштита деце од различитих видова насиља (физичког, психичког, блудне радње, вршњачко насиље, заштита идентитета) – шта урадити? Физичко кажњавање у школама од стране наставника према ученицима је присутно, али се у пракси ретко санкционише. Све чешћи проблем у школама је и пораст вршњачког насиља (туче, вербално омаловажавање, отимање новца и сл.). Запослени немају јасне инструкције како да санкционису овакво понашање појединаца, поготово што ови ученици/це најчешће долазе из породица са поремећеним односима.
- Недовољна сарадња са центрима за социјални рад и надлежним институцијама (поготово Министарством просвете и спорта Републике Србије).
- Недовољно практично решено питање инклузије деце са посебним потребама, деце са инвалидитетом, потребе индивидуалног рада са дететом, средстава за постављање рампе на улазу школе и сл.
- Низ потешкоћа у сарадњи са родитељима, слаб одазив на родитељске састанке (поготово родитеља деце са девијантним облицима понашања), слаба заинтересованост родитеља за сарадњу, недовољна одговорност родитеља у случајевима деце са поремећајима у понашању.
- Постоји велики проблем у односу друштва према деци ромске националне заједнице због низа тешкоћа: васпитне занемарености, небриге родитеља, слабе исхране, слабе социјализованости, проблема дискриминације у одељењу...
- Пораст нетрпељивости међу припадницима различитих националних заједница, слаба толеранција у школама, присутан пораст национализма и дискриминације.
- Практични проблем реализације наставе на језицима националних мањина због недостатка професионалних кадрова...

У завршном делу састанка формиран су следећи предлози за унапређење рада:

- Успоставити бољу мрежу сарадње и координације са општинама и надлежним институцијама као и међу самим основним школама (примери добре праксе, повећање степена размене информација и сл.).
- Организовати што више едукација за запослене и повећати степен информисања у области насиља (злостављања, занемаривања, злоупотребе деце у породици и друштву), заштите људских права и права деце у школама, толеранције.
- Успоставити базу података.
- Административно и кадровски детаљније решити питање уписа и школовања деце маргинализованих друштвених група (посебно деце ромске националности и деце са посебним потребама).

- Поспешити присутност деце ромске националности у предшколским установама, установити већи број програма подршке у циљу социјализације, описмењавања, припреме за полазак у школу.
- Формирање националне стратегије у циљу подршке деци са сметњама у развоју и обезбеђивање више средстава за спровођење закона у пракси.
- Формирање интервентног тима на нивоу општине који би се бавио проблемом наркоманије, безбедности школа и другим проблемима (вршњачко насиље, насиље у породици) и сл.Издвајање адекватних средстава за поспешивање надзора у школама у виду осветљавања школских дворишта током ноћи, запошљавањем домара, видео надзор.
- Формирати мрежу институција на нивоу покрајине која ће интердисциплинарним приступом омогућити квалитетнију и обухватнију заштиту права детета, иницирање да се успостави мрежа сигурних кућа при Центрима за социјални рад.
- Боља сарадња и координација са центрима за социјални рад.
- Рад на побољшању материјалног статуса директора, наставног особља и запослених како би се упутиле препоруке за измену прописа који могу да буду основ за повреде права запослених.
- Рад на ширем информисању родитеља о обавезама према детету, неопходност иницирања успешније сарадње са родитељима ученика.

По завршетку састанка, Покрајински омбудсман упутио је свим директорима упитник који се односи на познавање области људских права и степен практичне реализације појединих питања, како би стекао бољи увид у наведена питања.

5.11. Састанак са директорима средњих школа АПВ

Датум посете:	26. септембар 2005.
Место посете:	Нови Сад, Велика сала Скупштине АПВ
Представници:	– Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета – Золтан Гобор, заменик Покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина – Стеван Арамбашевић, заменик Покрајинског омбудсмана за општа питања – Јагода Вјештица, стручна сарадница за заштиту равноправности полова – Сања Јовановић, стручна сарадница за заштиту права детета
Укупно присутно директора	– 83 од укупно 117 средњих школа АПВ

Састанак са директорима средњих школа одржан је у циљу представљања наше институције и упознавања са основним надлежностима и делокругом рада наше канцеларије. Поред тога, састанак је инициран и са циљем упознавања заједничких проблема међу средњим школама АПВ и увида у оне области у којима им можемо помоћи. Теме су се односиле на следеће области:

- Надлежности по питању рада са средњим школама (сарадња са покрајином, са локалном самоуправом, иницијативе, едукације, праћење прописа, примена закона и сл. све оно што можемо према Одлуци).
- Какво је стање људских права и посебно, права детета у средњим школама (наша запажања и отвореност за њихове коментаре)?
- Колико су ученици/це упознати са школским прописима (нпр. правилником рада школе) и на који начин се реализује обавеза школа да ученике информише о својим правима и одговорностима?
- Број ученика по одељењима (требало би да их не буде више од 30)?
- Питање безбедности ученика (на који начин је решена, каква је сарадња са лок. самоуправом односно полицијом око тога)?
- Насиље (вршњачко, наставник-ученик/ца, ученик/ца-наставник – да ли постоји, како се решава и сл.)?
- Похвале и награде ученика (да ли су установљене као пракса за ученике који остварују добре резултате)?
- Наркоманија и болести зависности, едукативни програми (да ли постоје и сл.)?
- Сарадња са институцијама – основне школе, факултети, Покрајински секретаријат за образовање и културу, локална самоуправа, МУП, судови, тужилаштва, здравствене установе, центри за социјални рад, позоришта, биоскопи, установе културе – музеји и сл.
- Колико ученици/це учествују раду школе (ученичке задруге, пракса, практичан рад, продаја производа, партиципација), да ли функционише ученички парламент, ако не зашто?
- Да ли постоји пракса да представник ученичког парламента присуствује састанку школског одбора?
- Афирмативан приступ школа – секције, додатна настава, допунска, припремна настава, школске активности (друштвене, техничке, хуманитарне, културне, спортске) и сл. Колико се реализују у пракси? Који је највећи проблем у реализацији школских активности?
- Каква је пракса заштите права запослених, учесталост спорова?
- Степен сарадње са родитељима?
- Питање инклузије деце са сметњама у развоју (према Националном плану за децу Србије)?
- Проблеми у примени Закона, да ли се поједине одредбе Закона о основама система образовања и васпитања не могу применити у пракси или се примењују са тешкоћама (наведите тачно које)?
- Финансије.
- Судски спорови.

Неки од директора који су били активни учесници током састанка навели су следеће:

- Информисање ученика најчешће се спроводи тако што се у првом разреду на часу одељенског старешине учесницима прочитају права и обавезе.
- Разредне старешине у неким школама имају обавезу да подсети децу на обавезе у сарадњи са педагогом или психологом школе.

- Постоји проблем у законској регулативи – недовољно јасно дефинисано о томе како да запослени истовремено поштују права ученика а да санкционишу понашање које омета друге у раду (нпр. када ученик/ца омета час, вербално омаловажава друге и сл.).
- Сматра се да се претерано прича о поштовању права деце, а нико не спомиње и обавезе!
- Кад је реч о функционисању ученичког парламента присутан је проблем одржавања континуитета, демократичности и „груписања школараца“.
- Подељено мишљење око тога да ли школама треба континуирана едукација (и ученика и професора) око вођења ученичког парламента и успостављања континуитета (јер, једна генерација се одлично „забавља“, а друга се не организује добро и сл.) и боља системска решења и подршка институција (јасна правила и упутства јер ученици/це добро раде када се добро воде). Друго мишљење је да је све питање добре воље, довољно је ученицима само обезбедити простор и омогућити им да раде.
- Родитељи се у школама углавном појављују само кад је почетак и крај школске године. Изузетно велики притисак се врши на директоре око уписа деце или исправљања коначне оцене.
- Различит однос родитеља према школи, поготово кад су у питању родитељски састанци.
- Постоји проблем у међусобној комуникацији са родитељима.
- Треба им више финансијских средстава за реализацију питања безбедности ученика али углавном су ангажовани школски полицајци. У пракси неких школа полицајац је постављен, али „ништа не ради“.
- Недовољна сарадња са надлежним институцијама и међу самим школама.
- Повећана агресивност и насилно понашање ученика.
- Потребно више едукација за запослене.

По завршетку састанка представници Покрајинског омбудмана за заштиту права деце подсетили су присутне на следеће:

- да је установљен један дан у недељи – среда када ученици/це индивидуално или организовано могу посетити нашу институцију и том приликом упућена је молба да се ово обавештење постави на видно место у школи и буде доступно ученицима;
- да се обрати пажња на повећање степена информисаности ученика о правима и одговорностима (будући да је то обавеза државе а тиме и школа);
- да се обрати пажња на повећање степена партиципације ученика посебно афирмисањем ученичких парламената који су системски предвиђени као могућност изражавања мишљења ученика о питањима која их се тичу;
- да ће се почети са реализацијом пројекта *Песћалоци* у неколико места у Војводини а који се тиче унапређења интеркултуралне толеранције;
- да ће се од октобра започети са реализацијом пројекта „Право на права – вршњачка едукација“ која се односи на једнодневну едукацију ученика о људским правима у свим средњим школама АПВ (која се уз подршку Покрајинског секретаријата за образовање и културу спроводи у сарадњи са омладинском групом Хелсиншког одбора за људска права канцеларије у Новом Саду);

- да ће канцеларија Покрајинског омбудсмана настојати да подржи активно учешће ученика путем награђивања/ стипендирања ученика завршних разреда средњих школа за праћење стања дечјих права у медијима и критичку анализу односа према деци у друштву;
- да ће канцеларија Покрајинског омбудсмана настојати да у наредним плановима пружи подршку оним програмима који представљају добар модел решавања питања партиципације деце и ученика основних и средњих школа организовањем у слободно време, у школским и ваншколским активностима.

У складу са наведеним, по завршетку састанка представљен је и један од модела сарадње међу школама и факултетима од стране аутора и носиоца, пројекат „Моја школа моја околина“.

Будући да је било много тема за разговор које нисмо успели овом приликом да дотакнемо, свим директорима упућен је упитник који садржи сва наведена питања а који су директори у току наредног месеца доставили. На основу добијених одговора канцеларија Покрајинског омбудсмана саставиће базу података као први корак у раду на унапређењу стања поштовања и примене људских, а посебно дечјих права у пракси као и других питања која се тичу живота и рада школа.

5.12. План активности за 2006. годину

- **сарадња са породилицима** – подела брошура за мајке (јануар 2006.);
- **проширење пројекта „Право на права!“** у свим основним школама Војводине;
- (јануар – децембар 2006. у сарадњи са Министарством просвете и спорта Републике Србије, Покрајинским секретаријатом за образовање и културу, Центром за права детета, Save the children UK);
- наставак реализације пројекта „Право на права – вршњачка едукација“ у средњим школама Војводине (јануар – април 2006);
- формирање базе података за основне школе, на основу упитника послатих свим школама (јануар – март 2006);
- формирање базе података за средње школе, на основу упитника послатих свим школама (јануар – април 2006);
- припрема за реализацију пројекта о ненасиљном решавању конфликта у средњим школама, у сарадњи са Nansen Dialogue Centre Србија (јануар – децембар 2006);
- **обилазак Геронтолошких центара** (деца оболела од церебралне парализе су смештена у ову врсту институција) и **Домова ученика у АП Војводини** (март – мај 2006);
- рад на установљавању неформалне регионалне мреже институција омбудсмана у сарадњи са Save the Children Norway и организовање прве регионалне конференције (јануар – децембар 2006);
- **Pestallozzi** – едукативни, развојни и мрежни пројекат усмерен на унапређење интеркултуралне толеранције. Пројекат ће се реализовати у осам општина у Војводини током три године, са могућношћу продужења. Општине су: Врбас, Бачка Паланка, Нови Бечеј, Бечеј, Суботица, Инђија, Сомбор, Зрењанин. Из сваке општине учествује по једна НВО и по једна средња школа. Покрајински омбудсман је у Савету за надгледање пројекта;

- **подршка пројекту „Деца за почетак“** (дечји омбудсман из покрајине Фриули Венеција Ђулиа – Институт за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду) (јануар – децембар 2006);
- **сарадња са предшколским установама** (израда плаката са освртом на деčја права) (септембар – децембар 2006);
- афирмисање ученичких парламената у основним и средњим школама АП Војводине (јануар – јун 2006);
- **награђивање/стипендирање ученика завршних разреда основних школа** за ангажовање у области остваривања права детета (новембар/децембар 2006);
- **подршка програмима** који представљају **добар модел партиципације ученика основних и средњих школа** организовањем у слободно време као и школским, ваншколским активностима (јуни – децембар 2006);
- подршка програмима који представљају добар модел образовања и информисања ученика о дечјим правима у предшколским установама, основним и средњим школама Војводине (јуни – децембар 2006);
- формирање базе података на основу извештаја Јавних тужилаштва и Судова у АП Војводини (јуни – децембар 2006);
- **награђивање/стипендирање ученика завршних разреда средњих школа** за праћење стања дечјих права у медијима, као и критичку анализу односа друштва према деци (август – децембар 2006);
- подела брошура за ученике првог разреда основне школе и Родитељског меморандума свим родитељима првака (август 2006);
- обележавање дечје недеље (октобар 2006).

Текуће активности:

- **наставак сарадње са „Невенем“ на месечном нивоу** – часопис за ученике основних школа АП Војводине (јануар – јуни, септембар - децембар 2006);
- **дан отворених врата за ученике основних и средњих школа** (јануар – децембар 2006);
- **посете предшколским установама, основним и средњим школама** (јануар – децембар 2006);
- **промоција људских права, сарадња са Универзитетом у Новом Саду** (јануар – децембар 2006);
- **сарадња са медијима** (јануар – децембар 2006).

6. Извештај о раду Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Суботици и Панчеву

6.1. Представке грађана

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Суботици отворена је 10. јануара 2004, а у Панчеву годину дана касније, 10. јануара 2005.

Готово од првог дана грађани су почели да се обраћају овим Канцеларијама, тражећи информације о томе на који начин Омбудсман може да им помогне у заштити њихових права. Најчешће долазе у Канцеларију, али често траже информације и телефоном, док се најмање обраћају писменим представкама.

У Канцеларији у Панчеву примљено је и регистровано 110 представки грађана, док неке писмене представке нису регистроване пошто су њихови подносиоци одустали од истих, или након објашњења које су надлежности Покрајинског омбудсмана. У једном броју случајева странке су се обраћале телефоном за правне савете, те се нису даље обраћале писменим представкама. У појединим представкама странке се жале на рад више надлежних органа (управа, судство, предузећа).

На пример, у случају породице из Старчева подносилац представке се жалио на рад ЈКП „Старчевац“ у Старчеву, Општинског суда у Панчеву, Центра за социјални рад у Подгорици, Центра за социјални рад у Требињу и Врховног суда Републике Српске. У овом предмету је, до сада, решен проблем са ЈКП „Старчевац“ и са Врховним судом РС, уз помоћ Омбудсмана Републике Српске, али је још у току решавање проблема са Центром за социјални рад у Требињу, који не успева да омогући породици да виђа своју унуку, чији су стараоци деда и баба по мајци и чији су родитељи погинули у саобраћајној несрећи.

Канцеларији у Суботици 90% обраћања било је на мађарском језику, а 10% било је на српском језику.

Грађани и грађанке из северно-банатског округа (Кањижа, Ада, Сента и околна села) указују на проблем теже доступности Канцеларије Покрајинског омбудсмана у Суботици због недостатка новца за путовање до Суботице, тако да би отварање канцеларије општинског омбудсмана/ грађанског браниоца у овим општинама (посебно, или заједничког за више општина) било од изузетног значаја за становништво овог краја.

Број и структура представки из Канцеларија у Панчеву и Суботици обухваћене су прегледом предмета у поглављу 7.

6.2. Поступање по представкама

Поступајући по представкама у надлежности Покрајинског омбудсмана Канцеларија у Панчеву је остварила добру сарадњу са Општинском управом, ЈКП „Водовод и канализација“ и делом са ЈКП „Грејање“, док се ЈП „Дирекција за изградњу и уређење Панчева“ изјашњава о представкама са закашњењем и у суштини не отклања неправилности на које указујемо.

У једном случају смо препоручили грађевинској инспекцији да не тумачи рестриктивно одредбе о својој надлежности и руководилац службе је успоставио непосредну сарадњу са Канцеларијом.

У представкама које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, странке се одмах упозоре на то и упуте се надлежном органу, односно добију усмени правни савет. Странке које су упућене да своје право остваре пред судом настављају да долазе и траже правне савете.

У свим оваквим случајевима, Канцеларија покушава да пронађе практично решење проблема, у чему сарађује са Фондом ПИОЗ Филијала Панчево, Фондом за здравство Филијала Панчево, Центром за социјални рад и Одељењем за друштвене делатности општине Панчево.

6.3. Остале активности

Сталан рад са странкама и обрада предмета не оставља много времена за друге активности, мада се очекује од нас да узмемо учешћа у свим областима везаним за заштиту људских права.

Најзначајнији проблем за Панчево је заштита права на здраву животну средину, због чега је успостављена сарадња са Секретаријатом за заштиту животне средине општине Панчево, који доставља Канцеларији месечни извештај о аерозагађењу у Панчеву. Приликом посете г. Стевана Арамбашаића, г-ђе Марије Кордић и г-ђице Јагоде Вјештице Панчеву поводом дана Омбудсмана, у разговору са секретаром за заштиту животне средине, г. Миланом Борном, договорен је почетак заједничких активности у овој области.

Г-ђа Даница Тодоров је одржала трибину о родној равноправности у општини Панчево, а у сарадњи са њом ћемо предложити начин решавања конкретних проблема везаних за самохране незапослене мајке.

Г-ђа Радмила Мрдовић, сарадница у панчевачкој канцеларији, била је укључена у активности НВО „Велики и мали“, а на позив Дома културе у Јабуци одржала је трибину о улози институције омбудсмана у заштити људских права.

Канцеларија у Панчеву била је један од иницијатора измене општинске Одлуке о испоруци топлоте, тако да су измењене одредбе којима се уређује могућност искључења са мреже за испоруку топлоте на захтев корисника, и начин обрачуна цене топлотне енергије.

Потребно је указати на чињеницу да се инспекцијске службе у области радних односа врло често оглашавају ненадлежним, чак и у случајевима када су предузећа затворена, односно не раде већ више година, а није покренут стечајни поступак па радници нису одјављени, не могу да дођу до својих радних књижица, нити да остваре право на накнаде које им припадају због незапослености. Многи послодавци, било још у друштвеној својини или приватни послодавци, не уплаћују доприносе за пензијско и здравствено осигурање, због чега радници не добијају накнаде за боловања, чак ни породилска.

Републичка инспекција за заштиту животне средине такође не поступа у складу са својим овлашћењима предвиђеним Законом о заштити животне средине.

Без обзира што рад суда није у надлежности Покрајинског омбудсмана, неажуран рад Општинског суда у Панчеву, који неколико година није поступао по предлозима за дозволу извршења ЈКП „Грејање“ у Панчеву против дужника – грађана Панчева, претворио се у случај којим је морала да се бави и наша Канцеларија. Наиме, грађанима/кама је обрачуната камата за неплаћени дуг за период од 1995. године па надаље, тако да су ови износи били високи и више грађана је због тога поднело представке. Наша интервенција није довела до правичног решења овог проблема, него само до плаћања дуга у више рата, а извесно је да су, неажурним радом суда, повређена права грађана/ки.

Такође се повећава број представки које се односе на рад Општинске управе, нарочито у области урбанизма (нпр. издавање одобрења за градњу, или представке због несправне градње).

У поступку медијације, у новије време је решен случај по представци грађана у насељеном месту Николинци и по представци Д. М. из Ковина која је, посредовањем Покрајинског омбудсмана, добила стан од општине као корисница социјалне помоћи.

Искуство Канцеларије у Панчеву показује да грађани имају поверења у институцију омбудсмана и све више њих нам се обраћа. Поједини грађани очекују да Покрајински омбудсман у њихово име пише различите поднеске, што није у надлежности ове институције. Бесплатна правна помоћ у општини поступа у ограниченом броју случајева. Велики број неких странака, пре свега пензионера, није у могућности да плати адвокатске услуге, и често очекује ту врсту помоћи од нас (о овом проблему в. опширније у поглављу 8. 1. „Правна помоћ“).

7. Предмети – структура, статистика, закључци

На основу члана 13. став 1, алинеја 5 Одлуке о Покрајинском омбудсману, омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама регулисан је члановима од 19 до 36 Одлуке. Грађани се Омбудсману обраћају писмено, лично доласком у канцеларију, телефонским путем и путем интернета. За сваку представку која се прими у писменој форми било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком или пак попуњеним електронским формуларом отвара се предмет.

У периоду јануар – децембар 2005. године Покрајински омбудсман је отворио 623 предмета на основу поднетих представки. Од тога 473 (75,92%) је поднето у Канцеларији у Новом Саду, 110 (17,65%) у Канцеларије у Панчеву и 40 (6,42%) у Канцеларије у Суботици.

7.1. Структура органа на које се грађани жале

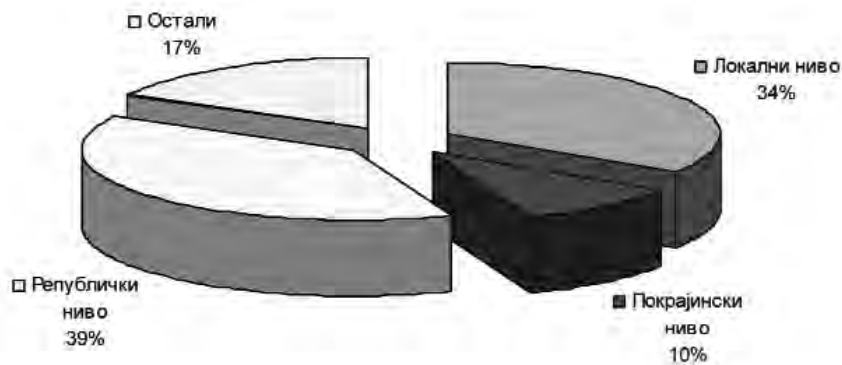
Типови органа на које су се односиле притужбе је следећа:

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Локална самоуправа	58	17,06%	33	14,80%	25	41,67%	116	18,62%
Правосуђе	44	12,94%	41	18,39%	3	5,00%	88	14,13%
Јавне службе и јавна предузећа – локални ниво	42	12,35%	31	13,90%	4	6,67%	77	12,36%
Републичка управа	30	8,82%	18	8,07%	7	11,67%	55	8,83%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	28	8,24%	23	10,31%	0	0,00%	51	8,19%
Недржавни субјекти	29	8,53%	13	5,83%	4	6,67%	46	7,38%
Разно	25	7,35%	13	5,83%	7	11,67%	45	7,22%
Покрајинска управа	25	7,35%	12	5,38%	5	8,33%	42	6,74%
Затвори	25	7,35%	1	0,45%	1	1,67%	27	4,33%
Јавне службе и јавна предузећа – покрајински ниво	8	2,35%	10	4,48%	3	5,00%	21	3,37%
Центри за социјални рад	7	2,06%	12	5,38%	0	0,00%	19	3,05%
Јавне службе и јавна предузећа – републички ниво	9	2,65%	6	2,69%	1	1,67%	16	2,57%
Органи других држава	5	1,47%	5	2,24%	0	0,00%	10	1,61%
Управа СИЦ*	3	0,88%	3	1,35%	0	0,00%	6	0,96%
Завод за здравствено осигурање	1	0,29%	1	0,45%	0	0,00%	2	0,32%
Институције затвореног типа	1	0,29%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,16%
Нац.служба за запошљавање	0	0,00%	1	0,45%	0	0,00%	1	0,16%
Укупно	340	100,00%	223	100,00%	60	100,00%	623	100,00%

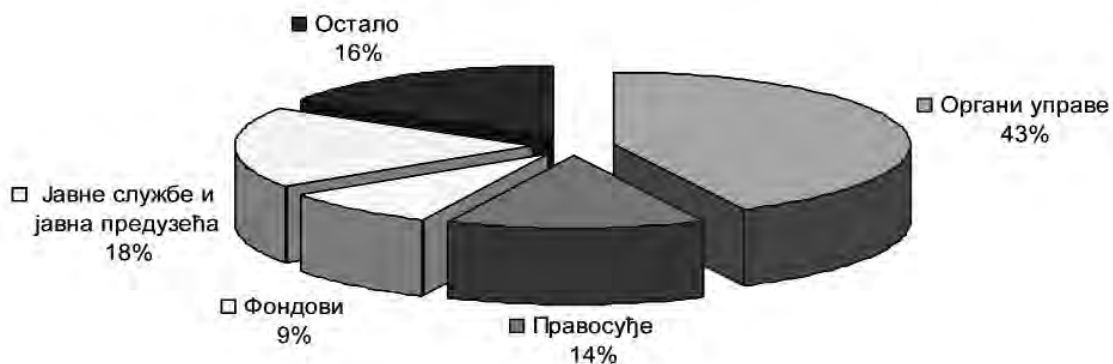
Табела 6.1. Структура одговорних органа у представкама примљеним 2005. године

Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Канцеларије Покрајинског омбудсмана. Такође, Покрајински омбудсман је одлучио да посебно обрати пажњу на рад неких органа. Ово је узроковано чињеницом да Покрајински омбудсман у свом раду, а на основу Одлуке о Покрајинском омбудсману врши мониторинг здравствених установа у којима се врши обавезно психијатријско лечење, на територији Аутономне Покрајине Војводине, као и да се Покрајинском омбудсману обраћају лица лишена слободе путем кутија за представке које су постављене у затворима на територији АПВ. У раду по представкама установљено је да се велики број представки односи на рад правосудних органа, као и фондова за пензијско и инвалидско осигурање те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако на републичком нивоу имамо правосуђе, републичку управу, фонд ПИО, затворе, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, институције затвореног типа и националну службу за запошљавање. На покрајинском нивоу су покрајинска управа и јавне службе и јавна предузећа на покрајинском нивоу. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа на локалном нивоу и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада врши покрајинска управа велик утицај на њихов рад има и општинска власт). Следећи графикон приказује на који ниво власти се одnose представке⁵⁴:

Органе можемо поделити још и на органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, управа СЦГ, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа), правосуђе, фондове (фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и национална служба за запошљавање), јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број представки у односу на поменуту поделу⁵⁵:

⁵⁴ Недржавни субјекти, органи других држава, разно и органи СЦГ спадају у остало.

⁵⁵ Недржавни субјекти, органи других држава и разно спада у остало.

7.1.1. Територијална структура

Следећа табела приказује општине са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина као и колико представки се односи на рад органа који су у ингеренцији општинских власти (то су органи који спадају у локални ниво власти у претходној подели).

П означава подносиоце, **С** број становника (извор: Републички завод за статистику, попис 2002. године) а **П/С*10000** број подносилаца представки на сваких десет хиљада становника. У другој табели са Пред. је означен укупан број представки који се односе на органе локалног нивоа у тој општини. Напомене су следеће:

* У овим местима постоји Канцеларија Покрајинског омбудсмана па је потребно узети у обзир лаку доступност институције омбудсмана грађанима

** Покрајински омбудсман има кутију за представке затвореника у КПЗ Сремска Митровица. За детаљнију статистику о количини представки погледати поглавље „2.3. Стање људских права у затворима“, део о затворима.

*** У овим општинама су формиране канцеларије локалних омбудсмана те треба имати у виду да грађани део својих притужби на рад локалних органа износе њима.

Општина	П	С	П/С*10000	Напомена
Панчево	111	127162	8,73	*
Нови Сад	182	299294	6,08	*
Ср. Митровица	48	85902	5,59	**
Ср. Карловици	4	8839	4,53	
Шид	17	38973	4,36	
Бач	7	16268	4,30	
Беоцин	6	16086	3,73	
Суботица	55	148401	3,71	*
Бачки Петровац	4	14681	2,72	
Алибунар	6	22954	2,61	
Одаци	9	35582	2,53	
Сента	6	25568	2,35	
Мали Иђош	3	13494	2,22	
Ковачица	6	27890	2,15	
Бечеј	8	40987	1,95	
Нови Бечеј	5	26924	1,86	
Темерин	5	28275	1,77	
Тител	3	17050	1,76	
Зрењанин	23	132051	1,74	***
Србобран	3	17855	1,68	
Вршац	9	54369	1,66	
Кула	8	48353	1,65	
Ириг	2	12329	1,62	
Ада	3	18994	1,58	
Врбас	7	45852	1,53	
Рума	9	60006	1,50	
Ипђија	7	46609	1,50	
Пладиште	2	13377	1,50	
Бачка Паланка	9	60966	1,48	
Житиште	3	20399	1,47	
Жабал	4	27513	1,45	
Ковин	4	36802	1,09	
Капажа	3	27510	1,09	
Стара Пазова	7	67576	1,04	
Бела Црква	2	20367	0,98	
Сомбор	8	97263	0,82	***
Бачка Топола	3	38245	0,78	***
Нови Кнежевац	1	12975	0,77	
Апатин	2	32813	0,61	
Сечањ	1	16377	0,61	
Киkinda	4	67002	0,60	
Пешници	0	21506	0,00	
Чока	0	13832	0,00	
Нова Црња	0	12705	0,00	
Опово	0	11016	0,00	

Табела 6.2.
Територијална структура подносилаца

Општина	Пред.	Напомена
Нови Сад	51	*
Панчево	47	*
Суботица	16	*
Шид	14	
Ипђија	6	
Рума	6	
Сомбор	6	***
Бач	4	
Бачка Паланка	4	
Беоцин	4	
Одаци	4	
Ада	3	
Апатин	3	
Бечеј	3	
Кула	3	
Нови Бечеј	3	
Ср. Митровица	3	**
Стара Пазова	3	
Вршац	3	
Алибунар	2	
Киkinda	2	
Ковачица	2	
Ковин	2	
Пладиште	2	
Сента	2	
Врбас	2	
Зрењанин	2	***
Бачка Топола	1	***
Бачки Петровац	1	
Бела Црква	1	
Ириг	1	
Капажа	1	
Нови Кнежевац	1	
Србобран	1	
Ср. Карловици	1	
Житиште	1	
Мали Иђош	0	
Нова Црња	0	
Опово	0	
Пешници	0	
Сечањ	0	
Темерин	0	
Тител	0	
Чока	0	
Жабал	0	

Табела 6.3.
Број представки које се односе на органе на локалном нивоу по општинама

7.2. Области

7.2.1. Ойшійи йослови

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Административна питања	62	19,25%	35	17,77%	6	12,77%	103	18,20%
Разно	53	16,46%	20	10,15%	10	21,28%	83	14,66%
Радни односи	43	13,35%	37	18,78%	1	2,13%	81	14,31%
Имовинско правни односи	33	10,25%	26	13,20%	6	12,77%	65	11,48%
Пензијско и инвалидско осигурање	31	9,63%	26	13,20%	1	2,13%	58	10,25%
Урбанизам и стамбени послови	27	8,39%	18	9,14%	7	14,89%	52	9,19%
Комунални послови	26	8,07%	11	5,58%	5	10,64%	42	7,42%
Заштита животне средине	12	3,73%	5	2,54%	5	10,64%	22	3,89%
Социјална заштита	9	2,80%	9	4,57%	1	2,13%	19	3,36%
Третман у инст. затвореног типа	15	4,66%	1	0,51%	1	2,13%	17	3,00%
Статусна питања	5	1,55%	5	2,54%	3	6,38%	13	2,30%
Здравство	6	1,86%	4	2,03%	1	2,13%	11	1,94%
Укупно	322	100,00%	197	100,00%	47	100,00%	566	100,00%

Табела 6.4. Области на које су се односиле представке током 2005. године из надлежности заменика за ойшійе йослове

Наведена подела по областима проистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Поред тога, велики број представки грађана односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама), имовинско правни односи који не проистичу из управних овлашћења као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

7.2.2. Заштита права деце

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Поверовање детета	2	16,67%	3	18,75%	0	0,00%	5	16,67%
Административна питања	2	16,67%	0	0,00%	1	50,00%	3	10,00%
Злостављање	1	8,33%	2	12,50%	0	0,00%	3	10,00%
Регулисање виђања	1	8,33%	2	12,50%	0	0,00%	3	10,00%
Директори	1	8,33%	0	0,00%	1	50,00%	2	6,67%
Дисциплинска одговорност	0	0,00%	2	12,50%	0	0,00%	2	6,67%
Материјална подршка	0	0,00%	2	12,50%	0	0,00%	2	6,67%
Хранитељство	0	0,00%	2	12,50%	0	0,00%	2	6,67%
Инспекција	0	0,00%	1	6,25%	0	0,00%	1	3,33%
Насилје - Вршњачко	1	8,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	3,33%
Нестале бебе	1	8,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	3,33%
Пропусти у лечењу	0	0,00%	1	6,25%	0	0,00%	1	3,33%
Разно	1	8,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	3,33%
Стручни кадар	1	8,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	3,33%
Третман лечења	1	8,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	3,33%
Установе и домови за смештај	0	0,00%	1	6,25%	0	0,00%	1	3,33%
Насилје - Институционално	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Укупно	12	100,00%	16	100,00%	2	100,00%	30	100,00%

Табела 6.5. Области на које су се односиле представке током 2005. године из надлежности заменика за заштиту права деце

7.2.3. Заштитна права националних мањина

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Службена употреба језика	2	50,00%	1	16,67%	7	63,64%	10	47,62%
Делотворно учешће нац. мањина у јавном животу	1	25,00%	3	50,00%	2	18,18%	6	28,57%
Дискриминација на националној основи	1	25,00%	2	33,33%	0	0,00%	3	14,29%
Говор мржње ⁵⁶	0	0,00%	0	0,00%	2	18,18%	2	9,52%
Укупно:	4	100,00%	6	100,00%	11	100,00%	21	100,00%

Табела 6.6. Области на које су се односиле представке током 2005. године из надлежности заменика за заштитна права националних мањина

7.2.4. Равноправност полова

Област	Мушкарци		Жене		удружење		Укупно	
Насиље у породици	2	100,00%	1	25,00%	0	0,00%	3	50,00%
Разно	0	0,00%	3	75,00%	0	0,00%	3	50,00%
Укупно	2	100,00%	4	100,00%	0	0,00%	6	100,00%

Табела 6.7. Области на које су се односиле представке током 2005. године из надлежности заменика равноправности полова

7.3. Окончање предмета

Како Покрајински омбудсман није надлежан за рад републичких органа, органа СЦГ, правосуђа, недржавних субјеката (приватних лица, приватних предузећа, политичких партија, невладиних организација итд), односе између приватних лица, као и предмета који се тичу радних односа (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама) и имовинско правних односа, од укупно 623 предмета због ненадлежности одбачено је 259 (41,57%) представки. У складу са чланом 25. Одлуке о Покрајинском омбудсману одбачено је 2 (0,32%) представке због анонимности односно недостављања личних података подносиоца, 14 (2,25%) представки јер су поднете против радње или акта старијих од једне године, 6 (0,96%) представки због недопуњавања података од стране подносиоца у прописаном року, 2 (0,32%) представке јер су се односиле на случај по коме већ постоји предмет али нису поднети нови докази и 29 (4,64%) представки по случајевима где нису исцрпљена сва редовна правна средства, а није испуњен услов из чл. 24. став 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману. Укупно је одбачено 312 (50,08%) представки.

Од 311 (49,92%) преосталих представки 109 (17,49%) представки је још увек у раду а 202 (32,43%) представке су решене. Представке су решене на следећи начин:

- 4 (0,64%) случаја решено је тако што је подносилац повукао представку;
- 25 (4,01%) представки је уступљено на решавање органима са којима омбудсман има утврђен начин сарадње потписаним протоколима (Народна канцеларије председника републике, локални омбудсмани);

⁵⁶ Објављивање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог припадања или неприпадања некој раси, вери, нацији, етничкој групи.

- 43 (6,90%) случаја решено је тако што је покрајински омбудсман утврдио да није дошло до повреде људских права или неправилног рада органа управе;
- 55 (8,83%) случајева окончано је упућивањем препоруке, мишљења или предлога надлежном органу како би предузели мере на отклањању повреде људских права или неправилности у раду:
 - у 23 (41,82%) случаја надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу или предлогу,
 - у 32 (58,18%) случаја надлежни орган није поступио или није одговорио на препоруку мишљење или предлог;
- 73 (11,72%) случаја су окончана на други начин. У овим предметима, након обраћања грађана, истрагом Покрајински омбудсман није установио повреду људских права, али је након активности Покрајинског омбудсмана странка успела да оствари свој захтев.

У 2 (0,32%) случаја након спроведене истраге, Покрајински омбудсман је утврдио да је дошло до повреде људских права или неправилности у раду органа управе, али није упутио препоруку, мишљење или предлог већ је сматрао да се уочена неправилност може ефикасније решити на други начин.

Број и структура представки поднетих од стране лица лишених слободе дати су у поглављу „Посебни извештаји“.

7.4. Телефонски позиви и посете

У току 2005. године Канцеларији Покрајинског омбудсмана обратило се око 2.300 странака (око 1.500 (65,21%) Канцеларији у Новом Саду, око 700 (30,43%) у Панчеву и око 300 (13,04%) Канцеларији у Суботици телефонским путем или лично које нису поднеле представке. Оне су, после разговора са надлежнима у Канцеларији Покрајинског омбудсмана у вези њиховог случаја, добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за њихов проблем. Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана у конкретном случају инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет. Такође, свака представка која се поднесе у писаној форми (поштом, попуњавањем формулара или електронском поштом) се заводи као предмет.

Од октобра 2005. године у канцеларијама Покрајинског омбудсмана се води детаљна статистика позива и посета странака. Структура позива и посета изгледа овако:

	Нови Сад	Муш.	%	Жене	%	У др.	%	Σ
Како	Лично	134	65,05%	92	54,44%	0	0,00%	226
	Телефоном	72	34,95%	77	45,56%	2	100,00%	151
Орган	Локална самоуправа	18	8,74%	16	9,47%	1	50,00%	35
	Покрајинска управа	9	4,37%	4	2,37%	0	0,00%	13
	Републичка управа	54	26,21%	29	17,16%	1	50,00%	84
	Суд	73	35,44%	56	33,14%	0	0,00%	129
	Јавне службе, посебни органи	13	6,31%	13	7,69%	0	0,00%	26
	Затвори	3	1,46%	0	0,00%	0	0,00%	3
	Разно	36	17,48%	51	30,18%	0	0,00%	87
Област	Стамбена питања	13	6,31%	20	11,83%	1	50,00%	34
	Социјално и пензијско	36	17,48%	36	21,30%	0	0,00%	72
	Административна питања	25	12,14%	10	5,92%	0	0,00%	35
	Радни односи	42	20,39%	25	14,79%	0	0,00%	67
	Имовинско правни односи	46	22,33%	35	20,71%	0	0,00%	81
	Урбанизам, екологија	11	5,34%	4	2,37%	1	50,00%	16
	Трстман у институцијама	10	4,85%	11	6,51%	0	0,00%	21
Разно	23	11,17%	28	16,57%	0	0,00%	51	
Укупно	206	54,64%	169	44,82%	2	0,53%	377	

Табела 6.8. У овој табели приказани су примљени позиви и посеће странака у периоду од октобра до децембра 2005. године у Канцеларији Покрајинског омбудсмана у Новом Саду

	Папчево	Муш.	%	Жене	%	Удр.	%	Σ
Како	Лично	48	51,61%	44	53,66%	0	0,00%	92
	Телефоном	45	48,39%	38	46,34%	0	0,00%	83
Орган	Локална самоуправа	26	27,96%	30	36,59%	0	0,00%	56
	Покрајинска управа	3	3,23%	0	0,00%	0	0,00%	3
	Републичка управа	15	16,13%	11	13,41%	0	0,00%	26
	Суд	25	26,88%	18	21,95%	0	0,00%	43
	Јавне службе, посебни органи	17	18,28%	17	20,73%	0	0,00%	34
	Затвори	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0
	Разно	7	7,53%	6	7,32%	0	0,00%	13
Област	Стамбена питања	7	7,53%	7	8,54%	0	0,00%	14
	Социјално и пензијско	18	19,35%	13	15,85%	0	0,00%	31
	Административна питања	3	3,23%	9	10,98%	0	0,00%	12
	Радни односи	6	6,45%	11	13,41%	0	0,00%	17
	Имовинско правни односи	17	18,28%	16	19,51%	0	0,00%	33
	Урбанизам, екологија	30	32,26%	17	20,73%	0	0,00%	47
	Третман у институцијама	5	5,38%	0	0,00%	0	0,00%	5
	Разно	7	7,53%	9	10,98%	0	0,00%	16
Укупно:	93	53,14%	82	46,86%	0	0,00%	175	

Табела 6.9. У овој табели приказани су примљени позиви и посеће странака у периоду од октобра до децембра 2005. године у Канцеларији Покрајинског омбудсмана у Папчеву

	Суботица	Муш.	%	Жене	%	Удр.	%	Σ
Како	Лично	29	80,56%	21	63,64%	0	0,00%	50
	Телефоном	7	19,44%	12	36,36%	0	0,00%	19
Орган	Локална самоуправа	8	22,22%	7	21,21%	0	0,00%	15
	Покрајинска управа	5	13,89%	3	9,09%	0	0,00%	8
	Републичка управа	6	16,67%	7	21,21%	0	0,00%	13
	Суд	9	25,00%	5	15,15%	0	0,00%	14
	Јавне службе, посебни органи	7	19,44%	5	15,15%	0	0,00%	12
	Затвори	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0
	Разно	1	2,78%	6	18,18%	0	0,00%	7
Област	Стамбена питања	5	13,89%	5	15,15%	0	0,00%	10
	Социјално и пензијско	10	27,78%	5	15,15%	0	0,00%	15
	Административна питања	7	19,44%	6	18,18%	0	0,00%	13
	Радни односи	4	11,11%	2	6,06%	0	0,00%	6
	Имовинско правни односи	2	5,56%	5	15,15%	0	0,00%	7
	Урбанизам, екологија	1	2,78%	1	3,03%	0	0,00%	2
	Третман у институцијама	1	2,78%	0	0,00%	0	0,00%	1
	Разно	6	16,67%	9	27,27%	0	0,00%	15
Укупно:	36	52,17%	33	47,83%	0	0,00%	69	

Табела 6.10. У овој табели приказани су примљени позиви и посеће странака у периоду од октобра до децембра 2005. године у Канцеларији Покрајинског омбудсмана у Суботици

7.5. Предмети из децембра 2004. године

Изменом одлуке о Покрајинском омбудсману „Службени лист Аутономне Покрајине Војводине“ број 16/2005, Покрајински омбудсман уместо до краја новембра текуће године подноси годишњи извештај до краја марта наредне календарске године за претходну годину. Због тога представке примљене у децембру 2004. године нису обрађене ни у претходном извештају нити у статистици за 2005. годину. Структура тих представки је следећа: од укупно 26 представки, 15 (57,59%) су поднели мушкарци, 9 (34,61%) жене и 2 (7,69%) је поднето од стране групе грађана. 24 (92,30%) представке су биле из надлежности општих послова а 2 (8,33%) из области заштите права детета.

8. Примери предмета

Међу великим бројем представки грађана које је Покрајински омбудсман током 2005. године примио, неколико издвајамо као примере начина и поступања Покрајинског омбудсмана. У неким од ових предмета, након поступања Покрајинског омбудсмана грађани су успели да на позитиван начин реше своје проблеме и те предмете истичемо као позитивне примере сарадње са покрајинским и локалним органима управе. У одређеном броју случајева препоруке и мишљења Покрајинског омбудсмана нису уважена од стране покрајинских и локалних органа управе и других органа према којима се протеже надлежност деловања Покрајинског омбудсмана и о тим примерима путем овог Извештаја обавештавамо Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, Извршно веће Аутономне Покрајине Војводине и јавност, а у складу са Одлуком о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“ бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005).

8.1.1.1. Пример 1.

Дана 26. септембра 2005. године Покрајинском омбудсману обратио се Ђ. О. из Новог Сада са притужбом на поступање Јавног комуналног предузећа „Паркинг сервис“ Нови Сад. У обраћању Покрајинском омбудсману странка је навела да је поменуто предузеће уклонило њено возило и одбило да исто врати док странка не плати трошкове уклањања и чувања. Сматрајући да за такво поступање поменутог предузећа не постоји законски основ, а имајући у виду да је несметано коришћење имовине право заштићено Уставом Републике Србије, као и Повељом о људским и мањинским правима и грађанским слободама, и нарочито имајући у виду очигледну несразмеру у вредности возила и трошкова које је странка дужна да плати, Покрајински омбудсман је Јавном комуналном предузећу „Паркинг сервис“ Нови Сад упутио следећу:

ПРЕПОРУКУ

Поступање Јавног комуналног предузећа „Паркинг сервис“ Нови Сад приликом уклањања непрописно паркираних возила, као и возила затечених на јавним зеленим површинама неопходно је ускладити са важећим законским прописима и то на тај начин што ће лицима која одбију да плате трошкове уклањања и чувања возила бити враћена возила, а трошкови уклањања и чувања возила ће бити надокнађени извршењем судским путем у складу са чланом 266. став 2. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС“ 33/97; 31/2001).

Из одговора који нам је поводом Препоруке коју је Покрајински омбудсман упутио Јавном комуналном предузећу „Паркинг сервис“ Нови Сад, следи да поменуто предузеће није уважило исту, о чему је Покрајински омбудсман обавестио Скупштину града Новог Сада као оснивача Јавног комуналног предузећа „Паркинг сервис“ Нови Сад, а путем овог Извештаја и Скупштину и Извршно веће Аутономне Покрајине Војводине. Скупштина града Новог Сада се није изјаснила о Препоруци Покрајинског омбудсмана.

8.1.1.2. Пример 2.

Покрајинском омбудсману обратили су се професори Правног факултета у Новом Саду М. Г. и М. В. са притужбом на рад Правног факултета у Новом Саду. Наиме, према наводима из представке, поменути професорима је престао радни однос на поменутом факултету након што су навршили 65 година живота. Такође су истакли и чињеницу, да Статут Правног факултета у Новом Саду предвиђа да наставнику који је навршио 65 година живота може бити продужен радни однос до две године уз испуњење бар једног од услова набројаних у Статуту Правног факултета и предлог од-

говарајућег департмана или катедре и уз мишљење Наставно–научног већа факултета. О поменутих предлозима одлуку доноси декан Правног факултета. Како су на крају школске 2004/2005. године четворица професора стекла поменуте услове за пензионисање, по предлозима њихових катедри, чиме је испуњен услов из Статута Правног факултета, декан Правног факултета је одлучио да двојици професора продужи радни однос а двојици не, који су се након тога обратили Покрајинском омбудсману. Након тога Покрајински омбудсман се обратио Правном факултету указујући на чињеницу да је поменута одлука дискриминаторна имајући у виду околност да су у истој ситуацији донете две различите одлуке без образложења истих, чиме су поменути професори стављени у неравноправни положај, и понудио медијацију која је одбијена.

8.1.1.3. Пример 3.

Покрајинском омбудсману обратио се Ј. Ш. из Старе Пазове представком у којој истиче своје незадовољство радом Покрајинског секретаријата за заштиту животне средине и одрживи развој. Наиме, према наводима из представке предузеће у суседству господина Ј. Ш. је угрожавало животну средину аерозагађењем. Након тога Покрајински омбудсман се обратио Покрајинском секретаријату за заштиту животне средине и одрживи развој са захтевом да се исти изјасни о предузетим активностима у овом предмету. Након што је покрајински инспектор за заштиту животне средине извршио инспекцијски надзор у производно-пословним просторијама поменутог предузећа, предузећу је наложено да путем овлашћене стручне организације изради детаљну анализу утицаја објеката и радова на животну средину и да израђену анализу утицаја достави Покрајинском секретаријату за заштиту животне средине и одрживи развој на верификацију. Како у остављеном року инвеститор није добио сагласност на анализу утицаја на заштиту животне средине, Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој поднео је против правног лица и одговорног лица у правном лицу Пријаву надлежном општинском јавном тужилаштву за учињен привредни преступ. С обзиром да је Покрајински секретаријат предузео мере у оквиру своје надлежности, Покрајински омбудсман је установио да није дошло до повреде људских права нити неправилног рада органа управе, о чему су обавештени странка и поменути орган управе, а у складу са чланом 31. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

8.1.1.4 Пример 4.

Покрајинском омбудсману се 30. 11. 2005. обратила Б. В. из Новог Сада са притужбом на рад Грађевинске инспекције града Новог Сада. Према наводима из представке госпођа Б. В. живи у стану у коме је дошло до прокишњавања у дечијој соби, што је констатовано решењем Грађевинске инспекције града Новог Сада од 20. 09. 2005. Истим решењем инспекција је наложила скупштини станара и Д. А. која користи терасу која прокишњава да изврше санацију дотрајалог равног крова. Како решење није извршено, госпођа Б. В. се обратила Покрајинском омбудсману. Након тога Покрајински омбудсман је 20. 12. 2005. од Грађевинске инспекције града Новог Сада затражио изјашњење о наводима из представке. У изјашњењу које је достављено 12. 01. 2006. године инспекција је навела, да „у важећим прописима нема казних одредби у вези неизвршења наведене обавезе власника станова и других посебних делова зграда“. Имајући у виду да Закон о одржавању стамбених зграда („Службени гласник РС“ бр. 44/95; 46/98; 1/2001) у члану 6. став 1. тачка 1. предвиђа, да „ако стамбена зграда не обезбеди извођење радова на одржавању стамбене зграде... по налогу лица које врши надзор над применом одредаба овог закона, надлежни орган општине ће извођење ових радова обезбедити преко јавног предузећа за стамбене услуге, односно другог предузећа или предузетника, а на терет стамбене зграде“, дана 25. 01. 2006. Покрајински омбудсман упутио је следећу:

ПРЕПОРУКУ

Поступање Градске управе за инспекцијске послове неопходно је ускладити са важећим законским прописима и то на тај начин што ће Градска управа извршење радова наређених решењем број XIV-356-436/05 од 20. 09. 2005. обезбедити преко другог лица, а на терет стамбене зграде.

8.1.1.5. Пример 5.

Дана 16. фебруара 2005. године представком се обратила Е. М. из Новог Сада. У представци наводи да јој је стан у коме тренутно живи додељен од стране града Новог Сада, Комисије за стамбене послове, Секретаријата за урбанизам, стамбене послове и заштиту животне средине. У том се стану налази од 28. фебруара 2003. године као корисница права на материјално обезбеђење са своје двоје деце. Завод за изградњу града је закључио уговор о коришћењу којим су М. Е. и члановима њене породице, привремено до привођења земљишта планираној урбанистичкој намени додељује стан, да би касније тражио да се странка добровољно исели. С обзиром на то да је странка корисница права на материјално обезбеђење, Центар за социјални рад и Градска управа за социјалну и дечију заштиту упутили су допис Комисији за стамбене послове да узме у обзир да је именована странка инвалид и самохрана мајка двоје болесне деце и има потребу да се као социјални случај стамбено обезбеди, те је нереално да се сама добровољно исели на улицу.

Тим поводом Покрајински омбудсман обратио се Заводу за изградњу града и градоначелници Новог Сада и заузео став да се Е. М. са својом породицом не може иселити из постојећег стана, што она и не жели док јој се не обезбеди други смештај.

8.1.1.6. Пример 6.

Природа поступка претпоставља потпуну заштиту личности чак и када подносилац/тељка представке то не тражи. У представци, која је поднета 24. 11. 2004. године указује се на то да је М. Ч. била жртва сексуалног узнемиравања, претњи по националној основи и шиканирања на радном месту од стране двојице запослених у установи дом здравља. Током истраге о случају Покрајински омбудсман добио је још једну притужбу са истим наводима, од особе која је тражила анонимност. У притужбама грађана/ки указује се и на друге поступке наведених особа и бившег директора установе и непредузимања одговарајућих мера ради заштите запослених. Покрајински омбудсман обавио је разговор са неколико запослених и новоизабраним директором када је обавештен да је крајем новембра 2004. године орган унутрашњих послова добио пријаве у вези са сексуалним узнемиравањем и са пословањем ове установе.

Због сумњи да је, осим повреда права запослених путем претњи, застрашивања и уцењивања, било несавесног пословања, Покрајински омбудсман је упутио дописе Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну политику и Министарству здравља у којима је предложен надзор у дому здравља, а ради утврђивања евентуалних незаконитости и дискриминације по било ком основу. О случају је обавештено и општинско тужилаштво и затражена информација о томе шта је предузето. Тужилаштво је обавестило Покрајинског омбудсмана да је подигнута оптужница пред надлежним општинским судом због кривичног дела противправног лишавања слободе из чл. 63. ст. 4. у вези са ст. 1. КЗ РС извршеног на штету М. Ч.

Министарство здравља доставило је допис Покрајинског омбудсмана здравственом инспектору на нивоу округа, који се огласио ненадлежним за поступање по представци о сексуалном узнемиравању на радном месту и уступио је предмет инспекцији рада, пошто је Законом о здравственој заштити чл. 19 предвиђено да се у погледу права, обавеза и одговорности запослених у здравственој установи примењују прописи о радним односима. Тек након директног обраћања инспекцији рада добили смо

одговор у којем нам је саопштено шта је све учињено поводом нашег захтева да се изврши инспекцијски надзор у дому здравља. Како није утврђен конкретан датум прекршаја инспекција није могла да покрене поступак, али је обавестила МУП/ОУП о чињеницама поводом случаја. Током инспекцијског надзора узете су изјаве директора и неколицине запослених у дому здравља, али изјаве директно оштећене и осумњиченог, нису могле бити унете у записник јер је оштећеној престао радни однос, а запослени осумњичен за сексуално узнемиравање налазио се на боловању. Закон о раду чл. 18. – 21. утврђује институт забране дискриминације, а како ни директор ни жртва нису могли да кажу када се наведени догађај одиграо поступајући инспектор није могао да поднесе захтев за покретање прекршајног поступка против дома здравља као правног лица, нити директора као одговорног лица, због тога што није могао да утврди када су се временски одиграли догађаји наведени у изјавама запослених за наведене облике дискриминације, имајући у виду одредбу чл. 69. ст. 1. Закона о прекршајима који утврђује да се прекршајни поступак не може предузети ако протекне једна година од када је прекршај учињен.

Након извршеног инспекцијског надзора, о свим чињеницама уз фотокопије изјава запослених, обавештено је Министарство унутрашњих послова ради предузимања мера утврђивања евентуалне кривичне одговорности. Инспектор је подносио представке доставио обавештење и упутио је да се за заштиту својих права обрати тужбом надлежном суду. У овом случају, право на правично суђење ускраћено је жртва сексуалног узнемиравања због дужине трајања поступка, јер је доказивање у току поступка отежано.

8.1.1.7. Пример 7.

Дана 13. јуна 2005. године Покрајинском омбудсману представком се обратила Н. М. из Оцака у којој наводи проблем који има са комшијом који у дворишту држи крупну и ситну стоку у прилично неодговарајућим условима, тако да су постојећи објекти исувише близу њене куће, као и место одлагања стајског ђубрива и воде која се из њега слива у кућу подносиоца представке и ствара поред несношљивог смрада и влагу која је стигла готово до половине висине зидова куће.

Странка се обраћала и надлежним општинским и покрајинским органима, међутим овај проблем није озбиљно схваћен и није поступано према захтевима странке.

Поступајући по представци странке Покрајински омбудсман је утврдио да је објекат који је саградила Н. М. 1973. године саграђен на различитој локацији од оне која је предвиђена урбанистичко-техничким условима па је из тог разлога настао проблем са комшијом странке. Због проблема који би настали око измештања изграђеног објекта на одобрену локацију предвиђену пројектом, као и због трошкова који би у вези са тим настали, управни поступак није вођен. Инспектор за заштиту животне средине, вршећи инспекцијски надзор наложио је И. Д. на лицу места да се ђубриво одлаже у прихватни базен који је лице које држи крупну стоку дужно да има у складу са важећим прописима, што у конкретном случају није урађено. Након инспекцијског прегледа И. Д. је формирао нови прихватни базен за стајско ђубриво који је удаљен прописно од зида куће Н. М.

8.1.1.8. Пример 8.

Дана 15. априла 2005. године представком се Покрајинском омбудсману обратила М. Љ. из Бечеја у којој нас моли за помоћ јер са својим невенчаним мужем и малолетним сином живи у крајње неадекватном простору, готово у атару, у општини Бечеј.

Након ове представке Покрајински омбудсман обратио се Центру за социјални рад у општини Бечеј и Скупштини општине Бечеј, Комисији за стамбена питања ради предузимања конкретних активности за решење веома тешке ситуације у којој се

налазила странка и поводом тога сачинио и упутио препоруку Скупштини општине Бечеј. С обзиром на тешку ситуацију у којој се налази ова породица препорука Покрајинског омбудсмана је била да се овој породици помогне на сваки расположиви начин.

8.1.1.9. Пример 9. (Заштитна права деце)

Дечак је био смештен у Ветернику као ментално недовољно развијено дете. Након категоризације као ЛМНР, упутни ЦСР га је сместио у Дом за децу без родитељског старања у Сомбору, где је похађао специјалну основну школу и 2005. ју је завршио као ученик генерације. Изразио је жељу да настави школовање, те да се због везаности за покојног деду који је био столар, обучи за овај занат. Овог образовног профила нема у Сомбору, али зато има у Новом Саду, а школовање би му било омогућено смештајем у Дом у Ветернику. Водећи рачуна о најбољем интересу детета, а имајући у виду да код дечака постоји и телесни инвалидитет, па не може да се обучава за занимања која су на располагању у случају останка на смештају у Сомбору, у разговору са тимовима у овим домовима препоручили смо да дете нову школску годину почне у Новом Саду, да сада буде смештено у Дом у Ветернику, у део објекта који је намењен деци оваквих развојних потреба. Сарадња наведених институција је успостављена и по нашој препоруци је поступљено.

8.1.1.10. Пример 10. (Заштитна права деце)

Штићеник у Сомбору, који је на прагу пунолетства, према тврдњама директорке нема извод из Матичне књиге рођених, што га онемогућава да добије пасош. Тиме му је ускраћено право да путује, иако је за то постојала могућност, јер је установа имала позив за посету из сличног дома у Чешкој. Увидом у лични досије детета, установили смо да је дете рођено у породицишћу, да је 14-тогодишња мајка умрла на порођају, али да због чињенице да је дете рођено из инцестне везе, деда и баба не желе да знају за дете. Упутни ЦСР се у овом случају стално позивао на став деде и бабе по мајци, те да они без њих ништа не могу. На основу ЈМБГ који је постојао у досијеу, те чињенице да је дете раније било у Дому у Ветернику, на основу досијеа у овом Дому дошли смо до података на основу којих је штићеник добио тражена лична документа. Да није било посете о томе се не би знало.

Опште напомене у вези са представкама које се односе на заштитна права деце

Када говоримо о појединачним представкама, у извештајном периоду су и даље најбројније притужбе грађана на рад центара за социјални рад у погледу давања мишљења у бракоразводним парницама, а поводом одлуке о поверавању, односно, уређењу виђања детета од стране родитеља којем дете није поверено на старање и васпитавање. У основи свих незадовољстава је сумња у пристрасност члана/ова стручног тима у центру за социјални рад (у даљем тексту: центар), од стране родитеља којег центар не оцени као подобнијег. Најчешће, стварни узрок је нерашчишћен партнерски однос и након развода који бивши супружници нерадо прихватају, а још теже признају. Ситуацију додатно оптерећује неспремност надлежних институција (у првом реду центри и судови, па и адвокати) за примену и спровођење Породичног закона. Тако су центри одмах затечене предмете и оне у раду проследили судовима, а они се с друге стране понашају као да Закон није ступио на снагу. Ово се посебно односи на рокове и хитност у поступању. Међутим, генерално гледано, постоји исказана спремност за сарадњу. Тако је превазиђена и на почетку исказана суревњивост према институцији Омбудсмана, па врло брзо добијамо изјашњења и од поступајућег центра и самих судова који нису у обавези да нам одговарају. У најбољем интересу детета, у неколико случајева је успела и медијација на релацији разведени супружници – центар, где је главни проблем био убедити странке да сарађују, а истовремено и да попусте. Обавештавање јавности о одредбама новог Породичног закона је било доста површно, а непотпуне информације довеле су у неколико случајева и до злоупотреба, посебно о зло-

стављању. С циљем да то буде разлог за измену судске одлуке о поверавању, односно, уређивању виђања детета од стране једног од родитеља, у неколико случајева су прибављана лекарска уверења, а деца била инструкисана да потврђују како физичка, тако и емоционална злостављања. Свесни смо и тога да бројна стварна занемаривања и злостављања остају непријављена.

8.1.1.11. Пример 11.

Представком нам се обратила подносиатељка представке из Новог Сада која је указала на проблем са Инспекцијом за заштиту животне средине којој се обратила 21. 05. 2004. због пекаре која послује у згради у којој живи. Пекара због неадекватне опреме коју поседује приликом припреме хране шири мирисе који су интрузивни и непријатни, тј. долази до аерозагађења. Инспекција се огласила ненадлежном и упутила предмет Министарству за трговину и туризам, Тржишној инспекцији у Новом Саду. Након три месеца Тржишна инспекција је обавестила подносиоца представке да су изашли на лице места, утврдили чињенично стање и обавестили Инспекцију за заштиту животне средине, међутим, Инспекција није обавестила подносиоца представке о предузетим мерама. Дана 20. 07. 2005. обратили смо се Инспекцији за заштиту животне средине и тражили да нас обавести о предузетим мерама. Дана 22. 08. 2005. обавестили су нас да су 04. 08. 2005. изашли на лице места и утврдили да власник пекаре није поднео захтев за утврђивање испуњености услова заштите и унапређења животне средине, као и да није издато решење о упису у регистар радњи да се у просторијама обавља делатност производње хлеба и пецива те да је потребно да се подносилац представке обрати Тржишној инспекцији због неиспуњености услова за рад. Након тога Покрајински омбудсман се дана 10. 10. 2005. обратио Тржишној инспекцији са захтевом да нас обавести да ли су и које мере предузете.

Тржишна инспекција нам је одговорила да је пекари забрањено обављање делатности и да је против оснивача покренут прекршајни поступак, те је на тај начин удовољено захтеву странке.

8.1.1.12. Пример 12.

Дана 14. 05. 2005. представку је поднео становник Општине Беочин у којој је изнео проблем са неадекватно постављеном кабловском антенном на крову зграде у којој живи, и који услед тога прокишњавања. Поводом тога се обраћао Општини Беочин који су били укључени у постављање антене, али са њихове стране ништа није предузимано. Након тога смо се 11. 07. 2005. обратили Општини Беочин која нас је обавестила да је 21. 09. 2004. донето решење Одељења за општу управу и инспекцијске послове којим је наложено месној заједници Беочин да отклони неправилности настале у току коришћења Кабловског дистрибутивног система Беочин. Другим речима, више од годину дана проблем није решен иако је постојало и решење Инспекције. Због тога смо се 02. 09. 2005. обратили Савету месне заједнице Беочин. Савет нас је обавестио да су 19. 04. 2005. донели одлуку о извођењу радова и да ће се удовољити захтеву подносиоца представке да извођач радова буде ЈП „Стан“ из Новог Сада.

8.1.1.13. Пример 13.

Дана 29. 09. 2005. обратила су нам се два лица која су била запослена у Јавном предузећу „Завод за изградњу града“ Нови Сад и добили су отказ због, како је наведено у решењу, непоштовања радне дисциплине. Поводом представке обратили смо се ЈП „Завод за изградњу града“. Након наше ургенције добили смо одговор да је решење о отказу уговора о раду у складу са Законом о раду. Међутим, у решењу није наведено у ком временском периоду није поштована радна дисциплина и када је и на који начин то било утврђено, што је неопходно ради утврђивања застарелости вођења дисциплинског поступка. Из тога разлога Покрајински омбудсман је упутио мишљење

ЈП „Заводу за изградњу града“ Нови Сад да решења о отказу уговора о раду којим је престао радни однос подносиоцима представке садрже неправилности и нису у складу са одредбама Закона о раду. Овај предмет још увек није окончан с обзиром да нисмо добили одговор ЈКП „Завода за изградњу града“.

8.1.1.14. Пример 14.

Представком нам се обратио грађанин Новог Сада, у којој је навео да је поднео захтев ЈКП „Новосадској топлани“ за искључење са топлификационог система његовог пословног простора. Захтев је први пут поднет 1999. године и удовољено му је. Међутим, с обзиром на бомбардовање и личне прилике подносилац представке није спровео техничке мере за искључење. Након тога је поново поднео захтев 02. 09. 2004., и овог пута из „Топлане“ је добио обавештење да му се не дозвољава искључење. Покрајински омбудсман је затражио изјашњење о овом предмету од ЈКП „Новосадска топлана“. Позивајући се на чл. 57. Одлуке о снабдевању топлотном енергијом из топлификационог система града Новог Сада „Топлана“ је одговорила да нису испуњени услови предвиђени овим чланом. Сматрајући да такви наводи не стоје и да је потребно образложити због чега је дошло до измене раније одлуке, Покрајински омбудсман се поново обратио „Топлани“ наводећи да су и по Одлуци која је била на снази 1999. године, када је удовољено захтеву, били прописани исти услови за искључење као и по важећој одлуци. На основу наведеног упућена је препорука да се подносиоцу дозволи искључење.

Дописом од 13. 02. 2006. обавештени смо од стране ЈКП „Новосадска топлана“ да је пословни простор подносиоца представке искључен са топлификационог система.

Општије напомене у вези са представкама које се односе на рад судова

У протеклој години број представки грађана који се односи на поступање судова је смањен у односу на претходну годину, што се бар донекле може објаснити чињеницом боље информисаности грађана о надлежностима Покрајинског омбудсмана о чему је у раду током 2005. године поклањана посебна пажња, али и даље има представки које се углавном односе на дужину трајања судског поступка. У таквим ситуацијама Покрајински омбудсман обавести странку о својој надлежности и упути подносиоца представке на надлежне органе за такву врсту притужби (Надзорни одбор Врховног суда и Министарство правде Републике Србије), а у појединим случајевима обрати се и председнику суда пред којим се поступак води. На основу каснијих контаката са подносиоцима представки сазнања смо да судови након нашег обраћања заказују рочишта и да грађани добијају писмени отправак пресуде на који су дуже чекали. Стога и у овом извештају указујемо на добру сарадњу и узајамни респект Покрајинског омбудсмана и судова на територији АП Војводине, како кроз рад по представкама грађана тако и у пројектима унапређења људских права.

8.2. Приказ појединачних представки упућених од стране лица која се налазе на издржавању казне затвора

8.2.1.1. Пример 15.

Педесет лица која се налазе на издржавању казне затвора у КПЗ Сремска Митровица поднели су представку Покрајинском омбудсману у којој су се жалили на лошу исхрану у Заводу и промену режима пријема пакета који подразумева забрану добијања прехранбених производа, што у још већој мери погоршава стандард у затвору.

Покрајински омбудсман је упутио допис службама у КПЗ-у и обавио је разговор са надлежним службама из КПЗ-а. Након утврђених чињеница констатовано је да се затвор суочава са озбиљним финансијским тешкоћама и да је услед тога снабдеве-

ност прехранбеним и другим производима у кантини лоша. Што се тиче пријема пакета разлог за делимичну измену садашњег режима у погледу садржине пакета и конкретизовања прехранбених производа који се могу налазити у пакетима је учињено из здравствених разлога због кварљивости хране.

На основу наведеног сачињена је препорука у погледу боље снабдевености кантине.

8.2.1.2. Пример 16.

Представком се обратио затвореник који се налази на издржавању казне затвора у КПЗ Сремска Митровица. У представци је навео да је оперисан и да му је ампутирана нога те да му је потребно ортопедско помагало, као и да се обраћао разним службама у КПЗ Сремска Митровица, али да није удовољено његовом захтеву. Поводом представке обратили смо се Управи за извршење заводских санкција и надлежним службама КПЗ Сремска Митровица. Од Управе за извршење заводских санкција обавештени смо да је покренут поступак за добијање ортопедског помагала.

8.2.1.3. Пример 17.

Лице које се налази у притвору у Окружном затвору у Новом Саду обратило се Покрајинском омбудсману са притужбом да му није дозвољено да са лицима која су му дошла у посету комуницира на матерњем језику, јер чувар који је надзирао разговор није знао језик, те није био у могућности да прати разговор. Дописом смо се обратили управнику Окружног затвора у Новом Саду у ком смо навели проблем и препоручили да се овај проблем реши на тај начин што би у већој мери били запослени чувари који знају језике у службеној употреби. Од стране управника смо обавештени да је управа затвора реаговала, а стражар је сносио последице.

8.2.1.4. Пример 18.

Лице које се налази на издржавању казне затвора у КПЗ Сремска Митровица поднело је представку Покрајинском омбудсману. Представка је убачена у кутију која се налази у КПЗ Сремска Митровица. Подносилац представке је навео да му је потребно да има другачији режим одмора од осталих затвореника, с обзиром да у оквиру терапије узима лекове за смирење који за последицу имају повећану потребу за сном и да му је због тога потребно више одмора и ван времена предвиђеног за то кућним редом. Заменик Покрајинског омбудсмана је приликом посете КПЗ Сремска Митровица насамо обавио разговор са подносиоцем представке, а потом и са лицима из службе за преваспитање, те је постигнут договор да се подносиоцу представке омогући другачији режим одмора.

8.2.1.5. Пример 19.

Писменом представком Покрајинском омбудсману обратили су се осуђеници који казну затвора издржавају у КПЗ у Сремској Митровици износећи своје појединачне случајеве тортуре којој су наводно били изложени од стране затворског особља. Након пријема представки заменик Покрајинског омбудсмана је обавио разговор са поменутиим осуђеницима. Након тога упућени су дописи директору Управе за извршење заводских санкција и управнику КПЗ Сремска Митровица којима смо их обавестили о једном случају за који смо сматрали да постоји прекорачење употребе силе и навели да сматрамо да има основа за покретање дисциплинског поступка против четири чувара. Управа за извршење заводских санкција нас је обавестила да сматрају да не постоји основ за покретање дисциплинског поступка, јер је сила примењена у складу са законом, те да није било прекорачења овлашћења запослених.

9. Посебни извештаји и коментари

9.1. Правна помоћ

Одлуком о Покрајинском омбудсману прописано је да „Омбудсман може подносиоцу представке дати савет о другим могућностима за остваривање заштите права“.⁵⁷ Ова одредба се у раду Покрајинског омбудсмана тумачи и примењује екстензивно: савет се, на основу расположивих података, *даје у свим случајевима* када захтев није у надлежности ове институције давањем информација странци о томе како треба да поступи да би покушала да заштити своје право од наводне повреде (коме треба да се обрати, на који начин, и сл.). Осим тога, и у случајевима када су испуњени услови за поступање Покрајинског омбудсмана странкама се предочавају и друге могућности (правна средства) која им евентуално стоје на располагању (што се по правилу дешава када странка има могућност да се за потпуно или делимично остваривање свог захтева обрати суду, или када се обратила Омбудсману пре подношења жалбе другостепеном органу управе, и сл.).

Потребно је нагласити да у мандату Покрајинског омбудсмана (као уосталом било којег другог парламентарног омбудсмана) није пружање других видова правне помоћи (писање жалби, тужби и других поднесака надлежним органима у име странке, заступање странака у судским или другим поступцима, и сл.). У овом контексту потребно је напоменути да се Покрајинском омбудсману један број грађана/ки обраћа очекујући управо да их ова институција заступа у поступцима пред различитим органима, што није у његовој надлежности. Омбудсман није адвокат, али конфузији у овом погледу доприноси и то што се код нас, делом из популистичких побуда, а делом због необавештености, у јавности ова институција често назива „народни адвокат“. Ова терминолошка збрка за последицу има нереална очекивања грађана/ки у погледу нивоа и врсте заштите коју омбудсман као институција може да пружи. У овом погледу може се констатовати да је, након многобројних активности током 2004. и 2005. године усмерених на представљање јавности делокруга и начина рада ове институције (в. поглавље 13. „Покрајински Омбудсман и медији“) уочено да је удео странака, које се са таквим очекивањима обраћају омбудсману, опао у поређењу са стањем током прве године. Ипак, потреба за организовањем различитих видова представљања ове институције јавности остаје изражена, јер су и даље раширене погрешне представе о сврси постојања, надлежностима и овлашћењима омбудсмана, и то не само код тзв. лаичке јавности.

У досадашњем раду запажено је да један број грађана који се обраћају Покрајинском омбудсману са захтевима који не спадају у надлежност ове институције то чини јер, по сопственим тврдњама, нису у стању да снесу трошкове поступака пред различитим органима (судске и административне таксе, плаћање трошкова и стручних услуга адвоката, вештачења и сл.). Ово је, с једне стране, једна од последица широко распрострањеног осиромашења читавог друштва које је од почетка деведесетих година 20. века захватило, уз незнатне изузетке, све слојеве грађана – Република Србија се по низу показатеља убраја у најсиромашније европске земље. Ако се узме у обзир да поступци, посебно судски, често трају годинама, укупни трошкови поступка могу релативно брзо да се акумулирају до износа које неки грађани/ке не могу себи да приуште. Стога један број грађана, чак и у случајевима када је прилично извесно да су у праву, одустаје од покушаја заштите својих права јер услед лошег материјалног стања не може да плати писање тужби, молби, захтева, жалби и других поднесака, усмене савете или заступање, односно не може да финансира поступак до евентуалног повољ-

⁵⁷ Чл. 25. ст. 4. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

ног исхода (када би од друге стране могли да захтевају накнаду трошкова насталих у вези са поступком). Најзад, и поред постојања извесних механизма усмерених ка омогућавању и сиромашним грађанима да ефективно заштите своја права пред надлежним државним органима, ти механизми, уз извесне изузетке везане пре свега за неке територијалне јединице, нису ни довољни ни сасвим адекватни са овог становишта.

Описано стање за последицу има да један број грађана/ки због сиромаштва не може да покуша да заштити своја права одговарајућим правним средствима у поступцима пред надлежним државним органима. Њима је приступ правди веома отежан или потпуно онемогућен. У крајњој линији, тиме се успоставља неједнак положај грађана/ки пред правом и пред државним органима, и то по основу њихових материјалних (не)могућности. У постојећој ситуацији овај податак не изненађује, него указује на проблем који захтева предузимање конкретнијих мера за његово ублажавање или отклањање.

9.1.1. Предлог Скупштини АП Војводине за усвајање препоруке о оснивању служби бесплатне правне помоћи у јединицама локалне самоуправе у АПВ

Покрајински омбудсман је на основу овлашћења из чл. 14. Одлуке о Покрајинском омбудсману 25. марта 2005. године, а полазећи од принципа правне сигурности грађана и пружања помоћи неугој странци, као и једнакости свих грађана пред законом, упутио Скупштини Аутономне Покрајине Војводине, Предлог за доношење препоруке о оснивању служби бесплатне правне помоћи на нивоу локалних самоуправа. Након расправе у одговарајућим скупштинским одборима, Предлог је усвојен на седници Скупштине одржаној 14. априла 2005. године. Скупштина АПВ је донела Препоруку о оснивању служби бесплатне правне помоћи⁵⁸ следеће садржине:

1. Скупштина Аутономне Покрајине Војводине препоручује да општине на територији Аутономне Покрајине Војводине и град Нови Сад приступе оснивању Службе бесплатне правне помоћи (у даљем тексту: Служба) за грађане лошег материјалног стања.
2. Служба ће пружати бесплатну правну помоћ грађанима лошег материјалног стања, која обухвата усмене и писмене правне савете ради обраћања органима управе и правосудним органима, а под одређеним околностима и непосредно заступање пред наведеним органима.
3. У формулисање критеријума за лица која би пружала правну помоћ у оквиру ових служби, и у конципирање организације и начина њиховог рада неопходно је да буде укључена и Адвокатска комора Војводине, ради пружања стручне помоћи у раду Службе и у каснијем ангажовању чланова Коморе на заступању странака.

9.2. Коментар предлога закона о заштитнику грађана

Покрајински омбудсман је, од самог почетка деловања, више пута указивао на потребу успостављања ове институције и на нивоу Републике Србије. Тиме би свим грађанима на територији Републике Србије био омогућен приступ овој институцији. Наиме, Покрајински омбудсман као регионални орган делује само на територији АП Војводине, а локални омбудсмани, у оним општинама у којима је ова институција ус-

⁵⁸ Објављена у „Службеном листу АПВ“, број 7/2005.

постављена на основу могућности коју даје Закон о локалној самоуправи,⁵⁹ поступају само према органима управе на територији конкретне општине. Тако грађани Србије ван АП Војводине, у чијим општинама није успостављен локални омбудсман/заштитник грађана, немају на располагању ову институцију усмерену на контролу рада органа управе и заштиту људских права. Осим тога, проблеми у вези са недефинисаним односом између Покрајинског, односно локалних омбудсмана с једне, и органа управе Републике Србије и Државне заједнице с друге стране, требало би да буду знатно умањени када би ова институција деловала и на нивоу Републике Србије: у најмању руку не би се постављало питање постојања и обима надлежности републичког омбудсмана према републичким органима управе и јавним службама.

На Предлог закона се дуго чекало. Надлежно Министарство за државну управу и локалну самоуправу је Предлог закона о Заштитнику грађана најзад поднело након годину и по дана најава, а Народна скупштина Републике Србије је закон усвојила у септембру 2005. године. Имајући у виду карактер и садржину неких примедби које је Покрајински омбудсман (али и Савет Европе, ОЕБС, Венецијанска комисија, Омбудсмани Грчке и Каталоније, као и један број невладиних организација) стављао на нацрт и Предлог закона, а које нису уважене, може се закључити да предлагач, мимо намере да у текст Предлога угради најбоља решења на основу предлога и мишљења страних и домаћих стручњака, није у томе успео. Наиме, поједина решења у Закону су постављена мимо свих постојећих упоредних решења, при чему се одступило и од извесних принципа од суштинског значаја за природу ове институције. Нека од решења не гарантују независност и непристрасност у раду институције, нити реално јачају већ постојећу мрежу омбудсмана на покрајинском и локалном нивоу.

Покрајински омбудсман је надлежном министарству пре усвајања Закона упutio коментар Предлога закона, из којег су у овом извештају задржани делови који су и даље актуелни јер се односе на недостатке који су остали у тексту закона који је усвојен. Главне примедбе односе се на решења у погледу избора и разрешења омбудсмана, и на утврђивање надлежности републичког заштитника грађана према критеријуму који ће неминовно водити сукобима надлежности између републичког омбудсмана, с једне, и Покрајинског и локалних омбудсмана са друге стране.

9.2.1. Избор и разрешење Заштитника грађана

Према Предлогу закона о Заштитнику грађана, Народна скупштина бира Заштитника грађана на предлог одбора надлежног за уставна питања. Предлог даје половина, плус један члан од присутних чланова одбора, а број посланика потребних за избор предложеног кандидата је половина од присутних посланика, што значи да у пракси омбудсмана може да изабере 1/4 од укупног броја посланика. У образложењу Предлога закона о Заштитнику грађана је наведено, да „предлог било ког другачијег

⁵⁹ Чл. 126. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, бр. 9/2002, 33/2002, 33/2004, 135/2004) прописује следеће:

“У јединици локалне самоуправе може се установити грађански бранилац (омбудсман) који штити индивидуална и колективна права и интересе грађана, тако што врши општу контролу рада управе и јавних служби.

О појавама незаконитог и неправилног рада којима се повређују права и интереси грађана, грађански бранилац упозорава управу и јавне службе, упућује им препоруке и критике и о томе обавештава скупштину јединице локалне самоуправе и јавност.

Управа јединице локалне самоуправе и јавне службе дужни су да грађанском браниоцу на његов захтев дају податке и информације од значаја за вршење његових овлашћења.

Грађанског браниоца поставља скупштина јединице локалне самоуправе из реда угледних и политички непристрасних личности, под условима и на начин утврђен статутом и другим општим актом.

Надлежност и овлашћења, начин поступања и избора и престанка дужности грађанског браниоца уређује се статутом и другим општим актом.“

законског решења (...) би био неуставан“. Слично решење у погледу потребне већине предвиђено је и за разрешење заштитника грађана, односно неког од његових заменика/ца.

Венецијанска комисија је, у циљу постизања независности ове институције као и поверења јавности у Заштитника грађана, препоручила да избор Заштитника грађана буде резултат широког консензуса. Из тих разлога предложила је да избор врши квалификована већина у парламенту (2/3 или 3/5), односно, уколико уставни оквир то не дозвољава, проналажење других начина за постизање истог циља.

Не улазећи овде у полемику о уставности појединих решења која се односе на једну сасвим нову институцију у домаћем правном поретку, која у време доношења Устава нити је постојала, нити је било икакве намере да она буде установљена, констатијемо да садашње решење у Предлогу закона о Заштитнику грађана озбиљно доводи у питање кључне принципе независности, самосталности и непристрасности деловања омбудсмана као институције, на којима почива њен ауторитет и смисао њеног постојања. Имајући у виду да ова институција треба да делује у интересу свих грађана, односно заштите њихових гарантованих људских права од лошег рада и/или злоупотреба извршних власти, сматрамо да је нужно да се у вези са питањем избора и разрешења Заштитника грађана у самој Скупштини постигне шири консензус од оног који је предвиђен Предлогом закона о Заштитнику грађана.

Из наведених разлога мишљења смо да би усвајање предлога о кандидату за Заштитника грађана у Одбору квалификованом већином од укупног броја чланова одбора (2/3 или 3/4) представљало боље решење од оног предвиђеног у Предлогу закона, ради постизања што ширег консензуса о личности Заштитника грађана. При томе имамо у виду не само мишљење Венецијанске комисије, него и природу и принципе деловања ове институције у другим земљама.

Због наведеног се оправдано поставља и питање да ли је потребно доносити Закон о Заштитнику грађана пре усвајања новог Устава. Иако је већ у самом образложењу наведено да ће се измене закона вршити након усвајања Устава, може се претпоставити да ће изабрани омбудсман остати на функцији до истека мандата (јер би се у супротном довела у питање његова независност и самосталност) што би значило да ће први изабрани омбудсман, који управо треба да постави темеље институције, бити биран већином која не репрезентује у довољној мери вољу, ни Парламента ни Уставног одбора, а самим тим ни грађана.

9.2.2. Разграничење надлежности између рејубличког, покрајинског и локалних омбудсмана

У чл. 17. и чл. 35. Предлога је установљена надлежност Заштитника грађана и сарадња Заштитника грађана са другим органима. У чл. 17. је наведено, да је Заштитник овлашћен да контролише повреде права грађана учињене актима (. . .) органа управе, ако се ради о повреди рејубличких закона, других прописа и општих аката. У чл. 35. разграничена је надлежност Покрајинског и локалних омбудсмана и то тако што је утврђено да све повреде права које се односе на рејубличке прописе има да решава само Заштитник грађана, док повреде које се не односе на рејубличке прописе решавају Покрајински омбудсман и локални омбудсман.

Оваква одредба у супротности је са Законом о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине⁶⁰ и Одлуком о Покрајинском омбудсману⁶¹. Наиме, у чл. 56. Закона о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине наведено је да

⁶⁰ „Службени гласник РС“, бр. 6/2002.

⁶¹ „Службени лист АПВ“, бр. 23/2002.

аутономна покрајина установљава омбудсмана, што је њена изворна надлежност, те је на основу тога и донета Одлука о Покрајинском омбудсману. Одређењем надлежности Заштитника грађана на описани начин задире се у изворне надлежности Покрајинског омбудсмана као органа АП Војводине, и доводи у питање одрживост те одредбе из аспекта међусобне усклађености Закона о Заштитнику грађана са Законом о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине.

Надлежности омбудсмана различитих нивоа су различито одређене: код Заштитника грађана је одређена према пропису који је повређен (без обзира на орган који је учинио наводну повреду), а код Покрајинског омбудсмана према органу који примењује прописе (без обзира на ниво и врсту повређеног акта, и без обзира да ли је реч о домаћем пропису или међународној конвенцији). Применом различитог критеријума у Закону о Заштитнику грађана створен је простор за појаву, како позитивних, тако и негативних сукоба надлежности, без утврђивања јасног критеријума за њихово решавање.

Поред тога, решење предвиђено у чл. 35. ст. 3 Предлога би могло довести до паралелног поступања више институција различитог нивоа по истом предмету, што би даље проузроковало неекономичност рада омбудсмана свих нивоа и самим тим умањило могућност правовремене заштите права грађана. Као пример може се навести случај када је од стране покрајинских органа истовремено повређен републички Закон о општем управном поступку, као процесни закон, и одлука покрајинских или локалних самоуправа. Надлежност за поступање би истовремено имали и Заштитник грађана и Покрајински или омбудсман локалне самоуправе.

Најзад, одређивање надлежности на суштински централизован начин у супротности је са принципом децентрализације као принципом организовања власти који води заштити права грађана на најбољи начин. Принцип најнепосреднијег остваривања права грађана је усвојен и у стандардима Савета Европе, а осим тога представља једно од основних начела оснивачких уговора Европске уније. Овом приликом напомињемо да је Скупштина РС у преамбули Резолуције о придруживању ЕУ, усвојене 13. октобра 2004. године, истакла управо да Република Србија дели начела, вредности и циљеве на којима се темељи ЕУ, те да ће усклађивање законодавства са правним тековинама ЕУ добити приоритет у раду Народне скупштине.

Због свега наведеног мишљења смо да Предлог закона о Заштитнику грађана није подобан за усвајање у овом облику.

Бројне примедбе упућене Предлогу закона од стране већег броја релевантних субјеката нису уважене, и Закон је усвојен са решењима која озбиљно доводе у питање независност и непристрасност рада републичког Заштитника грађана. Ово се нарочито односи на прописани поступак предлагања и избора односно разрешења омбудсмана којем у упоредном праву нема пандана, а који омогућава да већ нешто више од 1/4 посланика предложи и изабере, односно разреши омбудсмана дужности. У крајњем исходу, вештим маневрима у пракси лако може доћи до тога да носилац ове функције буде изабран од стране једне или две политичке партије које су постигле договор, чак и када тај кандидат није прихватљив већини; с друге стране, низак цензус за његово разрешење ће такође представљати сталну претњу носиоцу функције, јер га у повољном контексту може разрешити дужности мали број посланика који у већини земаља не би био довољан ни да иницира поступак за разрешење. Имајући у виду да ова институција делује снагом ауторитета, а не претњом, принудом и санкцијама, нема потребе посебно образлагати колико је по стварање и јачање њеног угледа важно осигурати њену независност од свих политичких и других појединачних и групних интереса. Томе, међутим, описана решења не доприносе.

Осим тога, централистички концепт у креирању оквира за деловање републичког заштитника грађана може озбиљно да ослаби ионако још неодговарајући положај постојећих институција омбудсмана, чије је формирање на нижим нивоима почело знатно пре него на нивоу Републике. Из наведених разлога њено функционисање, а донекле и наставак унапређивања система заштите људских права, ће у великој мери зависити од особе која буде изабрана на ову функцију. Од бројних јавних функција, можда је баш код ове од кључног значаја да одабрани кандидат буде особа високог моралног интегритета, односно да на њу не буде изабран неко ко је раније, обављајући неку јавну функцију, кршио људска права. У противном институција неће добити неопходно поверење грађана, нити ће моћи да изгради ауторитет нужан за нормалан рад на заштити њихових права, што на даљи развој ове институције код нас може оставити дуготрајне лоше последице.

9.3. Радио-телевизија Нови Сад – стање и проблеми Положај редакција на језицима националних мањина у оквиру РТ Нови Сад (април – мај 2005. године)

9.3.1. Увод

Основни нагласак мониторинга био је на томе да се сагледају услови у којима раде редакције на језицима националних мањина у оквиру Радио телевизије Нови Сад, који би требало да постане јавна радиодифузна установа Војводине. Повод за организовање посете Покрајинског омбудсмана овој медијској кући биле су притужбе појединих редакција на мањинским језицима и натписи у медијима о погоршању материјалних услова за рад који се неповољно одражавају на стање у свим, а нарочито у редакцијама на језицима националних мањина. Погоршани услови пословања утичу на производњу и емитовање, како радио, тако и телевизијског програма и стално смањивање обима, разноврсности и квалитета програма. Све то негативно утиче на остваривање права на информисање и посебно на информисање на језицима националних мањина. Вишегодишње материјално пропадање ове медијске куће у највећој мери је утицало на драстично смањивање могућности РТ Нови Сад да правовремено и квалитетно обавља своју основну функцију – да обавештава грађане/ке, негује, чува и промовише националне различитости у АП Војводине, што посредно утиче и на поверење аудиторјума. Разнолик програм на језицима националних мањина прописују међународне конвенције, Закон о радиодифузији („Службени гласник РС“, бр. 42/2002, 97/2004, 76/2005, 79/2005), а такође и Закон о заштити права и слобода националних мањина. Одлука о Покрајинском омбудсману у члану 15 („Службени лист АПВ“, бр. 23/2002) између осталог, предвиђа могућност праћења примене међународних стандарда и закона о правима националних мањина, прикупљања информација о примени закона и других прописа и надгледања праксе и континуирано праћење остваривања права националних мањина у различитим областима.

9.3.2. Циљеви

Циљ посете Телевизији Нови Сад и Радио Новом Саду био је да се у директним разговорима са уредницима, новинарима и члановима редакција дође до података о томе како раде и са којим проблемима се сусрећу у припреми и емитовању програма. Повод је било вишегодишње незадовољство запослених у овој медијској кући због целокупног стања, пре свега, положаја у систему Радио-телевизија Србије, тешкоћа у пословању, лоших услова за рад, застареле опреме и неодговарајућег простора за производњу и емитовање, пре свега, телевизијског, али и радио програма. Из немаштине се свакодневно рађају проблеми, а може се рећи да се читаво предузеће урушава што се директно одсликава и у програмима, нарочито онима који емитују на језицима мањина, мада је стање такође тешко и у редакцијама на српском језику, како Телевизије Нови Сад, тако и Радио Новог Сада.

9.3.3. Датум посећа и састав тима

06. 04. 2005. све редакције у Телевизији Нови Сад, без редакције на српском и ромском језику (заменици Даница Тодоров и Стеван Арамбашић);

05. 05. 2005. све редакције у Радио Новом Саду (омбудсман др Петар Теофиловић, заменици Золтан Гобор и Даница Тодоров, сарадница Оршоља Видач);

24. 05. 2005. разговор са генералним директором РТВ Нови Сад Петром Јовановићем (омбудсман др Петар Теофиловић, заменици Золтан Гобор и Даница Тодоров, сарадница Оршоља Видач).

9.3.4. Опис сјања

До краја осамдесетих година прошлог века Радио-телевизија Нови Сад била је позитиван пример информисања на језицима националних мањина, како због структуре и квалитета програма, тако и аутентичног извештавања са најзначајнијих догађаја на свим нивоима и на више језика. Радио Нови Сад емитује програм још од 1949. године, а почео је најпре са програмом на мађарском језику и проширивањем на остале језике, затим покретањем телевизијског програма почетком 70-тих година, такође на језицима који се говоре у Војводини. Радио Нови Сад је процват доживео почетком осамдесетих година, повећавањем обима, структуре и квалитета програма на свим језицима, покретањем градског програма Новосадска скала и музичког програма Радио стотка. РТ Нови Сад је у најплоднијим годинама имала успостављену равноправну сарадњу на просторима бивше Југославије, са свим радио и ТВ станицама, као и са РТВ матичних земаља појединих националних мањина. Чак и у најтежим временима економске кризе и својеврсног утапања РТНС у Радио-телевизију Србије покретани су нови програми – на украјинском и ромском језику. Пре 90-тих година прошлог века сваки од радијских програма емитован је на својој фреквенцији, што сада није случај. Чујност свих програма Радио Новог Сада је веома лоша, а само нешто више од 60% територије Војводине покривено је радио сигналом.

Једнодушна оцена у свим редакцијама Телевизије и Радија које смо посетили је да садашњи менаџмент РТ Нови Сад нема визију, стратегију развоја, планове, нити прорачун колико кошта постојање и производња програма. Основна замерка у тзв. мањинским редакцијама Телевизије своди се на то да су програми сведени на извештавање о политичким догађајима и музичке емисије фолклорног типа, тако да не задовољавају потребе оних којима су намењени. Осим тога, већ годинама се гасе радна места, тако да је угрожено нормално функционисање, а то најдиректније утиче на наставак садржинског смањивања целокупног, али и појединих програма. Сав снимљени материјал се брише и већ дуже време се не архивира оно што је документарно и културно благо, тако да се губи образовно-културна функција РТНС као институције која доприноси очувању и неговању култура, језика, обичаја, речју, националних различитости у АП Војводини.

Тешко стање у овој медијској кући проузроковано је и односима унутар Радио-телевизије Србије, односно, неразрешеним односима након доношења Закона о радио дифузији и одлуке о подели РТС на две радиодифузне установе због неспровођења поменутог Закона и сталног одлагања утврђивања деобног биланса којим би се у смислу чл. 85, истог Закона утврдило разграничење средстава, права и обавеза ЈП Радио-телевизија Србије између Радиодифузне установе Србије и Радиодифузне установе Војводине. Од средстава која су у републичком буџету обезбеђена за 2005. годину у износу 2.500.000.000,00 динара РТВ Нови Сад је добијао само 18,6% новца, од којег је 80% неопходно издвојити за зараде запослених.

Све што се збивало од 90-тих до ове године негативно се одразило на обим, али и квалитет програма. То илуструје и податак да је пре 15-так година од целокуп-

ног програма ТВ Нови Сад на мађарском језику емитовано око 20 одсто. У међувремену програм ТВ Нови Сад се проширио, али је програм на мађарском језику претрпео знатно скраћење, тако да се на овом језику емитује само око 3 процента од укупног програма ТВ Нови Сад. Истовремено, у периоду 1990–2004. године направљен је позитиван помак у повећању минутаже намењене програмима на словачком, румунском и русинском језику. Исто тако позитивно је и то што су у наведеном периоду уведене емисије на ромском, украјинском и хрватском језику. Међутим, нема побољшања структуре и садржаја програма, а опада и њихово процентуално учешће у укупно емитованом програму ТВ Нови Сад.

У свим редакцијама на језицима мањина запослени истичу проблем укидања или неодговарајућег осмишљавања програма, неприлагођеног потребама гледалаца и слушалаца. Веома је мало документарних програма. Углавном се производе вести, али мање оних у којима се говори о житељима из мањинских заједница и њиховим проблемима. Припремају се такође музичке емисије, а многи програми се репризирају. У редакцијама на језицима мањина, нарочито у редакцији на мађарском језику, оцењују да Први и Други телевизијски канал немају једнак третман, на штету Другог канала који је РТ Нови Сад у расподели фреквенција добила за емитовање програма на језицима мањина. На Другом каналу за све програме на језицима мањина, који се емитују у низу, обезбеђено је укупно 5 сати дневно, а преостало време испуњено је програмима на српском језику, односно, поновном емитовању (реемитовању) садржаја који се приказује на Првом каналу.

Просечна старост запослених је 50 година. У свим редакцијама дошло је до смањења броја запослених, а у 2005. години, у време посете Покрајинског омбудсмана редакцијама РТ Нови Сад, настављена је рационализација и припреман је још један круг добровољних одлазака запослених уз понуђену отпремнину у оквиру социјалног програма. У свим деловима РТНС у којима су обављени разговори преовлађује јединствено мишљење да се програми одржавају само захваљујући искуству запослених. Технички услови за рад су лоши, нема могућности за припрему, ограничено је време снимања, постпродукције и емитовања програма. Оваква пракса, према оцени учесника у разговорима, јесте начин да се покаже како запослени у мањинским редакцијама не знају да раде, па гледаоци с правом могу да негодују и оцењују да им такав програм није ни потребан.

У периоду између 1991. и 2000. године, само редакцију информативног програма на мађарском језику напустило је више од половине запослених, а нови људи нису запошљавани. Још један велики проблем у свим редакцијама РТ Нови Сад је забрана ангажовања хонорарних сарадника због неопходних мера штедње и рационалнијег искоришћења стално запослених. Међутим, у свим редакцијама је истакнут значај хонорарних сарадника и неопходност њиховог ангажовања ради обнове кадрова и програмског „освежавања“. Овакав вид запошљавања новинара, али и других стваралаца, нарочито је значајан за „мањинске“ редакције, првенствено због недостатка одговарајућих кадрова, образованих, способних, али и вољних да раде као новинари или на другим креативним пословима.

Телевизија Нови Сад ради у неодговарајућој згради и нема довољно простора. Већ на први поглед приметна је запуштеност простора и у згради Телевизије и Радија, а у свим редакцијама недостају основна средства попут компјутера, штампача, телевизора и телевизора са телетекстом, радио апарата, столица и радних столова.

Осим тога, запослени у овој медијској кући истичу проблем непокривености територије Војводине телевизијским и радијским сигналом. Западна Бачка и делови Баната нису „покривени“ сигналом Другог канала ТВ НС па су свакодневне жалбе гледалаца на немогућност праћења телевизијског програма ТВ Нови Сад, док руко-

водство тврди супротно и приказује мапе покривености сигналима сачињене на основу техничких мерења.

До почетка 90-тих година прошлог века у РТНС се водило рачуна о сразмерној заступљености свих националних мањина у руководству предузећа што је доприносило обogaћивању специфичности РТНС. Сада, на пример, нема представника мађарске мањине у руководству куће, мада је број запослених одмах иза броја Срба који раде у РТНС. Управљачки део запослених у редакцијама нема увид у финансијску ситуацију, а једна од највећих замерки је и та што се не зна да ли постоји стратегија за развој након спровођења деобног биланса у РТС, примене Закона о радио-дифузији и прерастања у покрајинску јавну радиодифузну установу.

9.3.5. Посејта редакцијама ТВ НС

Разговори су одржани у редакцијама ТВ Нови Сад на мађарском, словачком, русинском, украјинском и румунском језику. Општи је утисак да запослени у овим редакцијама нису задовољни садашњим стањем и да сматрају да је досадашњи однос руководства РТС ишао на штету мањинских редакција, па се беспарица највише одразила на програме и кадровске могућности управо у овим деловима Радио-телевизије. Не ретко се чује да су мањински програми сведени на емисије фолклорног типа и стављени у својеврсни гето. Иако је Други канал био намењен искључиво програмима на мањинским језицима, ипак се на овом каналу реемитује и српски програм, пошто се мањински програми смењују један за другим током 5 сати, од 18 до 23 часа. Лоши материјални услови утицали су и на то да се национално културно благо које је забележено, или се још бележи у новопроизведеним емисијама, не чува јер не постоје услови за то, па нема аутентичних записа и сведочанстава о времену и људима које треба да буду заштићени од заборављавања.

9.3.6. Програма ТВ НС на мађарском језику

Разговору су присуствовали главни уредник и помоћници, као и неколико уредника и новинара. Указано је на то да се телевизијски програм на мађарском језику одржава крајњим напорима, а то што се произведе није ни близу оног што би требало да се ради. Ова редакција месечно припреми 2.000 минута ауторског, говорног програма. Преласком свих програма на језицима мањина на Други канал, могућности за рад су сужене.

За ову редакцију највећи проблем је структура програма, гашење радних места и смањивање обима и квалитета емисија. У 1990. години је од 277.033 минута укупног телевизијског програма, на мађарском језику емитовано 49.309 минута, или 20,06%, што је приближно одговарало проценту становника, односно, броју претплатника (17%). Током 90-тих година када је програм ТВ Нови Сад прошириван и повећаван обим програма на словачком, румунском и русинском језику, програм на мађарском језику претрпео је знатно скраћење. Тако је 2004. године од 1.070.104 минута емитованог програма на I и II каналу, на мађарском језику било 35.010 минута, што је 3,37% од укупног програма, мада је становника мађарске националности у Војводини данас 14,92%. Када се зна да је од целокупног програма репризирано 8.287 минута, онда се види да је смањење програма на мађарском језику драстично. Запослени у редакцији програма ТВ НС на мађарском језику сматрају да је повећање минутаже намењене програмима на словачком, румунском и русинском језику позитиван помак, а такође и то што су у наведеном периоду уведене емисије на ромском, украјинском и хрватском језику. Међутим, нема побољшања структуре програма, нити је он увек прилагођен потребама гледалаца.

Смањење броја запослених и „одлив“ кадрова је већ 15 година стална појава, тако да се са 100, број људи свео на 30-так. Из редакције информативног програма на

мађарском језику између 1991. и 2000. године отишли су млади и образовани стручни радници – 57 уредника, новинара, лектора, спикера, редитеља, сниматеља, организатора, монтажера и пратећих службеника мађарске националности. Отишли су млади и образовани кадрови. Радна места су практично гашена, јер руководства нису дозвољавала да се упражњена места попуне, изговарајући се рационализацијом, тако да сада редакције физички не могу да „покрију“ радне смене, а то најдиректније утиче на опадање квалитета емисија и целокупног програма.

У овој редакцији сматрају да се омаловажава њихово стално упозоравање да нема сниматеља, монтажера, или их има, али не разумеју мађарски језик. Након двонедељног штрајка у 2004. години Редакција ТВ Нови Сад на мађарском језику добила је измену систематизације радних места како би се омогућио пријем 5 младих новинара.

За редакцију на мађарском, али и свим осталим језицима, велики проблем представља одлука да се забрани ангажовање хонорарних сарадника. Ово нарочито погађа „мањинске“ редакције, које хонорарне сараднике запошљавају на различитим пословима због недостатка одговарајућих стручњака. Осим тога, стални хонорарни сарадници/це доприносе обнови људства, програмском „освежењу“ и повећању стваралачких могућности што је за овакав вид делатности од изузетне важности.

Најтежа последица промене програмске политике је укидање, смањивање и погрешно осмишљавање програма. Увођењем програмске шеме Другог канала укинута је веома гледана ТВ Дневник на мађарском језику, породични магазин, а измењено је време емитовања програма за пољопривреднике „Бразде“ тако да гледаоци нису у могућности да га прате. Осим тога укинута је цртани филм суботом и недељом и дечије емисије – а то је веома важан програм у неговању језика, културе и обичаја. Недостатак средстава био је оправдање за то што у 2005. години нису снимљене важне културне манифестације у Дебелачи и Темерину, а пренос Божићне и Ускршње мисе омогућила су три Покрајинска секретаријата. Укидањем, односно смањивањем могућности за коришћење дневница за путовања онемогућава се рад на терену, тако да је веома мало документарног програма. Запослени у овом програму такође су указали да договор са „ДУНА ТВ“ и мађарском државном телевизијом о бесплатном уступању, или уз симболичну цену, филмова, телевизијских драма и емисија, није реализован јер није одобрено путовање у Будимпешту ради одабира материјала, тако да су приморани да наставе са репризирањем програма те врсте. Редакција програма на мађарском језику ТВ Нови Сад сматра да постоји неједнак третман Првог и Другог канала на штету Другог на којем се емитују програми на језицима мањина. За гледаоце мађарског говорног подручја проблем представља и то што телевизијски сигнал не допире до западне Бачке и делова Баната.

Указано је и на то да заступљеност кадрова мађарске националности у менаџменту предузећа не одговара структури запослених у РТНС.

За овај део програма РТНС од велике важности је образовање стручњака на језицима мањина за уметничка занимања (мађарски програм има само једног редитеља), тако да би се овим питањем требало озбиљније позабавити у будућности. Закључено је да је што пре потребно омогућити контакте са матичном земљом ради размене емисија и стварање копродукцијских програма, као и усавршавања стручњака како би телевизијски програм на мађарском језику могао да, колико толико, држи корак са конкурентским кућама, не само на мађарском, него и на српском језику.

9.3.7. Програми на словачком, русинском, румунском и украјинском језику ТВ Нови Сад

Запослени у овим редакцијама сматрају да постоји свесно умањивање значаја програма на језицима мањина. Присутан је проблем нестабилних извора финансира-

ња, без чега нема планирања, а недостатак новца утицао је на то да нема довољно тзв. специјализованих програма, што је према њиховом мишљењу последица свесне политике гашења програма намењених посебним групама гледалаца. Структура и садржај програма су лоши и углавном се свде на информативни програм, а то у великој мери утиче на структуру гледалаца који су махом стари људи. Наведен је пример неостављеног настојања да се програм побољша набавком програма из Словачке, тако да договор о уступању програма по симболичној цени, није реализован из истих разлога због којих нису могли да се увезу телевизијски програми из Мађарске. Исто се догодило и са програмом на румунском језику, тако да нема размене филмова, телевизијских серија, образовних, културних и дечијих емисија што би било од великог значаја за програме на језицима националних мањина.

Покривеност територије телевизијским сигналом је таква да се, на пример, словачки програм лоше види у јужном Банату, побољшано у Срему, док се у Старој Пазови понекад не види. У Шиду 70% Русина не може да види програм на русинском језику. Ништа боље није ни са програмом на румунском језику који се не види у јужном Банату у којем румунска национална заједница живи у највећем броју.

Недостатак стручњака, њихов сталан одлив и политика незапошљавања нових људи утиче на квалитет програма. У русинску редакцију ТВ Нови Сад 17 година није примљен ниједан нови радник, а у словачку редакцију 19 година, па се поставља питање како ће радити након спровођења социјалног програма, када ће отићи по неколико чланова редакција. И када се појави могућност запошљавања, а у тренутку посете Покрајинског омбудсмана, био је отворен конкурс за приправнике, нема заинтересованих јер ниска примања не привлаче људе са факултетском дипломом да се запошљавају у овој кући. Пример Редакције на румунском језику потврђује да постоји несклад између броја људи и произведеног програма. Ова редакција је 1990. године са 14 новинара производила 90 минута програма недељно, а сада са 9 новинара производи 4 сата програма недељно што се одражава на његов квалитет. Овакво стално смањивање броја запослених лоше утиче на развој програма на језицима мањина. У свим редакцијама сматрају да се са мањим бројем запослених не може правити досадашњи ниво програма у погледу квалитета, а поготово не бољи и привлачнији програм, тако да они губе трку са телевизијама које гледаоце привлаче савременим изразом, динамичношћу и структуром програма. Запослени у русинској редакцији ТВНС истичу да је њихова једина предност русински језик.

У свим редакцијама преовлађује страх да ће програми додатно бити редуковани уз образложење да редакције нису способне да производе квалитетан програм. Оцена је да не би било добро враћање на старо када су радио и телевизијски програми били заједнички, односно, када су новинари радили и у једном и у другом медију. Учесници у овим разговорима сматрају да је веома лоше то што је процес рационализације у току, а да нико не располаже јасним одговором на питање колико програма треба да произведе РТ Нови Сад и какав програм је потребан, нити колико је људи потребно за реализацију одређеног плана.

Указано је и на решење у менаџменту, према којем постоји програмски директор за програм на српском и за мањинске језике, као и један одговорни уредник за све мањинске програме, што чланови ових редакција сматрају неодговарајућим решењем.

Запослени у редакцијама на словачком, русинском, румунском и украјинском језику ТВ Нови Сад немају замерки на време емитовања које им је додељено, као што то имају у редакцији на мађарском језику. Сматрају да би целодневно емитовање програма било добро, али да то зависи од материјалних услова који, према њиховом мишљењу, у догледно време неће бити бољи.

Речено је још и то да би тзв. титловање емисија за приказивање на другим програмима (на оба канала на којима РТ Нови Сад емитује програм) био добар начин међусобног упознавања различитих нација, култура, традиције и обичаја.

9.3.8. Посећа редакцијама Радио Новоџ Сада

Радио Нови Сад емитује око 2 милиона и 246 хиљада минута, односно 37. 430 часова програма месечно, или 102 сата програма дневно. Ова радио станица емитује више од 50 хиљада емисија различите структуре, од којих је преко 21 хиљада информативних емисија у трајању већем од 360 хиљада минута. До рушења предајника 1999. године програмским сигналом у целости је било покривено више од 21 хиљаде квадратних километара територије Војводине, а 2005. године покривеност територије износи 9. 517 квадратних километара, односно више од 44%. Излазна снага програмског сигнала у ФМ опсегу износила је нешто преко 65 киловата, а данас је то непуних 15 киловата, или нешто око 20% у односу на стање до априла 1999. године. У просеку су то најчешће једнокиловатни предајници за сваки програм. У МФ опсегу данас се емитују поједини програми са предајника укупне снаге непуних 6 киловата, што је мање од 1% у односу на период пре рушења предајничке мреже.

Програми на језицима националних заједница Радио Новог Сада учествују са 40% у укупно емитованом програму, а у односу на информативне програме однос је следећи: програм на српском језику – 24 сата дневно у континуитету, програм на мађарском језику 24 сата дневно у континуитету, програм на осталим језицима (словачки, румунски, русински, ромски, украјински) на заједничком таласу 18,5 сати дневно, а музички и драмски програм покривају потребе свих постојећих програма. Сви мањински програми, традиционално остварују све функције радија (информативну, образовну, културну, забавну. . .) све радијске жанрове, негујући и развијајући говорно-језичке стандарде, културни идентитет и вредности. Самопостојање ових програма је од значаја за националне заједнице, али и за демократско и грађанско друштво.

Стање у овом делу РТ Нови Сад је готово истоветно стању у Телевизији. Беспарица је утицала на квалитет и обим програма. Као и у ТВ Нови Сад, и у програмима радија дошло је до укидања емисија и смањивања обима појединих програма, нарушавања њиховог садржаја. Кадровске могућности су озбиљно нарушене, а просечна старост запослених је 48 година, док је старијих од 50 година више од 43% од тренутно 397 запослених. Младих до 30 године је само 1,5%. Ипак, редакција на мађарском језику настоји да одржи 24-часовни програм, без обзира што квалитет није увек задовољавајући. У овом делу радија још се припремају добре емисије намењене темама из културе, у настојању да очувају културни идентитет Мађара у Војводини. Производи се, са незнатним новцем или без икаквих средстава, и добар програм за младе. То је веома тешко, јер нема довољно стручних кадрова да произведу неопходне садржаје. У овој редакцији је 1990. године било 104 запослених, а данас их је 43. Дописничка мрежа је знатно смањена, а дописници раде без новчане накнаде. Новинарима је донекле сужена или потпуно укинута могућност путовања, јер се не исплаћују дневнице, тако да је мало документарних записа, док су забавне емисије укинуте, јер нема ко да их припрема. Чак и када се процени да је потребно извештавати са неког догађаја у иностранству новинари сами финансирају таква путовања, или траже оног ко ће финансирати такво путовање. Програм на мађарском језику успоставио је сарадњу са мађарским радијом, а припрема се и заједничка емисија, што, према оцени запослених у овој редакцији, доприноси обогаћивању квалитета и понуде слушаоцима. Програмом на мађарском језику покривено је око 60% територије Војводине, а према тврдњи запослених у овом делу РНС, програм се емитује преко средњег таласа, јер је краткоталасни предајник искључен због неплаћања електричне енергије, тако да махом старији слушаоци могу да слушају програм посредством средњег таласа. Материјални и технички услови су лоши, редакције често немају интернет везу, касетофоне и основне

услове за рад. Начелна примедба у мађарској редакцији Радио Новог Сада је да је припадник русинске националне заједнице главни и одговорни уредник за све мањинске програме.

У разговорима је указано и на то да се сви програми на језицима мањина емитују са једне, исте фреквенције, а време трајања програма је различито и углавном, подељено за емитовање два пута дневно, што веома отежава рад редакција које имају мало људи и не могу да ваљано „покрију“ захтеве програма, припреме информативни програм и специјализоване емисије. Програми на словачком, румунском, русинском, ромском и украјинском језику покривају нешто више од 33% територије Покрајине. Тако на пример, чујност програма на словачком језику је лоша у Ковачици и Срему, а радио сигнал се не чује у Шиду, у местима у којима живи доста Словака.

У редакцији програма на словачком језику поставља се питање опстанка, јер се број запослених стално смањује, а након добровољног одласка 5 радника током процеса рационализације, без пријема нових, тешко да ће моћи да се одржи обим и достигнути квалитет емисија. Ниска примања и лоши услови рада свакако су један од разлога напуштања ове редакције у којој има запослених који су социјални случајеви, најчешће су то самохране мајке, који не могу да живе од плате. Споменуто је да „Пивнички фестивал“ први пут у 24 године није директно преношен, него су слушаоци словачког говорног подручја о њему само обавештени у информативном програму, а слично је и са другим манифестацијама Словака.

У свим редакцијама, па чак и у редакцији програма на српском језику, указано је на то да се програми одржавају само захваљујући искуству и напорима запослених који раде у условима техничке дотрајалости опреме, уз оскудна средства и мале плате.

Сви учесници у разговорима сматрају да је ниво остваривања људских и мањинских права низак, тако да залагања за права националних мањина на информисање на матерњем језику остају декларативна. У Радио Новом Саду сматрају да је програм на последњем месту, да постоји опструкција и небрига одговорних за садржај програма, људе и њихову мотивацију за рад, као и да нема јасне визије како ће се у будућности развијати сви програми Радио Новог Сада.

Запослени у Редакцији програма на српском језику поновили су оцене које су изречене у осталим деловима Радио Новог Сада. То потврђује да је целокупно стање у РТ Нови Сад лоше и да се последице материјалне ситуације, недостатка стручњака и опадања квалитета програма осећају и у програму намењеном већинском становништву. У овој редакцији сматрају да менаџмент РТНС није заинтересован за проблеме са којима се суочавају ствараоци и реализатори програма на српском језику у Радио Новом Саду који би могао да буде садржајнији и квалитетнији и као такв подстиче развој и напредак осталих програма. Просек старости запослених у овом делу радија је 42 године. Они производе 24-часовни програм, различитог типа и структуре – информативни, специјализовани и трећепрограмске садржаје – научно-образовни програм. У овој редакцији не желе да се одрекну целодневног, јасно структурисаног програма, јер сматрају да је то услов опстанка програма на српском језику и његове конкурентности. У редакцији је запослено 32 новинара (90-тих година их је било 80). У време посете Покрајинског омбудсмана располагали су са 3 компјутера и касетофонима који су купљени пре 20 година. Чујност и квалитет звука програма су лоши, тако да долази до, како се каже, мешања радио-станица. Некада је снага предајника била 10, а сада је 1 киловат. Запослени у редакцији Радио Новог Сада на српском језику сматрају да пропадање читаве РТНС и квалитета програма није само резултат драстичног смањивања прихода и материјалних могућности, него и недостатка политичке воље, јасног дефинисања сврхе и стратегије развоја ове установе која би могла да има велики значај за информисање јавности на територији АП Војводине, па и шире у региону.

9.3.9. Препоруке

1. Скупштина АП Војводине треба да препоручи Влади Србије хитан почетак примене Закона о радио-дифузији.
2. Влада Србије треба да наложи израду новог деобног биланса у оквиру Радио-телевизије Србије како би биле створене претпоставке за почетак рада јавне радиодифузне установе на територији АП Војводине.
3. Неопходно је оформити радиодифузни савет.
4. Скупштина АП Војводине треба да дефинише положај и улогу РТ Нови Сад, посебно програма који су намењени националним мањинама.
5. Будућа радиодифузна покрајинска установа мора да води рачуна о очувању националног идентитета и већинског и мањинских народа, да брине о очувању културе и језичког идентитета у свим својим програмима.
6. Ради побољшања материјалног положаја РТНС, односно Радиодифузне установе потребно је обезбедити стабилан извор финансирања. Једно од решења је увођење радиотелевизијске претплате (већи део претплате наплаћене у АПВ да остане РТНС) што је крајем 2005. године и учињено, мада нису обезбеђени сви предуслови за остварење независности јавне радиодифузне установе.
7. Препоручује се Извршном већу АП Војводине да тражи решења за обезбеђивање боље чујности изградњом и опремањем предајничке мреже и за опремање јавне радиодифузне установе.
8. Препоручује се такође тражење надокнаде трошкова за порушену зграду РТВ на Мишелуку током бомбардовања 1999. године како би био враћен новац који су грађани/ке АП Војводине улагали у развој РТНС.
9. Препоручује се Извршном већу АП Војводине и надлежним секретаријатима да мерама афирмативне акције подстакну образовање кадрова на језицима националних мањина за новинаре, лекторе, редитеље, сниматеље и друге професије неопходне за рад у радиодифузној установи.
10. Препоручује се РТНС да своју програмску шему на језицима националних мањина, осим информативних емисија, прошири културним, уметничким и образовним садржајима и Други канал ТВ НС стави у функцију за коју је намењен.
11. Препоручује се Извршном већу АП Војводине да подстекне и помогне РТНС у успостављању сарадње са другим радио-телевизијским станицама у региону.

9.4. Посете домовима за децу без родитељског старања и са сметњама у развоју

У оквиру посете институцијама социјалне заштите које се налазе на територији АП Војводине и чији је оснивач Скупштина АП Војводине, обухваћене су установе за особе (децу) ометене у развоју и домови за децу и омладину без родитељског старања.

Прва врста, у Војводини – Дом за децу „Колевка“ у Суботици и Дом за децу и омладину ометену у развоју у Ветернику, обезбеђује деци и омладини ометеној у развоју, умереног, тежег и тешког степена менталне ометености и вишеструко ометеној у развоју, одговарајуће облике васпитања, образовања и оспособљавања за рад у складу са њиховим психичким и физичким способностима, рад на ублажавању или отклањању последица у њиховом развоју, радно ангажовање под посебним условима у скла-

ду са њиховом оспособљеношћу за рад и потпуно и трајно збрињавање (становање, исхрана, нега, здравствена заштита, културно-забавне активности и др.) у складу са њиховим потребама и психофизичким могућностима. Домови могу формирати и радионице за рад под посебним условима где ће радно ангажовати оспособљене кориснике под сталним стручним надзором.

Домови за децу и омладину без родитељског старања, према законима о социјалној и породично-правној заштити, збрињавају децу без родитељског старања и децу чији је развој ометен породичним приликама, све до обезбеђења услова за повратак у сопствену породицу или збрињавања у усвојилачкој, хранитељској или другој породици, односно до оспособљавања за самосталан живот. У оквиру смештаја, деца се обезбеђује и старање о здрављу, васпитању и помоћ у оспособљавању за самосталан живот и рад. Оваквих домова је у Војводини четири:

- Дом за децу без родитељског старања „Споменак“ у Панчеву,
- Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић“ у Белој Цркви,
- СОС Дечје село „Др Милорад Павловић“ у Сремској Каменици,
- Дом за децу и омладину „Мирослав Антић“ у Сомбору.

Права деце без родитељског старања уређена су Уставом, Породичним законом, Законом о друштвеној бризи о деци, а најшире, Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана.

Значајне друштвене промене и све бржи процес транзиције условили су потребу за реформисањем система социјалне заштите деце без родитељског старања. Почетком 2001. године, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику уочило је потребу да се преуреди систем заснован на стручној анализи праксе, тренутном функционисању и улози сваког од учесника у систему заштите. Реформа је у току, а заснива се на истраживачком пројекту „Функционисање система социјалне заштите деце без родитељског старања“, Института за психологију Филозофског факултета у Београду.

Почетак организоване бриге о деци без родитељског старања код нас и у свету, везује се за крај 19. и почетак 20. века, када су због ратова, деца остајала, без једног или оба родитеља, и када настају и прве државне институције за збрињавање ратне сирочади.

Данас, међу стручњацима који раде на заштити деце без родитељског старања у установама социјалне заштите, као и у широј јавности постоје различита мишљења о вредностима и ефикасности домског, односно хранитељског смештаја. Присталице домског смештаја сматрају да се овим обликом заштите обезбеђује стручнија заштита примерена узрасту и психо-физичким способностима детета, а заговорници хранитељства да оно обезбеђује задовољење потребе за сигурношћу и љубављу, уз веће поштовање приватности, те да се дете развија у породичном амбијенту у којем су односи пријатнији и чвршћи, па дете стиче способности за живот у породици.

9.4.1. Извештај о посети Дому за децу и омладину „Споменак“

Датум посете: 22. јул 2005.

Место посете: Панчево

Представници: – Стеван Арамбашевић, заменик Покрајинског омбудсмана за општа питања
– Радмила Мрдовић, сарадница канцеларије Покрајинског омбудсмана у Панчеву

– Јагода Вјештица, сарадница за заштиту родне равно-
правности

– Сања Јовановић, сарадница за заштиту права детета

Директор: Љиљана Величковић

Циљ: – Упознавање са начином и проблемима рада установе

– Увид у положај, услове смештаја и живота деце корисника

Резиме:

Представнике канцеларије Покрајинског омбудсмана примила је директорка установе Љиљана Величковић. Током двочасовног разговора имали смо прилике да се упознамо са: начином и организацијом рада установе, структуром запослених, бројем и структуром деце која се упућују овде на смештај, сарадњом установе са локалном самоуправом и републичким органима, посебно полицијом, најчешћим проблемима у раду у установи и прихватној станици, планом и програмом за 2005. годину (писмени извештај за 2004. годину и план и програм рада за 2005. годину, чине саставни део овог извештаја).

Дом за децу и омладину „Споменак“ је установа у коју се из Центра за социјални рад из целе Србије упућују деца школског узраста без родитељског старања. То су деца основношколског и средњошколског узраста, као и особе до 26 година старости. Смештај је колективног типа, у ком од укупно 100 предвиђених места тренутно борави њих 80 (подједнако мушког и женског пола). Сва деца су укључена у редовно или специјално основно и средње образовање.

Укупан број запослених је 29, што је за два места мање од предвиђене систематизације. Рад је организован у 7 васпитних група, којима руководе васпитачи/це углавном више и високе стручне спреме. Највећи број деце долази из примарне породице, а најчесталији разлог смештаја је угроженост васпитне функције породице, здравствено стање родитеља и социјално-материјална угроженост због избеглиштва. Око 30% деце има неки вид ометености у развоју и на тај начин припада категорији деце са посебним потребама са којима раде васпитачи.

Осим колективног смештаја установа располаже и **прихватном станицом** у којој бораве деца до седам дана (смештајни капацитет је укупно 4 лежаја). Ово није самостална јединица него подразумева две двокреветне собе у матичној згради установе за краткотрајни смештај деце која се налазе најчешће на улици (деца у скитњи, просјачење и сл.).

Такође, за ученике/це, децу средњошколског узраста којима истиче време боравка због пунолетства, предвиђен је програм „**Кућа на пола пута**“, као један од видова радног оспособљавања за самосталан живот по изласку из установе.

Према речима директорке постоји добра сарадња са Центром за социјални рад у Панчеву, која би се, међутим, могла побољшати. Што се тиче средстава за рад – установа има изграђено поверење и добру сарадњу са појединим донаторима и на тај начин, осим редовних обезбеђује и додатна средства за функционисање институције.

Након усменог разговора имали смо прилике и да стекнемо лични увид у квалитет смештаја и услове живота деце која ту бораве – собе, кухињу, вешерницу, просторије за рад и одмор итд. Општи утисак је изузетно добар, уочава се ред и уређен и чист простор, у чије уређивање и одржавање су укључена и сама деца.

9.4.2. Извештај о посети Дому за децу и омладину „Вера Радивојевић“ у Белој Цркви

- Датум посете:** 28. јул 2005.
- Место посете:** Бела Црква
- Представници:** – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета
– Сања Јовановић, сарадница за заштиту права детета
- Циљ:** – Упознавање са проблемима и начином рада установе
– Увид у положај и услове живота збринуте деце

Резиме:

Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић“ у Белој Цркви је установа чија је надлежност збрињавање деце без родитељског старања узраста од 4 до 20 година. Укупан смештајни капацитет је 120 деце, а према *Извештају о раду установе за 2004. годину* у њој је боравило укупно 100 деце. Већина корисника је нормалног психофизичког развојног степена, док је око 30% деце (њих 34 у децембру 2004) недовољно ментално развијено (лака ментална ретардација).

Дом сарађује са 30 Центара за социјални рад из целе Републике, а 80% деце је са територије Војводине. У Дому постоји тренутно 10 узрасних група, од 0 до 20 година. Иако је дом регистрован за смештај деце од пете године живота, када је постигнута извесна самосталност, у Дому је тренутно само једна петогодишња девојчица.

У Дому ради укупно 30 запослених особа, од којих се у стручном, васпитно-образовном тиму налазе 14 васпитача/ица и свега један педагог. Остали запослени су административни и технички радници/це, тако да се уочава недостатак професионалног кадра за терапијски рад са децом нормалних психофизичких карактеристика као и са децом лаке и умерене ретардације, односно деце са поремећајима у понашању. Такође, у Дому постоји и једна особа задужена за старање о здравственом стању корисника – медицинска сестра (која се стара о редовним одласцима на прегледе, примену прописане терапије, набавци лекова и сл.). У дому је штићеник који чека да се изврши одлука суда о изреченој васпитној мери, али се она због неажурности Центра за социјални рад не спроводи. То има за последицу стални страх осталих штићеника, и примедба запослених је и на рад Центра у Белој Цркви. Како је школски распуст у току, 1/3 деце је код примарних породица.

Највећи број деце долази из примарне породице, а најчешћи узрок смештаја је угроженост детета због поремећаја породичних односа и васпитне занемарености од стране родитеља. Већина корисника/ца је основношколског узраста и уписана у редовне основне школе са којима постоји добра сарадња.

Деца код којих је установљен неки облик ометености у развоју похађају специјално основношколско образовање, а корисници/це старијег, средњошколског узраста, имају могућност за радно и професионално оспособљавање за различита занимања (пекари, кувари, кројачи, фризери, конобари и сл.). Од 2004. године реализује се и пројекат „Кућа на пола пута“ који се односи на професионално оспособљавање и припрему за самосталан живот деце којима истиче време боравка у институцији, у сарадњи са организацијом FICE, Холандија.

Што се тиче сарадње са другим установама и организацијама - она је на задовољавајућем нивоу (поготово са школама, домовима здравља, гарнизонам војске и сл.). Ипак, у координацији постоје проблеми у раду са појединим центрима за социјални рад. Такође, приметна је и недовољна сарадња са могућим донаторима и приват-

ним предузећима тако да се већи део средстава обезбеђује из републичког буџета (што није довољно за подмиривање свих текућих трошкова). Највећи донатори су Фондација принцезе Катарине (захваљујући којој деца имају прилике да понекад отпутују на летовање) и Хемофарм Вршац (обезбеђују зимску гардеробу и обућу).

Увидом у квалитет смештаја, могло би се приметити да се простор и хигијена редовно одржавају, али да је у целини посматрано, намештај изузетно дотрајао и да су просторије у којима бораве деца слабо осветљене. Ипак, на његовом осавременивању се ради, тако да су тренутно у припреми посебне просторије за смештај деце са посебним потребама (ради се о новоизграђеном објекту са новим, инвалидима прилагођеним, намештајем без архитектонских баријера). Инвеститор овог пројекта је Фонд за социјалне иновације и то би могла да буде још једна од активности Дома, у делу остваривања сопственог прихода.

Важно је напоменути да Дом шаље Покрајинском секретаријату за здравство и социјална питања дневне и месечне извештаје.

Проблеми: несарадња ЦСР. У Панчеву споро реагују на захтев за категоризацију деце (достављање Комисији), у Алибунару су без средстава, па не могу да обезбеде пасоше деци која би могла да путују у Грчку. Центар упути дете, дете не успева да се прилагоди у року од 3 месеца, али за Центар је случај завршен (чак и кад је суд одредио упућивање у другу установу). За запослене није организована обука (за коју су заинтересовани), постоје стални проблеми како обезбедити нафту за грејање.

За похвалу је то да деца из Дома нису дискриминисана у локалној средини, тако да старији излазе. Сва деца одлазе на дечје рођендане вршњака ван институције.

9.4.3. Извештај о посети СОС Дечјем селу „Др Милорад Павловић“ Сремска Каменица

Датум посете:	8. август 2005.
Место посете:	Сремска Каменица
Представници:	– др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета – Светлана Лазић, саветница за заштиту права детета
Директор:	– Бранислава Балабан
Циљ:	– Упознавање са проблемима и начином рада установе – Увид у положај и услове живота збринуте деце

Резиме:

Представнике канцеларије Покрајинског омбудсмана примила је директорка Дечјег села Бранислава Балабан и заменик директора Видоје Радуловић. Том приликом је наглашено да СОС Дечје село „Др Милорад Павловић“ у Сремској Каменици постоји већ 31 годину и да је из ове установе у живот отишло укупно 744 младих особа. Основни задаци установе утврђени су Законом о социјалној заштити и обезбеђењу социјалне сигурности грађана („Службени гласник РС“ 36/91; 33/93; 67/93; 46/94; 52/96), Одлуком о мрежи установа социјалне заштите које оснива Република („Службени гласник РС“ 74/91; 55/92; 21/94; 4/96; 53/97; 21/98; 31/98; 50/99) и Статутом Установе.

Делатност Дечјег села је збрињавање деце и омладине без родитеља и родитељског стварања, или деце чији је развој ометен породичним приликама, до обезбеђивања

услова за повратак у својствену породицу, или збрињавања у усвојилачкој или другој породици, односно до особљавања за самосталан живот.

Истакнуто је да је колективни смештај деце у виду формирања села наменски прављених за то, започето још 1946. године, када је Херман Гмајнер основао прво овакво дечје село у аустријском месту Имст и установио принципе који углавном још важе.

Принципи рада на којима почива СОС Дечје село су:

- дом организован као село наменски направљено, ван града;
- постоје куће у којима бораве деца;
- систем живота је организован тако да функционише као породица, у којој су сви „браћа и сестре“;
- о деци и кућама се брину „мајке“.

„Мајке“ су биле жене старости 25–35 година без своје породице, које су потписивале уговор којим се обавезују да свој живот посвете деци без родитеља и живе са њима. Овај принцип је доживео измене, тако да су сада у кућама домаћице/неговатељице и васпитачи/це који се брину о деци.

СОС Дечје село у Сремској Каменици изграђено је 1976. године (те године било је 100 таквих села у свету, а данас их има близу 500). Село чини 13 кућа у Сремској Каменици, а установа располаже и са 4 стана и једном кућом у граду (у оквиру пројекта „Кућа на пола пута“) и једном викендицом на Стражилову. У Дечјем селу тренутно борави 156 деце узраста од 4 до 18 година живота, што чини 12-оро деце по кући. Оптимум за овакав облик становања је 8–10 деце.

Сваке године деца из Дечјег села одлазе на зимовања, летовања и у кампове, који су организовани тако да свако дете током године има прилику да негде отпутује.

„Кућа на пола пута“ представља програм становања деце у становима, које је Дечје село добило од грађана или купило средствима Међународне организације СОС Дечјих села. Институција тренутно располаже са 4 стана у Новом Саду у којима је смештено укупно 16 деце/омладинаца/ки и једном кућом у којој је 6 становника Дечјег села. За смештај у стан потребно је задовољити неколико захтева: да се буде ученик/ца средње школе или студент/киња, да се изрази спремност и зрелост за самосталан и одговоран живот и да се корисник/ца сам/а о себи брине. Закуп станова плаћа Дечје село од донација, а деца потписују уговор о становању, поштујући правилник о становању. У „Кући на пола пута“ борави се од једне до три године, а дужина боравка условљена је дететовим могућностима и прилагођеношћу на социјалну средину. Кроз програм оваког становања прошло је укупно 62 детета.

Цена смештаја се одређује по детету, утврђује је Републичко Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, а за дете предшколског узраста износи 15.938 док је за школско дете она 17.878 динара.

О деци у Дечјем селу брине укупно 58 запослених од којих је 15 васпитача/ица, 13 домаћица, 2 члана/ице стручног тима (педагог и социјални радник), 3 руководиоца служби.

Око 40 војника служи цивилни војни рок у Дечјем селу. Они су одговарајућег професионалног профила и представљају подршку одрастању деце и нормалном функционисању установе.

Дечје село у Сремској Каменици остварило је сарадњу са Универзитетом у Љубљани, са којег им сваке године стижу по два студента/киње социјалне педагогије, који овде проводе месец дана, реализујући практично усавршавање за будућу профе-

сију. Претходних шест месеци је у Дечјем селу боравила и студенткиња из Данске, која се оспособљава за сличан образовни профил.

Сарадња са центрима за социјални рад је углавном задовољавајућа, при чему се посебно истичу Центар у Зрењанину, у Чукарици, у Шапцу а сарадња са Центром за социјални рад у Новом Саду постаје боља.

Пројектом преображаја Дечјег села и центара за социјални рад установа је смањила капацитет за 60 места; град Нови Сад је добио „Сигурну кућу“ за децу и младе. Дечје село се активно укључило у остваривање пројекта „Породични смештај“ и у последње 2 године 20 деце из установе је отишло на породични смештај. Већ четврту годину Дечје село реализује програм „Викенд у породици“ који последње две године финансира Аутономна Покрајина Војводина.

Негује се отвореност Установе низом активности, а неке од њих су спортски турнири који се организују 6 пута годишње; ликовна колонија (ове године је шеста по реду) у којој учествују студенти са 10 Академија уметности из бивших Република СФРЈ.

Након разговора представници канцеларије Покрајинског омбудсмана имали су прилику да стекну и лични увид у квалитет смештаја и услове живота деце која ту бораве – собе, кухињу, вешерницу, просторије за рад и одмор, итд. Општи утисак је добар, уочава се ред и веома уређен и чист простор у чије уређивање и одржавање су укључена и сама деца. Сви запослени у Дечјем селу у васпитању деце личним примером указују на пожељно понашање и деловање, тј. посежу за учењем по моделу. Уочен је и креативан и покретачки дух свих руководиоца установе, са новом идејом да се покрије амфитеатар у кругу села и обнове сва купатила у кућама.

Последњи надзор над законитошћу рада ове установе извршен је од стране Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику 6. 12. 2004. године.

9.4.4. Извештај о посети Дому за децу „Колевка“

Датум посете: 29. јул 2005.

Место посете: Суботица

Представници: – др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман
– Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета

– Сања Јовановић, сарадница за заштиту права детета

Директор: – Мирјана Чабрић

Циљ: – Упознавање са начином рада и проблемима установе
– Увид у положај, услове смештаја и живота деце корисника/ца

Резиме:

Дом за децу „Колевка“ у Суботици има традицију дугу преко сто година у збрињавању деце без родитељског старања, превасходно предшколског узраста (до 5 година). Ова установа има смештајни капацитет за укупно 180-оро деце из 48 упутних Центара за социјални рад из целе земље. Тренутно у њој борави укупно 174 деце (двоје из Црне Горе).

Највећи број деце – корисника су деца ометена у психо-физичком развоју, без родитељског старања, код којих је утврђен неки од облика лаке, умерене или тешке ретардације која изискује потпун медицински надзор и здравствену негу. То су углавном

деца са тешким менталним оштећењима, телесним деформацијама, делимично или потпуно непокретна. Мали број чине „здрава“ деца (њих 25, узраста од 0 до 3 године) која су због различитих разлога без родитељског старања и којима је неопходно обезбедити услове живота и васпитно-образовни рад у подстицању физичких, интелектуалних способности као и социјалних вештина (најчешће су разлози смештаја социјалне природе - велики број деце у породици, недостатак материјалних средстава за издржавање или васпитна занемареност).

Што се тиче професионалног кадра – установа располаже изузетно добрим кадром за рад. Укупно је запослено 126 особа од којих је највећи број средње стручне спреме (посебно медицински кадар), док стручни тим чине васпитачи, социјални радник, дефектолог, 3 лекара педијатра, неуропедијатар, дечји кардиолог, зубар, логопед и клинички психолог. Обезбеђена је и здравствена служба у виду сталног и дежурног лекара који се стара о свим неопходним питањима за одговарајућу терапију, набавку лекова, и сл. Према речима директорке, установа има изузетно добру сарадњу са развојним саветовалиштима као и Центром за социјални рад у Суботици.

У просеку се годишње усвоји око 10-12 деце из Дома, а повратак у примарну породицу након смештаја детета у Дом је веома редак.

У годишњем плану рада, за ову и наредну годину, предвиђено је установљивање дневног боравка за децу, као и Материнског дома у којем би се родитељима хендикепираног детета пружала сазнања и психолошка подршка за живот са дететом оваквог здравственог стања како би се породица оснажила за његово прихватање.

Обиласком просторија и личним увидом у услове боравка деце може се запазити изузетно чист, уредан амбијент и пријатно уређен простор у којима се примећује изузетна љубазност и позитиван однос особља према послу. Општи утисак је изузетно добар - установа располаже веома добрим условима за рад, довољним капацитетом за смештај деце, изузетно квалитетним професионалним кадром. Оно што је такође веома важно, установа има одређену традицију, изграђено поверење и одличну сарадњу са многим предузећима и организацијама које им у виду донација обезбеђују додатна средства за рад.

Због уоченог „хоспитализма“ у појединим случајевима, предлаже се ангажовање већег броја особља, да би се једног дана дошло до стандарда од једне особе која се стара о четири детета (сада је то 1/10–12).

Установа се финансира из републичког буџета, у законом предвиђеним случајевима постоји и делимично учешће родитеља. Уочен пораст деце са Дауновим синдромом указује на потребу рада на превенцији и предлагању генетских прегледа.

9.4.5. Извештај о посети Дому за децу и омладину омеђену у развоју у Ветернику

Датум посете:	5. август 2005.
Место посете:	Ветерник
Представници:	– др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета – Светлана Лазић, саветница за заштиту права детета – Сања Јовановић, сарадница за заштиту права детета
Директор:	– Недељко Бекић
Циљ:	– Упознавање са проблемима и начином рада установе – Увид у положај и услове живота збринуте деце

Резиме:

Представнике канцеларије Покрајинског омбудсмана примио је директор Установе мр Недељко Бекић. Том приликом истакнуто је да Дом за децу и омладину ометену у развоју представља једну од укупно 16 установа овог типа у Србији.

Дом за децу и омладину ометену у развоју, као установа социјалне заштите, основан је Одлуком Скупштине САП Војводине од 20. 12. 1971. године („Службени лист САПВ“ 22/71). Тадашњи назив дома је Специјални завод за децу и омладину, са наменом за смештај, збрињавање, васпитавање и оспособљавање деце и омладине на средњем и тешком степену психичке и физичке ометености у развоју. Са радом је започео 1. 2. 1972. године, када су сви штићеници/це из манастира Крушедол и Врдник, као јединица Дома у Јабуци, премештени у наменски основану установу.

Право оснивача је 1991. године пренето на Владу Републике Србије, а данас га, према одредбама Закона о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине („Службени гласник РС“ 6/02) и према Одлуци Извршног већа АПВ (од 17. 4. 2002.) врши Аутономна Покрајина Војводина преко Извршног већа АПВ, односно Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику. За одељење Дневног боравака, које постоји у саставу Дома, оснивач је град Нови Сад.

Делатност Дома је да деци и омладини са различитим степеном и врстама ометености обезбеди:

- одговарајуће облике васпитања, образовања и оспособљавања за радне активности, у складу са њиховим психичким и физичким способностима;
- радно ангажовање под посебним условима у складу са њиховом оспособљеношћу за рад;
- потпуно и трајно збрињавање у складу са њиховим потребама и психофизичким способностима;
- радионице за рад под посебним условима за рад и да радно ангажује оспособљене кориснике/це под сталним надзором.

Такође Дом својом делатношћу организује дневни боравак за особе са ометеношћу и истовремено ради на ублажавању или отклањању последица у њиховом развоју.

У Дому за децу и омладину ометену у развоју рад се остварује у три сектора:

- рехабилитациони сектор (у оквиру кога постоји васпитно-образовни рад и професионално оспособљавање);
- здравствена нега и хигијена;
- општи и технички послови.

На 18,5 хектара које заузима Дом за децу и омладину ометену у развоју изграђено је 16 објеката у којима борави укупно 593 корисника/ца о којима се брине 270 запослених.

Кориснике/це чине особе са дубоком и тежом менталном ретардацијом. Дубока ретардација се квалификује као достигнута ментална зрелост детета од 2 године, а тежа ретардација као достигнута зрелост детета од 6 година. На дан обиласка, кориснике/це чине особе са поремећајима или сметњама, узраста од 4 до 66 година живота. Поред основног оштећења, код великог броја корисника/ца јављају се и секундарна: епилепсија, поремећаји понашања, психозе и др.

Иако би Дом у Ветернику кориснике мушког пола са навршених 25 година живота требало да премешта у друге домове за одрасле особе са сметњама (Моравица, Стари Лец, Јабука), то је веома тешко, јер постоји наглашен проблем препуњено-

сти ових установа. Због тога они остају до краја свог живота у истом дому. За кориснице женског пола у Дому је обезбеђен стални боравак, уколико немају породицу у коју би се вратиле након оспособљавања. Примећено је да се у последњих 10 година променила структура корисника/становника Дома, тако да је чак 130 њих полупокретно или непокретно, а који су ментално очувани.

Према **полу** укупно 329 корисника је мушког, а 264 женског пола.

Према **старости** корисника укупно 224 корисника/ца је у групи до 18 година живота; 369 корисника/ца је старо од 18 до 66 година живота.

Према **степену зависности од бриге других** структура корисника/ца је следећа: укупно 156 корисника/ца је потпуно зависно од бриге других док је 437 делимично зависних.

Према **пореклу доласка у установу** структура изгледа овако: из природне породице у Дом је смештено укупно 502 корисника/ца, из породице сродника је смештено у дом 5 корисника/ца, из хранитељских породица 15, а из других установа социјалне заштите њих 71.

Према **породичном статусу** корисници чине следеће категорије: 456 корисника/ца су брачна деца; 136 корисника/ца су ванбрачна деца док је 1 корисник наочне.

Према **разлогу смештаја** 224 корисника/ца чине деца која су у Дом смештена због психо-физичке ометености; 369 корисника/ца чине одрасле особе које су ометене у менталном развоју.

Структура корисника/ца по **месту пребивалишта** је следећа: 88 са територије града; 389 из других општина АПВ; 74 из других општина РС; 3 из Црне Горе; 39 ван територије СЦГ.

Према **контактима са породицом** структура је следећа: од 539 корисника/ца њих 188 редовно контактира са породицом, повремене контакте остварује 133 корисника/ца, док их 272 не остварује никакве контакте.

Према **дужини боравка** у установи: до 1 године у Дому борави 35 корисника/ца; до 3 године 54 корисника/ца; до 10 година 210 корисника/ца; преко 10 година 294 корисника/ца.

Према **начину плаћања** боравка у Установи: за укупно 510 корисника/ца смештај се плаћа из буџета; делимично трошкове боравка сноси 67 корисника/ца; уз помоћ сродника смештај плаћа 4 корисника/ца; 12 корисника/ца сами себи плаћају боравак у Дому.

Према **примањима корисника**: 209 корисника/ца чине издржаване особе до 18 година живота; 8 пстићеника/ца чине корисници пензије и права пензијског и инвалидског осигурања; 376 пстићеника/це су корисници права социјалне заштите.

Према **флукуацији корисника** (јануар–јул 2005.) структура је следећа: 7 корисника/ца је новопримљених; 7 корисника/ца је премештено у другу установу; 1 се вратио у породицу сродника; 11 је умрло.

Дијагностику и васпитно-образовни третман деце од 7 до 13 година, интензивно раде дефектолози и стручни сарадници/це (социјални радник, психолог, музико-педагог, наставник ликовног и други).

По завршетку васпитно-образовног рада, пштићеници се усмеравају на радне активности према личним склоностима и психофизичким способностима (ручна радиност: шивење, вез, ткање, плетење и сл.које воде стручни инструктори/ке).

Дом поседује целовиту здравствену службу коју чине лекари опште праксе, стоматолог, медицинске сестре, лаборант и физиотерапеути. Услуга лекара специјалиста (неуропсихијатара и физијатара) се обезбеђује путем уговора. Телесно инвалидни пштићеници имају свој стамбени, терапијски и едукативни простор, а о задовољавању њихових животних и васпитних потреба, брину се соматопеди, здравствени радници и радници за пружање неге и хигијене. Рад са дубоко ретардираним покретним пштићеницима се одвија у адекватно опремљеним павиљонима, с циљем задовољења животних потреба, здравствене заштите и основног васпитања деце. Церебрално оштећени пштићеници/це са комбинованим сметњама (превасходно са спастичним одузетостима) чине посебан медицинско-терапијски део у делатности Дома.

У Дому станује укупно 11 корисника/ца који иду у Школу за основно и средње образовање „Милан Петровић“ у Новом Саду. Њихов породични и социјални статус је нерешен те су доспели у Дом.

Прошле године у једном објекту избио је пожар током којег је један пштићеник преминуо. После тог догађаја, објекат је покривен са 16 камера помоћу којих се 24 часа има увид у дешавања у ходницима и отвореним просторима у Дому.

Институција се око 70% финансира из буџета Републичког Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику, око 20% (15–18%, углавном плате) трошкова покрива Министарство здравља, а део трошкова сноси и град Нови Сад (дневни боравак).

У Дому за децу и омладину ометену у развоју цивилни војни рок служи 17 војника. Њихово професионално опредељење није усклађивано са потребама Дома, тако да су војници различитих образовних профила.

Дом располаже кућом наменски изграђеном, у коју се смештају посетиоци – родитељи и родбина корисника/ца – када дођу у посету. Трошкове њиховог боравка сноси Дом.

У саставу Дома налази се и кућа под називом „Ханелоре“, која је добила име по Ханелоре Ламш, добротворки из Скандинавије, која је помагала Установу. У овој кући борави укупно 15 корисника оспособљених за самосталан живот у оквиру Установе (под надзором асистената). Она представља припремни период за њихов излазак из Установе, јер ће ускоро становати у стану који ће бити власништво Дома за децу и омладину ометену у развоју.

Један од проблема са којима ће се од септембра сусрести запослени и корисници Дома јесте недостатак превозног средства – комбија, којим би се за сада 11 ученика свакодневно превозило до школе. Једна од идеја, за коју се тражи подршка од Извршног већа Војводине, је изградња „Аква“ центра (врста базена) који би имао за основну сврху рехабилитацију корисника/ца, али и са терминима за грађанство из околине (Ветерник и Футог имају око 40. 000 становника, али су без оваквих спортско-рекреативних садржаја).

Након разговора и посете читавом Дому (павиљони, кухиња – у којој помоћне послове обавља и одређен број корисника/ца, просторије за рад, просторије за боравак, итд.) утисак је да се сви запослени са љубављу и пажњом опходе према корисницима, проналазећи се у потпуности у својој професији. Ово се посебно односи и на пружање одговарајуће медицинске помоћи током 24 часа. Уочава се ред и веома уређен простор који запослени пажљиво одржавају. У разговору са директором сазнали смо да су на две зграде оштећени олуци, да има влаге на зидовима и круни се фасада.

9.4.6. Извештај о посети Дому за децу и омладину „Мирослав Анђић – Мика“ у Сомбору

- Датум посете:** 10. август 2005.
- Место посете:** Сомбор
- Представници:** – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета
– Светлана Лазић, саветница за заштиту права детета
– Оршоља Видач, сарадница за права националних мањина
- Директор:** – Весна Воркапић
- Циљ:** – Упознавање са проблемима и начином рада установе
– Увид у положај и услове живота збринуте деце, са становишта остваривања људских права лица смештених у установама социјалне заштите

Резиме:

Дом је основан 1984. године и то у просторијама некадашњег интерната Средње пољопривредне школе. Будући да објекат није наменски грађен за смештај деце и омладине оне структуре која се сада у њему збрињава, зграда од тада трпи многобројне адаптације да би се прилагодила сврси којој је намењена. Установа је 3 километра удаљена од центра града, а налази се у непосредној близини школе, за децу са лако менталном недовољном развијеношћу, „Вук Караџић“.

Законом о утврђивању одређених надлежности АП Војводине („Службени лист АПВ“ 7/02) улогу оснивача установе добила је Покрајина. Средства за остваривање права на смештај деце без родитељског старања обезбеђују се из буџета Републике Србије, као и личним средствима сродника који су у обавези да учествују у њиховом издржавању. Корисници, уколико имају лична материјална средства, такође, учествују у финансирању свог боравка у Установи. Цена смештаја по детету за период јануар – децембар 2004. године била је од 11.518,00 до 12.850,00 динара, зависно од узраста детета.

Према *Извештају о раду за 2004. годину* (стр. 1) „Установа врши прихват и смештај деце од 5 до 18 година старости оба пола. Психофизички здраве и лако ментално недовољно развијене деце, као и деце друге националности“. У Дому су приликом посете представника/ца канцеларије Покрајинског омбудсмана била затечена деца узраста од 6 до 21 године. С обзиром да се овде ради углавном о лако ментално недовољно развијеној деци (око 70%) која рекатегоризацију добијају у осмој години живота, односно тек тада полазе у специјалну основну школу (што је за ову популацију по правилу на старијем узрасту у односу на просечну децу), то је имало за последицу да се узраст корисника попео на године пунолетства, а најкасније до 21. године (све до завршетка неког од видова радног оспособљавања, односно док се у сарадњи са упутним Центром за социјални рад не осмисли будући самостални живот детета). Стручни смерови који се у оквиру специјалне средње школе нуде корисницима Установе су цвећар, лимар и бравар, а деца имају могућност да у оквиру стручног образовања заврше и курс за фризера. У Установи је деци обезбеђена здравствена заштита, исхрана, обућа и одећа (претежно из средстава која Установа добија од државе, а делом од донатора из Италије и Швајцарске), школовање, као и образовне активности све до момента оспособљавања за самосталан живот.

Деца која су смештена у Дом за децу и омладину су углавном из Војводине, из 27 упутних Центара за социјални рад. Капацитет Установе је, по Статуту, 80 деце, колико их је смештено и у време посете Покрајинског омбудсмана, док их је 31. 12. 2004.

године на смештају било 86. Установа је просторно подељена на три физички одвојена објекта:

- Објекат „А“ – дечје собе, дневни боравак, купатила за дечаке и девојчице, амбуланта, (због старости објекта, из зидова избија влага, мада је просторија свеже окречена, што се свакако одражава и на здравље и квалитет живота корисника/ца) и канцеларија васпитача/ца;
- Објекат „Б“ – кухиња, трпезарија, две учионице, библиотека, компјутерска учионица, канцеларија социјалног радника/це, канцеларија директора/ке;
- Објекат „Ц“ – котларница, вешерај, магацини (хране, хигијене, галантерије и школског прибора).

О деци се у Дому брине укупно 29 запослених, од чега је 8 васпитача/ица (који воде групе од 12 до 13 деце), 2 васпитача раде ноћна дежурства и по један су педагог, дефектолог, социјални радник, медицинска сестра (што је складу са важећим Правилником о ближим условима за оснивање и нормативима и стандардима за обављање делатности установа социјалне заштите за смештај деце и омладине без родитељског старања и деце и омладине са поремећајима у понашању „Сл. гласник“ бр. 88/93 и бр. 121/03). Три пута недељно у амбуланти ради лекар опште праксе као волонтер (осталим данима медицинска сестра по потреби води децу у диспансер) а у Дому су организоване 2 радионице о сексуално преносивим болестима. Ту су још и 3 куварице, 2 спремачице, 2 вешерке, 2 ложача, 1 куварица-помоћна, и по један набављач, главни књиговођа, руководиоца финансијске службе и директор/ка. Питање недостатка дефектолога и психолога у Дому решавају у сарадњи са школама које имају ове кадрове. Тренутно је у Дому на цивилном служењу и 15 војника, нажалост не у потпуности у складу са најнеопходнијим профилима. На њихов рад нису изнете никакве примедбе.

Одлуком о изменама и допунама мреже установа социјалне заштите („Службени гласник РС“ 120/04) прошле године у објекту „А“ 27. 12. 2004. године је отворена *Прихватна станица* капацитета 15 места, која за територију општине служи попут „Сигурне куће“. До 1. 8. 2005. године кроз Прихватну станицу прошло је 18 корисника/ца (који се задржавају најдуже 30 дана). Материјалне трошкове за рад ове станице требало би да сноси локална самоуправа. Новац за ту сврху још није пребачен на рачун ове установе, али су у току разговори које је неопходно убрзати.

Током обиласка Установе констатовано је да је уредна, у фази кречења и освежавања. Примећено је по собама да је намештај дотрајао и да гвоздени кревети не доприносе формирању осећаја топлине простора. Такође постељина је веома лошег изгледа и стара, мада је напоменуто да је неће мењати док се не заврши кречење.

Четири пута годишње децу у Дому посете скаути из Италије „Агесци“ који током августа месеца, кампују у шаторима у дворишту Дома и реализују радионице са децом како би креативним облицима изражавања побољшали њихов интелектуални, емотивни и креативни ниво достигнутог развоја. Њихов задатак је подизање квалитета и стандарда Установе, а ове године су организовали и кречење читавог дома у више боја, како би тиме допринели стварању топлије атмосфере.

И омладина из Швајцарске посећује децу и Дом једном годишње обично у другој половини јула, радећи са њима ручне радове и друге занимљиве активности. Практикује се да у сарадњи са надлежним Центром за социјални рад, деца корисници Дома, одлазе у хранитељске породице (углавном током распуста), како би искусили живот у породици и покушали да се навикну на другачији облик живота у односу на онај који познају. Искуства им говоре да хранитељи радо примају децу до почетног или средњег адолесцентног узраста (12 односно 15 година) када их враћају у Дом, јер

тешко могу да одговоре на развојне потребе и проблеме тог доба, удружене са посебностима ове групе деце.

До сада деца нису ишла на море, или планину током лета, него у оближња излетишта и заправо они дочекују госте и посете из иностранства.

Установа је остварила сарадњу са Факултетом политичких наука у Београду, па им долазе у посету студенти који се образују за професију социјалног радника, а од наредне школске године на праксу ће долазити и васпитачи домског смештаја – новог смера на Учитељском факултету у Сомбору – те се очекује да ће пружити значајну помоћ васпитачима у раду.

Деца остварују право на слободно изражавање (свих) вероисповести.

У складу са *Одлуком о изменама и дојунама мреже установа социјалне заштите* („Службени гласник РС“ 120/04) планира се организовање дневног боравка у оквиру Установе, чиме би се смањило број деце корисника Дома. Очекује се да ће капацитет Установе бити смањен са 80 на 50 деце (и то углавном деца која се враћају из хранитељских породица у институцију), док би осталих 30 места био дневни боравак, који би својом организацијом представљао врсту подршке која се пружа родитељима и хранитељима лако ментално недовољно развијене деце.

Проблеми на које нам је указано приликом посете:

- бежање деце из Установе (наглашено је да се то чини из знатижеље, и она нису бројна);
- незадовољство сарадњом Дома са локалном самоуправом и Центром за социјални рад у погледу различитих потреба деце укључујући и административне;
- скраћивање радног времена васпитача са 8 на 7 сати, што не олакшава него усложњава проблеме, јер се ради у сменама и увек остаје непокривен један сат.

Посетом Дому за децу и омладину „Мирослав Антић – Мика“ завршен је обилазак институционалних облика смештаја деце без родитеља и са породичним проблемима на територији Војводине. Утисак је да је овај дом у односу на остале установе овог типа слабијег квалитета, и то не само у погледу материјалних услова, него и у погледу квалитета васпитно-образовног рада.

9.4.7. Извештај о посети Центру за хабилитацију и рехабилитацију „Принциповац“

Датум посете: 26. октобар 2005.

Место посете: Принциповац (општина Шид)

Представници: – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета

– Светлана Лазић, саветница за заштиту права детета

Циљ: – Упознавање са проблемима и начином рада установе

– Увид у положај и услове боравка деце на третману

Резиме:

Центар за хабилитацију и рехабилитацију „Принциповац“ саставни је део Института за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду. Иако у саставу Дечје болнице, налази се на удаљености од 100-ак километара од Новог Сада, а додатни проблем је и то што је објекат на самој граници, па се приликом смештаја деце у уста-

нову, односно било какве комуникације са установом (најкраћим путем, јер је то неопходно), државна граница са Хрватском прелази чак два пута. У случајевима када деца немају пасоше, а најчешће је тако, особље је принуђено да и у хитним случајевима, дужим путем вози децу до Института у Новом Саду.

Центром за дечију хабилитацију и рехабилитацију, који је наменски изграђен раних 80-их година прошлог века, руководи проф. др Коста Савић, физијатар; начелница самог Одељења за продужено лечење је др Милена Ковач, а поред ње у Центру раде још и четири лекарке, које на посао путују из Новог Сада. Укупан број запослених је 59 и њих поред лекара чине медицинске сестре и немедицинско особље.

Смештајни капацитет Одељења је 48 постеља за децу и 10 за родитеље/мајке. Тренутно је на смештају 12 деце са мајкама, као и деца о којој се брину надлежни центри за социјални рад. То што Центар функционише по принципу броја постеља, а не броја пацијената, има за последицу да се у њему пружа и примарна здравствена заштита и педијатријски прегледи деци из локалне заједнице, а смештена су и деца која су ту, не искључиво из здравствених, него претежно социо-економских разлога (сиромаштво, лишење родитељског права), а процентуално изражено ова деца чине 30% од броја тренутно смештене деце. Иако стационар нема психијатријско одељење, упућује се све више деце са неуропсихијатријским проблемима и поремећајима у понашању (деца која беже из домова за децу без родитељско старања), а за шта ова Установа нема одговарајуће услове нити кадрове.

Као немедицински проблем, особље је указало на проблем пијаће воде, којом се снабдевају из извора у Хрватској, а што ствара техничке проблеме различите природе.

Исхрана деце у стационару прилагођена је природи болести, увек у оквиру здраве исхране, а деци са церебралном парализом обезбеђена је кашаста храна.

Деца која чине основну категорију пацијената су лако ментално недовољно развијена, похађају специјалну школу, те је за њих организована настава у стационару. Настава се одвија у групама од највише шест ученика/ца и спроводи је четири наставника. Како се ради о деци са вишеструким сметњама, са њима индивидуално ради и (једини) дефектолог у Центру, у трајању од 30 минута дневно са петоро деце по дану. По завршетку специјалне основне школе ова деца школовање настављају у Умци код Београда. За децу из редовних школа се такође обезбеђује школовање, али ретко, пошто су на дужем смештају, опоравку током распуста, а у случају болести се не задржавају дуже од три недеље.

Увидом у стање у Центру, уз уважавање предлога управе и особља Новосадске болнице и Института за хабилитацију и рехабилитацију, предлажемо следеће:

- Водоснабдевање је неопходно обезбедити кроз обнављање водоводне мреже Одељења за продужено лечење Центра за дечију хабилитацију и рехабилитацију Института за здравствену заштиту деце и омладине (ИЗЗЗДИО). Према подацима ИЗЗЗДИО у Новом Саду, за пројекат је потребно око 4,5 милиона динара, уз обавезну међудржавну сарадњу са Републиком Хрватском.
- У циљу поспешивања рада ове установе, чији је оснивач АП Војводина (обезбеђивање квалитетнијих и различитих услуга деци, наменског коришћења средстава, добијања значајних средстава и адекватније опреме, итд.) **сугерише се осамостаљивање ове институције у односу на Новосадску болницу, и евентуална промена статуса институције у смислу да из здравствене заштите прерасте, за почетак, у институцију комбиноване здравствено-социјалне заштите.** Како у Војводини не постоји институција која се бави васпитањем деце и омладине са поремећајима у понашању, као ни њиховог организованог смештаја и лечења у случају да се ради о зависницима од психоактивних суп-

станции, ова установа би могла служити и тој намени. Ова идеја је у разговорима посебно подржана од стране Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику (они су имали прилике да слично виде и приликом студијских посета Шкотској), као и од Окружног тужилаштва у Новом Саду које је највеће на територији Војводине.

9.4.8. Препоруке

Приликом посета Домовима за децу без родитељског старања и установама за децу ометену у развоју, учили смо (или нам је указано од директора и запослених) нека спорна питања:

- поставља се питање бенефицираног радног стажа, које сада не постоји за запослене у овим институцијама;
- дужина годишњих одмора;
- лиценцирање запослених;
- мотивација запослених – напредовање у служби – којег нема;
- улога социјалних радника у породицима у циљу оснаживања младих мајки да задрже (ванбрачну) децу;
- рад са родитељима деце са посебним потребама у самом породици;
- обавезан периодичан стручан надзор (у институцијама су нам указивали да га није било годинама) поред оног над законитошћу рада институција;
- проблем обима и организације рада;
- величина група (просечна оптерећеност васпитача) што указује на одступања од постојећих норматива;
- примена савремених научних доктрина и питање стручног усавршавања;
- организација пријема деце;
- период адаптације на институционални смештај и колектив;
- сарадња са Центрима за социјални рад.

Због тога би општа препорука за све установе оба типа била:

Покрајински омбудсман предлаже Покрајинском Секретаријату за здравство и социјална питања да размотри могућност и проследи мишљење о томе ресорном Републичком Министарству, да уместо скраћеног радног времена васпитача, као и продуженог годишњег одмора (водити рачуна да је престао да важи Општи Колективни уговор, па тако и посебни који се односи на установе социјалне заштите) буде за њих уведен бенефицирани радни стаж. Мањи број радних сати, а нарочито годишњи одмори у дужем трајању (од законом прописаног, а предвиђен посебним колективним уговором), негативно се одражавају на функционисање ових институција због одсуствовања стално запослених током дужег периода. Наиме, у појединим периодима током године (што је најизраженије у летњим месецима) број присутних запослених је недовољан да покрије све потребе нормалног рада ових установа. Поједини тимови делују са знатно умањеним бројем чланова који озбиљно доводи у питање њихово функционисање, па се јавља потреба да се на место запослених који су одсутни због годишњих одмора примају замене на краће временске периоде, и сл. С друге стране, рад са децом са сметњама у развоју и са различитим облицима поремећаја, је тежак и изузетно захтеван, јер подразумева натпросечно ангажовање, како у физичком, тако и у емоционалном погледу, као и специфичну **мотивацију** која је веома важна за обављање овог посла.

9.4.8.1. Посебне ђрејоруже

Из уоченог произилази да је неопходно утврдити професионалне стандарде за све запослене у овим институцијама, увођење лиценцирања за васпитаче и све запослене, као и континурану едукацију свих кадрова. Васпитачима је свакако неопходно пружити могућност напредовања у служби као мотивациони елемент, пошто у садашњим околностима, њихова једина могућност напредовања је да једног дана постану директор/ка институције.

Иако се слажемо са становиштем о неопходности деинституционализације (јер је сваком детету ипак најбоље у породици), за сада је неопходно постојање оваквих институција (посебно имамо у виду „Колевку“ и „Ветерник“), јер специјални хранитељи нису у стању да пруже неопходну здравствену негу већини деце која су смештена у овим домовима. Истовремено, постоји потреба за осмишљеним и систематским радом на оснаживању хранитељства, као и за реорганизацијом домова стварањем мањих (по узору на Дечје село), који би подражавали породицу, и настављањем програма „Кућа на пола пута“ (пример Дечјег села и Дома у Белој Цркви). Основни циљ овог програма и оно што га издваја у односу на институционални смештај је могућност да дете стекне практичне животне вештине, развије и јача самопоуздање, емоционалну сигурност и личну одговорност.

Пример Дечјег села – под називом „Кућа на пола пута“ подразумева се делимично напуштање институције и становање у становима и кућама ван села, а који су поклони задужбинара. Ове стамбене јединице су опремљене покућством и уређајима просечног домаћинства. У зависности од величине стана и сродничког односа међу децом, у стану живи највише 4 члана, као породица. Дечје село и даље обезбеђује исхрану деце, стручни надзор и саветодавну помоћ (како се спрема стан, рукује електричним уређајима, како се припремају јела, рационално троши новац и др.). На овај начин се деца оспособљавају за самосталан живот, да брину о свом будућем домаћинству и својим потребама.

У Дому у Белој Цркви овај пројекат је нешто другачији. У оквиру њега, млади пре пунолетства и неколико година после, оспособљавају се за занимања пекара, шивача, радника у праоници, те радом у пекари и вешерају у оквиру институције, где и даље живе, обезбеђују себи уштеђевину која ће им послужити за почетак у тренутку напуштања институције.

9.5. Пилот-пројекат „Право на права“

9.5.1. Увод

Пилот-пројекат „Право на права!“ осмишљен је у циљу упознавања ученика са појединим одредбама Конвенције о правима детета, са њиховим правима и одговорностима, као и Покрајинским омбудсманом – првом институцијом на територији Војводине која се бави заштитом и унапређењем људских (и дечјих) права и слобода.

Идеја пилот-пројекта била је упознавање ученика четвртог и седмог разреда школа-учесница са основним правима детета. С обзиром на осетљивост коју деца као друштвена категорија показују⁶², потребно их је правним системом државе заштити од свих облика нечовечног, нехуманог и понижавајућег понашања, и истовремено им омогућити довољно простора како би се као појединци/ке и као једна категорија разлили у пуном светлу. Стога је 1989. године на Генералној скупштини УН усвојена

⁶² Као биће са потенцијалима, које пролази кроз развојне фазе, како у психофизичком, тако и у интелектуалном, емоционалном и моралном сазревању дететом се сматра особа испод 18 година живота, уколико се по закону који се примењује на дете пунолетство не стиче раније.

Конвенција о правима детета као први међународни уговор којим се постављају стандарди у овој области. Државе које потпишу и ратификују овај међународни документ преузимају дужност и одговорност да одредбе Конвенције уграде у свој унутрашњи правни поредак и раде на његовој даљој примени.

Руководећи се Конвенцијом о правима детета, подсећамо на члан 2. у коме се каже да „државе имају обавезу да предузимају позитивне акције у циљу промоције њихових права“.

Такође, чланом 4. се истиче да „државе морају да учине све што је у њиховој моћи да би се права предвиђена овом Конвенцијом остварила“.

Подсећамо и на члан 17. Конвенције о правима детета у коме се каже да ће „држава обезбедити да деца имају приступ информацијама и материјалима из различитих извора, као и подстицати средства јавног информисања да шире информације од друштвене и културне користи за дете“.

У складу са чланом 29. наводи се да је улога образовања да „припрема дете за активан живот у слободном друштву“.

Сматрамо да у основношколском образовном систему наставни садржаји о дечјим правима/одговорностима нису довољно заступљени. Изборни предмет грађанско васпитање садржајем обухвата дечја права, а принципи на којима почива Конвенција о правима детета (Право на живот, опстанак и развој; Најбољи интерес детета; Недискриминација и Партиципација/Уважавање мишљења детета) споредно су обрађени кроз садржај обавезних предмета. Већина принципа се подразумева, не наводе се посебно, па деца заправо ни немају свесног (са)знања о својим правима. Информације којима располажу најчешће су у измаглици недефинисаних односа према одраслима, себи и другима.

Законом о основама система образовања ученици/це као активни учесници у образовном процесу имају права и одговорности, које ће једино сазнавањем у свакодневном животу моћи да прихвате и примене. Подсећамо да су начелно ученичка права и одговорности наведени у делу под називом *права деце и ученика*, који у себи садржи и одредбе о ученичком парламенту, ради испуњавања права и обавеза наведених у члану 98. истог Закона.

Подсећамо на то да је Републичко Министарство просвете и спорта протекле школске године подржало пилот-пројекат канцеларије Покрајинског омбудсмана, као и његов наставак у свим основним школама Војводине, који ће се реализовати током другог полугодишта школске 2005/06. и првог полугодишта школске 2006/07. године.

9.5.2. Резиме

Полазна основа/проблем пилот-пројекта је недовољна упознатост ученика/ца IV и VII разреда основне школе са Конвенцијом о правима детета (и одговорностима које она носе), механизмима њихове заштите, као и институцијом Покрајинског омбудсмана.

Сврха пилот-пројекта је повећање броја ученика/ца који су упознати са Конвенцијом о правима детета и делатностима рада Покрајинског омбудсмана, чиме ће се омогућити благовремено препознавање и реаговање у ситуацијама остваривања и нарушавања права у породици, школи и друштвеној средини.

Специфични циљеви пилот-пројекта:

- едукација стручне службе школа/учитеља/наставника грађанског васпитања у области дечјих права и њихово оспособљавање за реализацију пројекта;

- упознавање ученика/ца са својим правима заснованим на Конвенцији о правима детета и механизмима њихове заштите, са посебним освртом на улогу Покрајинског омбудсмана у њима.

Циљна група:

Ученици/це IV и VII разреда основних школа Аутономне Покрајине Војводине (општине Нови Сад, Рума, Сремска Митровица, Зрењанин, Панчево и Вршац)⁶³.

Школе учеснице:

Основна школа	Место	Регија	Наставни језик	Број ученика		Укупно ученика
				IV	VII	
1. Соња Маринковић	Нови сад	Бачка	Српски/мађарски	114	101	215
2. Петефи Шандор	Нови сад	Бачка	Српски/мађарски	115	123	238
3. Бранко Радичевић	Нови сад	Бачка	Српски	51	54	105
4. Људовиг Штур	Кисач	Бачка	Словачки/српски	55	61	116
5. Олга Петров-Радишић	Вршац	Банат	Српски/румунски	33	57	90
6. Јован Стерија Поповић	Вршац	Банат	Српски	99	61	160
7. Бранко Радичевић	Панчево	Банат	Српски	70	63	133
8. Братство Јединство	Бело блато	Банат	Српски/мађарски/ Словачки/бугарски	16	19	35
9. Вељко Дугошевић	Рума	Срем	Српски	58	134	192
10. Душан Јерковић	Рума	Срем	Српски	40	-	40
11. 23. Октобар	Кленак	Срем	Српски	26	32	58
12. Бранко Радичевић	Кузмин	Срем	Српски	41	63	104
УКУПНО:						1486

Пилот-пројекат „Право на права!“ реализовао се током другог полугодишта школске 2004/05. године, а чинили су га следећи сегменти:

1. **Едукација стручних сарадника/ца** (укупно 23) на петодневном семинару у Чортановцима (10–14. јануара 2005.) у сарадњи са Центром за права детета из Београда, који је реализовао обуку.
2. **Иницијално испитивање** ученика/ца-учесника/ца (познавање основних информација о Конвенцији о правима детета, тест знања), које се реализовало ради добијања „пресека стања“ ученичког познавања појмова којима су се касније бавили у радионицама.
3. **Обучени стручни сарадници/це** на основу приручника Центра за права детета „Како можемо заједно“ **реализовали су четири радионице** на блоку часова одељенског старешине, у којима је преовлађивао групни рад.

Теме радионица су:

- **Врсте права** (упознавање са члановима Конвенције са правима детета и уочавање повезаности међу појединим правима; покушај класификације права и уочавање тешкоћа у класификовању; сазнање са се права стичу рођењем и да су недељива);
- **Заштита деце од занемаривања, злостављања и злоупотребе** (стицање знања о томе да деца имају право на заштиту од занемаривања, злостављања и свих

⁶³ Пројекат се односио на једно место из сваке регије (Бачке, Баната и Срема), са укупно 12 основних школа учесница на територији Војводине и укупно 1.486 ученика. Због репрезентативности узорка (по питању броја ученика/ца, двојезичности наставе, националности и сл.) одабир школа-учесница био је намеран, у сагласности са њиховим добровољним учешћем.

облика експлоатације; развијање спремности да се у случају кршења ових права обратe за помоћ стручним лицима);

- **Предрасуде и стереотипи** (стицање знања о томе шта су предрасуде и стереотипи; освешћивање сопствених предрасуда и развијање спремности за прихватање разлика; утицај предрасуда и стереотипа на понашање и могућу дискриминацију појединаца/ки и група);
- **Радити заједно** (стицање знања о значају сарадње и подстицање вештина сарадничког понашања. Циљ је примена наученог у свакодневном животу као и партиципација младих).

Током едукације ученици/це/це су учествовали у конкурсy који је расписала наша канцеларија, при чему су ученици/це четвртог разреда ликовним изражавањем представљали поједине чланове Конвенције о правима детета, док су се ученици/це седмих разреда литерарно изражавали о задатој теми.

4. **Завршно испитивање** ученика/ца-учесника/ца (познавање основних информација о Конвенцији о правима детета, тест знања) које се спроводило ради увида у напредак остварен у радионицама пилот-пројекта.
5. **Представљање канцеларије Покрајинског омбудсмана** школама учесницама и подела брошура ученицима/цама који су прошли радионичарски рад. Циљ ове посете био је упознавање ученика/ца са облицима деловања Покрајинског омбудсмана, као једног од облика заштите деце који држава спроводи.
6. **Јавно представљање** пилот-пројекта „Право на права!“ и уручивање награда најбољим ученичким ликовним и есејским радовима, чиме се постигла транспарентност делатности рада канцеларије Покрајинског омбудсмана.

9.5.3. Резултати иницијалног и финалног испитивања у четвртим разредима

Основна идеја ових испитивања била је упознавање са ученичком свешћу о овим садржајима и са степеном њиховог познавања ове области, као и тест знања.

9.5.3.1. Иницијално испитивање ученика/ца четвртог разреда

Почетно тестирање четвртих разреда обухватило је укупно 665 ученика/ца, од којих су 324 дечака (48,7%), а 283 девојчице (42,6%). За 58 ученика/ца не постоји податак о полној припадности.

Из угла регионалне припадности највећи проценат ученика/ца је из школа Бачке (44,5%), Баната (31,3%) и Срема (24,2%).

Примењени тест знања обухватио је укупно 14 питања, тако да се теоријски распон броја могућих бодова кретао од 0 до 14, са теоријском просечном вредношћу од 7 бодова.

Емпиријски добијена просечна вредност за свих 665 ученика/ца износила је 8,87 бодова, дакле нешто изнад теоријске просечне вредности.

Резултати су такође показали да су девојчице постигле статистички значајно бољи резултат на тесту знања од дечака. Просечна вредност код девојчица износила је 9,35 бодова а код дечака 8,74 бода.

Посматрајући резултате иницијалног теста знања са аспекта регионалне припадности, најбоље резултате постигли су ученици/це из Срема, са просечном

вредношћу од 9,25 бодова, затим ученици/це из Бачке 9,07 бодова и ученици/це из Баната са 8,49 бодова.

9.5.3.2. Финално испитивање ученика/ца четвртог разреда

Завршно тестирање ученика/ца IV разреда обављено је на истоветном броју као и почетно, дакле тестирано је 665 ученика/ца, од тог броја 330 дечака (49,6%) и 281 девојчица (42,3%). Податак о полној припадности недостајао је за 8. 1% тестираних ученика. Највећи проценат ученика 4. разреда је из школе из Бачке (47,5%), из школа из Баната (29,3%) и из Срема (23,2%).

Као и у почетном, и у завршном тесту знања теоријски распон могућих бодова кретао се од 0 до 14. Емпиријски добијени распон броја бодова кретао се од 1 до 14, дакле ниједан ученик/ца није добио 0 бодова, свега 1 ученик/ца је добио само 1 бод док их је 27 добило максималних 14 бодова. Емпиријски добијена просечна вредност за свих 665 ученика износила је 10,08 бодова, дакле знатно изнад теоријске просечне вредности.

Резултати су, као и у случају иницијалног тестирања, показали да су девојчице постигле статистички значајно бољи резултат на тесту знања од дечака. Добијена просечна вредност код девојчица износила је 10,44 бода а код дечака 9,58 бодова.

Посматрајући резултате финалног теста знања из аспекта регионалне припадности, најбољи резултат овога пута постигли су ученици/це из Бачке са просечном вредношћу од 10,04 бода, затим ученици/це из Срема са 9,73 бода и ученици/це из Баната са 9,41 бодова.

9.5.4. Резултати иницијалног и финалног испитивања у седмим разредима

Као и код ученика/ца четвртог разреда, основна идеја ових испитивања била је упознавање са ученичком свешћу о овим садржајима и познавањем ове области, укључујући и тест знања. Питања за ученике/це седмим разреда била су озбиљнија и захтевнија с обзиром на наша очекивања о њиховим сазнањима из ове области.

9.5.4.1. Иницијално испитивање ученика/ца седмог разреда

Иницијално тестирање седмим разреда обухватило је укупно 715 ученика/ца, од којих су 320 дечака (44,8%) а 352 девојчице (49,2%). За 43 ученика/ца (6%) не постоји податак о полној припадности.

Из угла регионалне припадности највећи проценат ученика је из школа Бачке (42,4%), Срема (30,1%) и Баната (27,6%).

Примењени тест знања за ученике/це VII разреда обухватио је укупно 18 питања, тако да се теоријски распон броја могућих бодова кретао од 0 до 18, са теоријском просечном вредношћу од 9 бодова.

Емпиријски добијени распон броја бодова кретао се од 2 до 18, дакле ниједан ученик/ца није добио 0 бодова, свега 1 ученик/ца је добио само 2 бода, док их је 3 добило максималних 18 бодова. Емпиријски добијена просечна вредност за свих 665 ученика износила је 9,99 бодова, дакле тек нешто изнад теоријске просечне вредности.

Резултати су такође показали да су и код ученика VII разреда девојчице постигле статистички значајно бољи резултат на тесту знања од дечака. Просечна вредност код девојчица износила је 12,09 бодова, а код дечака 11,21 бод.

Посматрајући резултате иницијалног теста знања са аспекта регионалне припадности, најбољи резултат код VII разреда постигли су ученици/це из Бачке, са про-

сечном вредношћу од 11,88 бодова, затим ученици/це из Срема са 11,69 бодова и ученици/це из Баната са 11,20 бодова.

9.5.4.2. Финално испитивање ученика седмог разреда

Финално тестирање ученика 7. разреда обављено је на приближно истом броју као и иницијално, односно тестирано је укупно 698 ученика. Од тог броја 300 је дечака (43,0%) а 353 девојчице (50,6%). Податак о полној припадности недостајао је за 6,4% тестираних ученика. Највећи проценат ученика 7. разреда је из школа у Бачкој (42,8%), из школа у Срему (30,5%) и из Баната (26,6%).

Као и у иницијалном, и у финалном тесту знања теоријски распон могућих бодова кретао се од 0 до 18. Емпиријски добијен распон бодова кретао се од 1 до 18, дакле ниједан ученик/ца није добио 0 бодова, свега 2 ученика/це су добија само 1 бод, док је само 1 добио максималних 18 бодова. Емпиријски добијена просечна вредност за свих 698 ученика износила је 9,85 бодова, дакле само 0,85 бодова изнад теоријске просечне вредности.

Резултати финалног тестирања ученика 7. разреда су такође потврдили већ добијене налазе да девојчице постижу статистички значајно боље резултате на тесту знања од дечака. Добијена просечна вредност код девојчица износила је овога пута 11,05 бодова, а код дечака свега 8,95 бодова.

Посматрајући резултате финалног теста знања са аспекта регионалне припадности, најбољи резултат постигли су ученици/це 7. разреда из Срема са просечном вредношћу од 10,30 бодова, затим ученици/це из Бачке са 9,91 бодом и ученици/це из Баната са 9,56 бодова.

9.5.5. Компарација резултата иницијалног и финалног испитивања/тестирања

Упоређивање резултата добијених на појединим питањима из теста знања показује да је у већини случајева дошло до процентуалног повећања броја тачних одговора у финалном тестирању, у односу на иницијално.

Са колико година се стиче пунолетство у нашој држави?

	Иницијално тестирање		Финално тестирање	
	Тачно	Нетачно	Тачно	Нетачно
IV разреда	79,00%	21,00%	98,00%	2,00%
VII разреда	80,00%	20,00%	98,00%	2,00%

Ко даје права деца?

	Иницијално тестирање		Финално тестирање	
	Тачно	Нетачно	Тачно	Нетачно
IV разреда	56,00%	44,00%	76,10%	23,90%
VII разреда	38,50%	61,50%	67,10%	32,90%

Када је настала конвенција о правима детета?

	Иницијално тестирање		Финално тестирање	
	Тачно	Нетачно	Тачно	Нетачно
IV разреди	38,60%	61,40%	67,60%	32,40%
VII разреди	26,60%	73,40%	68,40%	31,60%

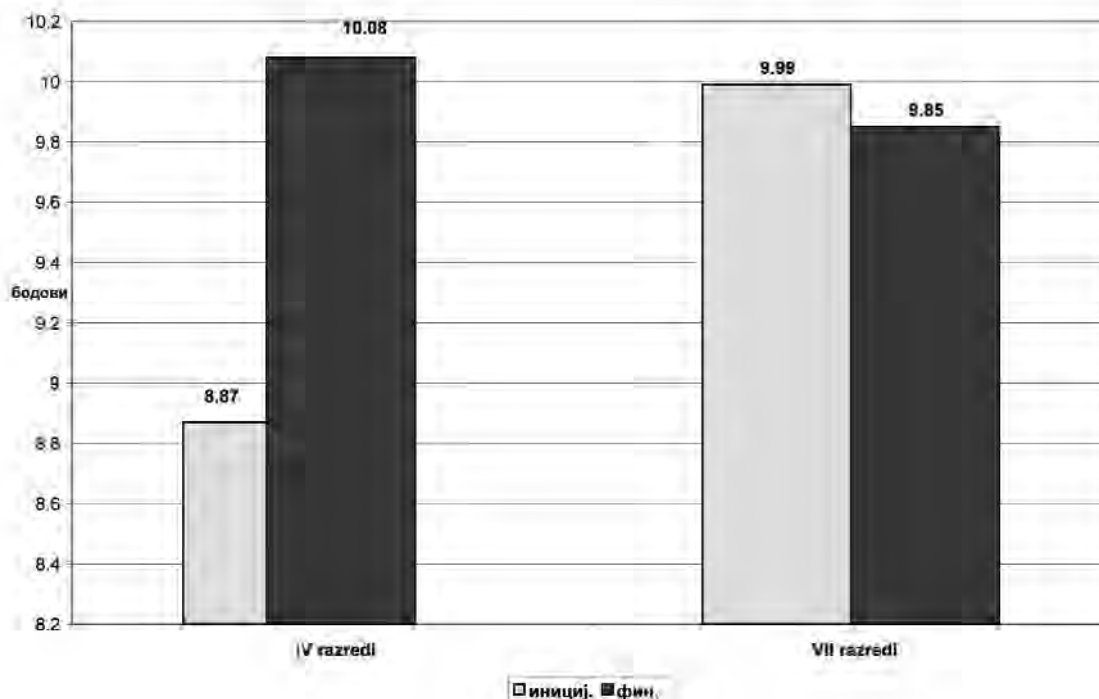
Уколико се глобално посматра успешност на тесту знања, како у иницијалном тако и у финалном испитивању, статистички значајне разлике регистроване су код ученика/ца IV разреда, који су у иницијалном испитивању остварили просечну вредност од 8,87 бодова док су на финалном постигли чак 10,06 бодова.

Разлика је статистички значајна и говори у прилог позитивног ефекта пројекта који се спроводио између ова два тестирања.

Са друге стране, ученици/це VII разреда остварили су незнатно нижу просечну вредност на финалном него на иницијалном тестирању.

Ова разлика није статистички значајна, па се практично може занемарити и констатовати да су и након спроведеног пројекта остали на нивоу знања на ком су и били.

Резултати на тесту знања

На основу обраде иницијалних и финалних упитника свих ученика/ца који су учествовали у пилот-пројекту „Право на права!“ закључујемо да између ученика/ца четвртог и седмог разреда постоји разлика у њиховом напредовању, која иако није статистички значајна јесте приметна.

9.5.6. Недељни извештаји сарадника/ца

Током реализације радионица (по завршетку сваке теме у одељењима) сарадници/це су попуњавали недељне извештаје који су се односили на процењивање остварености задатог циља радионице, успешности рада, заинтересованости ученика/ца за тему и све остале детаље који би нам помогли у будућем раду. Ови извештаји су нам драгоцену повратну информацију и у пилот-пројекту „Право на права“ показало се да постоји распон у остварености циља радионице, квалитету рада, ученичкој активности, као и у процени задовољства свог рада.

Ево како укратко изгледају коментари.

9.5.6.1. Четврти разред

Задати циљ појединачне радионице је у потпуности остварен код свих сарадника/ца у другој радионици – Заштита деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе, док је трећа радионица – Предрасуде и стереотипи показала делимичну оствареност.

Заинтересованост ученика/ца је, према процени сарадника/ца, била највећа у радионици Заштита деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе, затим следи радионица Радити заједно, док је мања заинтересованост у првој радионици Врсте права. Радионица Предрасуде и стереотипи показала је делимичну заинтересованост ученика/ца, са појачаним интензитетом за поједине сегменте.

Свој рад сарадници/це су оцењивали скалом незадовољан – задовољан – веома успешан. Највећи степен задовољства сопственим радом остварен је у четвртој радионици, у којој су ученици/це глумом дочаравали сараднички рад у породици. За овом проценом не заостају ни остале радионице, с тим што ни у једној радионици није наведено незадовољство сопственим радом.

Одговоре на питања колико је садржај из сваке радионице потребан ученицима у основношколском наставном плану и програму даћемо по радионицама:

1. радионица – *Врсте права* – потребан у великој мери; потребан у нижим разредима; потребан и у вишим разредима; потребно је применити овај садржај у постојеће предмете, а не дефинисати га као посебан предмет; недовољно су зрели ученици/це за овакав садржај;
2. радионица – *Заштита деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе* – изузетно потребан; тема за ЧОС; потребно је да би деца схватила када су угрожена и да буду заинтересована за другу децу;
3. радионица – *Предрасуде и стереотипи* – веома је потребан; потребан је ради развијања сензибилитета за проблеме деце; потребан је јер су деца пуна предрасуда; потребан је у свим разредима и као ЧОС;
4. радионица – *Радити заједно* – потребан је у целом основношколском узрасту; потребан је ради развоја индивидуалних потенцијала деце.

Напомене о појединачним радионицама могу се сврстати у обједињене препоруке које су: недовољно времена; уживање ученика у групном раду; наставницима/цама је пружена другачија могућност да упознају децу; изоштравају се дечја гледишта кроз призму дечјих права.

9.5.6.2. Седми разред

Задати циљ је у потпуности остварен код свих сарадника/ца такође у другој радионици – Заштита деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе, док се делимична оствареност највише примећује у првој радионици – Врсте права.

Заинтересованост ученика/ца за задату тему била је највећа у радионици Предрасуде и стереотипи, док је делимична заинтересованост највише доминирала у првој радионици – Врсте права. Изузетно ниска заинтересованост ученика/ца регистрована је највише у радионици Радити заједно, где се као разлози наводе досада, неефикасност групног рада, као и међусобно неуважавање ученика/ца.

Свој рад сарадници/це су оцењивали скалом незадовољан – задовољан – веома успешан. Највише је задовољних сарадника својим радом, њихова процена у радионици Предрасуде и стереотипи прелази у веома задовољавајуће, док је незадовољство сопственим радом присутно највише у радионици Радити заједно.

Одговоре на питања колико је садржај из сваке радионице потребан ученицима/цама у основношколском наставном плану и програму даћемо, као и код четвртог разреда, по радионицама:

1. радионица – *Врсте права* – потребан је; потребан је утолико што ученици/це могу да разликују „право“ од „одговорности“; треба радити у мањим групама; садржај је могуће применити и у осталим предметима;
2. радионица – *Заштитна деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе* – садржај је у потпуности потребно уградити у редован наставни план и програм; потребно је посебно због „табу“ приче; потребно је прво теоријски објаснити наведени проблем, а потом кроз радионицу га обрађивати;
3. радионица – *Предрасуде и стереотипи* – садржај је потребан, јер оваквих садржаја у редовном наставном плану и програму нема; добра тема за ЧОС;
4. радионица – *Радити заједно* – садржај је потребан, јер се може повезати са ученичким правима и обавезама (наведним у Закону о основама система образовања).

Напомене о појединачним радионицама приказаћемо такође по радионицама, јер је седми разред другачије реаговао у свакој радионици.

1. радионица – *Врсте права* – преобимна радионица; не могу да увиде циљ; мало времена; пре ове радионице потребно је ученике/це упознати са терминима „демократија“, „дискриминација“, „толеранција“, „предрасуде“...
2. радионица – *Заштитна деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе* – покренула се „лавина“ и после радионице су деца долазила у ПЕ-ПСИ службу; радионица у потпуности одговара и посебним родитељским састанцима; потребно је да на видном месту стоје картице права, како би ученици/це могли у сваком тренутку да виде које право је у ком тренутку кршено;
3. радионица – *Предрасуде и стереотипи* – активности примерене узрасту; мотивишућа радионица; сваки ученик/ца је желео да каже своје мишљење и да буде саслушан; лепо осмишљена радионица; предлог је да се свако за себе изјасни, јер тада не подлеже утицају групе;
4. радионица – *Радити заједно* – садржај је непримерен узрасту; радионица је кратка; потребно је групни рад овог типа (планирање, припрема, реализација активности, евалуација) интензивирати кроз различите облике школског рада...

Напомене за све радионице су да се могу имплементирати у редован наставни план и програм; да се укључе у постојеће предмете или да се обрађују на ЧОС-у; да се интензивно ради на овим темама, а не фрагментарно; да се оцењује ученички рад и уписује у предмете попут историје.

Такође, напомене иду у правцу да је превише једном недељно радити радионицу јер су ученицима/цама одузимани часови физичког и ЧОС-а; да је боље у овакав начин рада укључити ученике/це шестог разреда а не седмог; да је сувише напорно било како ученицима/цама, тако и сарадницима да са сваким одељењем током само једног месеца ураде све четири радионице.

9.5.7. Закључак

На основу свега до сада наведеног закључујемо да је садржаје у области људских и дечјих права потребно имплементирати у редован наставни план и програм, без намере да се третира као посебан предмет. Уочили смо да ученици/це нижих разреда који су прошли кроз активну наставу и изборни предмет грађанско васпитање имају искуства и формиране вештине радионичарског рада – што се у великој мери одразило на успех у радионицама. С друге стране, показало се да ученици/це виших разреда нису у већој мери заинтересовани за овакав облик рада. Оправдање за то пронашли смо у чињеници да они у досадашњем школовању нису у довољној мери имали искуства групног облика рада, те су у извесној мери ненавикнути на овакав приступ – што у раду често доводи до организационих потешкоћа (дефинисању улога, брзој подели на радне групе, вештине слушања за време дискусије итд.) и стварању атмосфере незадовољства. Стога сматрамо да је имплементацију садржаја у области људских и дечјих права у виду радионичарског рада потребно започети на што ранијем узрасту, док би за ученике/це виших разреда приступ требало прилагодити њиховим интересовањима и развојним могућностима. Будући да постоји оправдани значај упознавања ученика/ца са својим правима, са Конвенцијом о правима детета као и са механизмима њихове заштите, сматрамо да је ове садржаје потребно укључити у што већи број наставних садржаја, односно када прилике у школи и настави то омогућавају. При ставу смо такође да је имплементацију наведених садржаја потребно започети на што ранијем узрасту, јер се тада остварују запажени резултати, повећава се ученичка свест о значају сопствених права, а при том се упознају и механизми њихове заштите, који се у процесу одрастања примењују.

Напомињемо да је обука стручних сарадника/ца из свих основних школа Војводине започела у јануару 2006. године. Опширније информације о томе могу се наћи у целини „Право на права“ у коме се детаљније говори о делатностима Покрајинског омбудсмана у овом подручју рада.

9.6. Пројекат „Право на права – Основци“

Територија АП Војводине броји укупно 344 основне школе, од којих је пилот-пројектом „Право на права“ током школске 2004/2005. године било обухваћено 12 школа.

Резултати након спроведених радионица (евидентирани путем недељних извештаја сарадника/ца који су учествовали у пилот-пројекту), као и упоређивања резултата постигнутих на иницијалном и финалном испитивању ученика/ца у пилот-пројекту показали су основаност и потребу за наставком примене садржаја у области дечјих права у основне школе.

Намера нам је да у наставак пројекта „Право на права“ укључимо све основне школе са територије Војводине, како би садржаји у области дечјих права и механизма за њихову заштиту били доступни свим ученицима/цама.

9.6.1. Циљна згрупа

Због потребе за сталним радом са ученицима/цама током школске године, основна намера је да се овога пута едукују пре свега запослени/не у стручној служби – педагози, односно психолози (уколико школа има само психолога).

У пилот-пројекту ову едукацију прошло је 2 психолога, 13 учитеља, 4 наставника од којих је један наставник грађанског васпитања и 4 педагога. Због тога предлажемо обуку за укупно 340 стручних сарадника/ца – превасходно педагога, односно школа (по један сарадник из сваке школе) у периоду од јануара до децембра 2006. године.

Резултати истраживања које је спровела канцеларија Покрајинског омбудсмена, као и недељни извештаји сарадника/ца на пилот-пројекту указују на потребу увођења садржаја у области дечјих права на што ранијем узрасту. Ученици/це четвртих разреда показали су већу мотивацију, спремност за рад као и значајнији напредак у знању из ове области након радионица. Због тога, за овај пројекат предлажемо укључивање само четвртих разреда.

9.6.2. Садржај рада

Садржај рада чиниле би укупно четири радионице са пилот-пројекта „Право на права“ које би се уврстиле у обавезне тематске јединице на часовима одељенског старешине четвртих разреда основне школе.

За основу рада предлажемо приручник Центра за права детета „Како можемо заједно“ и следеће четири тематске целине:

1. Врсте права
2. Заштита деце од занемаривања, злоупотребе и злостављања
3. Предрасуде и стереотипи
4. Радити заједно.

9.6.3. Календар рада

У складу са Календаром образовно-васпитног рада за основне школе са седиштем на територији АП Војводине за школску 2005/2006. и 2006/2007. годину и у циљу што ефикаснијег рада по општинама и регијама, предлажемо следећи распоред едукација:

БАЧКА		
6.	Врбас, Србобран, Кула, Оџаци	30 школа
7.	Сомбор, Апатин	25 школа
8.	Суботица, Кањижа, Нови Кнежевац	25 школа
9.	Кикинда, Сента, Чока, Ада, Нова Црња	26 школа
10.	Бечеј, Нови Бечеј, Бачка Топола, Мали Иђош	22 школа
11.	Нови Сад, Бачки Петровац, Темерин, Жабаљ, Сремски Карловци, Беочин	(2 сусрета) 46 школа
12.	Бачка Паланка, Бач	15 школа
СРЕМ		
1.	Сремска Митровица, Шид, Рума	23 школе
2.	Ипђија, Ириг, Пећинци, Стара Пазова	22 школе

БАНАТ		
3.	Зрењанин, Сечањ, Тител, Житиште	(2 сусрета) 40 школа
4.	Вршац, Алибунар, Бела Црква, Планиште	29 школа
5.	Панчево, Ковин, Ковачица, Опово	(2 сусрета) 37 школа
Укупно		(15 дводневних ситуација) 340 школа

9.6.3.1. Термини за реализацију едукација у дружном полугодишњу школске 2005/2006. године (укупно 8 планираних едукација стручних служби)

БАЧКА (јануар, фебруар, март, април 2006)	
зимски распуст 9–10. 1. 2006. први сусрет:	Нови Сад, Бачки Петровац, Темерин, Жабаљ, Сремски Карловци, Беоцин
зимски распуст 11–12. 1. 2006. други сусрет:	Нови Сад, Бачки Петровац, Темерин, Жабаљ, Сремски Карловци, Беоцин
викенд 28–29. 1. 2006.	Суботица, Кањижа, Нови Кнежевац
викенд 11–12. 2. 2006.	Сомбор, Апатин
викенд 25–26. 2. 2006.	Кикинда*, Сента, Чока, Ада, Нова Црња
викенд 11–12. 3. 2006.	Врбас, Србобран, Кула, Оџаци
викенд 25–26. 3. 2006	Нови Бечеј, Бечеј, Бачка Топола, Мали Иђош
викенд 01–02. 4. 2006.	Бачка Паланка, Бач

* Због територијалне организације едукација, Кикинду смо као центар из Баната уврстили у групу из Бачке.

9.6.3.2. Термини за реализацију едукација у првом полугодишњу школске 2006/2007. године (укупно 7 планираних едукација стручних служби)

СРЕМ (октобар 2006)	
викенд 14–15. 10. 2006.	Сремска Митровица, Шид, Рума Иџија, Ириг, Пећинци, Стара Пазова
викенд 28. 10–29. 10. 2006.	

БАНАТ (новембар, децембар 2006)	
први сусрет 2–3. 11. 2006.	Зрењанин, Сечањ, Тител, Житиште, током распуста
други сусрет 4–5. 11. 2006.	Зрењанин, Сечањ, Тител, Житиште, током распуста
викенд 18–19. 11. 2006.	Вршац, Алибунар, Бела Црква, Планиште
викенд 3–3. 12. 2006.	први сусрет Панчево, Ковин, Ковачица, Опово
викенд 16–17. 12. 2006.	други сусрет Панчево, Ковин, Ковачица, Опово

* Распоред едукација за школску 2006/2007. годину је подложен променама у складу са школским календаром.

9.6.4 Носиоци реализације и потребна средства (табеларно)

Носилац рада	Облик сарадње кроз учешћа	време	Износ у динарима
1.1 Републичко министарство просвете и спорта	1.1.1. обавештавање школа о увођењу садржаја из области дечјих права на часове одељенског старешине	август 2005.	-
	1.1.2. штампање „Буквара дечјих права“, 400 примерака	септембар 2005. или децембар 2005.	300.000,00
Укупно			300.000,00
1.2. Покрајински секретаријат за образовање и културу	1.2.1. обезбеђује средства за освежење и оброке током дводневне едукације	децембар 2005.– децембар 2006.	200.000,00 (200,00 дневно по особи суви оброк, сок и кафа)
	1.2.2. обезбеђује средства за распољиви простор у школама за едукацију	децембар 2005.– децембар 2006.	200.000,00 (трошкови закупа простора и ангажовања спремачица)
	1.2.3. координира рад са локалном самоуправом око обезбеђивања средстава за смештај едукатора	децембар 2005.– децембар 2006.	100.000,00 (за укупно 30 ноћења по цени од, у просеку, 3.000,00 за ноћ)
Укупно			500.000,00
1.3. Покрајински омбудсман	1.3.1. обезбеђује средства за штампање 400 приручника „Како можемо заједно“	септембар - децембар 2005.	200.000,00
	1.3.2. обезбеђује средства за исплату хонорара и путних трошкова едукатора	децембар 2005.– децембар 2006.	300.000,00
Укупно			500.000,00
1.4. Центар за права детета	1.4.1. - обезбеђује средства за штампање и превозење „Албума дечјих права“	децембар 2005.	200.000,00
	1.4.2. обезбеђује једног едукатора по семинару		
Укупно			200.000,00
1.5. Save the Children UK	1.5.1. штампа 22.500 примерака цепног издања Конвенције о правима детета	Децембар 2005.	
Непредвиђени трошкови 7%			105.000,00
Укупно за цео буџет			1.605.000,00

9.6.5. Носиоци реализације о потреби средстава (вербални приказ)

9.6.5.1. Републичко Министарство просвете и спорта

1.1.1. Током августа 2005. године писмено обавештава школе о увођењу предложене четири тематске јединице у области дечјих права у часове одељенског старешине. Реализација сва четири сусрета ускладиће се са школским активностима током обе школске године.

1.1.2. Републичко Министарство просвете и спорта обезбеђује **средства за штампање укупно 400 примерака „Буквара дечјих права“** које би свака школа добила као свој узорак. На овај начин свака школа би имала публикацију намењену деци млађег школског узраста као увод у рад из области права детета.

Напомена: Као основни наставни материјал за радионичарски рад користиће се приручник „Како можемо заједно“. (Приручник за водитеље радионица из области образовања за права деце и деце партиципације, група аутора, Југословенски центар за права детета, Београд, 2000.)

9.6.5.2. Покрајински секретаријат за образовање и културу

1.2.1. Обезбеђује **средства школама за освежење и оброке** (суви оброк) за сараднике током дводневне обуке из ове четири радионице (према планираном календару рада то би било укупно 8 сусрета у другом полугодшту школске 2005/06. године и 7 сусрета у првом полугодшту школске 2006/07. године, што чини укупно 15 дводневних семинара).

1.2.2. Покрајински секретаријат за образовање и културу обезбеђује **средства за коришћење расположивог простора** у циљу реализације укупно 15 едукација у школама (или неком другом одговарајућем простору) на основу сукцесивних апликација школа на конкурс доделе средстава за ове намене.

1.2.3. Покрајински секретаријат успоставља **сарадњу са представницима локалне самоуправе** око регулисања трошкова смештаја едукатора током едукација.

9.6.5.3. Покрајински омбудсман

1.3.1. У сарадњи са Центром за права детета институција Покрајинског омбудсмана за ове намене **обезбеђује средства за штампање укупно 400 приручника „Како можемо заједно“**, као основног наставног материјала за рад.

1.3.2. Покрајински омбудсман **обезбеђује средства за исплату хонорара едукаторима, као и путних трошкова**. Због доброг искуства и стручности предлагемо наставак сарадње са Центром за права детета, Београд.

9.6.5.4. Центар за права деце

1.4.1. Обезбеђује **средства за штампање „Албума дечјих права“** и увођења словачког, русинског и румунског превода (преводи који недостају од језика националних мањина у овој публикацији за подручје Војводине). Ова публикација, због илустративних приказа показала се изузетно пријемчивом за ученике четвртх разреда и као таква предложена је за коришћење од стране сарадника са пилот-пројекта.

1.4.2. Обезбеђују **једног едукатора по семинару**.

9.6.5.5. Save the Children UK

1.5.1. Обезбеђује **22.500 цених издања „Конвенције о правима детета“** за ученике четвртх разреда који ће проћи радионичарски рад. Овакав примерак међународног документа пригодан је начин да ученици/це прихвате своја права, као и одговорност у пружању подршке другима да остваре своја права.

9.7. Пројекат „Право на права – вршњачка едукација“ у средњим школама Војводине

Канцеларија Покрајинског омбудсмана од школске године 2005/06. почела је реализацију едукације ученика свих средњих школа са територије АП Војводине о теми људских и дечјих права, као и механизма њихове заштите.

Радионичарски рад током године представља облик вршњачке едукације коју спроводи омладинска група новосадске канцеларије Хелсиншког одбора за људска права коју чине студенти, обучени за рад са младима. Током школске 2005/2006. биће реализоване једнодневне едукације за укупно 468 ученика/ца другог и трећег разреда средњих школа, који ће по завршетку семинара, у року од једног месеца, реализовати по две радионице са осталим ученицима из своје генерације (у сарадњи са директором и професорима). На овај начин остварује се основни циљ – информисање ученика/ца средњих школа о њиховим правима и одговорностима и оспособљавање за преношење знања својим вршњацима. Осим тога, на овај начин подстиче се и рад ученичких парламената што је свакако добар начин партиципације ученика у школи.

Планирано је да ученици/це другог разреда реализују по две радионице са ученицима свих одељења првог и другог разреда, док ће ученици/це трећег разреда спроводити такође по две радионице у одељењима трећег разреда и код матураната.

С обзиром на број средњих школа у Војводини (укупно 117) и укупан број полазника пројекта „Право на права – вршњачка едукација“ (468) **неопходно је спровести едукацију у виду 21 једнодневног сусрета по општинама**, у које би било укључено по 20-ак ученика/ца из више средњих школа према предвиђеном распореду. **Према све-му горе наведеном, обуку ће проћи укупно 468 ученика/ца другог и трећег разреда.**

- Покрајински секретаријат за образовање и културу обавестио је директоре свих средњих школа са територије Војводине о почетку реализације пројекта наше канцеларије и Хелсиншког одбора за људска права.
- Хелсиншки одбор за људска права у потпуности сноси трошкове 21 сусрета, који подразумевају координацију рада са школама, кадар, путне трошкове, освежење и храну (у договору са директором школе домаћина), материјал.
- Школе по свом избору предлажу четири ученика/це, односно по два ученика/це другог и трећег разреда који учествују у едукацији о људским правима и о томе обавештавају канцеларију Хелсиншког одбора за људска права у Новом Саду.
- Едукације се спроводе петком, почев од 1. 10. 2005. завршно са 23. 4. 2006, у складу са планираним календаром за школску 2005/2006. год. Тако ће сви едуковани ученици/це по завршетку семинара (најкасније кроз месец дана) бити у обавези да током исте школске године реализују радионичарски рад о теми људских и дечјих права у својим школама.
- Општине у којима ће се реализовати едукације налазе се у прилогу, а на директорима средњих школа је да се на територији општине која је предвиђена за реализацију едукације, између себе договоре у просторијама које школе ће бити реализована једнодневна едукација за 20-ак ученика/ца (обично их буде 24).

Свечана додела диплома едукованим ученицима/ама предвиђена је за фебруар и мај 2006. у Великој сали Скупштине АП Војводине, коју организује Покрајински омбудсман у сарадњи са Скупштином АПВ.

9.7.1. Број едукација по регијама и општинама:

СРЕМ укупно 3 едукације		
1.	Сремска Митровица, Шид, Рума	12 школа у два сусрета
2.	Ипђија, Пеђинци, Стара Пазова	7 школа
БАПАТ укупно 5 едукација		
3.	Зрењанин, Сечањ, Тител	10 школа у два сусрета
4.	Вршац, Алибунар, Бела Црква	7 школа
5.	Панчево, Ковин, Ковачица	11 школа у два сусрета
БАЧКА укупно 13 едукација		
6.	Врбас, Србобран, Кула, Озаци, Бач	10 школа у два сусрета
7.	Сомбор, Апатин	9 школа у два сусрета
8.	Кањижа, Нови Кнежевац, Суботица	11 школа у два сусрета
9.	Сента, Чока, Кикинда, Ада, Нова Црња	11 школа у два сусрета
10.	Нови Бечеј, Бечеј, Бачка Топола	7 школа
11.	Нови Сад, Бачки Петровац, Бачка Паланка, Темерин, Жабаљ, Сремски Карловци	22 школе у четири сусрета
Укупно		117 школа и 21 едукација

9.7.2. Распоред рада по полугодишњима:

9.7.2.1. Прво полугодишње школске 2005/2006. године

Септембар	Октобар	Новембар	Децембар
Покрајински секретаријат за образовање и културу обавештава школе о пројекту	4 једнодневна семинара: – Ср. Митровица 2 сусрета	4 једнодневна семинара – Ипђија – 1 сусрет – Вршац – 1 сусрет	2 једнодневна семинара – Врбас – 2 сусрета
Школе су у контакту са Хелсиншким одбором за љуска права, канцеларијом у Новом Саду	– Зрењанин – 2 сусрета	– Панчево – 2 сусрета	
Утврђивање сагнице			

9.7.2.2 Друго полугодишње школске 2005/2006. године

Фебруар	Март	Април
4 једнодневна семинара	4 једнодневна семинара	3 једнодневна семинара
- Сомбор – 2 сусрета	- Кикинда – 2 сусрета	- Нови Сад – 3 сусрета
- Суботинца – 2 сусрета	- Бечеј – 1 сусрет	
	- Нови Сад – 1 сусрет	

9.7.2.3. Програм рада, садржај

11. 00 – 11. 45	Значај људских права (осврт на права детета)
11. 45 – 12. 30	Радионица на тему Права детета
12. 30 – 12. 45	Пауза
12. 45 – 13. 30	Механизми заштите људских права (Омбудсман)
13. 30 – 14. 15	Радионица на тему Механизми заштите
14. 15 – 14. 45	Пауза
14. 45 – 15. 15	Антимилитаризам (пацификација свести)
15. 15 – 16. 00	Права мањинских група (идентитети)
16. 00 – 16. 45	Радионица на тему Мањине, дискриминација, идентитети. . .
16. 45 – 17. 00	Евалуација

9.8. Извештај о кампањи за успостављање мреже институција „Живот без насиља“ на територији АП Војводине

Насиље над женама је најчешћи облик кршења женских људских права, али и најтрагичнија потврда стварне неједнакости међу половима. Стручњаци сматрају да је траума од насиља тешка и дубока и да трајно утиче на живот појединца и породице више него било који други облик репресије. Према истраживању о породичном насиљу у Србији, које је обављено на узорку од 700 анкетираних жена старијих од 18 година у седам градова, свака друга испитана жена доживљава неки облик психичког насиља, а свака трећа доживи физички напад од неког члана породице, док се свакој четвртој прети насиљем.

Истраге у више случајева представки које су грађани/ке поднели у вези са поступањем центара за социјални рад, углавном приликом саветодавног рада код развода бракова и поверавања деце, показале су да је било пропуста због којих грађанке/и трпе дискриминацију. До пропуста долази због неодговарајуће кадровске оспособљености и недостатка појединих стручњака/иња, мада има и оних који су последица ставова запослених. Уочава се неприлагођеност новим појавама, односно, потребама корисника/ца. На жалост, недовољно се уважавају проблеми жена, а неодговарајући однос се испољава и у својеврсном омаловажавању насиља које трпе. Има примедби на неспремност за пружање психо-социјалне подршке и информација о могућностима за заштиту. Већину пропуста центри су након препоруке отклањали. Но, то није било до-

вољно, јер пропусти настају и због недоречености прописа и непостојања системских решења у области породичне заштите, што је у великој мери отклоњено усвајањем и почетком примене Породичног закона, мада још нису усвојена сва подзаконска акта.

Током испитивања да ли су институције које брину о социјалној заштити повређивале права грађанки/на, дошли смо до закључка да центри за социјални рад, али и остале институције не могу да спроведу своја решења, због чега жене и деца, па и мушкарци, остају ускраћени у уживању својих права. Закључак је да институције делују појединачно, од случаја до случаја, да нема утврђених процедура у поступању, што је најочитије код насиља у породици, које се најчешће открива посредно. Судови немају обавезу да евидентирају разлоге развода, тзв. шифрарници који су примењивани у центрима за социјални рад су превазиђени. Није постојала узајамна обавеза обавештавања институција о случајевима насиља, а дошли смо до сазнања да, нарочито у мањим местима, државни органи нису реаговали када грађанка/ин пријави насиље у породици.

Потреба за бољим повезивањем институција произашла је из броја и врста представки, али и у разговорима са представницима центара за социјални рад. Највећи проблем представља недостатак размене информација и неусклађен рад институција, због чега долази до дуплирања послова, или пропуста. Насиље у породици је сложен проблем са којим се суочава породица, друштво, институције које међусобно нису добро повезане и не функционишу ефикасно и брзо.

Наиме, често запослени у центрима за социјални рад нису одлазили на место догађаја јер у време када би се полицији пријавили случајеви туче и насиља запослени у центрима не дежурају, тако да се све завршавало на интервенцији полиције која је често насиље евидентирала као ометање јавног реда и мира. Потом се цео поступак водио пред органима за прекршаје који се не ретко завршавао одустанком жртве и правдањем насилника да је био бучан и насилан услед алкохолисаности, а да му природа иначе, није таква. Дакле, није постојала одговарајућа кривично-правна заштита. Нису се водили кривични поступци који су по својим последицама тежи за починиоца. С друге стране, у поступцима пред судовима у којима је тражено мишљење или налаз центра за социјални рад, уочено је да сарадња ових институција није увек добро функционисала. Домови здравља или друге здравствене институције такође нису пријављивале полицији или центрима за социјални рад повреде које су лекари уочавали код жртава, а могли су претпоставити да су задобијене услед насиља, „падова“ и слично. Таква стања препуштали су странкама, да оне саме даље „воде“ свој случај, иако имају законску обавезу да дају дијагнозу и обавесте надлежне органе полиције и тужилаштва у таквим случајевима.

Управо из тих и сличних разлога, а због ефикаснијег и лакшег решавања проблема насиља у породици на којима су институције укључене сходно својим надлежностима, наметнуо се закључак да је неопходно да се успостави систем и мрежа комуникације и заједничка активност која би повећала ефикасност у раду и квалитет услуга које институције дају грађанима/кама. Наравно да су и промене у кривично-правној и грађанско-правној регулативи погодиле бољој повезаности надлежних институција. Стога је успостављање мреже „Живот без насиља“ просто произашло као потреба и потврда већ законски одређених активности и надлежности постојећих институција.

Забринутост за жртве насиља и последице које оставља на жене и децу као најчешће жртве, упркос чињеници да им институције нису формално повредиле права, као и осетљивост проблема насиља уопште, подстакла нас је да заузмемо проактивни став. Покренута је кампања за повезивање институција и састављен Меморандум под називом „Живот без насиља“ чија је намера да помогне добровољно повезивање свих институција које се сусрећу и према закону су обавезне да раде на решавању случајева насиља. Меморандум је замишљен као споразум о сарадњи институци-

ја, како на локалном (општинском), тако и на регионалном (порајинском) нивоу. У меморандуму су у 5 тачака дефинисани: мисија мреже, циљеви, координација, принципи одлучивања, процедура састајања, формирање професионалних (локалних) тимова и Покрајинског координационог тима, централна база података свих институција и јавност у раду ове мреже.

Одржано је неколико састанака ради упознавања са идејом о повезивању институција. Прво представљање овог Меморандума институцијама које сада сачињавају мрежу на локалном нивоу одржано је у Новом Саду 24. марта 2005. године. Првом састанку присуствовале су следеће институције: центри за социјални рад са територија АПВ, општински и окружни судови, општинска и окружна јавна тужилаштва, представници органа унутрашњих послова, домова здравља са територије АПВ, здравствених центара и Клиничког центра у Новом Саду. Учесници састанка подржали су циљеве овакве мреже институција за заштиту од насиља у породици и дошли до заједничких закључака:

- Прихваћена је иницијатива да се успостави мрежа институција под називом „Живот без насиља“ и у оквиру Мреже формирају локални, професионални тимови за превенцију и сузбијање насиља у породици.
- Меморандум о сарадњи у Мрежи „Живот без насиља“ који је припремила канцеларија Покрајинског омбудсмана, је добра основа за формирање мреже како на локалном, тако и на покрајинском нивоу.
- Иницијатива за успостављање Мреже биће представљена свим локалним органима власти на посебном састанку.
- Од представника локалних органа власти у свих 45 општина на територији АПВ биће затражено да материјално и логистички подрже оснивање и рад локалних (професионалних) тимова.
- У тимове на локалном нивоу биће позивани представници школа, предшколских установа, али и удружења грађана које се бави овом проблематиком.
- Покрајински омбудсман усклађиваће рад Мреже на покрајинском нивоу и прикупљати одговарајуће податке који ће бити доступни како стручној, тако и широј јавности.
- Све институције у мрежи на локалном нивоу обавезаће се да размењују информације, међусобно се обавештавају о сваком појединачном забележеном случају насиља и о оном што предузимају у решавању случаја.
- Центри за социјални рад и друге институције које то могу достављаће редовно податке Покрајинском омбудсману.
- Предложено је да судови, поред постојећих података који се достављају у статистичким извештајима, допуне и подацима који се односе на насиље у породици, како у кривичним, тако и парничним поступцима (бракоразводне парнице, ванпарнични поступци и слично).

Други састанак је одржан 05. априла 2005. године коме су присуствовали представници органа за прекршаје са територије АПВ, центри за социјални рад и представници судови. Том приликом такође је представљен Меморандум и указано на неопходност боље повезаности институција. Прихваћени су закључци са првог састанка. Наредни састанак одржан је 19. априла 2005. са представницима локалне власти. Од позваних представника локалне самоуправе одазвало се 15 општина са територије АПВ и то махом запослени у управама за социјалну заштиту. Након тога одржан је састанак 30. маја 2005. са покрајинским секретаријатима који заједно са представницима Покрајинског омбудсмана чине Покрајински координациони тим. Предложено је да

сваки од секретаријата одреди сталне чланове тима, тако да тим сачињавају: Зорана Шијачки – Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова и Завод за равноправност полова; Славица Рашајски и Ласло Галамбош – Секретаријат за демографију, породицу и друштвену бригу о деци; Весна Кантар и Маријана Пујин – Секретаријат за здравство и социјалну политику; Жељка Бојанић – Секретаријат за образовање и културу; Даница Тодоров и Јагода Вјештица – Покрајински омбудсман. На одржаном састанку Координационог тима донети су и следећи закључци:

1. Упутити допис секретаријатима у којима се за чланове Покрајинског координационог тима именују следећи чланови: Весна Кантар и Маријана Пујин испред Секретаријата за здравство и социјалну политику; Зорана Шијачки испред Секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова и Славица Рашајски и Ласло Галамбош испред Секретаријата за демографију, породицу и друштвену бригу о деци.
2. Упутити допис Секретаријату за образовање са предлогом да се укључи у ову Мрежу, односно, Координациони тим, као и информацију о самој Мрежи, Меморандуму и досадашњим активностима. Такође, упутити истоветни допис Секретаријату за информације.
3. Покрајинским координационим тимом руководиће Покрајински омбудсман.
4. Покрајински омбудсман ступиће у контакт са омбудсманом за права детета италијанске покрајине Фриули Венеција Ђулија ради договора о размени искуства у прикупљању и стварању базе података, као и обуци институција за примену базе података, уз прилагођавање посебностима и потребама АП Војводине.
5. Покрајински омбудсман и Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова сачиниће одређену врсту „правилника поступања“ кад је реч о породичном насиљу. Овај „водич у поступању“ сваке од институција у Мрежи садржаће податке о начину обраћања, поступку и одредбама закона који уређују ову област.
6. Покрајински координациони тим ће организовати посебне обуке и тренинге професионалних тимова у општинама који ће радити у Мрежи „Живот без насиља“.
7. Координациони тим ће осмислити програм обуке едукатора, који би радили, како са професионалним тимовима, тако и са најширом јавношћу (родитељи, деца, запослени у школама, сеоске и месне заједнице).
8. Закључено је такође, да би било добро да се ради на повећању осетљивости и оснаживању полиције, тужилаштва и судова у вези са породичним насиљем, јер су ове институције важне карике у Мрежи „Живот без насиља“.
9. Покрајински координациони тим упознаће локалне професионалне тимове са Конвенцијама које су саставни део позитивно-правног система и неопходности њихове примене.
10. Указано је на значај сталног обавештавања јавности посредством медија како би била скретана пажња на породично насиље и активности Мреже као и мере за ублажавање и отклањање последица насиља у породици које предузимају институције у Мрежи. Закључено је да треба размотрити могућности за осмишљавање медијске кампање (радијски, телевизијски и новински огласи, избор медија) и редовно учешће чланова тимова на локалним ТВ и радио станицама ради промовисања мера и активности за заштиту од насиља у породици.

11. Покрајински координациони тим покренуће иницијативу за образовање Фонда за хитне случајеве у области насиља у породици на нивоу АП Војводине. Средства овог Фонда би се користила за помоћ жртвама породичног насиља и финансирање одређених пројеката у овој области.
12. Сусрет са потписницима Меморандума организовати крајем јуна 2005. године.

Након састанка са представницима покрајинских секретаријата и институција оцењено је као неопходно да се одржи још један састанак на којем би се сабрало све што је урађено тако да је 28. јуна 2005. године и одржан састанак са представницима институција и оних општина које су успеле да образују локалне тимове. На том састанку говорило се о неколико тема: тешкоће приликом формирања локалних тимова; потреба обуке чланова локалних тимова и обезбеђивање неопходних средстава за њихов рад и будуће пројекте; теме заједничке обуке; представљање искуства у досадашњем раду неких од локалних тимова и центара за социјални рад и потреба „водича кроз институције“ у случајевима насиља у породици.

Овом састанку одазвало се укупно 37 институција (највеште центара за социјални рад, потом здравствених установа, представници општинских јавних тужилаштва и представник једног општинског суда). Истакнути су проблеми приликом формирања локалне мреже:

- начин укључивања основних и средњих школа, и невладиних организација с обзиром на њихов број;
- начин укључивања општинских и окржних судова, јер већина судија и председници судова сматрају да се укључивањем у рад Мреже нарушава независност судова;
- проблем великог броја чланова тима на локалном нивоу. Уочено је да је просечан број чланова на локалном нивоу 13, тако да је често тешко окупити све чланове.

Према подацима које су нам доставили представници тимова, са проблемом насиља свакодневно се професионално сусреће око 8,1% запослених, веома често са овим проблемом сусреће се 18,91%, док се често среће 54% њих. Од испитаника који су одговарали на анкету 13,59% није дало никакав одговор. Од укупног броја учесника/ца анкете 65% каже да проблем насиља у породици примећују у свом окружењу свакодневно, веома често и често.

Велики број чланова/ица тимова на локалном нивоу није прошао никакву обуку (75,68%), док је број институција у којима су организовали неки вид обуке веома мали. Овом приликом важно је напоменути да су и они који су прошли неку едукацију заправо присуствовали семинарима које су организовале невладине организације и да тимови нису имали заједничке тренинге у вези са решавањем проблема насиља у породици. Стога је неопходно да се организује обука свих чланова тима из свих институција које су присутне на локалном нивоу.

У наставку активности, а поводом светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама“ који траје од 25. новембра до 10. децембра – Дана људских права, припремљени су плакат и лифлети о насиљу у породици. Пропагандни материјал осмишљен је тако да пренесе поруку жртвама насиља да је проблем решив и да постоји излаз из насиља. Лифлети, на 5 језика који су у службеној употреби на територији АП Војводине, су својеврстан информатор и водич о томе на који начин особа која претрпи, или је сведок насиља, може да поступи, коме може да се обрати и шта треба да прикупи од доказа уколико жели да тужи насилника. Овај посао урађен је у директној сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност

полова који је учествовао у финансирању лифлета, док је Покрајински омбудсман финансирао штампање плаката. Покрајински омбудсман припремио је и лифлет за институције, али и грађане/ке, у којем се дају информације о начину на који се приступа проблему, о насиљу у породици као кривично-правном и грађанско-правном појму, као и начинима на који се санкционише ово дело у оба случаја. Пропагандна средства и кампања су промовисани уочи 25. новембра, светског Дана уклањања насиља над женама на заједничкој конференцији за новинаре. Плакт „Постоји излаз из насиља“ приказиван је на ТВ Нови Сад у периоду од 25. новембра до 10. децембра. Материјали су подељени општинским тимовима „Живот без насиља“, невладиним организацијама, представницима општина, као и школама како би били што доступнији потенцијалним корисницима/ама.

Током кампање „16 дана активизма против насиља над женама“ у организацији Покрајинског омбудсмана и Секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова одржан је једнодневни семинар под називом „Оснаживање локалних тимова у Мрежи 'Живот без насиља'“ 30. новембра 2005. године у Новом Саду у великој сали Скупштине АП Војводине. Представници Центра за социјални рад у Сомбору (директорка Центра Силвија Крањц) и МУП-а (командир полиције ОУП Сомбор Милан Глумац), који међусобно веома добро сарађују, представили су модел решавања проблема насиља у породици у својој општини. Члан главног одбора Удружења судија за прекршаје Србије Зоран Пашалић представио је резултате истраживања о насиљу у породици кроз призму прекршајног права и органа за прекршаје у целој Србији. Истраживање је прво овакве врсте код нас које је урадила једна институција на целој територији земље. Истраживање показује да се ради о врло распрострањеном проблему који није имао одговарајући третман институција и државе. Одржано је и предавање које насиље осветљава из угла здравствене институције. Говорила је начелница клиничког одека Завода за болести зависности у Београду др Снежана Алчаз, закључивши да је превентива насилничког понашања много делотворнија и ефикаснија него решавање и рад са последицама ове појаве. Професорка др Невена Петрушић представила је кривично-правну и породично-правну димензију овог проблема и начина како је законодавац нормирао и санкционисао насиља у породици. Указала је на све недоречености законодавца и могућности тумачења појединих делова у којима наша позитивно-правна пракса још нема искуства. На крају семинара приказан је двадесетоминутни филм који је припремило Удружење судија за прекршаје Србије, а приказана је уобичајена прича са којом се судије за прекршаје у својој пракси сусрећу. Замишљено је да се покаже како у таквим и сличним ситуацијама треба да се поступа када је реч о насиљу у породици.

Меморандум „Живот без насиља“ су до краја 2005. године потписале институције у 22 општине и формирале локалне тимове у које су укључене све институције, а још неколико тимова је успоставило сарадњу, мада Меморандум још није потписан. Општине у којима је током 2005. године потписан Меморандум о сарадњи институција су: Апатин, Бач, Бачка Топола, Врбас, Мали Иђош, Србобран, Сремска Митровица, Жабал, Тител, Инђија, Рума, Пећинци, Ковачица, Панчево, Сомбор, Стара Пазова, Суботица, Шид, Опово, Бечеј, Кањижа и Вршац.

Покрајински омбудсман је током рада на формирању Мреже посетио центре за социјални рад у Сомбору, Панчеву, Кањижи и присуствовао потписивању Меморандума у Суботици, Панчеву, Бачкој Тополи и Малом Иђошу. Један од резултата посете Кањижи и разговора у Скупштини општине којем су присуствовали представници институција и општине, јесте одлука Општине да обезбеди средства за запошљавање двоје нових стручњака у Центру за социјални рад у овом граду.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова је тражио да Покрајински омбудсман предложи неколико центара за социјални рад из

Мреже „Живот без насиља“ за помоћ пошто је током 2005. године располагао одређеним средствима, тако да су наменска новчана средства за активности у области насиља у породици добили Центри у Житишту и Новој Црњи, Бачу, Шиду, Бачкој Тополи и Малом Иђошу, Жабљу и Тителу, затим Панчеву, Сремској Митровици, Кањижи, Пећинцима, Ковачици и Опову. Сви центри који су приступили Мрежи и потписали Меморандум „Живот без насиља“ имали су прилику да конкуришу за добијање средстава. То је био први критеријум, а други услов био је да имају идеју (одржавање трибине, штампање лифлета за грађанство...) шта ће са новцем који добију урадити, односно да имају предлог програма који ће промовисати потребу превенције од насиља у породици и обједињавања активности у области насиља у породици на локалном нивоу.

9.9. Извештај о посетама специјалним неуропсихијатријским болницама и установама за смештај ментално недовољно развијених лица

9.9.1. Резиме

Друштво у коме живимо, као традиционално, има веома ригидне системе вредности у којима се болест често схвата као мана, а ментално обољење поред тога још и као срамота породице, те је неопходно радити на сузбијању таквих предрасуда и стварању позитивног односа друштва према овој врсти болесника и лицима која су ментално недовољно развијена. Ово је тим значајније јер лица лишена пословне способности, односно чија је пословна способност ограничена, због свог здравственог стања по правилу и не могу самостално да предузимају правне радње ради заштите својих права од повреда, што их потенцијално чини далеко изложенијим злоупотребама него већину осталих грађана.

Једна од активности Покрајинског омбудсмана усмерена је на то да се и лицима која болују од менталних болести омогући хуман третман какав им припада, како по закону, тако и по правилима медицинске струке и да се уклони стигма, дискриминација и друге препреке које у великој мери доводе до неравноправног односа према овој групи лица.

Чланом 28. ст. 5. Одлуке о Покрајинском омбудсману⁶⁴ прописано је да Омбудсман има могућност да без претходне најаве посети здравствене установе у којима се врши обавезно психијатријско лечење.

На основу наведеног, у другој половини 2005. године тим Покрајинског омбудсмана (формирани од два стална члана који су чинили језгро ради обезбеђивања јединственог приступа током мониторинга, и могућности непосредног поређења битних информација, док су остали чланови били променљиви и учествовали су само у неким посетама, чиме се желело омогућавање већем броју запослених да се на лицу места упознају са стањем у неким од ових установа) је обишао специјализоване неуропсихијатријске болнице у Ковину и Вршцу, и установе за трајни смештај ментално недовољно развијених лица у Дом за лица ометена у менталном развоју „Отхон“ („Otthon“) у Старој Моравици, Геронтолошки центар са одељењем за душевно оболела лица у Новом Бечеју, Дом за лица ометена у менталном развоју „Срце у Јабуци“ у Јабуци, Дом за душевно оболела лица „1. октобар“ у Старом Лецу, и Дом за душевно оболела лица „Чуруг“ у Чуругу. При томе треба нагласити да је канцеларија Покрајинског омбудсмана овом питању приступила са намером остваривања што потпунијег увида у тренутно стање, те је други тим из канцеларије паралелно обишао и домове за трајни

⁶⁴ Одлука о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“ 23/02), чл. 28. ст. 5. : Омбудсман има слободан приступ свим просторијама у којима се обављају послови органа управе, а у било које време и без посебне најаве може посетити све здравствене установе у којима се врши обавезно психијатријско лечење.

смештај деце и омладине ометене у менталном развоју, ради увида у заштиту права деце у овим домовима⁶⁵. Намера нам је била да непосредним увидом установимо какви су смештајни услови, у коликој мери се остварују права пацијената и штићеника и какви су услови рада запослених у овим болницама и установама.

Тренутно се на питања права лица са телесним, чулним и менталним оштећењима донекле односе Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана⁶⁶ и Закон о здравственој заштити⁶⁷, али ови прописи се више баве оснивањем и уређивањем установа, а мање правима ових лица. За разлику од земаља у окружењу у нашој земљи још није донет закон који би регулисао статус и права лица са душевним и менталним сметњама, те је додатни циљ да се овакав закон усвоји. За сада је израђена само радна верзија Закона о заштити права особа са менталним поремећајима.

Једно од права омогућених Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана је смештај лица у установу у којој се обезбеђује збрињавање (становање, исхрана, одевање, нега, помоћ и старање), васпитање и образовање, оспособљавање за одређене радне активности и здравствена заштита у складу са посебним прописима, радно-окупационе, културно-забавне и рекреативно-рехабилитационе активности и услуге социјалног рада. Право на смештај у установу социјалне заштите има, између осталог, одрасло инвалидно лице са телесним и чулним оштећењима, тешко хронично оболело лице и лице ометено у менталном развоју које није у могућности да самостално живи у породици због неповољних здравствених, социјалних, стамбених или породичних прилика и лица са поремећајима у понашању, пензионер и друго старо лице које због неповољних здравствених, социјалних, стамбених и породичних прилика није у могућности да живи у породици односно у домаћинству.

Лица која болују од душевних болести се смештају у специјализоване болнице уколико се налазе на болничком лечењу на неуропсихијатријским одељењима општих болница и ако лечење траје дужи временски период, те се уочи потреба за наставком лечења. Такође, постоје лица која се смештају по основу одлуке суда, уколико им је изречена мера безбедности обавезно психијатријско лечење у установи.

Општа оцена стања је да су капацитети, како у болницама, тако и у установама, у потпуности попуњени, а да истовремено постоји велика потреба за смештај лица у ове установе.

Надаље, већина објеката није грађена за потребе болница и установа, већ су накнадно претворене у болнице и установе. Оваква градња се одражава на квалитет живота јер су собе велике и у њима се налази велики број пацијената, односно штићеника. Овај број негде, као што је случај у Ковину достиже и број од 20 болесника у једној соби, чиме је угрожена како интима, тако и могућност евентуалног побољшања здравственог стања пацијената.

Велико сиромаштво које је последњих 15 година захватило цело друштво одразило се и на недовољна улагања у одржавање зграда, куповину инвентара, материјала за радно-окупационе терапије. Наиме, у великом броју установа и болница потребна је хитна рестаурација зграда. Највише је овај проблем, чини се, присутан у душевној болници у Ковину и у једном делу дома „Оттхон“ у Старој Моравици. У овим зградама, које су грађене пре више од 100 година зидови су влажни и услед тога испуцали, санитарни чворови потпуно дотрајали.

⁶⁵ Видети део извештаја о посети домовима за децу и 7.1.7. Извештај о посети Центру за хабилитацију и рехабилитацију „Принциповац“.

⁶⁶ Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана („Службени гласник РС“ бр. 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/2001, 84/2004, 101/2005, 115/2005) чланови 36. и 37).

⁶⁷ Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“ 107/2005).

Такође, велики проблем представља мањак особља, и то и медицинског и немедицинског, што се негативно одражава на свакодневни живот болесника и штићеника. Нажалост, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику не уважава разлике и реалне специфичне потребе установа у овом погледу, као нпр. да се домови у Старој Моравици и Бечеју налазе на више локација што захтева већи број особља.

Принцип здравствене заштите је на скоро исти начин уређен у специјализованим неуропсихијатријским болницама и установама за смештај душевно оболелих лица. Наиме, један број лекара су у сталном радном односу у болници/установи, а специјалисти за поједине области периодично посећују болницу/установу.

Велики проблем у установама за трајни смештај лица представља и чињеница да је један од услова за пријем у Дом лишење пословне способности. Међутим, упркос томе, из различитих разлога, а пре свега хуманитарних, ипак се врши пријем без испуњења овог услова. Обавезу покретања поступка за лишење пословне способности у појединим случајевима имају центри за социјални рад. Због тога смо, додатно, а ради потпунијег извештаја, упутили свим центрима са територије Војводине упитник о броју особа које припадају њиховој територији, а налазе се на трајном смештају, колико је од њих лишено пословне способности, као и да укажу на проблеме на које наилазе у раду, а посебно у вези са принудном хоспитализацијом.

На крају овог резимеа битно је подвући да се, нажалост, већина породица недовољно стара о својим ближњима који су душевно оболели или ментално недовољно развијени. Може се претпоставити да су међу разлозима за то схватања да су овакви поремећаји срамота за породицу, али и недостатак материјалних могућности за редован обилазак пацијената, односно штићеника уколико су из удаљенијих крајева.

9.9.2. Извештај о посети Специјалној неуропсихијатријској болници „Ковин“

Болницу су дана 17. 08. 2005. посетили др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман, Стеван Арамбасић, заменик Покрајинског омбудсмана и Гордана Француски, виша стручна сарадница у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Болница је смештена у више зграда распоређених у 12 одељења. Две зграде су саграђене још почетком двадесетог века и нису грађене наменски, већ као касарне, што се и данас лоше одражава на смештај пацијената јер су болничке собе велике, а неке и пролазне. Неколико зграда је реновирано, захваљујући донацијама, али је овај број много мањи у односу на оне зграде које нису реновиране, а неопходно је. Цела болница се греје путем централног грејања које је врло у лошем стању и дешава се да поједини делови болнице остају без грејања због пуцања цеви. Од в.д. директора обавештени смо да је, пре почетка грејне сезоне, потребна хитна реконструкција целог система, као и да је поднет захтев надлежном Министарству да се одобри употреба одређеног износа новца који је болница у претходном периоду успела да уштеди, али да до тренутка наше посете нису добили никакав одговор. Из сопствених средстава су замењене водоводне цеви, али не у потпуности што доводи до тога да многе цеви пуцају и долази до плављења што уништава и зидове, што опет доводи до влаге. Такође, један од великих проблема представља и снабдевање електричном енергијом јер су инсталације дотрајале и неодговарајуће за толики број људи, те је и у овом делу потребна хитна санација. Од возила болница поседује два санитарна и једно путничко возило што није довољно за несметано обављање посла и како смо обавештени потребно је минимум још једно санитарно и једно путничко возило. Болница има 20 хектара обрадиве земље, као и сточни фонд, које обрађују и старају се о томе један број болесни-

ка (углавном они који се налазе на лечењу од алкохолизма који за то добијају накнаду у новцу), али углавном су анагжовани сезонски радници.

Болница у неким деловима, ради безбедности, поседује видеонадзор.

Капацитет болнице је 1.000 постеља, на дан посете било је попуњено 85% капацитета. Као што је већ напоменуто постоји један број зграда у којима су собе такве да је смештено и по 20 и више пацијената, а постоје собе са по 10 постеља, и врло мали број једнокреветних соба. Број тоалета и тушева је мали и незадовољавајући у односу на број пацијената на спрату.

Опремљеност болнице у погледу постељине, санитарског материјала, лекова и хране је задовољавајућа. Такође, пацијенти имају могућност да се додатно снабдевају из кантине која је добро опремљена и чији је закупац приватно лице.

Важно је истаћи проблем који болница има са лицима која су смештена на економији. Наиме, у овом делу постоје објекти који су грађени половином прошлог века са намером оснивања „психијатријског села“. Међутим у тим објектима су смештена избегла лица и болница није у могућности да користи ове објекте, а при томе све дажбине плаћа болница. Упркос томе што болница покушава да ова лица исели из ових просторија у томе годинама не успева.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

Укупан број запослених је 435, али овај број не задовољава потребе болнице. Од тога 60% је медицинских радника, а 40% је немедицинских радника. Један од проблема на који је указано приликом обиласка везан је за структуру и број запослених. Међу запосленима је 20 психијатара, а за оптималан рад било би потребно најмање још 15 психијатара. Број медицинских сестара је такође недовољан.

Запослени немају право на бенифицирани радни стаж, али имају дужи годишњи одмор (40 радних дана), и краће радно време (36 сати недељно).

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

Као што је већ напоменуто заузето је 85% капацитета, што би значило да је у тренутку посете у болници било смештено око 850 пацијената. У болницу се смештају болесници који пате од психоза, који су на лечењу од алкохолизма и врло мали број лица који су упућени по основу одлуке суда о изреченој мери безбедности обавезног психијатријског лечења. Ова категорија лица се смешта у болницу у Вршцу, а пацијенти који су смештени у Ковин су ту због близине места пребивалишта.

Битно је нагласити да се у болницу не смештају лица ради лечења од наркома није. Алкохоличари и пацијенти који болују од психоза смештени су на одвојеним одељењима.

Нису изграђене посебене рампе за кретање инвалидних лица.

Пацијенти имају могућност да се писмено обраћају особљу болнице убацивањем дописа у посебне кутије. Такође могу да обављају разговор са правником из болнице, као и да се консултују са адвокатима које сами ангажују. Пацијенти православне вероисповести имају могућност да посећују цркву која је у самој болници, док пацијенти других вероисповести овакву могућност немају.

Своје личне ствари пацијенти одлажу по орманима или касетама, а новац се одлаже у депозит и на захтев пацијената им се додељује. Међутим болница оскудева са касетама и у многим собама касете уопште не постоје, те су пацијенти принуђени да личне ствари одлажу испод јастука.

Право пацијената је да примају пакете без ограничења.

Уколико је потребно да се насилни пацијенти онеспособе то се чини импровизованим врпцама, али је намера да се у скорије време набаве посебни каишеви.

Болница је опремљена биоскопском салом. У свакој соби за одмор се налази ТВ.

Пацијенти се у зависности од болести од којих болују или лече у болници или ван ње. Наиме, један број лекара запослени су у болници, а специјалисти за поједине области периодично

Однос са другим установама и институцијама:

Пацијенти се, уколико је потребно болничко лечење, смештају у болницу у Панчеву, али постоји извесни отпор болничког особља према овим лицима.

Такође, постоји велики број пацијената који нису за болничко лечење већ за смештај у установе социјалне заштите, али због превеликог броја штићеника у оваквим установама остају у болници.

Судови не траже у складу са Закоником о кривичном поступку извештаје за лица која су смештена по основу мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, али им болница доставља извештаје. Такође, упознати смо да се алкохоличари упућују само на месец дана, јер Министарство финансира третман ових болесника само у том трајању, иако је за спровођење целовитог третмана по правилима струке потребно најмање три месеца.

9.9.2.1. Мишљење:

Тешка економска ситуација у земљи довела је до веома неповољних услова рада и смештаја у болници. Велики број пацијената у собама одражава се и на квалитет лечења, а већи број пацијената због недостатка потребне опреме нема могућност бар минималног очувања своје интимае. Такође, због малог броја особља не постоји могућност редовног одржавања зеленила у болничком кругу, што такође доприноси незадовољавајућој атмосфери за побољшање стања пацијената.

9.9.3. Извештај о посети Специјалној неуропсихијатријској болници „Др Славољуб Бакаловић“ Вршац

Болницу су дана 19. 08. 2005. посетили др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман, Стеван Арамбашић, заменик Покрајинског омбудсмана и Гордана Француски, виша стручна сарадница у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Простор у ком се налази болница је све до половине двадесетог века била казарна, али су зграде грађене након Другог светског рата. Болнички круг смештен је на неколико хектара земље-парка распређених у 16 одељења. Већина зграда је реновирано или се реновира и то: спољне фасаде, ентеријер, инсталације.

Болница поседује економију од 22 хектара земље која се обрађује и сточни фонд, а приходи се користе за потребе болнице. Један број пацијената, већим делом лица која се налазе на лечењу од алкохолизма раде на економији, а накнаду добијају у цигарама.

Болница користи једно путничко и санитетско возило. Поред тога користи се механизација неопходна за обрађивање земље. Потребно је још једно санитетско возило и један минибус који би се користио за екскурзије које се често организују за пацијенте.

Капацитет болнице је 900 постеља, а на дан посете било је попуњено 807 постеља. Пацијенти су смештени у собама по 7–8 кревета, а постоје собе и са мањим бро-

јем кревета, а максималан број пацијената је 10 по соби, с тим што је мали број соба са оваквим капацитетом. Тушеви и тоалети се налазе на спрату и користе их по више пацијената, али не сувише велики број.

Опремљеност болнице у погледу пижама, одеће, хране, санитетског материјала је задовољавајућа, али болница оскудева у креветима и постељини. Такође, пацијенти имају могућност да користе кантину.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

Укупан број запослених је 400, али овај број не задовољава потребе болнице, а нарочито је мали број медицинског особља. Наиме, на 60 пацијената долази један лекар. Медицинских сестара има 143.

Запослени немају право на бенифицирани радни стаж, али имају дужи годишњи одмор од 40 радних рада и радну недељу од 36 сати.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

У болници је у тренутку посете било смештено 807 пацијената. На лечењу се налазе пацијенти који пате од психоза, који су на лечењу од алкохолизма, и велики број лица којима је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења у здравственој установи.

Број жена и мушкараца је приближно исти.

Као и у болници у Ковину ни овде се не смештају пацијенти који су на лечењу од наркоманије.

Постоје посебне рампе за инвалиде, али само на прилазима у зграду, док унутар зграда нису постављене.

Пацијетни имају право и могућност да се писмено обраћају особљу болнице убацивањем дописа у посебне кутије. Такође имају могућност да телефонске разговоре обављају из говорнице која се налази у административној згради. У болницу редовно долазе свештена лица српске православне, католичке и румунско православне вероисповести, те је пацијентима омогућено да остваре право на исповедање своје вере.

Своје личне ствари пацијенти одлажу по касетама и орманима, чиме је болница добро снабдевена. Новац се одлаже у болнички депозит, а по захтеву пацијената им се додељује.

Уколико је потребно да се пацијент спута да би се спречило агресивно понашање према другима или аутоагресивно понашање, користе се савремена помагала као што су посебни каишеви или тзв. шаторска крила.

Пацијенти се у оквиру лечења подвргавају и радно-окупационим терапијама и болница је добро опремљена у погледу простора за ове намене, као и материјалом за рад. Сале за одмор су опремљене телевизорима и пацијенти по свом избору могу да гледају ТВ програме.

Однос са другим установама и институцијама:

Као и болници у Ковину, и овде је присутан проблем што пацијенти којима није потребно болничко лечење већ смештају у установе социјалне заштите, због превеликог броја штићеника у оваквим установама, остају у болници.

У овој болници постоји посебно одељење за лица која су смештена по основу мере безбедности обавезног психијатријског лечења. С обзиром на то да се ради о већем броју лица додатно смо спровели истраживање о томе колико су судови ажурни у комуникацији са болницом и извршавању законске обавезе о тражењу извештаја. У са-

стављању наведеног извештаја у великој мери су нам помогли докторица Лидија Деспотовић и др Ђурђев Бранислав који су запослени у овој болници.

Поводом наведеног установљено је следеће:

Од 48 лица којима је изречена мера обавезног психијатријског лечења, 29 лица је делимично или потпуно лишено пословне способности. 15 лица има добар контакт са породицом, 17 повремен, а 16 никакав контакт. Болница се у 24 случаја обраћала судовима са захтевом за укидање или преиначење мере безбедности. У великом броју случајева судови нису одговорили на захтеве болнице или нису прихватили њихову стручну анализу и мишљење. Од 48 лица смештених у болницу 36 је у болници провело дуже од једне године, а 12 мање од једне године.

9.9.4. Извештај о посети Дому за ментално недовољно развијене особе „Општон“ у Старој Моравици

Дом су дана 24. 08. 2005. посетили др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман, Стеван Арамбасић, заменик Покрајинског омбудсмана и Гордана Француски, виши стручни сарадник у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Дом је смештен на две локације које су удаљене једна од друге неколико километара, што изузетно отежава рад запосленим лицима. У старијем делу постоји зграда која је саграђена пре више од 100 година и која се налази у изразито лошем стању, а што илуструје процена директорице Дома и вештака да је постојећа зграда боље срушити и изградити нову, него је реновирати. У овом објекту је, услед недостатка простора смештено 19 штићеника. Други део Дома смештен је мало изван насеља Стара Моравица, у комплексу који је грађен 1970–1980 година прошлог века. Додатни проблем представља и тло на ком се налазе неки од објеката, које је подложно урушавању и пропадању, те боравак у тим објектима представља сталну потенцијалну опасност по живот и здравље како пацијената, тако и запослених.

Комплекс се загрева на лож уље и мазут. Стање водовода, санитарног чвора, електричних инсталација је добра у новом делу и једном делу старог дела Дома, а изразито лоша у најстаријој згради у Дому.

Од возила Дом користи једно санитарско возило које је у дотрајалом стању и потребно је набавити ново. Дом располаже и комбијем и механизацијом за обраду економије која се налази у новом делу. Ради честих излета које се организују за штићенике потребно је још једно комби возило, јер се за ове потребе изнајмљује и представља додатни трошак за Дом.

Указано нам је на проблем са недостатком душека и потребе куповине нових. Расхладни уређаји постоје само у неким собама, иако их је потребно инсталирати и у осталим јер је лети изузетно топло.

Капацитет Дома је 345 постеља, и у тренутку посете је био 100% попуњен. Већина соба је са по 4–5 кревета у којима су смештене тзв. „псеудо породице“. У Дому један број пацијената се емотивно међусобно везује и успостављају заједницу живота. Циљ формирања „породице“ је да се обезбеде овим особама услови који ће што више подсећати на нормалан породични живот.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

Према подацима Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику, у овој установи је укупно запослено 120 радника. Велики проблем за рад особља је што немају право ни на дужи годишњи одмор, као што имају запослени у неуропси-

хијатријским болницама, што је последица другачијих позитивних законских решења који уређују рад у здравственим установама и установама социјалног старања.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

Као што је напоменуто у тренутку посете капацитет је био у потпуности попуњен.

У новом објекту постоје рампе за инвалиде, док у старом делу не постоје.

С обзиром да је штићеницима одузета пословна способност немају могућност да се непосредно, самостално обраћају правосудним органима. С друге стране имају право свакодневног непосредног контакта са особљем, које ради у администрацији у Дому.

Новац се ставља у депозит и дели се штићеницима уколико они сами траже. С обзиром да имају могућност изласка у село не постоји посебна кантина у оквиру самог Дома.

Штићеници имају право да у собама користе своје аудио уређаје, а у свим дневним собама имају телевизоре. Такође, све своје личне ствари одлажу по орманима.

Штићеници у оквиру терапија производе различите предмете, који се продају и на тај начин се купује и обнавља материјал за рад.

Приликом великих верских празника заинтересовани штићеници одлазе у реформаторску, баптистичку, католичку, православну цркву.

Однос са другим установама и институцијама:

С обзиром да се у ову установу не смештају лица којима је изречена мера безбедности, највећи број контаката се остварује са центрима за социјални рад, и са њима имају релативну добру сарадњу.

Истакнут је проблем са болницама које нерадо примају на лечење ова лица. Овај проблем нисмо подробније истражили, али се може претпоставити да је разлог за такво поступање додатно оптерећење у ангажовању болничког особља за старање о овим пацијентима, као и могући отпор других пацијената према овим пацијентима. Другим речима, предрасуде и отпор друштва према овим лицима изражена је и у овој области.

9.9.5. Извештај о посети геронтолошком центру са одељењем за душевно оболела лица у Новом Бечеју

Дом су дана 12. 09. 2005. посетили г-дин Стеван Арамбашић, заменик Покрајинског омбудсмана, Гордана Француски, виши стручни сарадник у канцеларији Покрајинског омбудсмана, и Јагода Вјештица, виши стручни сарадник у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Дом је смештен на три локације које нису превише удаљене једне од друге, али је то једна од специфичности Дома коју би требало узети у обзир приликом састављања систематизације јер захтева већи број запослених од оног утврђеног мерилима која иначе важе за ове институције. Дом је отворен 1949. године. У последњих неколико година се улажу средства за реновирање објеката, а у току је изградња потпуно новог дела у коме су смештене жена са психосоматским деменцијама.

Комплекс се загрева на гас. Стање водовода, санитарног чвора, електричних инсталација је добра.

Од возила Дом користи камионет пикап којим се превози храна у делове Дома која нису у делу где се налази централна кухиња. Такође, Дом располаже и путничким возилом.

У тренутку посете капацитет је био 100% попуњен. У собама је смештено 4–5 кревета, а постоје собе у којима је смештено и по 8 штићеница.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

Укупан број запослених је 128. Овај број не задовољава потребе Дома. Потребно је, ради несметаног рада и побољшања услова да се запосле радни терапеути, дефектолог, неговатељице, спремачица, као и портир ради надзора у Дому.

Такође, похвално је што се потенцира едукација запослених и то не само стручних лица већ и техничког особља које ипак долазе у контакт са штићеницима на пример приликом мењања постељине или давања хране.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

У тренутку посете капацитет је био у потпуности попуњен, а како смо обавештени од стране надлежних то представља редовно стање у овом Дому. Како се у овај Дом смештају скоро искључиво жене, 2004. године је у њему било смештено 368 жена, а мушкараца 26.

На неким објектима постоје рампе за инвалиде, али не у свим. Број инвалида у 2004. години био је 89 што указује да је потребно тамо где не постоје да се поставе.

С обзиром да је штићеницима одузета пословна способност немају могућност да се непосредно, самостално обраћају правосудним органима. С друге стране имају право свакодневног непосредног контакта са особљем, које ради у администрацији у Дому. Новац се ставља у депозит и дели се штићеницима уколико они сами траже.

Штићеници имају право да у собама користе своје аудио уређаје, а у свим дневним собама или ходницима, који су намењени за дружење и слободне активности штићеника, имају телевизоре. Своје личне ствари одлажу по орманима који се налазе или у ходнику (на тај начин у собама је остављен већи простор) или у собама, као и касетама које се налазе у собама.

Штићенице у оквиру терапија производе различите предмете, које потом продају и на тај начин се купује материјал за даљи рад.

Штићенице православне вероисповести имају могућност да у оквиру цркве која се налази у Дому врши верске обреде.

Дозвољено је да штићенице уз претходну дозволу одлазе у село и купују производе. Похвално је што је Дом упутио допис свим радњама и указао на потребу посебне пажње у односу на штићенице.

Однос са другим установама и институцијама:

С обзиром да се у ову установу не смештају лица којима је изречена мера безбедности највећи број контаката се оставрује са центрима за социјални рад. Проблем са центрима који постоји и у другим домовима присутан је и овде, што подразумева нередован обилазак штићеница од стране службеника из центара, да је документација коју центри шаљу непотпуна, као и да поступак за пословну способност није спроведен.

9.9.6. Извештај о посети Дому за душевно оболела лица „1. октобар“ у Сптаром Леу

Дом су дана 22. 09. 2005. посетили г-дин Стеван Арамбашић, заменик Покрајинског омбудсмана, Гордана Француски, виши стручни сарадник у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Дом је распоређен у 5 зграда које су грађене у различито време. Најстарија је зграда „Каштел“ која је грађена пре више од 100 година и која није грађена као болница, већ као приватни дворца. У тренутку посете се овај део Дома реконструираше и намера је да се овај део користи искључиво за радно-окупациону терапију. Други објекти су грађени касније, али у собама је углавном већи број штићеника. Кухиња и трпезарија су централне.

Комплекс се загрева на гас. Непосредним увидом установљено је да су многи зидови влажни, струја је у лошем стању из разлога што су далеководи у лошем стању и често Дом услед квара на њима остаје без струје.

Дом користи неколико возила.

Дом има обрадиве земље, као и сточни фонд, а поједини штићеници који су ангажовани добијају накнаду за ангажовање у новцу и цигарама.

Капацитет Дома је 559 постеља. Проблем који се овде јавља је да се врло често капацитет премаши да би оствареном зарадом побољшали услови. Није нам прецизно речено колико штићеника се смешта по собама, али с обзиром да се један део Дома ре-новира у тренутку посете је било смештено више штићеника него што је иначе.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

Укупан број запослених у 2004. био је 133. Овај број не задовољава потребе Дома. Примера ради у развијеним замљама у домовима ове врсте на једног штићеника долази један запослени, док овде на једног запосленог долази 3,5 штићеника. Потребно је запослити минумун једног дефектолога.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

Као што је напоменуто у тренутку посете капацитет је био у потпуности попуњен, а како смо обавештени од стране надлежних капацитет је увек у потпуности попуњен. Према подацима из 2004. 3/5 су мушкарци, а 2/5 жене.

У већини објеката са спољне стране направљене су рампе за инвалиде и према подацима из 2004. непокретних штићеника је било 50.

С обзиром да је штићеницима одузета пословна способност немају могућност да се непосредно, самостално обраћају правосудним органима. С друге стране имају право свакодневног непосредног контакта са особљем, које ради у администрацији у Дому. Новац се ставља у депозит и дели се штићеницима уколико им је потребан и када траже.

Приметно је да недостају ормарићи у којима би одлагали своје личне ствари. Од надлежних лица смо сазнали да штићеници неовлашћено узимају ствари једни од других.

У оквиру радионица штићеници хеклају, штрикају, обраћају дрво, сликају. Захваљујући донацији добили су нови разбој.

Постоји заинтересованост штићеника за исповедањем вере, у селу постоје само католичка и православна црква и када су већи црквени празници одлазе у цркве.

У оквиру Дома постоји кантина која је одлично снабдевена и у којој се производи продају по нижим ценама.

У дворишту Дома налазе се клупе где штићеници проводе слободно време. Штићеници, такође иду на излете, као и у посете другим домовима где учествују у приредбама.

Однос са другим установама и институцијама:

Проблем који постоји и у многим другим домовима су у односима са центрима за социјални рад, што подразумева да центри не шаљу потпуну документацију, па имају проблем са наплатом трошкова.

9.9.7. Извештај о посети Дому за лица ометена у развоју „Срце у Јабуци“

Дом за лица ометена у развоју „Срце у Јабуци“ посетили су дана 20. 09. 2005. Стеван Арамбашевић, заменик Покрајинског омбудсмана и Јагода Вјештица, виша стручна сарадница у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Дом је оформљен 01. 07. 1949. године и састоји од више објеката, а најстарији објекти су грађени још пре Другог светског рата, али су реновирани. Поред управне зграде, у којој се налази и амбуланта и стационар, постоје објекти који су нови и у којима су смештени штићеници. Посебно су одвојене трпезарија, пекара, дневни боравак, радионица за вез, столарска радионица.

С обзиром да се ради или о новијим или потпуно новим објектима грејање, водовод, санитарни чвор, струја, кров, спољне фасаде налазе се у добром стању.

Дом поседује 42 ха обрадиве земље и фарму на којој се гаје свиње и пилићи за потребе исхране штићеника Дома. Земљу обрађује један број штићеника, али и већи број сезонских радника. Штићеници добијају накнаду за рад у складу са правилником којим је прописан одређен број бодова за обављање појединих послова, с тим да се вредност бода повремено повећава.

Штићеници су, као што је напоменуто, смештени у неколико павиљона у којима се налазе 4–5 креветне собе, а 41 штићеник је смештен у 3 куће. Капацитет је 150–180 штићеника и у тренутку посете попуњеност капацитета била је 100%. У новим објектима на 6 штићеника долази једно купатило, а у старијим објектима на сваком спрату има по једно купатило са WC-ом.

Снабдевеност постељином (која се мења на сваких 15 дана), одећом, лековима, санитарским материјалом и храном је добра.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

У Дому је укупно запослено 63 особе, али овај број не задовољава потребе Дома. Већи број је немедицинског особља, лекар опште праксе ради као консултант, потребно је запослити још медицинских сестара.

Управо један од највећих проблема у Дому је недостатак кадра у првом реду неуропсихијатра и лекара опште праксе, а и васпитача – дефектолога.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

Већ је речено да је капацитет Дома у потпуности испуњен. У Дому је смештено 39 жена и 114 мушкараца.

Постоје посебне рампе за инвалиде, а у Дому се налази 13 полупокретних који су оболели од церебралне парализе.

Штићеници Дома могу слободно да врше верске обреде, поједини штићеници одлазе на ходочашћа и имају веома добру сарадњу са локалним свештеником иако у самом месту не постоји ниједна Црква.

Приликом смештаја штићеници се усмено обавештавају о својим правима. Такође, имају могућност да се обрате правнику.

Похвално је што су намештај, у који штићеници одлажу своје личне ствари, израдили сами штићеници и то ципеларнике, ормаре и ормариће, те Дом не оскудева у овоме.

Штићеници имају могућност да поседују ствари по свом избору.

У оквиру Дома налази се кантина која је одлично снабдевена.

Уколико је потребно да се насилни пацијенти онеспособе то се чини посебним каишевима који су имплементирани на креветима.

С обзиром да веома важан део живота у Дому представља радно-окупациона терапија и у овом Дому тражили смо одговор на питање опремељености материјалима и другим помагалима. Одговор, а и сами смо се уверили у то, је да штићеници Дома имају најразноврсније могућности за изражавање своје креативности с обзиром да постоји столарска, ткачка и кројачка радионица.

Такође, и штићеници овог Дома иду на разне екскурзије као и у посете другим домовима.

Однос са другим установама и институцијама:

За разлику од већине других домова овде смо добили одговор да је сарадња са центрима добра и на задовољавајућем нивоу.

9.9.8. Извештај о посети Дому за душевно оболела лица „Чуруг“

Дом за душевно оболела лица „Чуруг“ у Чуругу посетили су дана 31. 10. 2005. Стеван Арамбашаић, заменик Покрајинског омбудсмана и Гордана Француски, виши стручни сарадник у канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Подаци о смештајним условима:

Дом је основан 1955. године. и састоји од три павиљона у којима су смештени штићеници, поред овога постоје и помоћни објекти (магацински простор, радионице, вешерај).

Првобитно се Дом загревао на централно грејање на лож уље, а потом је 2003. године реконструисано на плин. Такође, изграђена је канализациона мрежа са водонепропусном септичком јамом, ископан је бунар за сопствену воду. Значајно је што је Дом саградио агрегатску станицу и тиме постао независан од Чуруга у погледу снабдевања електричном енергијом, јер у селу врло често нестаје струја.

У оквиру Дома налази се фарма на којој се гаје свиње и пилићи за потребе исхране штићеника Дома, поред тога имају и више хектара земље на којој се гаје различите културе. Штићеници добијају наканду за рад у цигарама, а на месечном нивоу и у новцу.

Штићеници, као што је напоменуто, су смештени у 3 павиљона у којима се налазе 4–5 креветне собе, али има соба у којима је смештен већи број штићеника. Капацитет Дома је 200 штићеника и у тренутку посете попуњеност капацитета била је 100%. Годинама уназад Дом тражи да се капацитет прошири, јер постоје могућности, али ни-

су одобрена средства од Министарства, иако је проширење капацитета неопходно с обзиром на број људи који чекају на смештај.

Набављено је и једно комби возило.

Подаци о запосленима и њиховим правима:

У Дому је запослено 62 радника. Већи број је немедицинских радника. По основу уговора лекари специјалисти: неуропсихијатар и лекар опште праксе. Потребно је повећати број запослених.

Проблем на који су нам указали запослени је да од бенифиција имају само краће радно време, док годишњи одмор и бенифицирани стаж немају, иако се ради о веома тешком и одговорном послу, а за шта су се запослени, не само овог Дома, залагали.

Подаци о броју пацијената и њиховим правима:

У оквиру дела о смештајним условима напоменуто је да је капацитет Дома 200 штићеника и да је у тренутку посете био 100% испуњен.

Већи број жена налази се на смештају.

Штићеници имају право да, са посебним дозволама, излазе у село.

По правилима Дома потребно је да се пре смештаја лице лиши пословне способности. Уколико је потребно да се лице смести у Дом, а није лишено пословне способности Центар за социјални рад се обавезује да ће у периоду од годину дана од пријема ту своју обавезу и извршити.

У Дому су смештене различите категорије болесника и с обзиром на ову околност су и рапорешени по павиљонима, што утиче на опремљеност у инвентару у смислу што у павиљону где се налазе најтеже категорије штићеника не постоје посебне касете или ормани за одлагање личних ствари. На наше питање да ли постоји могућност да се оваква ситуација промени одговор је био да није могуће, због природе болести.

Штићеници немају могућност да исповедају веру у оквиру Дома.

Могућност да телефонирају штићеници имају путем телефона које користе и запослени.

Велики проблем представља у Дому недостатак довољно великог простора за радно-окупациону терапију, јер садашња просторија у којој штићеници сликају и ткају није довољна.

Такође, и штићеници овог Дома иду на разне екскурзије као и у посете другим домовима.

9.9.9. Резултати уједињених центара за социјални рад на територији АПВ

Приликом посете неуропсихијатријским болницама и установама социјалне заштите за смештај и збрињавање душевно оболелих лица и ментално недовољно развијених лица уочени су проблеми и у вези са принудном хоспитализацијом и трајним смештајем пацијената – корисника. Питање хоспитализације, односно принудног смештаја је посебно значајно са аспектa људских права с обзиром да је право на слободу загарантовано Уставом и да свако лишење слободе мора бити засновано на закону, као и да је незаконито лишавање слободе кажњиво. Међутим, наведена област није у нашем правном систему на задовољавајући начин регулисана. Наиме, Закон о ванпарничном поступку у члановима од 45. до 55. регулише задржавање у здравственој организацији која обавља делатност у области неуропсихијатрије. Приликом смештаја у

домове примењује се одредбе Закона о социјалној заштити, међутим овим законом није решено питање принудног смештаја тј. смештаја без сагласности штићеника.

Поред проблема са правном празнином приликом обиласка болница и установа, као што смо напоменули, запажене су неправилности које се огледају у следећем:

- често се не поштује законом прописана процедура за смештај;
- врло ретки су случајеви да лице опозове претходну дату сагласност за смештај у установи;
- такође, уочена је и непримена чл. 53. Закона о ванпараничном поступку у погледу обавештавања суда и доношења одлуке о продужењу задржавања.

Након уочених неправилности Покрајински омбудсман је затражио податке од центара за социјални рад који покривају територију АП Војводине. Тражени подаци су се односили на број лица која се налазе на трајном смештају у установама социјалне заштите за душевно оболела лица и лица ометена у менталном развоју са територије датог центра, колико је од наведених лица лишено пословне способности, у колико случајева су запослени из центара за социјални рад постављени за старатеља, и на који проблем наилазе, како „опште“, тако и у погледу принудне хоспитализације.

Већина центара је одговорила на упитник који смо им упутили. Резултати спроведене анкете-истраживања показују да су само у 20% случајева лица која су смештана у домовима лишена пословне способности, а да је у 80% за старатеља постављено лице из центра.

Међутим, проблеми на које су указали центри за социјални рад, указују на веома тешку и забрињавајућу ситуацију коју је неопходно у што краћем временском периоду решити. Као два главна општа проблема издвојили бисмо проблем са капацитетом установа, што се директно одражава и на непоштовање права лица којима је потребан смештај јер врло често до смештаја остају у болницама (у најдрастичнијим случајевима и по 10 година), као и финансијски проблем у поступку лишавања пословне способности јер се центрима не дотира новац за ове намене, а дужни су да снесу трошкове уколико предлажу лишење пословне способности. Такође, значајни проблеми се огледају и у томе што установе нису посебно специјализоване за одређене категорије лица, хронична попуњеност и неуропсихијатријских болница, а неколико центара је указало на проблем да се радницима из центара за социјални рад који су постављени за старатеља не обезбеђује посебна финансијска надокнада за овај вид ангажовања иако се ради о тешком и одговорном послу, као и недовољна припремљеност центара за примену одредби Породичног закона који више не обавезује сроднике да буду старатељи, што подразумева повећавање обавезе центара.

Поједини центри су указали да је проблем у вези са принудном хоспитализацијом – смештајем, недовољна сарадња надлежних институција у поступку принудног збрињавања.

У односу на уочен проблем тзв. принудне хоспитализације дајемо следеће:

9.9.10. Препоруке у вези са специјалним неуропсихијатријским болницама и установама за смештај ментално недовољно развијених лица

- Указује се Министарству здравља Републике Србије на неопходност доношења Закона о заштити права особа са менталним поремећајима и усаглашавање наших законских прописа са степеном развоја модерне психијатрије и савременим токовима који регулишу ту правну материју. Неопходно је посебно обратити пажњу у законском тексту на права пацијента да одбије узима-

ње терапије или било какву другу медицинску интервенцију, али да ограничење права мора бити јасно регулисано и да се мора односити на околности које су јасно и прецизно унапред дефинисане.

- Неопходно је спровести реформе организације психијатриске заштите уз веће ангажовање шире друштвене заједнице.
- Неопходна је већа контрола поступања правосудних органа-судова од стране Врховног суда РС и Министарства правде РС у вези са кривичним поступцима у којима је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, као и у ванпарничним поступцима лишења и враћања пословне способности.
- Неопходне су промене у делу који се односи на окружење и животне услове у овим установама и то побољшањем:
 - простора за рекреацију и одмор;
 - простора за образовање;
 - простора за куповину и пријем предмета за свакодневну употребу, рекреацију и комуникацију;
 - проналажења простора где ће пацијенти упражњавати активности које су у складу са њиховим друштвеним и културним позадинама у циљу олакшавања повратка и укључивања у заједницу након хоспитализације.

10. Сарадња са другим омбудсменима, путовања и посете

Општа напомена: Ни једно путовање чланова Канцеларије Покрајинског омбудсмана у 2005. години у циљу сарадње са другим институцијама у иностранству није било финансирано из буџета институције, већ је овај вид сарадње био реализован уз подршку међународних организација. За конкретне носиоце трошкова путовања и смештаја в. појединачне извештаје у наставку.

10.1. Извештај са студијског путовања Покрајинског омбудсмана у Албанију

Датум посете: 24–28. мај 2005.

Место посете: Тирана, Албанија

Представници:

- др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман
- Даница Тодоров-Јашаревић, заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова;
- Стеван Арамбашић, заменик покрајинског омбудсмана;
- Сања Јовановић, сарадница у сектору заштите права де-тета;

Циљ: Упознавање са начином рада, структуром, унутрашњом организацијом и функционисањем омбудсмана у Албанији. Сагледавање до сада постигнутих резултата у заштити људских права као и проширивање сарадње у заштити људских права на свим нивоима (регионалном, локалном).

Организатор и носилац трошкова: Мисија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори, са седиштем у Београду

Опис посете:

Посета Омбудсману Албаније била је подељена у три целине, и то по данима посете 25. 26. и 27. маја 2005. године.

Првог дана посете након пријема у кабинету Омбудсмана Албаније и обила-ска радног простора институције одржан је радни састанак чланова наше делегације и Омбудсмана Албаније г. Добјани Ермира, његових заменика и стручних сарадника. У уводном делу представљени су законски оквири за установљење, рад и функционисање Омбудсмана Албаније. Након тога наша делегација је домаћинима представила институцију Покрајинског омбудсмана Војводине.

Стручни тим Омбудсмана Албаније упознао нас је са практичним примерима и досадашњим искуством у односу на извршну и законодавну власт Албаније. Такође, упознали су нас и са радом ове институције у односу на рад и поступање судова.

Посебан део излагања био је посвећен практичним искуствима у односу на заштиту мањинских заједница (националних мањина), и све актуелнијем проблему трговине људима (децом, женама, људским органима).

Другог дана посете били су уприличени званични приједи и краћи радни састанци са:

- г-ђом Макбуле Цецо, потпредседницом Парламента Албаније,
- г. Анастасом Дуро, замеником министра правде Албаније,
- г. Мухаремом Кусхе, председником Апелационог суда у Тирани,
- г. Бајрамом Ибрајем, генералним директором полиције Албаније,
- г. Енгјелом Хуси, генералним директором затвора у Албанији.

На радним састанцима представници државних институција упознали су нас са започетим реформама институција и државних органа и стању људских права у областима који су област њихове делатности.

Трећег дана посете шеф кабинета Омбудсмана, г. Артур Лазебеу, упознао нас је са односима институције Омбудсмана Албаније и медија, као и о начинима сарадње медија и ове институције у популарисању и заштити људских права. Наша четворочлана делегација посетила је и затвор Вакар (40 км јужно од Тирани), и посебно одељење овог затвора у коме казну лишења слободе издржавају малолетна лица. У затвору је обављен разговор са управником затвора, неколико малолетних осуђеника а обављен је обилазак затворских ћелија, затворске амбуланте и школе у оквиру затвора.

Истог дана обишли смо и Истражни затвор у Тирани, који је уједно и најзначајнија установа овог типа у Албанији још из времена пре Другог светског рата.

Значај:

Размена искустава са Омбудсманима, нарочито са простора Балкана, због сличности проблема и стања људских права у земљама из окружења значајно доприноси усавршавању ради ефикаснијег деловања институције. Студијски боравак у Албанији омогућио је члановима делегације непосредан увид у начин рада Омбудсмана Албаније, односе ове институције са свим нивоима власти и сусрете са изузетно стручним саговорницима.

Стечена сазнања су од користи за унапређење рада институције Покрајинског омбудсмана ради јачања демократских процедура и нових демократских институција.

Искуства Омбудсмана Албаније у раду на конкретним случајевима, као и посета затвору и истражном затвору у Тирани, омогућила су поређење различитих начина и могућности усклађивања домаћих прописа са важећим међународним уговорима и другим правним инструментима у области заштите људских права и слобода.

10.2. Извештај о учешћу Покрајинског омбудсмана на семинару за изградњу капацитета институција омбудсмана југоисточне Европе

Датум посете:	10–11. јун 2005. године
Место посете:	Лемос, Преспа (Грчка)
Представник:	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић
Циљ:	Учесће на семинару за унапређивање институционалних капацитета омбудсмана југоисточне Европе у области заштите човекове животне околине

**Организатори
носилац
трошкова:**

Програм „Eunomia“ под покровитељством Савета Европе, којим управља Грчки омбудсман, а координатор грчка невладин организација Друштво за заштиту Преспанског језера.

Опис посете:

Циљ семинара је био размена искустава позваних институција омбудсмана у поступању у конкретним случајевима који се тичу заштите човекове околине, ради успостављања што уједначеније и усклађеније праксе у овој области. На семинару су учествовали представници 11 институција омбудсмана, представници Савета Европе и Европске уније, представници локалних власти и неколико невладиних организација које се баве заштитом човекове околине. Током семинара учесници су били информисани о правној регулативи Европске уније у области заштите животне околине, о актуелним питањима заштите животне околине у појединим земљама учесницама, а биле су представљене надлежности позваних институција омбудсмана у овој области по домаћем законодавству. У завршном делу семинара учесници су размотрили три хипотетичка случаја у вези са проблемима заштите националног парка Преспа, и заједнички формулисали предлоге мера и активности које институција омбудсмана може да предузме у оквиру свог мандата ради обезбеђивања поштовања међународних и домаћих норми којима је регулисана заштита човекове околине. При томе је нагласак био стављен на усклађено и заједничко деловање институција из више земаља на питањима од заједничког интереса.

Семинар је био подељен у четири радне сесије, у оквиру којих је било говора о следећим темама:

Сесија 1 – Нормативни оквири заштите човекове околине и одрживог развоја (председавајућа гђа Криси Хаџи, заменица грчког омбудсмана за одсек квалитета живота):

- Правни оквир Европске уније
- Достигнућа Савета Европе
- Интегрисање нормативног оквира Европске уније у домаће законодавство: случај Грчке
- Примена међународних и домаћих прописа у међународном националном парку Преспа – студија случаја
- Дискусије су посебно вођене о томе да ли постојећи правни оквири омогућавају одговарајућу заштиту човекове околине и да ли се ефикасно примењују у пракси.

Сесија 2 – Мандат омбудсмана у области заштите човекове околине (председавајући г. Јоргос Каминис, Омбудсман Грчке)

Сви присутни представници институција омбудсмана су у краћим излагањима предочили надлежности својих институција у области заштите човекове околине. У дискусији је посебна пажња била посвећена поређењу ових надлежности, као и начинима формирања и развоја свести грађана о значају и начину заштите људских права у овој области.

Сесија 3 – Поступање у конкретним случајевима – Успостављање најбољих правила поступања (председавајући: др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман АП Војводине)

- Заштита животне околине ради очувања животињске и биљне разноврсности
- Управљање извориштима воде
- Управљање депонијама за одлагање смећа
- Нелегална градња
- Индустијско загађење.

Сесија 4 – Радионица – Поступање омбудсмана у хипотетичким случајевима заснованим на реалним проблемима заштите човекове околине

- Извештаји радних група, и дискусија о случајевима и предложеним мерама и активностима
- Закључци

Семинар је омогућио учесницима детаљнији увид у неке од многобројних актуелних проблема у области заштите човекове околине која је од великог значаја за квалитет живота људи. Право на здраву животну околину је релативно недавно препознато и признато као једно од основних људских права. И поред многобројних међународних и домаћих прописа којима се уређује ова област ради добробити сваког појединца, због своје изузетне сложености (необходност мултидисциплинарног и веома осмишљеног приступа који се разликују у зависности од конкретног питања; утицај многобројних снажних интереса и група, пре свега економских и политичких, на однос и (не)разрешавање бројних проблема у овој области науштрб здравља грађана и квалитета њиховог живота, да поменемо само неке од важних чинилаца који знатно утичу на могућности и начин њиховог решавања), као и због још увек често неодговорног и некомпетентног поступања власти и других субјеката када се ради о заштити човекове околине, људска права у овој области остају занемарена, а њихово поштовање је само формално и далеко од неопходног. Непоштовање и кршење људских права која се односе на заштиту човекове околине представљају опасност за опстанак, не само постојећих биљних и животињских врста, него доприносе и све већем загађењу и поремећајима природних чинилаца од суштинског значаја за квалитет живота човека, у крајњој линији у мери која значајно увећава ризик по опстанак и самог човека који је свему томе често и главни узрочник.

Институција омбудсмана, имајући у виду њену функцију заштите људских права и контроле рада извршних органа и јавних служби које, између осталог, имају и многобројне међународно формулисане и домаћим законодавством одређене обавезе да примењују одговарајуће и ефективне мере у овој области, може битно да доприне се подизању нивоа одговорности и ефикасности субјеката који утичу на квалитет живота својих грађана, као и на едукацију самих грађана о њиховим правима која се односе на заштиту околине и начинима њихове заштите. При оцени тог утицаја треба имати у виду степен развијености демократских институција и механизма, као и реалну политичку вољу власти, који нису једнаки у свакој земљи, као и обим и структуру надлежности и стварни положај које поједина институција има у домаћем правном систему. С обзиром на природу проблема, међународна сарадња омбудсмана у овој области у савременим околностима постаје императив.

10.3. Извештај о посети покрајинског омбудсмана Хрватској

- Датум посете:** 26.–28. септембар 2005.
- Место посете:** Загреб – канцеларија Пучког правобранитеља,
– канцеларија Правобранитељице за равноправност сполова
– канцеларија Правобранитељице за дјецу
- Организатор и носилац трошкова:** Мисија ОЕБС-а у СЦГ
- Представници:** – Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић,
– Даница Тодоров, заменица за равноправност полова
– Светлана Лазић, саветница за права детета
- Циљ:** Упознавање са радом све три институције правобранитеља, са досадашњим активностима, са унутрашњом организацијом, представљање канцеларије Покрајинског омбудсмана и размена искустава у наведеним подручјима.

Опис посете:

Мандат свим правобраниоцима траје 8 година, а да Сабор прихвата или не прихвата годишњи извештај, те правобраниоци у зависности од одлуке Сабора (не) остају на дужности.

Уред Пучког правобранитеља постоји од 1992. године – када је донет и Закон о правобранитељу, а господин Јурица Малчић је трећи правобранитељ. Уочено је да уред ради искључиво са појединачним представкама, те да до сада нису спровођене проактивне активности у институцијама у домену људских права. Г-дин Малчић је напоменуо да је у извештају за 2004. годину, као значајну ставку навео јачање институције. Иако институција има 18 запослених, планирано је да се сукцесивно до 2008. године запосли још 15 саветника.

Иако су као канцеларија били незадовољни расподелом финансијских средстава за 2005. годину, на основу својих захтева добили су ребаланс.

Пучки правобранитељ је обавестио Покрајинског омбудсмана да ће иницирати давање јасније дефинисаних овлашћења у односу на судску администрацију (што се односи на могућности институције правобранитеља у случајевима дуготрајних судских поступака). Намеравају да предложи измене и допуне Закона о Пучком правобранитељу којима ће се дефинисати однос омбудсмана и Уставног суда, односно обавезе Уставног суда поводом иницијатива које поднеси Пучки правобранитељ.

У сусрету са Пучким правобранитељем Хрватске постигнут је начелни договор о сарадњи у случајевима уређивања питања у вези са пензијским, односно инвалидским осигурањем грађана Војводине у границама надлежности ове институције.

Односи са јавношћу су, по мишљењу господина Малчића задовољавајући.

Уред правобранитељице за равноправност сполова постоји од 2003. године, а правобранитељица је г-ђа Гордана Лукач – Коритник. Од тада па до данас овај уред је реализовао многе активности, проактивног карактера које су усмерене на повећање осетљивости јавности на родну равноправност. С обзиром на то да у Хрватској постоји Закон о равноправности сполова, његово постојање представљало је основу на којој су реализоване даље активности. Успостављена је сарадња са свим посло-

давцима и јавним гласилима да огласе за радна места објављују како би се уочило да је оглас намењен припадницима оба пола. Осим тога, овај уред је покренуо доношење Пословника о уважавању достојанства запослених, чиме се сваком послодавцу који има преко 20 запослених налаже да мора поштовати овај Пословник, али и да мора имати повереника за заштиту достојанства – којој се жртва (не само родне неравноправности) може обратити.

У Уреду је направљен и протокол о поступању полиције, центара за социјални рад и других правних лица у случајевима насиља и родне неравноправности.

Кад је реч о индивидуалним представкама, став Уреда је да се свако може обратити правобранитељици, али се поступак не може водити уколико странка не да пристанак на то.

Правобранитељица за равноправност сполова је нагласила да Хрватска има најбољу ситуацију по питању родне равноправности у региону, јер има законски оквир који нормативно уређује ова питања, док се практичним активностима доприноси успешнијем остваривању равноправности полова.

Комуникација са јавношћу је, према речима правобранитељице, задовољавајућа.

Уред правобранитељице за дјецу постоји од 2003. године на основу Закона о посебној институцији правобранитељице за дјецу из 2000. године. Правобранитељица је г-ђа Љубица Матијевић – Врсаљко. Уред има укупно 11 запослених, од чега је 2 заменика и 5 виших саветника. Оба заменика су правници, а професионална структура запослених саветника је следећа: 1 психолог, 1 социјални радник, 1 дефектолог, 2 правника. Читав рад Уреда усмерен је на проактивне активности, одлазак међу децу, а надлежност уреда је уопштена, јер Закон по коме је и основана канцеларија Правобранитељице за дјецу тражи мониторинг тј. усклађивање домаћег законодавства са Конвенцијом о правима детета; праћење деловања Републике Хрватске на овом подручју; као и давање подстицаја за промену прописа (јер нису овлашћени предлагачи). Уред има овлашћење да и од управних органа тражи извештаје о кршењу људских и дечјих права, а инструменти којима делује су мишљење, предлози и препоруке. Уколико орган, коме се уред правобранитељице за дјецу обратио, у року од 15 дана не одговори, по истеку 8 дана од наведених 15 дана уред се обраћа надлежном министарству.

Иако је читава активност уреда усмерена на проактивне активности, скоро 70% предмета су појединачне представке.

У уреду су истакли проблем са неприпремљеношћу судова за рад у случајевима насиља у породици, па се тако увећава број предмета са којима се ништа не чини.

Уред је донео Протокол о поступању у случајевима вршњачког насиља, а пракса показује неопходност његовог постојања.

Због пораста полно преносивих болести код ученика, у сарадњи са Министарством просвете договорено је да се од школске 2006/07. године уведе предмет Здравствени одгој и образовање. Мултидисциплинарним приступом овом проблему оствариће се резултати који ће припремити младе за здраво одрастање и полни живот.

Контакти са јавношћу су задовољавајући и представници уреда Правобранитељице за дјецу су често у јавности.

Општи утисак је да су уреди правобранитеља спремни за сарадњу са омбудсманима у региону, за размену искустава, као и за заједничке активности. Посета наведеним канцеларијама је за нашу канцеларију била веома значајна, јер су се представници канцеларије Покрајинског омбудсмана упознали са овлашћењима, начином рада постојећих сродних институција, а искуства стечена током посете ће бити коришћена у будућем раду.

10.4. Извештај са Регионалне конференције Дечијих омбудсмана Југоисточне Европе

Датум посете:	11–12. октобар 2005.
Место посете:	Солун, Грчка
Представници:	– Др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман – Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за заштиту права детета
Циљ:	Упознавање са проблемима и начином рада омбудсмана у области заштите и унапређења права детета
Организатори носилац трошкова:	Омбудсман Грчке у оквиру „Еуномиа“ пројекта, (који је установљен у сарадњи Омбудсмана Грчке и генералног директора за људска права Савета Европе, ради пружања подршке оснивању, повезивању и унапређивању институција омбудсмана у Југоисточној Европи), уз подршку Адвокатске коморе Солуна (у чијим просторијама је одржана Конференција) и Удружења за социјалну подршку младима „АРСИС“.

Опис посете:

Регионалној конференцији дечијих омбудсмана Југоисточне Европе присуствовали су и учествовали у раду, представници институција Омбудсмана из Албаније, Македоније, Босне и Херцеговине, Словеније, Црне Горе, Косова, Војводине, бивши Дечији омбудсман Норвешке, представници Савета Европе и ОЕБС-а, Адвокатске коморе Солуна, грчких институција социјалне заштите и невладиних организација које се баве децом.

На Конференцији је разматран однос традиционалне институције омбудсмана са посебним освртом на заштиту и промоцију дечјих права, однос посебног (дечијег) према општем омбудсману, разматрање о томе да ли је неопходно да постоји посебна институција Дечјег омбудсмана, као и то да ли Омбудсман треба да буде правник, а све у региону југоисточне Европе.

Посебна пажња, посвећена је темама:

- Глас (слушање) деце;
- Права деце и Службе/Институције социјалне заштите;
- Имигранти и деца без пратње одрасле особе (напуштена деца, „деца улице“, пронађена у скитничењу);
- Трафикинг и експлоатација деце). **

Конференција је закључена отвореним скупом на којем су, у присуству државних институција и невладиног сектора Грчке, изнети закључци конференције, а који су изазвали квалитетну интерактивну дискусију.

Значај:

Током Конференције смо имали прилике да чујемо веома конкретна излагања (наша канцеларија се представала са два рада о темама „Положај деце у систему социјалне заштите“ и „Глас деце у школама и институцијама са освртом на нови Породични закон“), уз уочене врло сличне проблеме у раду, о пракси рада институција које су дужне да остварују права деце, и начин превазилажења тешкоћа. Кроз дискусију смо

дошли до заједничких решења, закључака о неопходној сарадњи у региону и начину сарадње, што је свакако значајан резултат Конференције. Уз то, већина институција, учесника Конференције, су већ чланица ЕНОЦ-а, удружења Дечјих омбудсмана, те су размотрене могућности и услови за придруживање нових чланица.

10.5. Посета омбудсмана из покрајине Фриули – Венеција – Ђулиа (Италија)

- Датум посете:** 15–18. октобар 2005.
- Место посете:** Нови Сад, при чему су организоване посете домовима за децу без родитељског старања, домовима за децу са сметњама у развоју, као и Институту за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду.
- Представници:**
- Омбудсман Покрајине Фриули Венеција Ђулиа – господин Франческо Миланезе,
 - сарадница Консуело Симоне и сарадник на пројекту „Деца за почетак“
 - Валентина Ромита
- Циљ:** Упознавање са радом домова за смештај деце без родитељског старања, односно деце са сметњама у развоју, као и увиђање услова у којима се спроводи секундарна здравствена заштита деце и омладине.

Опис посете:

Наведени домови су: *Сйоменак* у Панчеву; *Мирослав Анђић* – *Мика* у Сомбору; *Вера Ракивојевић* у Белој Цркви; *Дом за децу и омладину омеђену у развоју* у Ветернику; *СОС Дечје село* у Сремској Каменици и *Колевка* у Суботици. Одабрани су домови које су представници канцеларије Покрајинског омбудсмана посетили током лета 2005. године. Циљ посете омбудсмана италијанске покрајине Фриули Венеција Ђулија представљао је увид у услове и начин рада са децом, степен стручне спреме запослених у домовима као и увиђање потребе за стручним усавршавањем запослених. Васпитачи у домовима су изразили потребу за стручним усавршавањем, јер је, како су навели, структура деце без родитељског старања промењена, односно појављује се већи број деце са симптомима психодоретардације, деце са сметњама у развоју итд. У домовима за децу (и омладину) са сметњама у развоју већ раде стручно оспособљена лица (дефектолози и специјални педагози), док у домовима за децу која формално нису категорисана као деца са сметњама у развоју не постоји (или уопште, или недовољно) дефектолог који би се са стручног аспекта бавио овом децом и остало особље упућивао у потребна сазнања.

Италијански омбудсман за децу, господин Миланезе изнео је став да њихова канцеларија нема предвиђена средства за материјално помагање рада домова у Војводини, али да може да помогне у организовању обуке за васпитаче, која се искристалисала као потреба.

У наставку посете представници канцеларије омбудсмана за децу обишли су Институт за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду. Том приликом је Марија Кордић, заменица Покрајинског омбудсмана за права детета, представила лекарима канцеларију Покрајинског омбудсмана, наводећи делатности рада и посебно се осврнувши на област заштите права детета.

Институт за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду изабран је од стране италијанског омбудсмана за децу као здравствена установа у региону за реализацију пројекта „Деца за почетак“, у којој ће се примењивати стандарди усаглашени са Конвенцијом о правима детета, а односе се на здравствену заштиту. Овакви стандарди су формирани у дечјој болници у Трсту, која има право да даје акредитације и лиценце за спровођење оваквог програма, односно начина рада са оболелом децом. Уважавајући стандарде италијанских болница, делегација је била изненађена бројем кутака предвиђених за посете, топлотом ентеријера, могућностима болнице које се могу надоградити. Даља сарадња запослених у Институту за здравствену заштиту деце и омладине у Новом Саду и омбудсмана покрајине Фриули Венеција Ђулија појачана је током јесени 2005. године. Прве провере установљених промена биће реализоване током пролећа 2006. године, када ће бити процењено шта је до тада учињено на пољу усаглашавања здравствене заштите деце и омладине са стандардима које поставља дечја болница у Трсту, а који одговарају стандардима Конвенције о правима детета. Канцеларија Покрајинског омбудсмана од почетка је упозната и подржава пројекат „Деца за почетак“.

10.6. Извештај о студијској посети Покрајинског омбудсмана АП Војводине Парламентарном омбудсману Краљевине Шведске

Датум посете:	20–25. новембар 2005.
Место посете:	Стокхолм, Шведска
Представници:	Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић, – заменик омбудсмана Стеван Арамбашкић, – виша стручна сарадница Гордана Француски, – представници из Мисије ОЕБС-а у Србији и Црној Гори: Livio Sarandrea, Братислав Реџић и Наташа Новаковић.
Циљ:	Упознавање са искуствима Парламентарног омбудсмана и омбудсмана за заштиту националних мањина, као и деловање омбудсмана у извршењу санкција лишења слободе – затвора и притвора, и области заштите неуропсихијатријских болесника и лица са душевним оболењима која су починиоци кривичних дела.
Организатори носилац трошкова:	Трошкове путовања и смештаја делегације у Шведској сносила је у целости мисија ОЕБС-а у СЦГ.

Опис посете:

На позив Парламентарног омбудсмана Краљевине Шведске први дан посете је обухватио упознавање са радом једног од пет омбудсмана владе Шведске и канцеларије Омбудсмана за заштиту националних мањина. У званичној презентацији је објашњена међусобна сарадња владиних омбудсмана и Парламентарног омбудсмана, као и конкретни случајеви поступања и рада ове канцеларије.

У канцеларији Парламентарног омбудсмана су г-ђа Cecilia Nordenfelt и г-дин Jörgen Buhre објаснили начин рада ове институције, поступак избора омбудсмана, области деловања као и однос са владиним омбудсманима и подела задужења унутар саме канцеларије.

Посета је обухватила и обилазак затвора и то Hall Maximum Security Prison у ком је домаћин био Јармо Лехтонен. На радном састанку делегација је упозната са начином обраћања затвореника Омбудсману у Шведској, са системом контроле ове установе од стране Омбудсмана као и сигурносним мерама, и мерама које се примењују да би се очувала приватност лица која се налазе на издржавању казне затвора. Посета овом затвору је обухватила и обилазак просторија за смештај затвореника и то део за осуђенике стране држављане као и разговор са затвореницима и затворским особљем. Део излагања домаћина се односио и на обуку затворског особља и то на начин и на динамику обуке. За разлику од нашег правног система у којем затворско особље носи оружје, затворско особље у Шведској не носи оружје. Такође, већина затвореника је смештена у једнокреветним ћелијама које су опремљене креветима, столовима, орманом за одлагање ствари.

Друга установа овог типа коју је делегација посетила била је Stockholm Remand Prison. Особа која је примила делегацију био је заменик гувернера Jan Strand који је делегацију упознао са капацитетом овог истражног затвора, одељењима која постоје у затвору, а такође је био омогућен обилазак затвора, како дела где су смештена лица у истражном поступку тако и просторије за опсервацију и изолацију. Посета је обухватила обилазак и пратећих просторија које су у склопу затвора и служе потребама притворених лица. Такође, истакнута је улога омбудсмана у заштити притворених лица и практични начини деловања.

Делегација је посетила и Huddinge Forensic Hospital. Психолог г-ђа Eva Bjerke је презентацијом представила ову установу и њен значај у правном систему Краљевине Шведске. Упознала је делегацију са саставима стручних тимова која обављају вештачења као и роковима за израду налаза и контролним инстанцама за обављене стручне налазе. И у овој институцији смо имали прилику да обиђемо део просторија ради упознавања са условима у којима бораве лица смештена у овој болници.

Посета је обухватила и обилазак Psykiatri Centrum Karolinska где су др Кај Forslund и др Bahman Mamarzadaki објаснили начин рада ове клинике, начине принудне хоспитализације психијатријских болесника и однос суда и судских одлука на рад ове клинике.

Значај:

Ова посета била је од великог значаја за канцеларију Покрајинског омбудсмана и њен будући рад, нарочито у делу заштите лица која се налазе на издржавању казне затвора на територији АП Војводине, као и у делу законодавне активности и препорука Покрајинског омбудсмана о неопходности доношења закона који би посебно регулисао заштиту неуропсихијатријских болесника.

10.7. Извештај о студијској посети Покрајинског омбудсмана Парламентарном омбудсману Краљевине Норвешке и Нансен Академији

Датум посете: 02–09. децембар 2005.

Место посете: Лилехамер, Осло, Норвешка

Представници: Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић, заменик Стеван Арамбашић, заменице Марија Кордић и Даница Тодоров, саветница Светлана Лазић, више стручне сараднице Гордана Француски и Јагода Вјештица, стручни сарадници/це Милош Богичевић и Сања Јовановић. У делегацији су били и грађански бранилац општине Шабац Ми-

лош Мијаиловић, Владимир Арсић, омбудсман општине Зрењанин и Весна Матовић представница Нансен дијалог центра Србија.

Циљ: Упознавање са искуствима Парламентарног омбудсмана Краљевине Норвешке, Омбудсмана за заштиту права детета, Омбудсмана за равноправност полова, Центра за борбу против етничке дискриминације. Делегација се такође упознала са радом Нансен Академије и радом општине Лилехамер где је седиште Нансен Академије.

Организатор и носилац трошкова: Трошкове путовања и смештаја делегације у Норвешкој сносила је Нансен Академија из Норвешке.

Опис посете:

Од 02. 12. 2005. до 06. 12. 2005. делегација је била смештена у Лилехамеру, а три дана провела је у Ослу.

Првог дана посете Steinar Bruyn бивши директор Нансен Академије упознао је делегацију са радом Нансен Академије и њеним активностима у развоју међуетничког дијалога на просторима бише Југославије. Представник округа Oppland Aksel Hagen одржао је предавање о теми Норвешки политички систем. Професор у Нансен Академији Erik Sleven одржао је предавање о етничком идентитету. Делегација је посетила општину Лилехамер где је упозната са начином рада општине. У поподневним часовима професор Paul Knudsen са Универзитета Опланд одржао је предавање о теми: Норвешка и Европска унија.

Дана 07. 12. 2005. посетили смо Парламентарног омбудсмана где су сарадници/це у канцеларији Омбудсмана одржали више предавања о темама: представљање институције омбудсмана, рад омбудсмана по притужбама затвореника, омбудсман и људска права. Том приликом кроз разговор дошли смо до закључка да институција омбудсмана у нашој земљи ради на истим принципима као и Омбудсман Краљевине Норвешке, али с обзиром на то да је Краљевина Норвешка друга земља по реду која је установила Омбудсмана, ова институција се не суочава са проблемима који су присутни у раду Покрајинског омбудсмана и локалних омбудсмана као што су материјални проблеми. С друге стране, уочено је разлика у погледу односа према странкама. Одлуком о Покрајинском омбудсману је одређен краћи рок за одговор странци као и рок за одговор органа коме се Омбудсман обрати него што је то случај са норвешким парламентарним Омбудсманом.

Дана 08. 12. 2005. посетили смо Омбудсмана за заштиту права детета Reidar Hjeremanna који је представио рад ове институције, која путем савремених средстава омогућује деци да комуницирају са Омбудсманом за заштиту права детета, како би Омбудсман имао непосредан увид у остваривање дечијих права. Истог дана посетили смо и Омбудсмана за равноправност полова Kristin Mile. Омбудсман је основан Законом о равноправности полова, који примењујући овај закон предузима активности на обезбеђењу равноправности полова и поступању по појединачним представкама. Делегација је обишла и Центар за борбу против етничке дискриминације који се у свом раду највише бави питањима националних мањина и проблемима имиграната. Тог дана је одржан састанак у Министарству за иностране послове Краљевине Норвешке са замеником министра Jan Braathu. Том приликом разговарали смо о наставку сарадње између наше институције и Владе Краљевине Норвешке и подршци која ће бити пружена канцеларији Покрајинског омбудсмана у последнијој примени медијације у раду Омбудсмана у решавању конфликта у конкретним случајевима.

Ова посета је од изузетног значаја за канцеларију Покрајинског омбудсмана и њен будући рад, нарочито због размене искустава са истим институцијама у Краљевини Норвешкој и наставку сарадње у активностима Покрајинског омбудсмана на пољу решавања конфликта путем дијалога и медијације.

10.8. Извештај о посети омбудсману Републике Словеније – 2004. година

Напомена: ова посета реализована је током 2004. године и садржана је у годишњем извештају за 2004. годину као најаву предстојеће активности. Због измена режима датума за подношење извештаја Скупштини АПВ, извештај је представљен овом приликом у коначној верзији.

Датум посете:	07–10. децембар 2004.
Место посете:	Љубљана (Словенија), канцеларија Varuha človekovih pravic – Омбудсмана Републике Словеније
Представници:	– Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић, – Драгомир Секулић, заменик Покрајинског омбудсмана за општа питања – Стеван Арамбашевић, заменик Покрајинског омбудсмана за општа питања
Циљ:	Размена искустава и упознавање са радом канцеларије Заштитника људских права Републике Словеније
Организатор и носилац трошкова:	Канцеларија Покрајинског омбудсмана
Опис посете:	

07. 12. 2004. реализована је посета канцеларији Заштитника људских права Републике Словеније ради упознавања Омбудсмана АП Војводине са организацијом канцеларије, облицима и начином деловања као и начинима финансирања Заштитника људских права Републике Словеније.

Омбудсман Републике Словеније Матијаж Ханжек упознао је делегацију Омбудсмана АП Војводине са искуствима словеначког Омбудсмана у односу на законодавно тело – Скупштину Републике Словеније и резултатима након активности Омбудсмана пред парламентом, као и са искуствима у вези са заштитом уставних права, у области заштите животне средине, у односима са медијима, начинима упознавања грађана са институцијом и примерима обуке становништва у области људских права.

Покрајинском омбудсману су од стране заменика Омбудсмана Тонета Долчића пренета искуства у областима заштите права детета, социјалне и здравствене заштите, радног законодавства и незапослености. Заменик Омбудсмана господин Алеш Бутала упознао је делегацију са поступком пред полицијом, деловањем омбудсмана према правосуђу Републике Словеније, а које се огледа кроз заштиту од угрожавања личних слобода. Обављена је и посета једној станици полиције (Брежице) где су се учесници упознали са начином вршења надзора над радом полиције од стране словеначког омбудсмана и начином држања особа у просторијама за задржавање лица у фази истраге. Представници Покрајинског омбудсмана су разговарали и са замеником омбудсмана Јернејем Ровшеком, пре свега, у вези са начином усклађивања домаћег законодавства са одговарајућим актима Европске уније. Посебна пажња у разговору била је посвећена дужини трајања издржавања казни, третман полиције према притвореницима, поштовање рокова...

Стручна сарадница за односе са јавношћу Омбудсмана Републике Словеније Барбара Самалук упознала је делегацију Омбудсмана АП Војводине са искуствима у односима са медијима, и активностима на изради квалитетнијег веб сајта словеначког омбудсмана, чему се придаје велики значај, с обзиром на то да су медији једно од главних „оружја“ којима се Омбудсман служи у циљу заштите људских права.

Значај:

Посета је била од изузетног значаја с обзиром на то да канцеларија Заштитника људских права Републике Словеније ради пуних 10 година, да је технички и кадровски опремљена на високом нивоу и по светским стандардима. Посебан значај посете је тај што је пренето искуство у вези са подношењем Скупштини годишњих извештаја о раду канцеларије, као и однос Скупштине према годишњем извештају канцеларије. С обзиром на то да је Република Словенија пуноправни члан Европске уније значај посете је већи јер је делегација Покрајинског Омбудсмана била у прилици да се упозна са начином усклађивања европских начела у погледу заштите људских права са начелима те заштите у АП Војводини.

11. Семинари на којима су изабрана лица и запослени у Покрајинском омбудсману учествовали

11.1 Стална конференција градова и општина

Датум:	14–15. децембар 2004.
Место:	Београд
Назив:	Тридесет и четврта Скупштина Сталне конференције градова и општина и Национална конференција о етичким стандардима
Организатор и носилац трошкова:	Стална конференција градова и општина
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Реформа локалне самоуправе – корак ка децентрализацији<ul style="list-style-type: none">– повраћај имовине локалним властима– реформа финансирања локалне самоуправе у Србији– управа у служби грађана: грађански бранилац• Национална конференција: „Етички стандарди за представнике локалних власти“<ul style="list-style-type: none">– борба против корупције и изградња поверења између локалних власти и грађана– етички кодекс за функционере локалних власти у Србији– правила понашања у органима локалне самоуправе• Свечана Декларација о усвајању Кодекса понашања функционера локалних власти у Србији

11.2. Семинар за пилот-пројекат „Право на права!“

Датум:	10–14. јануар 2005.
Место:	Чортановци
Назив:	Семинар за пилот пројекат „Право на права!“ Дечија права и механизми њихове заштите
Организатор и носилац трошкова:	Канцеларија Покрајинског омбудсмана
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Конвенција о правима детета• Врсте права• Посматрање права из различитих углова

- Предрасуде и дискриминација
- Стање права детета у Србији
- Партиципација
- Рекапитулација првог дела семинара и дискусија
- Представљање приручника „Како можемо заједно“ и могућности његове примене у школској пракси
- Потребе и жеље
- Заштита деце од занемаривања и злостављања
- Социјална права и систем заштите
- образовање
- Права и одговорности
- Од едукације до акције – могућност за оснаживање ученика за спровођење акција
- Дискусија

Семинар је организовао Покрајински омбудсман, који је обезбедио средства за његову реализацију. Семинар је намењен стручним сарадницима у 12 основних школа у АП Војводини о теми: „Дечија права и механизми њихове заштите“ у циљу спровођења пилот-пројекта.

11.3. Права детета – независни надзор над остваривањем

Датум:	17–22. јануар 2005.
Место:	Палић
Назив:	Права детета – независни надзор над остваривањем
Организатор:	– Канцеларија Покрајинског омбудсмана – Центар за права детета
Носилац трошкова:	– Амбасада Финске у Београду – UNICEF, канцеларија у Београду
Теме:	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са Конвенцијом о правима детета (историјат, садржај, механизми) • Разматрање улога и одговорност најважнијих актера у спровођењу Конвенције • Анализа стања права детета у Србији • Упознавање са природом и методологијом мониторинга и извештавања • Разматрање могућности за непосредно деловање на националном/локалном нивоу

Семинар је намењен представницима постојећих канцеларија омбудсмана и невладиних организација у Војводини с обзиром на значај њихове улоге у промовисању, унапређењу и надзору над остваривањем права детета.

11.4. Семинар „Појам и решавање конфликта“

Датум:	26–18. јануар 2005.
Место:	Палић
Назив:	Појам и решавање конфликта
Организатор и носилац трошкова:	Нансен дијалог центар – Србија
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Конфликт (врсте конфликта; латентни, површински, отворени)• Конфликти и насиље (понашање, ставови, структуре и системи)• Стилони конфликта• Идентитет, предрасуде и стереотипи• Методе анализе конфликта и њихова примена• Интервенција у конфликту: а) дијалог, б) преговарање: принципи и примена, ц) медијација: принципи и примена

Семинар је организован у сарадњи са Покрајинским омбудсманом. Трошкове семинара (смештај учесника, трошкови предавача, трошкови изнајмљивања сале за рад и све остало) покрио је Нансен дијалог центар Србија.

Нансен дијалог центар Србија, преузима задужења у вези са израдом програма и обезбеђивање предавача, а од Покрајинског омбудсмана се очекује да информисе и изабере учеснике семинара.

11.5. Семинар о људским правима

Датум:	17–19. март 2005.
Место:	Нови Сад
Назив:	Семинар о људским правима за запослене у канцеларији Омбудсмана АП Војводине
Организатор и носилац трошкова:	Мисија ОЕБС-а у Србији Београдски центар за људска права
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Шта су људска права – развој идеје људских права• Извори права људских права – међународни и домаћи• Однос права: људских права и хуманитарног права• Међународни механизми за заштиту људских права – органи УН за праћење примене конвенција УН у области људских права• Међународни механизми за заштиту људских права (Савет Европе, Европски суд за људска права – поступак и значај, Саветодавни комитет при Оквирној конвенцији, ОЕБС)• Значај људских права у оквиру Европске уније

- Остваривање људских права пред судовима Србије и Црне Горе и процедуре заштите људских права
- Лустрација
- Забрана дискриминације
- Равноправност полова
- Права националних и других мањина
- Методи управљања и ограничавања етничких конфликата

Семинар је организован у сарадњи са Покрајинским омбудсманом, а средства за реализацију семинара обезбедили су Мисија ОЕБС-а и Београдски центар за људска права.

Семинар је намењен изабраним лицима и запосленима у Покрајинском омбудсману с обзиром на значај улоге свих који раде у Покрајинском омбудсману у промо-васању, унапређењу и надзору поштовања људских права и слобода сваког грађанина/ке. Ради заштите и унапређења људских права, омбудсман надзире примену прописа, контролише законитост, целисходност и ефикасност поступања органа управе и може истраживати рад органа управе како би штитио/ла људска права.

11.6. Размена искустава Покрајинског и локалних омбудсмана

Датум:	31. март 2005.
Место:	Нови Сад, Канцеларија Покрајинског омбудсмана
Назив:	Размена искустава Покрајинског и локалних омбудсмана
Организатор:	Канцеларија Покрајинског омбудсмана
Теме:	<ul style="list-style-type: none"> • Размена искустава омбудсмана, проблеми са којима се омбудсмани сусрећу у раду и могући начини њиховог превазилажења • Разматрање праксе Покрајинског и локалних омбудсмана по појединачним представкама • Упознавање са Програмом за реформу локалне самоуправе у Србији (СЛГРП) и могућностима и сарадње ове организације са омбудсманима

Домаћин састанка био је Покрајински омбудсман, а сврха састанка била је да у оквиру постојеће сарадње са локалним омбудсманима, Покрајински омбудсман приближи своју праксу и пренесе искуства у досадашњем раду грађанским браниоцима, односно локалним омбудсманима.

11.7. Семинар о људским правима

Датум:	07. и 08. април 2005.
Место:	Нови Сад
Назив:	Семинар о људским правима за запослене у канцеларији Покрајинског омбудсмана и локалних омбудсмана

Организатор носилац трошкова:	Мисија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори Београдски центар за људска права
Теме:	<ul style="list-style-type: none"> • Право на слободу и безбедност личности • Право на правично суђење • Насиље у породици • Забрана тортуре и других нечовечних и понижавајућих поступака и казни • Слобода изражавања – слобода медија – и њена ограничења; говор мржње • Право на приватност • Право на приступ јавним информацијама • Слобода мисли, савести и вероисповести • Приговор савести

Семинар је организован у сарадњи са Покрајинским омбудсманом, а средства за реализацију семинара обезбедили су Мисија ОЕБС-а и Београдски центар за људска права.

Семинар је намењен изабраним лицима и запосленима у Покрајинском омбудсману с обзиром на значај улоге свих који раде у Покрајинском омбудсману у промо-васању, унапређењу и надзору људских права и слобода сваког лица.

11.8. Округли сто о једнакости свих грађана у јавном говору

Датум:	22. април 2005.
Место:	Нови Сад
Назив:	Округли сто о једнакости свих грађана у јавном говору
Организатор носилац трошкова:	<ul style="list-style-type: none"> – Центар „Живети усправно“ – Нови Сад, – Комисија за демократију Амбасаде Сједињених Америчких Држава – Извршно Веће АП Војводине – Покрајински омбудсман (суорганизатор) – Центар за самостални живот инвалида Србије (суорганизатор) – Женске студије и истраживања „Милева Марић – Ајнштајн“ (суорганизатор)
Теме:	<ul style="list-style-type: none"> • Приказивање документарног филма о утисцима грађана о положају особа са инвалидитетом снимљеног на основу сусрета у 5 општина Војводине • Видљивост мањинских група у јавном животу и медијима, начин представљања и терминологији (жене, геј популација, Роми, избеглице) • Разговор о Кодексу

Округли сто имао је за циљ анализу говора о мањинским групама у јавном животу и медијима, као и покретање заједничке иницијативе за прављење кодекса политички коректног говора о мањинским групама.

11.9. Институција Омбудсмана:

Да ли је могуће донети закон који штити интересе грађана?

Датум:	23. април 2005.
Место:	Београд, Медија центар
Назив:	Округли сто: „Институција Омбудсмана: Да ли је могуће донети закон који штити интересе грађана?“
Организатор носилац трошкова:	– Центар за развој Србије – Пакс Кристи, Холандија – Медија центар
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Практична искуства омбудсмана у региону• Домаћа искуства, покрајински и локални омбудсмани• Смернице за израду примењивог закона

На округлом столу је одржана дебата у којој су дати конструктивни предлози који би могли утицати на стварање закона који ће бити у складу са основним начелима и вредностима демократског друштва у којем институција омбудсмана има значајну улогу.

11.10. Појам и решавање конфликта – наставак

Датум:	11–14. мај 2005.
Место:	Зобнатица
Назив:	Појам и решавање конфликта – наставак
Организатор и носилац трошкова:	Нансен дијалог центар
Теме:	<ul style="list-style-type: none">• Дијалог, основни принципи• Основе преговарања и медијације• Практична примена медијације• Принципи фацитације/вођења медијације• Задатак семинара био је да полазнике обучава за примену медијације у пракси.

11.11. Конференција о заступнику Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права (Државни агент)

Датум:	03. јун 2005.
Место:	Београд
Назив:	Конференција о заступнику Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права (Државни агент)

**Организатор
и носилац
трошкова:**

Министарство за људска и мањинска права
Савет Европе

Теме:

- Представљање Уредбе о заступнику Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права
- Мишљење стручњака Савета Европе – упоредна искуства о државном агенту
- Улога државног агента у осигурању имплементације стандарда Конвенције
- Европски суд за људска права и државни заступник
- Улога заступника у поравнању и осигурању извршавања пресуда Суда
- Врсте случајева против Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права

Циљ одржавања ове Конференције је да се државне институције и стручно јавно мњење обавесте о надлежностима и раду институције Државног агента и да се кроз процес консултација изабере најбољи и најпрофесионалнији кандидат који ће заступати државу.

11.12. Остваривање права на слободан приступ информацијама од јавног значаја

Датум: 14. јун 2005.

Место: Нови Сад

Назив: Остваривање права на слободан приступ информацијама од јавног значаја

**Организатор
и носилац трошкова:** “Forum iuris“

Теме:

- Значај права на приступ информацијама од јавног значаја и упоредно-правна искуства
- Одабир информације и подношење захтева носиоцу информације, органи и поступак остваривања права на слободан приступ информацијама пред надлежним органима
- Садржина и органичења права на слободан приступ информацијама од јавног значаја у нашем позитивном праву
- Основни циљ овог семинара био је упознавање и промовисање права на слободан приступ информацијама од јавног значаја и Закон који уређује ову материју.

11.13. Округли сто: Децентрализација и унапређење људских и мањинских права

Датум: 24. јун 2005.

Место: Нови Сад

Назив: Округли сто: Децентрализација и унапређење људских и мањинских права

Организатор

и носилац трошкова: – Центар за регионализам

Теме:

- Правно-политички аспекти децентрализације и заштите људских и мањинских права
- Практична искуства и проблеми и иницијативе
- Закључци

11.14. Право на правично суђење, трговина људима и организовани криминал, суђења за ратне злочине на простору бивше Југославије

Датум: 15–17. септембар 2005.

Место: Сарајево, БиХ

Назив: Право на правично суђење, трговина људима и организовани криминал, суђења за ратне злочине на простору бивше Југославије

**Организатор
и носилац
трошкова:**

– Београдски центар за људска права
– Центар за људска права Универзитета у Сарајеву,

Теме:

- Основна права – члан 5 Европске конвенције за заштиту људских права
 - а) лишење слободе према Европској конвенцији за људска права и право на проверу законитости лишења слободе
 - б) право да се одмах буде изведен пред суд према Европској конвенцији о људским правима
 - ц) право на компензацију за незаконито лишење слободе према Европској конвенцији за људска права
- Трговина људима као облик организованог криминала на подручју земаља Југоисточне Европе – узроци појаве, препреке и могућа решења
- Извештавање медија о проблему трговине људима
- Приступ документацији и информацији у електронском и штампаном облику у области трговине људима и организованог криминала
- Заштита сведока и жртава у поступцима пред судом у случајевима организованог криминала
- Панел дискусија: Процесуирање случајева с елементима организованог криминала пред судовима на простору бивше Југославије
- Међународни кривични трибунал за бившу Југославију – потврдно изјашњавање о кривици и споразум о изјашњавању о кривици
- Процесуирање најтежих злочина – основне напомене са становишта људских права

- Актуелности у функционисању *ad hoc* кривичних трибунала и у конституисању Сталног међународног кривичног суда
- Пракса прикупљања чињеница о ратним злочинима
- Панел дискусија: Процесуирање кривичних дела ратних злочина пред судовима на простору бивше Југославије – препреке и потенцијална решења
- Увод у систем заштите људских права установљен Европском конвенцијом
- Основна права – члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права
- Заштита људских права пред правосудним органима – искуство Норвешког судије
- Право на ефикасну одбрану према Европској конвенцији
- Панел дискусија: Право на правично суђење у земљама бивше Југославије
- Увод у студију случаја везану за забрану трговине људским бићима

Основни циљ овог регионалног семинара је да се правници који делују у различитим секторима управе, правосуђа и адвокатуре у земљама у региону упознају са најважнијим питањима која се односе на људска права, да постану свесни њиховог значаја и да стекну неопходна знања како би штитили владавину права.

11.15. Регионални програм о људским правима за Европу и Централну Азију 2005

Датум:	27. септембар–01. октобар 2005.
Место:	Нови Сад и Београд
Назив:	Регионални програм о људским правима за Европу и Централну Азију 2005
Организатор и носилац трошкова:	Београдски центар за људска права
Теме:	<ul style="list-style-type: none"> • Преглед тренутне ситуације у домену људских права у Југоисточној Европи • План акције и дискусија у три групе • Сажетак Плана акције • Заједничка дискусија у праћењу промоције људских права у вашим земљама користећи међународне механизме • Право својине • План и увођење програма тренирања у области људских права • Заштита мањина • Корупција

Семинар је имао задатак да обучи полазнике едукација ових двеју организација у области људских права и оспособи их да на прави начин промовишу људска права и слободе.

11.16. Округли сто о извештају о хуманом развоју – „Снага различитости“ – Србија 2005

Датум: 18. октобар 2005.
Место: Нови Сад
Назив: – Мултикултураizam у Србији данас
– Снага различитости

Организатор и носилац трошкова: УНДП

Теме:

- Извештај УНДП о хуманом развоју у Србији о теми мултикултурализма у Србији и њихов утицај на хумани развој

11.17. Промоција Покрајинског омбудсмана

Датум: 09–10. новембар 2005.
Место: Нови Сад
Назив: – Мултикултураizam у Србији данас
– Снага различитости

Организатор: Европски покрет у Србији и Канцеларија Покрајинског омбудсмана

Носилац трошкова: Европски покрет у Србији

Теме:

- Омбудсмани и њихова корисност
- Омбудсман – заштитник права грађана и контролор рада управе
- Омбудсман у уставно правном поретку

Семинар је намењен промовисању институције Омбудсмана уз показивање међународне/британске праксе и искуства других држава у региону у вези са институцијама Омбудсмана, као и досадашња пракса и искуства у раду Покрајинског омбудсмана.

11.18. Округли сто: „Локалне политике у мултиетничким заједницама – стање и перспективе“

Датум: 17. новембар 2005.
Место: Нови Сад
Назив: Локалне политике у мултиетничким заједницама – стање и перспективе

Организатор и носилац трошкова:

- Центар за регионализам
- Скупштина АПВ
- Фонд за отворено друштво

- Теме:**
- Политике у мултиетничким локалним заједницама: Зрењанин, Сомбор, Сента
 - Децентрализација и локална самоуправа – перспективе мултикултуралности

Организатори и учесници округлог стола желели су да на овај начин доприне-су унапређењу међунационалне толеранције, усклађивања различитости, доследном остваривању законских гаранција и изградњи свеобухватне праксе остваривања легитимних интереса и потреба припадника мањинских заједница.

11.19 Округли сто: Представљање Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја

- Датум:** 20. децембар 2005.
- Место:** Панчево
- Учесници:**
- Родољуб Шабић, повереник за слободан приступ информацијама од јавног значаја
 - Ненад Живковић, новинар
- Назив:** Представљање Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја
- Организатор:** Канцеларија Покрајинског омбудсмана
- Носилац трошкова:** Мисија ОЕБС-а у СЦГ

Округли сто је имао за циљ да се широј јавности представи значај и примена решења која на другачији начин уређују ову правну област.

11.20. Округли сто у оквиру пројекта „Омбудсман ближи грађанима 2“ – Породични закон

- Датум:** 22. децембар 2005.
- Место:** Нови Сад
- Учесници:**
- Оливера Пејак – Прокеш, судија
 - Проф. др Гордана Ковачек – Станић
 - Даница Тодоров, заменица Покрајинског омбудсмана за равноправност полова
- Назив:** Округли сто у оквиру пројекта „Омбудсман ближи грађанима 2“ – Породични закон
- Организатор:** Канцеларија Покрајинског омбудсмана
- Носилац трошкова:** Мисија ОЕБС-а у СЦГ

Округли сто је имао за циљ да се широј јавности представи значај и примена новог закона у који су унети међународни стандарди у области породичног права.

11.21. Трибина „Омбудсман у локалној самоуправи“

Датум:	26. децембар 2005.
Место:	Крагујевац
Назив:	Округли сто у оквиру пројекта „Омбудсман ближи грађанима 2“ – Породични закон
Организатор и носилац трошкова:	Градски грађански бранилац – Омбудсман Крагујевца
Тема:	<ul style="list-style-type: none">• Омбудсман у локалној самоуправи, нека искуства у раду са освртом на проблеме у пракси• Институција омбудсмана, његов развој и наш правни систем• Међународне санкције у вези са повредом људских права• Омбудсман у теорији и пракси

Семинар је намењен промовисању институције омбудсмана и представљању грађанима шта заправо јесте надлежност и поље деловања институције омбудсмана. Учесће у овој трибини је узео Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић говорићи о теми: „Омбудсман у локалној самоуправи, нека искуства у раду са освртом на проблеме из праксе“.

11.22. Округли сто: Представљање модела закона о правној помоћи

Датум:	29. децембар 2005.
Место:	Нови Сад
Тема:	Представљање модела закона о правној помоћи
Организатор:	– Центар за унапређење правних студија (ЦУПС) – Канцеларија Покрајинског омбудсмана
Носилац трошкова	– Центар за унапређење правних студија (ЦУПС)
Учесници:	– др Петар Теофиловић – проф. др Владимир Водинелић – др Срећко Косановић – мр Саша Гајин

Округли сто имао је за циљ да се Модел закона о правној помоћи представи стручној и широј јавности. Главна идеја представљања овог Модела закона је да право на правну помоћ спада у ред основних људских права, гарантованих највишим правним стандардима Савета Европе и Европске уније.

12. Извештај о међународној конференцији „Омбудсман у мултиетничким друштвима“

Међународна конференција „Омбудсман у мултиетничким друштвима“ одржана је у Новом Саду у Хотелу „Парк“ од 20. до 21. октобра 2005. године. Конференција је, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији и Црној Гори и Савета Европе, мисије у Београду, организовао Покрајински омбудсман.

Учесници конференције су били омбудсмани из европских земаља и њихови сарадници/це, а скуп су отворили др Петар Теофиловић, покрајински омбудсман АП Војводине; Владимир Илић, саветник председника Скупштине АП Војводине; мр Бојан Пајтић, председник Извршног већа АП Војводине; Stefano Valenti, специјални представник генералног секретара Савета Европе за Србију и Црну Гору; амбасадор Maurizio Massari, шеф мисије ОЕБС-а у Србији и Црној Гори и Борис Тадић, председник Републике Србије.

Излагања на Конференцији су била подељена у три сесије, и то:

1. Међународни стандарди и домаћи прописи
2. Институција омбудсмана у борби против национализма и ксенофобије – Методе рада омбудсмана
3. Значај институције омбудсмана у едукацији и ширењу свести
4. Предавачи и теме излагања на Конференцији су били следећи:
 - **Dr Tamás Korhecz**, Покрајински секретар за управу, прописе и националне мањине. *Права мањина у светлу имплементације и извршења њих њих права – улога омбудсмана;*
 - **Александра Вујић**, Директорка Војвођанског центра за људска права *Имплементација оквирне конвенције за заштити њих њих права националних мањина у Војводини;*
 - **Dr Jenő Kaltenbach**, Омбудсман за права националних мањина у Мађарској *Омбудсмана за њих њих права националних мањина - надлежност и случајеви;*
 - **Zoltán Góbor**, заменик Покрајинског омбудсмана за заштиту националних мањина *Представљање канцеларије Покрајинског омбудсмана;*
 - **Maria Jesús Larios**, Канцеларија Омбудсмана Каталоније, заменица омбудсмана Каталоније и директорка Сектора за истраживања и за односе са Скупштином *Имиграција и интеграција – улога Омбудсмана;*
 - **Giorgos Kamiris**, Омбудсман Грчке *Представљање канцеларије Омбудсмана Грчке;*
 - **Katerina Velichkova**, Програм координаторка ЕСМІ за територију Бугарске *Борба против расизма и ксенофобије у Југоисточној Европи кроз изградњу људских ресурса;*
 - **Katri Linna**, Омбудсман Шведске против етничке дискриминације *Шведски модел. Законодавство у области дискриминације и случајеви дискриминације;*
 - **Barbara Samaluk**, ПР Канцеларије Омбудсмана Словеније, *Улога омбудсмана у стварању толерантнијег друштва;*

- **dott. Francesco Milanese**, Омбудсман за децу, Friuli Venezia Giulia
Значај образовања у превенцији ксенофобије и промоције поштовања личности.

Искуства омбудсмана у вези са темом Конференције су са учесницима скупа поделили представници следећих канцеларија:

Carmen Piescu, Румунија; Бранка Рагуз, Федерација БиХ; Нада Граховац, Република Српска; Сафет Пашић, БиХ; Дејан Палић, Хрватска; Љубинко Тодоровић, Косово; Artur Lazebau, Албанија; Ицхет Мемети, Македонија; Јанка Дивинцова, Словачка; Шефко Црновршанин, Црна Гора; Paolo Reginelli, Италија; др. Lenkovics Barnabás, Мађарска.

Радни језици конференције били су српски и енглески.

Финансијска средства потребна за одржавање Конференције обезбедили су Мисија ОЕБС-а у нашој земљи и Савет Европе.

12.1. Резултати Конференције

Закључци са Конференције које је припремио тим Покрајинског омбудсмана, прослеђени су путем е-mail свим учесницима, како би били увршћени у Зборник радова и презентација, који обухвата сва излагања на Конференцији. Зборник радова, је штампан на два језика (српском и енглеском) у 300 примерака.

12.1.1. Закључци:

На основу размене искустава о улози омбудсмана о мултиетничким срединама током конференције „Омбудсман у мултиетничким друштвима“ одржане у Новом Саду 20. и 21. октобра 2005. године, ми, представници националних, регионалних и локалних институција омбудсмана и други учесници конференције, усвајамо следеће закључке:

- У мултиетничким срединама, које су богатство Европе, постоји и повећана опасност од појаве национализма и ксенофобије. Подизање свести грађана, али и надлежних органа, о важности поштовања права припадника мањинских националних заједница и њиховој садржини, као и о озбиљности претњи које национализам и ксенофобија представљају за добре међуетничке односе, правовремено реаговање надлежних органа и спречавање ширења истих, и подршка надлежних органа институцији омбудсмана су од кључног значаја за успех деловања омбудсмана у овој области у мултиетничким друштвима.
- Омбудсман у оквиру својих надлежности може одиграти позитивну улогу у очувању добрих међуетничких односа у друштву кроз позивање локалних, регионалних и државних органа на деловање у борби против национализма и ксенофобије, указивање на неспровођење или непотпуно спровођење релевантних домаћих прописа и међународних аката који се односе на права припадника мањинских националних заједница, и обавештавањем о томе надлежних органа, обраћањем јавности и спровођењем кампања које имају за циљ ширење толеранције и узајамног поштовања међу припадницима различитих националних заједница које живе на истој територији. Поменуте мере су неопходне како у превенцији, тако и у условима постојања поремећених међуетничких односа.
- Превентивно деловање омбудсмана против појаве национализма и ксенофобије је неопходно у свим мултиетничким друштвима, и то поред већ поменутих активности и кроз едукацију, како одраслих, тако и младих и деце.

- Успешнијој заштити права националних и етничких мањина, миграната и избеглица, имајући у виду извесне специфичности везане за њихово уживање, може да допринесе оснивање посебне институције омбудсмана која би се бавила само овим питањима, или оснивање посебног одељења за ова питања у оквиру постојећих институција омбудсмана.
- Ширење толеранције и сузбијање национализма и ксенофобије захтева сарадњу и размену искустава омбудсмана широм Европе. Размена информација о методама рада омбудсмана, доброј пракси и конкретним случајевима може у великој мери допринети ефективном деловању омбудсмана у мултиетничким друштвима. Учесници ће настојати да међусобну институционалну сарадњу у овој области учврсте и кроз заједничке пројекте, програме размена стручног особља међу институцијама омбудсмана, и сл.

13. Покрајински омбудсман и медији

У „Одлуци о оснивању Покрајинског омбудсмана“⁶⁸, у члану 13, који уређује његове надлежности, се између осталог каже да је он овлашћен да:

- (Став 4) обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права;
- (Став 9) организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање и поштовање људских права;
- (Став 10) иницира и подстиче образовање о људским правима у свим областима живота.

13.1. Покрајински омбудсман у јавности

О степену иступања у јавности канцеларије Покрајинског омбудсмана и темама о којима ће се огласити одлучује сам Омбудсман, а начини иступања зависе од тога да ли је реч о промовисању саме институције, конкретној представци, извештајима или некој од других текућих активности.

13.1.1. Промовисање рада институције

Посебни циљеви промотивних активности Покрајинског омбудсмана, а у складу са релевантним ставовима „Одлуке о оснивању Покрајинског омбудсмана“, били би следећи:

- подизање нивоа свести јавности о стандардима који се односе на људска права, као и о потреби усклађивања домаће законске регулативе о овом питању са међународним стандардима;
- упознавање јавности са постојећим домаћим и међународним правним средствима и механизмима заштите људских права;
- побољшање информисања јавности о сврси и деловању Покрајинског омбудсмана;
- могуће порширивање постојећих области деловања и промовисање рада канцеларије Покрајинског омбудсмана.

Најчешћи начин иступања у јавности Покрајинског омбудсмана у овом смислу су саопштења, конференције за новинаре, трибине, интервјуи и гостовања поводом различитих **тематских** активности у оквиру четири области деловања канцеларије (општа питања, заштита права детета, заштита права националних мањина и равноправност полова). У првој години после оснивања (2004.) канцеларија Покрајинског омбудсмана је реализовала свега 2 оваква тематска пројекта, да би њихов број у 2005. био повећан на 9, укључујући и сарадњу са другим институцијама и организацијама.

У наставку набрајамо 9 тематских активности/пројеката који су за свој примарни или секундарни циљ имали промовисање рада Институције:

1. Омбудсман ближи грађанима I – Пролеће 2005.

Пројекат је почео 2004. године уз подршку Фонда за отворено друштво у

⁶⁸ Одлука о Покрајинском омбудсману, „Службени лист АП Војводине“, бр. 23, год. I, VIII од 31. децембра 2002.

Србији, а настављен је одржавањем трибина у неколико војвођанских градова о раду канцеларије и људским правима.

2. Право на права – Пролеће 2005.

Пилот пројекат едукације деце о људским и дечијим правима спроведен у 12 војвођанских основних школа.

3. Живот без насиља – Започет у априлу 2005.

Покрајински омбудсман је покренуо оснивање мреже институција и организација које се баве проблемом насиља у породици (центри за социјални рад, домови здравља, школе, полиција, судови, тужилаштва, представници локалне самоуправе, покрајински органи итд.). Поред тога, на покрајинском нивоу формиран је заједнички координациони тим у чији рад су укључени представници/-е надлежних Покрајинских секретаријата Извршног већа АПВ који се у свом раду баве и овом темом.⁶⁹

4. Музички фестивал „ЕХИТ“ – Јул 2005.

Канцеларија Покрајинског омбудсмана је на овом фестивалу имала свој штанд на којем су представници/е канцеларије разговарали/е са посетиоцима/тељкама и делили им промотивни материјал (лифлете, бецеве, мајице и постере).

5. Омбудсман ближи грађанима II – Септембар 2005.

Поводом обележавања двогодишњице рада Покрајинског омбудсмана њени представници/е (заменици/е и сарадници/це) су у четири војвођанска града (Суботица, Панчево, Зрењанин и Рума) у просторијама Скупштине општине примали представке грађана/ки и са њима разговарали/е о проблемима које имају у обраћању и раду са органима државне управе на локалном нивоу. Током четири дана акције грађани/ке су поднели/е укупно 48 представки.

6. Право на права – Вршњачка едукација – Септембар 2005.

Готово 500 средњошколаца/ки из Војводине је прошло кроз обуку како би постали/е вршњачки едукатори/ке. У оквиру пројекта добијена су и ауторска права за приручник под именом „Како можемо заједно“ (штампан у 450 примерака) по коме су и спровођене радионице.

7. Омбудсман у мултиетничким друштвима – Октобар 2005.

Међународна конференција организована у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Србији и Црној Гори и београдском канцеларијом Савета Европе на којој је учествовало 24 представника/це европских држава и региона. Учеснике су поздравили председник Републике Србије Борис Тадић, и шефови Мисија ОЕБС-а и Савета Европе у нашој земљи, амбасадор Маурицио Масари и Стефано Валенти. За потребе саме конференције, као и касније промоције рада Покрајинског омбудсмана у међународном контексту штампано је 1.500 примерака лифлета о Покрајинском омбудсману (на енглеском и српском језику), а по завршетку конференције штампан је и зборник радова и презентација (у 300 примерака на истим језицима).

8. Шеснаест дана активизма против насиља над женама – Новембар–децембар 2005. Покрајински омбудсман се придружио међународној кампањи против насиља у породици која траје од 25. новембра до 10. децембра. У том периоду 2005. године је у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност полова и Покрајинским заводом за равноправ-

⁶⁹ О детаљима рада мреже погледати у поглављу које је посвећено посебним извештајима и коментарима.

ност полова спроведена и кампања „Живот без насиља“ која је пажњу јавности и одговарајућих институција на овај проблем скретала различитим јавним догађајима, оглашавањем на ТВ Нови Сад, поделом око 10. 000 лифлета (на 7 језика, укључујући и оба писма на српском, као и ромском језику), као и 500 постера у центрима за социјални рад, домовима здравља, станицама полиције, школама и невладиним организацијама у свих 45 општина на територији Војводине.

9. Омбудсман ближи грађанима III – Децембар 2005.

Уз подршку Мисије ОЕБС-а Покрајински омбудсман је почео нови циклус јавних трибина које се баве неким од актуелних тема из свог делокруга рада. У децембру су одржане 2 од укупно 6 предвиђених јавних трибина у војвођанским градовима (у Панчеву о Закону о приступу информацијама од јавног значаја, а у Новом Саду о Породичном закону).

Уз ове посебне тематске активности, канцеларија Покрајинског омбудсмана је организовала још и многобројне конференције за медије и различите догађаје за јавност (приједи, посете, изложбе и сл.) који су пратили постојеће главне активности.

Током 2005. године Канцеларија је такође настојала да подржи и активности других институција и организација које се баве питањима промовисања, остваривања и заштите људских права.

13.2. Оглашавање по представкама грађана/ки

Поступање по представкама грађана/ки чини суштински и највећи део рада канцеларије Покрајинског омбудсмана. Грађани/ке су дужни/е да представку поднесу „у року од једне године од дана учињене повреде, неправилности или од доношења последњег акта у спорној ствари“, а омбудсман је „дужан да по представци поступи у року од 30 дана од дана подношења представке.“⁷⁰ То практично значи да је омбудсман у том року дужан да започне истрагу.

У случају да се утврди да је дошло до повреде неког људског права или неправилности у раду неке институције, органа или службе, Покрајински омбудсман о томе обавештава „подносиоца/тељку представке, орган управе на чије се поступање представка односила и непосредно виши орган, који су дужни да у року од 15 дана доставе своје примедбе.“⁷¹ Тек по истеку овог рока Покрајински омбудсман може да „обустави даље поступање, ако је орган управе отклонио повреду људских права“ или „сачини **коначно** мишљење, предлог или препоруку и обавести о томе подносиоца/тељку представке, орган управе на чије се поступање представка односила и непосредно виши орган“⁷².

Уколико органи управе не поступе у складу са мишљењем, предлогом или препоруком Покрајинског омбудсмана или га не обавесте о предузетим мерама за отклањање повреде, Покрајински омбудсман о томе обавештава органе који надзиру њихов рад. Уколико ни тада надлежни органи не предузму никакве мере, Покрајински омбудсман тада о томе обавештава Скупштину и Извршно веће АПВ, „а може о томе обавестити и јавност путем средстава јавног информисања.“⁷³

⁷⁰ Одлука, *ош. ций.* члан 21., став 1. и 2.

⁷¹ Одлука, *ош. ций.* члан 32

⁷² Одлука, *ош. ций.* члан 33

⁷³ Одлука, *ош. ций.* члан 34

Овде се на уму мора имати следеће: с обзиром на то да омбудсман није особа запослена од стране скупштине која одговара неком претпостављеном у класичном смислу⁷⁴, он има могућност да о оваквим случајевима у име грађана проговори са пуним ауторитетом. Штавише, неоглашавање у оваквим случајевима може озбиљно довести у питање и углед саме институције. Међутим, да би се у оваквим случајевима огласио у јавности омбудсман мора бити потпуно сигуран у то да се ситуација у дотичном случају неће променити без обзира на то шта он покуша да предложи или предузме, поготово зато што јавно оглашавање у оваквим случајевима врло често имплицира оштре критике на рачун државних институција, органа или служби.

Све ово практично значи да се о појединачним представкама грађана/ки омбудсман детаљније може у јавности огласити тек када су исцрпљене све законом предвиђене мере и рокови, односно у идеалном случају у року од 60 дана. У међувремену може о некој представи дати само начелне податке о мерама које се предузимају у њеном решавању и евентуалну процену рока када се очекује доношење коначног мишљења.

У току 2005. године није било потребе да се канцеларија Покрајинског омбудсмана у горе наведеном смислу огласи по представкама грађана/ки, односно није било оглашавања, по појединачним представкама, покренутог од стране саме канцеларије.

13.3. Оглашавање о дневно актуелним догађајима

У изузетним случајевима када се у јавности, односно у медијима појаве случајеви кршења људских права чије последице могу потенцијално бити погубне и за ширу друштвену заједницу, канцеларија Покрајинског омбудсмана⁷⁵ по службеној дужности може, осим надлежних органа, путем медија и ширу јавност обавестити о кршењу људских права.

У том случају се нарочито води рачуна да се поштују начела непристрасности и објективности, заштите људских права гарантованих домаћим законодавством и међународним документима свим грађанима и грађанкама наше земље без изузетка, као и о томе да се укаже на конкретна права која су им тим чином угрожена, те на органе који су надлежни да поступају у таквим случајевима.

У оваквим случајевима Покрајински омбудсман такође може себи да задржи право да се, пре него што би медијима дао било какву званичну изјаву, претходно по-дробније обавести о детаљима дотичног случаја, те да им своју изјаву достави касније (писменим или усменим путем).

Анализом саопштења и општих медијских активности у канцеларији Покрајинског омбудсмана у 2005. години испоставило се да се оваква врста оглашавања дешавала искључиво када су медији извештавали о недвосмисленом кршењу права на слободу мишљења и говора, права на слободу кретања и избор места становања и сл. (нпр. исписивање графита националистичке и фашистичке садржине, упад на антифашистичку трибину на Филозофском факултету у Н. Саду у новембру, итд.). Укупно је послато 11 оваквих саопштења у којима је јавност обавештавана о врсти права која су одређеним чином била прекршена, по ком основу су она била кршена (тј. на основу ког домаћег закона или међународног документа), а надлежни органи су позивани да поступи по закону и на прописани начин санкционишу починиоце.

⁷⁴ Одлука, *ош. цит.* члан 8.

⁷⁵ Одлука, *ош. цит.* члан 13., став 4.

13.4. Годишњи и посебни извештаји

Покрајински омбудсман на основу члана 37. „Одлуке“ има обавезу да Скупштини АП Војводине поднесе годишњи извештај о свом раду који се објављује (став 6) у „Службеном листу Аутономне Покрајине Војводине“ и у средствима јавног информисања.

На основу члана 38. став 1. Покрајински омбудсман Скупштини АПВ такође може поднети и посебан извештај „ако оцени да то захтевају нарочито важни разлози, или ако Скупштина тражи такав извештај од њега“. У ставу 3. се даље налаже објављивање овог извештаја под истим условима као и за Годишњи извештај.

На предлог Покрајинског омбудсмана Скупштина АПВ је донела одлуку да се Годишњи извештај уместо до краја новембра текуће године Скупштини АПВ подноси до краја марта наредне године, тако да покрива целу календарску годину, а не 1 месец из претходне и 11 месеци из текуће године, како је то раније био случај. Ова одлука објављена је у „Службеном листу Аутономне Покрајине Војводине“ број 16/2005.

Током 2005. године Покрајински омбудсман Скупштини АПВ није поднео ниједан посебан извештај.

13.5. Начини комуникације са јавношћу

13.5.1. Саопштења, најаве и позиви медијима

Своје најаве догађаја, позиве и саопштења за јавност канцеларија Покрајинског омбудсмана медијима најчешће доставља посредством Покрајинског секретаријата за информације, а по потреби и директно (имејлом или факсом). У сарадњи са овим Секретаријатом договарају се и текући начини извештавања о појединим догађајима у организацији канцеларије Покрајинског омбудсмана, као и евентуално посебно праћење догађаја у медијима које канцеларија Покрајинског омбудсмана не прати директно (видети детаље у тексту).

13.5.2. Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима)

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у свом раду користи и „Барометар“, званични прес клипинг Покрајинског секретаријата за информације, „Огладало“, недељни преглед написа у штампи, као и „Преглед“, званични месечник истог Секретаријата у којем се бележе сви значајнији догађаји у Скупштини и Извршном већу АПВ током протеклог месеца.

Осим тога у канцеларији Покрајинског омбудсмана се редовно прате написи у 5 дневних новина („Дневник“, „Политика“, „Грађански лист“, „Данас“ и „Мађар Со“ /Magyar Szó/), а чланци који се односе на промовисање, кршење и заштиту људских права се редовно архивирају. Ови чланци су извор додатних података о посебним областима заштите људских права којима се Покрајински омбудсман бави, као и основ по коме се Канцеларија по потреби оглашава о дневно актуелним догађајима (видети горе у тексту). Уз горепоменуте публикације Покрајинског секретаријата за информације, које канцеларији Покрајинског омбудсмана помажу да много ефикасније прати медијску покривеност својих активности, ови чланци омогућавају праћење медијског интересовања и бављења специфичним темама у вези са људским правима.

13.5.3. Тематска ђостовања у електронским медијима

Од пролећа 2005. године Покрајински омбудсман и заменици/це омбудсмана једном месечно редовно, прве среде у месецу, учествују у једночасовној емисији Радио

Новог Сада, програма на српском језику током које се повремено јављају и слушаоци/тељке са коментарима или постављају питања. Представни Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и надлежности, а говори се о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана/ки и поступању Покрајинског омбудсмана.

13.5.4. Особље задужено за односе са јавношћу

Од септембра 2005. године канцеларија Покрајинског омбудсмана на месту самосталног стручног срадника има и стално запослену особу која је задужена за односе са јавношћу.

Поред горе поменутих активности, ова особа има задатак да усклађује наступе канцеларије у јавности, да одржава контакте са представницима медија, као и да са њима договара директне сусрете са представницима канцеларије Покрајинског омбудсмана различитим поводима који нису директно повезани са неким конкретним догађајем у организацији саме канцеларије (нпр. утврђивање датума, тема, динамике и дужине посебних интервјуа о одређеним темама, уговарање гостовања на радију или ТВ-у, снимања у самој канцеларији, итд.) Сарадница/к за односе са јавношћу се такође бави општим питањима промовисања рада канцеларије Покрајинског омбудсмана у јавности, а по потреби и на основу влашћења Покрајинског омбудсмана може обављати и улогу портпарола канцеларије.

13.5.5. Штампани материјал и публикације

Покрајински омбудсман настоји да све своје активности усмерене ка јавности пропрати одговарајућим промотивним материјалима у што већој мери (лифлетима, брошурама, постерима и сл.), по могућности на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у Војводини, као и основним информацијама о Институцији на свом веб-сајту (www.ombudsman-arv.org), чије је преуређење планирано за 2006. годину).

У 2005. години канцеларија Покрајинског омбудсмана објавила је и 2 званичне публикације:

- Видовић С. *ети ал.* (2005) „Како можемо заједно“ – Приручник за водитеље радионица из области образовања за права детета и дечје дискриминације. Покрајински омбудсман. Нови Сад.
- (2005) „Омбудсман у мултиетничким друштвима“ – Зборник радова и презентација са конференције, Нови Сад 19–22. октобар 2005. Покрајински омбудсман. Нови Сад. (Издање на српском и енглеском језику у истом повезу.)

13.6. Статистика медијских активности Покрајинског омбудсмана у 2005. години

У својој бази података на крају 2005. године канцеларија Покрајинског омбудсмана је имала податке 51 новинара/ки и 26 медијских кућа (локалних, регионалних и националних дневних новина и периодичних часописа, ТВ станица, радија и новинских агенција) са којима је током године остварила директне контакте.

Током 2005. канцеларија Покрајинског омбудсмана медијима је послала укупно 61 званично саопштење за јавност, најаву догађаја, позив за медије и сл. На месечном нивоу је у просеку било најмање 5 повода за оглашавање у медијима.

Штампани медији су о активностима Покрајинског омбудсмана током 2005. године извештавали укупно 124 пута. На месечном нивоу то у просеку износи нешто

више од 10 написа (углавном чланака, вести и изјава), а недељно је објављивано од 2–3 написа. (За тачан број написа по месецима видети табелу у наставку.)

Број извештаја о раду канцеларије на радијима је нешто већи у односу на онај на ТВ-у, али се праћење извештавања на радију врло тешко прати, те стога о томе не постоји прецизна евиденција.⁷⁶

У 2005. је прецизно праћење броја ТВ извештаја о раду канцеларије Покрајинског омбудсмана уведено тек од септембра, након што је запослена особа задужена за односе са јавношћу, те се подаци у наставку односе само на последња 4 месеца 2005. године. Од септембра до краја децембра 2005. године било је укупно 66 ТВ извештаја о раду канцеларије, од којих се 9 посредно бавило радом канцеларије, односно преко сарадње са неком од институција или организација.

Р. Б.	Месец	Штампа	ТВ
1.	Јануар	5	Није праћено током ових месеци
2.	Фебруар	4	
3.	Март	10	
4.	Април	8	
5.	Мај	3	
6.	Јун	9	
7.	Јул	1	
8.	Август	8	
9.	Септембар	20	
10.	Октобар	33	22
11.	Новембар	17	19
12.	Децембар	6	6
Укупно у 2005: 190		124	66

Табела 12.1. Број написа и извештаја о раду канцеларије Покрајинског омбудсмана у медијима током 2005. године

Укупно је у 2005. години о раду канцеларије Покрајинског омбудсмана забележено 190 медијских извештаја, што би значило да се у медијима рад покрајинског омбудсмана у просеку помињао по једном сваког другог дана у години.

13.7. Планови за 2006. годину

Током 2006. године канцеларија Покрајинског омбудсмана ће се, поред постојећих редовних активности у овој области, усмерити на 4 основна задатка:

- појачавање сарадње са медијима са бољом структуром написа;
- доследније праћење медијске покривености и извештавања о раду канцеларије које ће послужити као основа за израду нацрта промотивне стратегије за 2007. годину;
- организовање семинара за медије о извештавању о људским правима;

⁷⁶ Начелно је могуће забележити када је неки прилог снимљен или када је било гостовање, али је број поновног емитовања овог материјала готово немогуће доследно пратити и прецизно утврдити, с обзиром да се неретко исти материјали са мањим варијацијама понављају и по неколико пута дневно или неколико дана узастопно, поготово уколико је реч о неком изузетно важном догађају или личности.

- обнављање, операционализовање и популарисање веб-сајта како би постао приступачнији и лакши за коришћење, како странкама, тако и медијима и широј јавности;
- анализа сопственог прес клипинга о људским правима у 2006. години која ће послужити као основа за израду плана рада за 2007. годину, као и за давање оцена и препорука о извештавању о људским правима у медијима.

14. Финансијски извештај

Средства за финансирање рада Покрајинског омбудсмана у складу са чланом 41. Одлуке о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“, број 23/2002. и 5/2004) обезбеђују се у буџету Покрајине. Средства се планирају у складу са утврђеним наменама које проистичу из делокруга рада Покрајинског омбудсмана а утврђују се за сваку календарску годину доношењем Одлуке о буџету АП Војводине. Ову Одлуку на основу члана 21. тачка 5. Статута Аутономне Покрајине Војводине („Службени лист АПВ“, број 17/91) доноси Скупштина АП Војводине.

Контролу наменског и законитог коришћења средстава одобрених из буџета АП Војводине за 2005. годину је извршио Сектор за буџетску инспекцију и ревизију Покрајинског секретаријата за финансије.

Сходно члану 8 Уредбе о буџетском рачуноводству, Покрајински омбудсман као директни буџетски корисник доставља свака три месеца извештаје о извршењу буџета органу управе надлежном за послове финансија, односно Покрајинском секретаријату за финансије.

Одлуком о буџету АП Војводине за 2005. годину („Службени лист АПВ“, број 32/2004, 2/2005, 13/2005 и „Службени гласник РС“, број 12/2005, 25/2005 и 33/2005) укупна средства на разделу 23 Покрајинског омбудсмана су износила **29.096.000,00** динара, а након ребаланса **23.659.920,61** динара. Највећи део овог умањења везаног за ребаланс се односио на мање извршење код исплата плата, као последица чињенице да није остварен план прилива нових запослених.

У оквиру буџетом одобрених средстава за 2005. годину, укупно утрошена средства Покрајинског омбудсмана су износила **17.701.000** динара.

У 2005. години у односу на 2004. годину одобрено је више за 60% средстава а, утрошено више за 71% средстава.

Средства су у највећој мери утрошена на функционисање самог Органа, затим на реализацији пројеката „Право на право“, „Живот без насиља“ те на учешће у одржавању Међународне конференције „Омбудсман у мултиетничким друштвима“.

Средства зарађена из изворних активности су остварена у висини од 171.270,59 динара као део донације од ОСЦЕ-а за 2005. годину по пројекту „Омбудсман ближи грађанима“, али ће бити утрошена тек током 2006. године.

Степен извршења финансијског плана од 75% је директна последица чињенице да је због необезбеђеног радног простора у 2005. години до сада било запослено само 15-19 радника, што је нешто више од половине предвиђеног броја запослених. Све то је утицало како на висину трошкова директно везаних за број запослених тако и на реализацију предвиђених активности канцеларије Покрајинског омбудсмана.

15. Прилог 1 – Шематски приказ поступка Покрајинског омбудсмана по представкама грађана

